

Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelman toteutumisen arviointi 2002–2010

Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelman toteutumisen arviointi 2002–2010

Kannen kuva: Helsingin kaupungin aineistopankki / Jouko Vatanen

Tekijät: Ympäristökeskus ja tietokeskus

Taitto: Marjo Kosonen

Paino: Kopio Niini Oy 9/2011

ISBN 978-952-272-070-2

ISSN 1796-475X

Esipuhe

Kestävän kehityksen tavoitteiden määrittely ja strategioiden ja toimintaohjelmien laatiminen on maailmanlaajuisen prosessi, joka on jatkunut eri alue- ja hallintotasoilla YK:n vuoden 1992 Rion konferenssista lähtien. Helsingin kaupunki sitoutui kestävän kehityksen tavoitteisiin helmikuussa 1995 kaupunginhallituksen allekirjoittaessa Aalborgin asiakirjana tunnetun Euroopan kaupunkien kestävän kehityksen asiakirjan (Aalborg Charter). Tuolloin Helsinki liittyi mukaan Euroopan kaupunkien kestävän kehityksen kampanjaan ja sitoutui laatimaan kattavan toimintaohjelman yhteistyössä asukasyhteisöjen ja eri intressitahojen kanssa.

Ohjelmatyö oli osa Helsingin kestävän kehityksen yhteisstrategian toteuttamista. Työn lähtökohdat ja pää tavoitteet määriteltiin maaliskuussa 1997, kun kaupunginvaltuusto päätti Helsingin paikallisagendatyön käynnistämisestä Aalborgin asiakirjassa linjattujen periaatteiden mukaisesti.

Vuosina 1998–2002 toteutettu ohjelmatyö oli vuorovai kutteinen suunnittelu- ja oppimisprosessi, johon osallistuivat kaikki kaupungin hallintokunnat yhteistyössä asukasyhteisöjen, kansalaisjärjestöjen ja eri intressitahojen kanssa. Prosessin tärkein tuotos oli Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelma, jonka kaupunginvaltuusto hyväksyi yksimielisesti 12.6.2002. Helsinki oli tuolloin ensimmäinen eurooppalainen pääkaupunki, jolla oli valtuuston hyväksymä kokonaisvaltainen kestävän kehityksen strategia ja toimintaohjelma. Ohjelman toteuttaminen jatkui vuoteen 2010.

Tässä raportissa tarkastellaan ja arvioidaan ohjelmaan kirjattujen valtuustopäätösten toteutumista. Raportin on koonnut ympäristökeskus kaupungin eri hallintokuntien toimittamien kyselyvastausten sekä ympäristöraporttien ja toimintakertomusten pohjalta. Raporttiin on sisällytetty kestävän kehityksen yleisindikaattoreita, jotka kuvaavat monipuolisesti koko kaupunkiyhdyskunnan muutosta kestävyystavoitteiden näkökulmasta. Indikaattorien työstäminen on tehty tietokeskuksen ja ympäristökeskuksen kesken hyvässä yhteistyössä.

Helsingin kestävän kehityksen ohjelmatyön keskeisempiä vahvuuksia oli kaupunkilaisten osallistaminen toimintaohjelman suunnitteluun. Kaiken kaikkiaan noin 4000 kaupunkilaista osallistui Helsingin paikallisagendatyöhön, mikä oli saavutus aikana ennen verkkopohjaisia kuulemismenetelmiä. Kaupunkilaiset olivat mukana avoimissa forumeissa, työryhmissä ja asukashankkeissa. Prosessi toimi erityisesti keskustelun herättäjänä ja tietoisuuden nostajana sekä kaupunkilaille, virastoille ja päättäjille.

Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelmassa asetettiin Helsingille ensimmäistä kertaa kasvihuonekaasujen päästötavoite, eli kasvihuonekaasupäästöjä pyrittiin vähentämään ohjelmakaudella vähintään vuoden 1990 tasolle. Tämä tavoite onnistuttiin saavuttamaan.

Kiitän kaikkia virastojen ja laitosten yhdyshenkilöitä sekä erityisesti raportin koonneita ympäristökeskuksen asiantuntijoita. Koko agendaprosessi oli kokonaisuudessaan valtava työ, josta päävastuun kantoi koordinaattorina toiminut Kari Silfverberg. Ilman hänen ja muiden agendatoimistossa työskennelleiden henkilöiden peräänantamatonta työpanosta ei olisi pystytty ratkaisemaan vuosien varrella vastaan tulleita ongelmia, joita tahtoo tulla eteen, kun tehdään jotain uutta ja uraauurtavaa. Erityisen arvokasta oli myös kaupungin virkamiesjohdon tuki ja sitoutuminen hankkeen eteenpäinviemiseen. Voidaan sanoa hyvällä syyllä, että agendatyössä kirjallista lopputulosta paljon tärkeämpi oli itse prosessi, joka loi pohjaa tämän päivän ja tulevaisuudenhaasteiden kohtaamiseen aivan toisella tavalla, kuin ilman sitä olisi ollut laita.

Pekka Kansanen
ympäristöjohtaja

Sisällys

Esipuhe	3
Johdanto	6
Aihealue 1: Maankäyttö ja kaupunkirakenne	9
Aihealue 2: Liikenne ja liikkuminen	13
Aihealue 3: Viheralueet ja luonnonsuojelu	20
Aihealue 4: Kaupunkikuva sekä asuinympäristön viihtyisyys ja turvallisuus	24
Aihealue 5: Lähiöuudistus ja ekologinen kestävyys rakentamisessa	30
Aihealue 6: Kasvihuonekaasupäästöt ja energiantuotanto	36
Aihealue 7: Energiankulutus ja -säästö	42
Aihealue 8: Vesihuolto, jätevedet ja jätehuolto	46
Aihealue 9: Jätehuolto ja kierrätys	49
Aihealue 10: Satamatoiminta	54
Aihealue 11: Osallisuus, vuorovaikutus ja kumppanuus	57
Aihealue 12: Lasten ja nuorten osallisuus ja hyvinvointi	59
Aihealue 13: Koulutus ja ympäristökasvatus	66
Aihealue 14: Liikunta ja terveet elintavat	72
Aihealue 15: Asukasvetoiset hankkeet ja verkostot	77
Aihealue 16: Yhteistyö elinkeinoelämän kanssa	80
Aihealue 17: Kaupungin hankinnat	82
Aihealue 18: Ympäristöjohtaminen	85
Aihealue 19: Seudullinen yhteistyö	88
Aihealue 20: Helsingin kansainvälinen yhteistyö	90
Aihealue 21: Kestävän kehityksen toimintaohjelman seuranta	93
Yhteenveto sekä johtopäätöksiä	95
Liite 1: Muut kestävän kehityksen indikaattorit	99
Liite 2: Helsingin paikallisagendatyön vaiheet ja päätökset 1992–2010	111
Liite 3: Aihealueiden yhteenvetojen kirjoittamiseen osallistuneet asiantuntijat	116

Johdanto

Helsinki sitoutui kestävän kehityksen tavoitteisiin vuonna 1995

Kestävän kehityksen edistäminen käynnistyi Helsingissä varsinaisesti Tanskassa järjestetyn ensimmäisen Euroopan kaupunkien kestävän kehityksen konferenssin jälkeen. Helsinki sitoutui kestävän kehityksen tavoitteisiin allekirjoittaessaan vuonna 1995 Aalborgin asiakirjan (Aalborg Charter – The Charter of European Cities and Towns towards Sustainability). Helsinki liittyi mukaan Euroopan kaupunkien kestävän kehityksen kampanjaan ja sitoutui laatimaan kestävän kehityksen toimintaohjelman (Local Agenda 21) yhteistyössä asukasyhteisöjen ja eri intressitahojen kanssa.

Vuonna 1997 kaupunginvaltuusto teki päätöksen paikallisagendatyön käynnistämisestä. Ohjelmatyö oli osa kaupunginvaltuuston määrittelemän Helsingin kestävän yhteisstrategian toteuttamista. Ohjelmatyö toteutettiin kaikkia kaupungin hallintokuntia koskevana laajana yhteistyönä ja vuorovaikutteisena suunnitteluprosessina yhteistyössä asukasyhteisöjen, kansalaisjärjestöjen, elinkeinoelämän organisaatioiden, ammatillisten järjestöjen ja muiden kaupunginhallinnon ulkopuolisten yhteistyötahojen kanssa.

Helsingin kestävän kehityksen yhteisstrategia (Kvsto 1997):

Helsinki huolehtii kansainvälisen vertailun kestävällä tavalla Aalborgin sopimuksen edellyttämästä kestävän kehityksen toimintaohjelmasta, jonka päätavoitteena on sopeuttaa kaupungin kehitys pitkällä aikavälillä globaalin ympäristön asettamiin ekologisiin reunaehtoihin. Tämä edellyttää luonnonvarojen säästävää käyttöä kaupungin toiminnassa ja hankinnoissa, päästöjen edelleen vähentämistä luonnon sietokyvyn rajoihin, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteuttamista ja ekologisen näkökulman mukaanottoa kaikkeen taloudelliseen suunnitteluun ja päätöksentekoon.

Työtä ohjasi kaupunginhallituksen syksyllä 1997 nimittämä 15-henkinen paikallisagendatyön johtoryhmä (PaikA-johtoryhmä), jonka puheenjohtajana toimi kaupunginjohtaja. Jäseniä olivat kaikki apulaiskaupunginjohtajat sekä kymmenen virastojen ja liikelaitosten johdon edustajaa. Ohjelmatyön koordinointiyksikkönä toimi ympäristökeskuksen yhteyteen helmikuussa 1998 perustettu Paikallisagenda 21 -projekti eli PaikA-projekti, joka työskenteli yhteistyössä kaupungin virastojen ja liikelaitosten nimeämistä yhteyshenkilöistä kootun PaikA-verkoston kanssa. Verkostoon kuului prosessin aikana 60–70 eri alojen asiantuntijaa ja keskijohdon edustajaa. Sen kokouksissa ja neuvonpidoissa käsiteltiin kaikkia toimintaohjelmaan ja sen liiteasiakirjoihin kirjattavia tavoitteita, suosituksia ja tehtävämäärittelyjä.

Kansalaisfoorumit olivat tärkeä osa toimintaohjelman laatimista

Helsingin paikallisagendatyön aikana järjestettiin Finlandia-talolla yhteensä neljä avointa kestävän kehityksen kansalaisfoorumia, joissa käsiteltiin Helsingin kestävän kehityksen lähtökohtia ja mahdollisuuksia, toimintatapoja ja -ehtoja sekä ohjelman sisältöluonnoksia. Ensimmäisessä forumissa, työn ideointivaiheessa keväällä 1998 perustettiin 18 avointa kestävän kehityksen teematyöryhmää, joiden työstämiä ideoita ja ehdotuksia käsiteltiin kaupungin kaikissa virastoissa ja liikelaitoksissa vuoden 1999 aikana.

Teematyöryhmien työskentelyyn osallistui noin 250 kestävän kehityksen haasteista kiinnostunutta aktiivikansalaista. Mukana oli luottamushenkilöitä ja kansalaisjärjestöjen, ammatillisten järjestöjen ja eri intressitahojen edustajia sekä kestävän kehityksen kysymyksistä kiinnostuneita asukkaita ja alan tutkijoita.

Teematyöryhmien alustavat ehdotukset esiteltiin syyskuussa 1998 järjestetyssä toisessa kestävän kehityksen kansalaisfoorumissa, ja työryhmien viimeistelty raportti julkaistiin painettuna raporttina ja verkkojulkaisuna tam-

mikuussa 1999. Kolmannessa Finlandia-talon kansalaisfoorumeissa kesäkuussa 1999 käsiteltiin kaupungin virastojen ja liikelaitosten laatimia vastauksia ja kommentteja teematyöryhmien ehdotuksiin.

Maaliskuussa 2002 Finlandia-talolla järjestettiin neljäs avoin kansalaisfoorumi, jossa kansalaisjärjestöjen ja eri intressitahojen edustajat esittivät näkemyksiään ohjelmaluonnoksesta ja kaupungin kestävän kehityksen työstä.

Kaupunginvaltuusto hyväksyi ohjelman yksimielisesti 12.6.2002. Helsinki oli tuolloin ensimmäinen eurooppalainen pääkaupunki, jolla oli kaupunginvaltuuston hyväksymä kattava, Aalborgin asiakirjan periaatteiden mukaisesti laadittu kestävän kehityksen toimintaohjelma. Kaupunginhallituksen täytäntöönpanopäätöksessä (17.6.2002) annettiin kaupunginkanslialle (nyk. hallinto-keskus) ja ympäristökeskukselle tehtäväksi huolehtia ohjelmaan liittyvästä tiedottamisesta sekä tarvittavista jatko- ja seurantatoimenpiteistä.

Ohjelmakaudeksi määriteltiin vuodet 2002–2010. Valtuustopäätöksen jälkeen päättyi PaikA-johtoryhmän ja PaikA-projektin toiminta. Ohjelman toteutuksen seuranta varten ei perustettu poikkihallinnollista toteutuksen seurannasta huolehtivaa työryhmää.

Helsingin Kestävän kehityksen toimintaohjelman 2002–2010 tavoitteet

Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelman tavoitteena oli olla poikkihallinnollinen ohjaustyökalu, jonka avulla kestävyystavoitteet pyrittiin saamaan mukaan kaikkeen kaupunkikonsernin suunnitteluun ja päätöksentekoon. Pitkän aikavälin päätavoitteeksi oli kaupungin kestävän kehityksen yhteisstrategiassa jo vuonna 1997 määritelty pyrkimys sopeuttaa kaupungin kehitys globaalin ympäristön asettamiin ekologisiin reunaehtoihin.

Ohjelma laadittiin Aalborgin asiakirjan periaatteiden mukaisesti kokonaisvaltaiseksi ohjelmaksi, johon sisältyvät kaikki neljä kestävän kehityksen toiminnallista ulottuvuutta – ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen.

Ohjelma-asiakirja sisältää selostusosan (osa A) ja päätösosan (osa B), joka sisältää seitsemän päätavoitetta sekä tarkemmat osatavoitteet ja toimintakokonaisuudet, jotka on ryhmitelty 21 teemaotsikon alle. Varsinaisia päätöskohtia on yhteensä 70. Päätavoitteet 1, 2 ja 5 sisältyivät jo valtuuston 27.3.1997 tekemään päätöksen paikallisagendatyön käynnistämisestä. Muut neljä päätavoitetta nousivat esiin ohjelmatyön eri työvaiheiden aikana.

Ohjelman päätavoitteet

1. Kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen

Maapallon ilmastomuutosta kiihdyttävien kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen YK:n ilmastopöytäkirjan mukaisesti noudattaen valtioneuvoston asettamia kansallisia tavoitteita

2. Helsingin luonnon monimuotoisuuden turvaaminen ja vaaliminen

Helsingin luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen YK:n biologisen monimuotoisuuden suojelusopimuksen periaatteiden mukaisesti

3. Kaupungin kilpailukyvyyn ja elinkeinorakenteen vahvistaminen talouden tasapainoisen kehityksen turvaamiseksi

4. Elinkaariajattelun sisällyttäminen kaupungin fyysiseen suunnitteluun ja rakennustoimintaan

Erityisenä tehtäväalueena lähiuudistushankkeiden toteuttaminen kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisesti tukemalla asukkaiden osallistumista sekä kehittämällä ekologisesti kestävää korjausrakentamista

5. Vuorovaikutuksen ja kansalaisosallistumisen lisääminen sekä kumppanuuden vahvistaminen

Syrjäytymisen ja sosiaalisen segregaaation ehkäiseminen

6. Erityisenä tehtäväalueena lasten ja nuorten osallisuuden ja terveen kehityksen turvaaminen

Kulttuurisen monimuotoisuuden ja rakennetun ympäristön vaaliminen

Ohjelman rooli kaikkia kaupungin hallintokuntia koskevassa poikkihallinnollisena ohjaustyökaluna merkitsi, että tarkempi kestävyystavoitteiden määrittely ja toimenpiteiden suunnittelu sisältyisi hallintokunta- ja toimialakohtaiseen kehittämissuunnitteluun. Kestävän kehityksen toimintaohjelmalla ei pyritty muuttamaan kaupungin suunnittelu- ja päätöksentekojärjestelmää vaan tuomaan kestävyystavoitteet ja uudet toimintamallit mukaan ta-

louden, toiminnan ja kaupunkirakentamisen suunniteluun hyödyntäen olemassa olevan järjestelmän ohjaustyökaluja.

Kestävän kehityksen yleisindikaattorit

Varsinaisen Kestävän kehityksen ohjelmatyön rinnalla kehitettiin ympäristökeskuksen ja tietokeskuksen yhteistyönä kaupungin kestävän kehityksen seurannassa ja arvioinnissa käytettävä yleisindikaattorien (ns. A-indikaattorien) kokoelma. Ensimmäinen A-indikaattoriraportti valmistui vuonna 2000 ja jaettiin kaupunginvaltuustolle ohjelma-asiakirjojen mukana toukokuussa 2002. Indikaattoriraportti päivitettiin vuosina 2005–2006 ja esiteltiin valtuustolle osana ohjelman toteutuksen väliraportointia maaliskuussa 2007. Vuonna 2011 ei enää ole tehty erillistä indikaattoriraporttia, vaan kestävän kehityksen keskeiset päivitetyt indikaattorit on liitetty tähän raporttiin.

Indikaattorien tietosisältö on koottu kaupungin perustilastoista ja yleisistä kaupunki-indikaattoreista sekä vaikiintuneen ympäristöraportoinnin ja ympäristötilastoinnin tarjoamasta aineistosta. Tämä mahdollistaa tietojen saatavuuden ja kehityksen ajallisen seurannan ilman erillistä tiedonkeruuta ja seurantatutkimuksia. Lisätietoa demografisten ja sosioekonomisten aihealueiden osalta tarjoaa muun muassa tietokeskuksen seurantaraportti Helsingin tila ja kehitys 2009, joka on myös tarkoitettu valtuustokausittain päivitettäväksi.

Kestävän kehityksen indikaattoreista, jotka on sijoitettu aihealueiden loppuun, ei ole esitetty laskentaperiaatteita eikä taustaa indikaattorien valinnalle. Pääsääntöisesti on pyritty valitsemaan indikaattoreita, jotka liittyvät kiinteästi kestävän kehityksen toimintaohjelman päätöskohtiin. Aihealueiden ulkopuolelle jäävät yleiset kaupungin kestävää kehitystä kuvaavat sosiaaliset ja taloudelliset indikaattorit on esitetty raportin liitteessä 1. Indikaattorien laskenta- ja valintaperusteita on tarkemmin kuvattu edellisessä kestävän kehityksen indikaattoriraportissa vuodelta 2007.

Toteutuksen arviointi vuosina 2002–2010

Kestävän kehityksen toimintaohjelman toteutuksen väliarviointi suoritettiin vuoden 2006 aikana ympäristökeskuksen koordinoimana. Seurannan tulokset esiteltiin

raportissa Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelman toteutuksen seurantaraportti 2002–2005 (Hallintokeskuksen julkaisuja 7/2006). Seurantatiedot koottiin kaikille kaupungin lauta- ja johtokunnille sekä hallintokeskukselle, henkilöstökeskukselle, talous- ja suunnittelukeskukselle sekä tietokeskukselle lähetettyyn hallintokuntakyselyyn saaduista vastauksista.

Kestävän kehityksen toimintaohjelman päätöskohdan 11 (Osallisuus, vuorovaikutus ja kumppanuus) toteutusta koskeva seuranta ja arviointi toteutettiin tietokeskuksen työnä osana Demokratiatilinpäätös-hankkeen (2005–2008) toteuttamista. Seurannan tulokset on esitelty raportissa Kuntalaisten ja hallinnon vuorovaikutuksen käytännöt Helsingissä (Tietokeskuksen tutkimuskatsauksia 5/2006).

Kestävän kehityksen toimintaohjelman toteutuksen väliarviointityö esiteltiin kaupunginvaltuustolle maaliskuussa 2007. Esittelymateriaalina oli seurantaraportti 2002–2005 (väliarviointiraportti), päivitetty kestävän kehityksen yleisindikaattoriraportti (2006) ja Demokratiatilinpäätös-hankkeen raportti.

Tätä kestävän kehityksen toimintaohjelman toteutumisen arviointiraporttia varten lähetettiin kysely kaikille hallintokunnille, HSY:lle ja HSL:lle maaliskuussa 2011. Vastaajia pyydettiin kertomaan lyhyesti, miten päätöskohtien toteutuminen on edennyt. Jos päätös on jäänyt toteutumatta, vastaajia pyydettiin selvittämään, miksi toimenpiteisiin ei ole ryhdytty. Vastauksia saatiin 31 virastolta ja liikelaitokselta. Vastauksista tehtiin yhteenvedot aihealueittain eri virastojen asiantuntijoiden avulla (liite 3).

Koska osa hallintokuntien vastauksista on jäänyt osittain puutteelliseksi eikä kaikilta hallintokunnilta saatu vastauksia lainkaan, eri virastojen asiantuntijat ovat tarvittaessa täydentäneet vastauksia toimintakertomuksista tai eri hankkeiden loppuraporteista saaduilla tiedoilla sekä esittäneet tarvittaessa lisäkysymyksiä hallintokunnille. Teemakokonaisuuksista tehtyjen yhteenvedojen luonteeseen kuuluu myös, ettei kaikkia yksittäisiä raportoituja toimenpiteitä ole välttämättä lueteltu. Raportissa on siis keskitytty toisaalta kokonaiskuvan luomiseen kestävän kehityksen aihealueiden edistymisestä ohjelma-kaudella sekä hallintokunnissa toteutuneisiin kestävän kehityksen hyviin käytäntöihin.

Aihealue 1

Maankäyttö ja kaupunkirakenne

a) Maankäytön ja kaupunkirakenteen suunnittelun keinoin edistetään kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä ja luonnon monimuotoisuuden turvaamista. Maankäytön ja liikennejärjestelmän kehittämistä koskevat tarkemmat tavoitteet ja suuntaviivat sekä tilanvaraukset määritellään käynnissä olevan Yleiskaava 2002 -työn ja yksityiskohtaisemman alueellisen suunnittelun puitteissa.

b) Helsingin ja pääkaupunkiseudun yhdyskuntarakennetta kehitetään yhteistyössä naapurikuntien ja seudullisten yhteistyöorganisaatioiden kanssa eheyttävästi niin, että syntyy tasapainoinen joukkoliikenneverkkoon tukeutuva aluekeskusten sekä asunto- ja työpaikka-alueiden järjestelmä. Asumisen, työpaikkojen ja palveluiden sijoittumista pyritään ohjaamaan siten, että palvelutarjonta monipuolistuu ja liikkumistarve vähenee.

c) Helsingin väestön ja työpaikkamäärän kasvuun varaudutaan tiivistämällä hallitusti kaupunkirakennetta erityisesti hyvien joukkoliikenneyhteyksien vaikutusalueilla. Kaupunkirakenteen tiivistäminen suunnitellaan yhteistyössä asukkaiden kanssa tavoitteena asuinalueiden viihtyisyyden ja palvelutarjonnan parantaminen. Erityistä huomiota kiinnitetään riittävän laajan ja toimivan viheralueverkoston, maisema- ja luontoarvojen sekä kulttuurihistoriallisesti arvokkaan rakennuskannan ja kaupunkikuvan säilymiseen. Luonnontilaisia rantoja ja saaristoa vaalitaan Helsingin ainutlaatuisena erityispiirteenä.

d) Ensisijaisia tiivistämiskohteita ovat vajaakäyttöiset alueet ja sellaiset maankäytön muutosalueet, joiden käyttö teollisuustuotantoon, varastointiin tai liikenteen tarpeisiin on päättymässä. Muutettaessa muussa käytössä olevia alueita ja täyttömaita asuinalueiksi varmistetaan, että uudessa asuinympäristössä ei synny ympäristöterveydellisiä tai ekologisia riskejä ja haittoja. Maankäytön muuttuessa pyritään vanhaa rakennuskantaa kunnioittaen tehostamaan rakenteiden uudelleenkäyttöä ja peruskorjaamista.

e) Helsingin tavarasatamatoiminnot keskitetään yleiskaavan mukaisesti Vuosaaren itäosaan rakennettavaan satamaan, jolloin kantakaupungissa sijaitsevia nykyisiä satama-alueita voidaan käyttää asuntojen, palveluiden ja toimitilojen rakentamiseen. Tällöin mahdollistuu myös raskaan tavaraliikenteen ja vaarallisten aineiden kuljetusten väheneminen kantakaupungin alueella.

Yleiskaava 2002:n ja tarkempien alueidenkäytön ja liikenteen suunnitelmien mukaan Helsinkiä on kehitetty ja kehitetään tiivistyvänä ja joukkoliikenteeseen, erityisesti raideliikenteeseen tukeutuvana kaupunkina. Keskeiset viheralueet säilyvät, ja uusille kantakaupungin rannoille rakennetaan puistoja ja virkistysreittejä. Helsingipuisto muodostuu neljästä maisemallisesta kokonaisuudesta: Vantaanjokilaaksosta, Vanhankaupunginlahdesta, Kruunuvoorenselästä ja saaristosta. Maankäyttömuutokset perustuvat selvityksiin ja arviointeihin. Osallistumismahdollisuuksia parannetaan jatkuvasti. Tavarasatamat on siirretty Vuosaareen, missä uusi satama avattiin 2008. Myös Strategiaohjelma 2009–2012 velvoittaa eheyttämään kaupunkirakennetta ilmastomuutokseen vastaimiseksi ja turvaamaan kaupunkiympäristön monipuolisuuden.

Yleiskaava 2002 pohjana kaupunkirakenteen ja liikennejärjestelmän kehittämiseksi

Maankäytön ja liikennejärjestelmän kehittämistä koskevat tavoitteet ja tilanvaraukset on esitetty Yleiskaava 2002:ssa (Kvsto 23.11.2003). Sen mukaan Helsinki on tiivistyvä ja eheytyvä kaupunki, jossa väljyys ja monimuotoisuus säilyvät. Kaupunkirakennetta kehitetään tiiviinä tehokkaaseen ja energiataloudelliseen joukkoliikennejärjestelmään tukeutuen. Raideliikenneverkko muodostaa joukkoliikenteen selkärangan. Kaupunkirakentaminen osoitetaan maankäytön muutoksin ensisijaisesti jo kertaalleen rakennetuille alueille, joilta nykyinen toiminta lakkaa tai on siirrettävissä korvaaville alueille. Keskusta vahvistuu Helsingin ja seudun keskuksena, ja alue- ja

paikalliskeskukset tukevat asuinalueita. Ympäristön laatuun, kestäväan kehitykseen ja merellisen sijainnin hyödyntämiseen panostetaan. Viheralueet monipuolistuvat ja rakennuskulttuuria hoidetaan.

Yleiskaavan jälkeen valmisteltu maankäytön kehityskuva 2008 "Kaupungista seutu ja seudusta kaupunki" antaa toiminnallisia suuntaviivoja ja laadullista sisältöä yleiskaava 2002:n toteuttamiseen. Keskeinen tavoite on tasapainoisen kaupunkikehityksen ja kokonaisvaltaisen kestävan kehityksen edistäminen. Kehityskuva toimii osana Helsingin kehittämisstrategiaa.

Yleiskaava 2002 on pohjana osayleiskaavoille ja asemakaavoille. Tärkeimpiä asuin- ja toimitilarakentamisen suunnittelualueita ovat olleet Jätkäsaari, Kalasatama, Keski-Pasila, Kruunuvuorenranta, Kuninkaantammi ja Koivusaari. Kivinokan ja Vartiosaaren osayleiskaavojen laatiminen on alkamassa. Viheralueverkostoa on kehitetty ja luonnontilaisia rantoja sekä saaristoa vaalittu laatimalla laajojen virkistysalueiden maisemaselvityksiä ja yleissuunnitelmia sekä asemakaavoja muun muassa Uutelaan ja Keskuspuistoon. Itäisen saariston asemakaavaa valmistellaan.

Maankäytön ja asumisen toteutusohjelma 2008–2017 hyväksyttiin valtuustossa 2008. Päätökseen liittyvät selvitystehtävät on tehty, ja ohjelmaa toteutetaan hallintokuntien yhteistyönä.

Strategiaohjelman 2009–2012 tavoitteena on 5 000 uutta asuntoa vuosittain, minkä toteuttamiseen resurssit eivät kuitenkaan ole riittäneet. Laadullisissa tavoitteissa painotetaan kantaa Helsingin kaupunkirakenteeseen ja asumiseen. Ohjelman mukaan:

- Asuntotuotannon määrän ja laadun toteutuksesta huolehditaan.
- Toteutetaan mielenkiintoisia, kauniita ja toimivia urbaaneja asuinalueita ja ympäristöjä.
- Helsingin keskustan elinvoimaa vahvistetaan.
- Kaupunkirakennetta eheytetään raideliikenneverkkoon tukeutuen.
- Kaupunkirakennetta kehitetään energiaa säästäväksi.

- Täydennysrakentamista edistetään.
- Seudun kuntien yhteistyö maankäytön, asumisen ja liikenteen suunnittelussa tiivistyy.

Pääkaupunkiseudulle perustettiin PKS-neuvottelukunta Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniaisten valtuustojen päätöksillä 2004. Neuvottelukunta laati vuonna 2005 asiakirjan maankäytön ja asuntopoliittikan strategisista linjauksista.

Helsingin seudun 14 kuntaa, PKS-neuvottelukunnan kunnat, ns. KUUMA-kunnat (Järvenpää, Nurmijärvi, Tuusula, Kerava, Mäntsälä, Pornainen) ja kuntaryhmä Nelo-set (Hyvinkää, Kirkkonummi, Vihti, Sipoo), sopivat vuonna 2005 maankäytön, liikenteen ja asumisen strategian valmistelusta. MAL 2017 -toteutusohjelma hyväksyttiin alkuvuodesta 2008. Samaan aikaan aloitettiin Helsingin seudun vision 2050 valmistelu, johon liittyi kansainvälinen Greater Helsinki Vision 2050 -ideakilpailu. Helsingin seudun visio 2050 valmistui vuoden 2008 lopulla, minkä jälkeen aloitettiin Helsingin seudun MAL 2030 -strategian laatiminen. Sitten Helsingin seudun kuntien yhteistyönä on valmisteltu Helsingin seudun MAL 2050 -strategisia linjauksia.

Helsingin, Vantaan ja Sipoon yhteistä yleiskaavaa on tehty vuodesta 2008 alkaen Östersundomin alueelle, josta halutaan rakentaa kaupunkikuvallisesti ja toiminnallisesti monipuolinen, joukkoliikenteeseen tukeutuva alue. Seuraavaksi on vuorossa pääkaupunkiseudun yhteinen kehityskuva.

Kuninkaankolmiossa kolmen kunnan raja-alueella Helsinki, Vantaa ja Espoo suunnittelevat yhdessä maankäyttöä, liikennematkaisuja ja palveluja. Lähtökohta on, että kaupunkien välinen raja ei vaikeuta asukkaiden arkea. Liikenneyhteyksiä kaupunkien välillä kehitetään toimivammiksi. Päiväkotien, koulujen ja muiden palvelurakennusten rakentamista pohditaan kuntien yhteisinä hankkeina.

Osallistumismahdollisuuksia ja yhteistyötä asukkaiden kanssa edistetään

Helsingin kaavoitushankkeet ja niiden asiakirjat löytyvät Internetin karttapalvelusta www.hel.fi/ksv > Suunnitelmat kartalla. Helsingissä jaetaan vuosittain jokaiseen talouteen Kaavoituskatsaus, jossa on ajankohtaista tietoa kaavoituksesta ja osallistumismahdollisuuksista.

Vuonna 2005 aloitettiin kaupunkisuunnitteluvirastossa Esikaupunkialueiden renessanssi -hanke, jonka tavoitteena on esikaupunkivöhykkeen kehittäminen täydennysrakentamisen keinoin. Kannelmäessä, Lassilassa, Pohjois-Haagassa ja Mellunkylässä on laadittu alueellisia kehittämissuunnitelmia vuoden 2010 aikana. Liikenne-, maisema ja toteuttamissuunnitelmat tarkistetaan vuorovaikutuksessa saatujen palautteiden pohjalta. Alueilla pyritään löytämään täydennysrakentamismahdollisuuksia ja samalla säilyttämään ja kehittämään palveluja.

Hallintokuntien työryhmä on etsinyt yhdessä 16 alueellisen kiinteistöyhtiön kanssa lisärakentamismahdollisuuksia näiden hallinnassa olevilla tonteilla. Selvitykset tulevat olemaan täydennysrakentamiseen tähtäävien asemakaavamuutosten pohjana.

Maankäyttömuutokset perustuvat selvityksiin ja arviointeihin

Kaavoitusta varten tehdään lisääntyvässä määrin selvityksiä ja vaikutusarviointeja. Maaperä- ja sedimenttiselvitysten tarve on kasvanut muutettaessa aiemmin teollisuus-, varasto- ja satamakäytössä olleita alueita muuhun käyttöön. Kaupunkirakenteen tiivistäminen lisää liikenteen tai laitosten vaikutusalueiden lähelle rakentamista ja edellyttää erityisesti melu- ja ilmalaatuselvityksiä sekä haittojen torjuntaa.

Kaupunkisuunnitteluvirasto otti vuonna 2010 käyttöön kaupunkirakenteen arviointi- ja seurantarjestelmän (KARVI). Viraston ja VTT:n yhteistyössä kehittämän kaavoituksen ekotehokkuustyökalun (HEKO) käyttöä testattiin pilottialueilla: Meri-Rastilan länsiranta, Koivusaari ja Saukonlaituri. Työkalun tarkoituksena on ohjata maankäytön suunnittelua ekotehokkaampaan suuntaan sekä tuottaa tietoa suunnitelmien ekotehokkuudesta päätöksenteon tueksi.

Eri kaupunginosien omaleimaisuutta ja identiteettiä on vahvistettu kaupunkisuunnittelussa kehittämällä muun muassa rakennustaiteellisen arvon tunnistamisen menetelmiä ympäristöhistoriallisten ja rakennushistoriallisten selvitysten avulla.

Tavarasatamatoiminnot siirrettiin Vuosaareen

Vuosaaren satamahankkeen (satama, tie, rata ja meriväylä) rakentaminen alkoi 2003, ja uusi satama otettiin käyttöön marraskuussa 2008. Tavarasatamatoiminnot siirrettiin Vuosaareen ja nykyisten tavarasatama-alueiden muuttaminen asumiseen sekä työpaikkojen ja palveluiden alueeksi on käynnissä. Samalla päätettiin, että matkustajasatamat säilytetään kantakaupungissa.

Kaikille satamalta vapautuville alueille on laadittu osayleiskaavat ja ensimmäiset asemakaavat on tehty. Yhteensä näille hyvien joukkoliikenneyhteyksien, valmiiden palvelujen ja työpaikkojen lähellä oleville alueille on tulossa asuntoja noin 50 000 asukkaalle sekä mahdollisuudet noin 20 000 työpaikan sijoittumiseen. Aiemmin suljetussa satamakäytössä olleille kantakaupungin rannoille rakennetaan uusia puistoja ja virkistysalueita sekä rantaa kiertäviä kevyen liikenteen yhteyksiä. Poistetun satamaradan paikalle rakennetaan kevyen liikenteen poikittaisväylä läpi kaupungin keskustan.

Tavarasatamien keskittäminen Vuosaareen on monella tavalla kestävä kehitystä tukeva ratkaisu. Helsingin kaupunkirakennetta voitiin tiivistää, seudun yhdyskuntarakenne selkiytyi ja koko Etelä-Suomen logistinen järjestelmä tehostui. Uudessa satamassa myös junakuljetusten lisäämiselle on luotu hyvät edellytykset. Kahden satamanosan välinen liikenne Helsingin sisällä, tavarasatamien juna- ja rekkaliikenteen ruuhkat ja ympäristöhaitat sekä vaarallisten aineiden varastointi ja kuljetus kantakaupungin alueella loppuivat.

Vuosaaren satama sijoittuu Mustavuoren lehdon ja Östersundomin lintuvesien Natura-alueen viereen. Natura-alueen läheisyys, valmistelun aikana tapahtuneet ympäristölainsäädännön muutokset sekä ympäristöarvojen korostuminen tekivät satamahankkeesta uusien säädösten ennakotapauksen Suomessa. Suunnittelun eri vaiheissa asetettiin tiukat ympäristötavoitteet, joita myös noudatettiin.

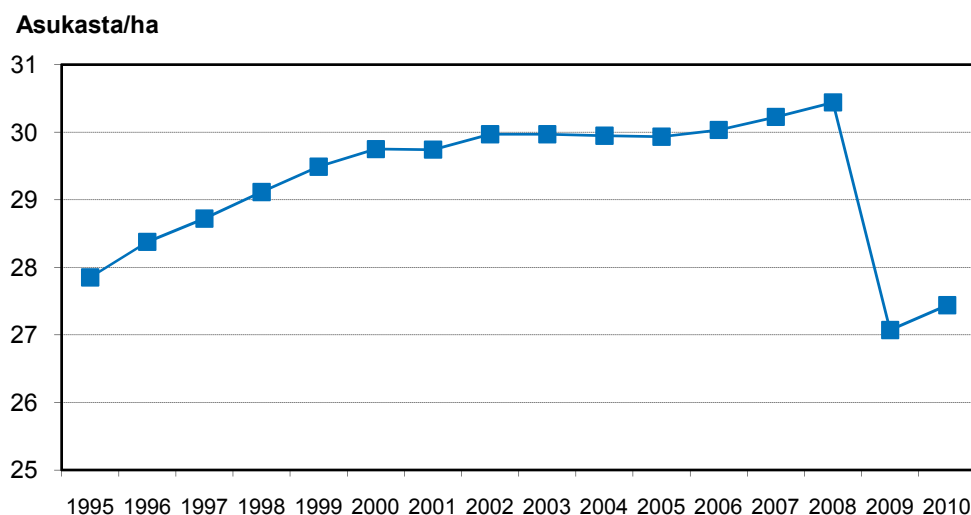
Ympäristövastuullisuus on ollut korostuneesti esillä hankkeen suunnittelussa, toteutuksessa ja sataman toiminnassa. Sataman rakentamiseen liitettiin ympäristön parannushankkeita ja toiminnassa pyritään minimoimaan ympäristöhaitat. Satamahankkeen toteutusta ja toimintaa seurataan linnusto-, kasvillisuus-, vesistö- ja kalatalousseurannoilla sekä ympäristöluvan velvoittamilla seurannoilla. Seurannoilla halutaan ennustaa, tunnistaa, selvittää ja mitata hankkeen ympäristövaikutuksia, jotta mahdollisiin haittoihin voidaan puuttua ajoissa.

Vaikka tavarasatamatoiminta siirtyi Vuosaareen, kulkee matkustaja-autolautoilla rekkoja ja perävaunuja kanta-kaupungin Länsisatamasta ja Eteläsatamasta Tallinnaan

ja Tukholmaan. Rekkamäärät ovat vähentyneet huomattavasti, ja raskaalle liikenteelle on määritelty ajoreitit Etelä- ja Länsisatamasta ja satamiin. Matkustajasatamisen raskas liikenne aiheuttaa kuitenkin edelleen ympäristöhaittoja kantakaupungin alueella.

Keskeiset indikaattorit ja niiden tulkinta

Kuviosta 1. käy selkeästi ilmi Helsingin asukasmäärän lisääntyminen, mutta myös kaupunkirakenteen tiivistymisen aiheuttama väestötiheyden kasvu. Vuonna 2009 toteutunut alueliitos Sipoolta Helsingille näkyy luonnollisesti asukastiheyden laskuna, mutta heti vuonna 2010 asukastiheys on taas kääntynyt kasvuun.

Kuvio 1. Helsingin asukastiheys vuosina 1995–2010.
Lähde: Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja 1995–2010.

Aihealue 2

Liikenne ja liikkuminen

a) Helsingin ja pääkaupunkiseudun liikennejärjestelmän kehittämisessä panostetaan hiilidioksidipäästöjen ja muiden ympäristöhaittojen vähentämiseen, tilankäytön tehostamiseen sekä liikenteen toimivuuden ja liikenneturvallisuuden parantamiseen. Joukkoliikenteen seudullista palvelutasoa ja kilpailukykyä parannetaan ja runkoverkkoa – erityisesti poikittaisyyteyksiä – kehitetään Pääkaupunkiseudun liikennejärjestelmäsuunnitelman pohjalta.

b) Helsinki pyrkii omalta osaltaan henkilöautosidonaisuuden ja moottoriajoneuvoliikenteen määrän vähentämiseen sekä joukkoliikenteen osuuden lisäämiseen. Tämä edellyttää sekä tehokkaiden alueellisten ohjauskeinojen käyttöä että voimakasta panostusta joukkoliikenteen kilpailukykyyn lisäämiseen ja kevyen liikenteen olosuhteiden parantamiseen. Joukkoliikenteen asemaa vahvistetaan joustavoittamalla eri kulkutavoilla tehdyistä osamatkoista muodostuvia matkaketjuja.

c) Raideliikennettä kehitetään joukkoliikenteen runkona. Kaupunkiratojen, metroverkon ja raitiotieverkon laajentamista jatketaan ja asemien liityntäpysäköintiä parannetaan. Vapaa-aikana tehtävien matkojen joukkoliikennepalveluja parannetaan ja tärkeiden seudullisten ulkoilu- ja retkeilyalueiden – mukaan lukien saaristo – saavutettavuutta joukkoliikenteellä parannetaan.

d) Liikenteen tilankäytön tehostamiseksi tutkitaan läpiajoväylien tunnelointia tai kattamista maaston ja kaupunkirakenteen antamien mahdollisuuksien puitteissa. Yhteistyössä Tiehallinnon kanssa kehitetään moottoriteitä yleisinä teinä moottorikaduiksi, jotta niihin voidaan liittää uuden maankäytön yhteydet joustavasti ja parantaa linja-autoliikenteen toimintaedellytyksiä. Henkilö- ja tavaraliikenteen logistiikkaa kehitetään niin, että eri kulku- ja kuljetusmuotojen välinen yhteistyö tehostuu ja ympäristöhaitat vähenevät.

e) Linja-autoliikenteen kalustoa ja kaupungin muuta ajoneuvokalustoa sekä työkonekantaa uudistetaan vähemmän polttoainetta kuluttavaksi ja vähäpäästöisemmäksi.

f) Liikennejärjestelmän ja katuympäristön kehittämisessä otetaan aikaisempaa korostetummin huomioon lasten, nuorten, liikuntarajoitteisten ja iäkkäiden asukkaiden esteettömät ja turvalliset liikkumismahdollisuudet. Koko kaupungin alueelle luodaan yhtenäinen ja kattava palveluiden, kävely-, pyöräily- ja joukkoliikenneyhteyksien verkosto. Pyörätieverkkoa täydennetään edelleen sekä edistetään kävelyn ja pyöräilyn turvallisuutta, esteettömyyttä ja viihtyisyyttä.

g) Liikennekäyttäytymisen tervehdyttämiseksi tehostetaan liikennevalistusta ja asennekasvatusta yhteistyössä liikennealan kansalaisjärjestöjen, liikenneministeriön, poliisin ja asukas-yhteisöjen kanssa.

Liikenteen suunnittelu ja palveluiden tuottaminen Helsingissä

Helsingin liikennesuunnittelua hoitavat yhteistyössä useat eri organisaatiot. Vuoden 2010 alussa muodostettiin HSL, Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymä, jonka jäsenkuntia ovat Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen, Kerava ja Kirkkonummi. Kuntayhtymä vastaa jäsenkuntiansa joukkoliikenteen suunnittelusta, järjestämisestä ja matkustajainformaatiosta sekä Helsingin seudun liikennejärjestelmäsuunnitelman laatimisesta.

HKL vastaa Helsingin raideliikennepalveluiden tuottamisesta eli raitiovaunu- ja metrojunakalustosta ja -infrastruktuurista sekä niiden ylläpidosta. Bussien liikennöinnistä vastavat pääkaupunkiseudulla useat yhtiöt, joista suurin on Helsingin kaupungin omistama linja-autoliikennöitsijä Helsingin bussiliikenne Oy.

Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston liikennesuunnitteluosasto vastaa Helsingin maankäytön liikennesuunnittelusta. Liikennesuunnitteluun kuuluu kaikkien liikennemuotojen, joukkoliikenne, ajoneuvoliikenne, pyöräily ja kävely, sekä pysäköinnin suunnittelu. Helsingin liikennesuunnittelussa pyritään edistämään erityisesti joukkoliikenteen sujuvuutta ja palvelutasoa. Liikenneturvallisuuden parantaminen on keskeinen tavoite kaikessa liikennesuunnittelussa.

Rakennusvirasto toimii liikennejärjestelmän toteuttajana ja ylläpitäjänä jatkuvassa yhteistyössä kaupunkisuunnitteluviraston (kaavoitus ja liikennesuunnittelu) ja liikennelaitoksen (joukkoliikenne) kanssa.

Liikennejärjestelmän kehittäminen

Helsingin seudun liikennejärjestelmää on kehitetty Helsingin seudun liikennejärjestelmäsuunnitelman (HLJ 2011) suunnitteluprosessissa, jota koordinoi HSL. HLJ 2011 -suunnitelmaa on valmisteltu koko Helsingin seudun (14 kuntaa) yhteisenä hankkeena, joka tähtää aina vuoteen 2050 saakka. Keväällä 2011 valmistunut HLJ 2011 -suunnitelma on strateginen, liikennejärjestelmää kokonaisuutena tarkasteleva suunnitelma, jossa määritellään yhteiset liikennejärjestelmän kehittämisen tavoitteet, suunnataan seudullista liikennepoliittikkaa sekä laaditaan yhteisiä tavoitteita toteuttava ja rahoituskehykseltään realistinen liikennejärjestelmän kehittämissuunnitelma.

Helsinki on pyrkinyt kaupunkisuunnitteluviraston johdolla vähentämään liikkumistarvetta maankäytön suunnittelun keinoin. Liikkumistarvetta ohjataan kestäville kulkutavoille suosimalla joukkoliikennettä, kävelyä ja pyöräilyä sekä parantamalla niiden toimintaedellytyksiä. Kantakaupungin nopeuksia alennettiin vuonna 2004 liikenneturvallisuuden edistämiseksi ja tämän jälkeen päätettiin periaatteista ajonopeuksien hallitsemiseksi. Ajonopeuksien hallintastrategian tavoitteena on liikenneturvallisuuden parantaminen, mutta strategian keinovalikoiman mukaisilla toimenpiteillä edistetään myös ekologista ajotapaa ja sitä kautta parempaa ilmanlaatua.

Joukkoliikenteen palveluja ja ajantasaista tiedotusta on kehitetty. Työmatkaliikenteen pysäköintiä on säädelty edelleen keskustassa hinnoittelun keinoin. Pysäköintitaksoja ja asukaspysäköintitunnusten lunastushintoja korotettiin vuoden 2010 alusta alkaen. Linja-auto- ja raitieliikennettä on nopeutettu ja niiden säännöllisyyttä parannettu lisäämällä liikennevaloetuuksia ja muuttamalla tärkeimpien joukkoliikennekatujen linja-autokaistat aina voimassaoleviksi.

Raskas liikenne on ohjattu tunneleiden kautta Vuosaaren satamaan. Raskaalla liikenteellä (ajoneuvon pituus yli 12 m) on keskustan alueella ajo kielletty. Vuosaaren sataman rautatielogistiikkaa pyritään parantamaan muun muassa rakennuttamalla rautatieterminaali. Tavoitteena on, että jopa 30 prosenttia tavarasta tulee satamaan junaalla nykyisen noin 15 prosentin asemasta.

Vuonna 2010 valmistui HSL:n selvitys joukkoliikenteen energiatehokkuuden kehittämismahdollisuuksista. Joukkoliikennesektori on sitoutunut parantamaan joukkoliikenteen energiatehokkuutta yhdeksän prosenttia vuoteen 2016 mennessä. Vaikka joukkoliikenteen energiatehokkuus on jo tällä hetkellä hyvä henkilöautoon verrattuna, on joukkoliikenteellä suuri energia- ja ilmastotehokkuuden kehittämispotentiaali. Koko liikennejärjestelmän näkökulmasta erityisesti raitieliikenteen lisääminen vähentäisi merkittävästi energiankulutusta ja ilmastopäästöjä. Joukkoliikenteen energiatehokkuutta palvelutuotannossa voidaan parantaa muun muassa hybridibussien käyttöönotolla, biopolttoaineiden käytöllä, jarrutusenergian hyödyntämisellä sekä kuljettajien ajotapoja kehittämällä.

Talous- ja suunnittelukeskuksen vetämä asunto-ohjelmamiini toteuttaa maankäytön ja asumisen toteutusohjelman 2008–2017 asuntopoliittisia päämääriä yhdyskuntarakenteen eheyttämisestä. Ohjelmaa toteutetaan yhteistyössä hallintokuntien ja aluerakentamisprojektien yhteistyönä. Projektissa tuetaan joukkoliikennettä ja kehitetään uusia energiatehokkaampia työpaikka- ja asuinalueita kuten esimerkiksi Kalasataman asuntotuotantotoimiston Kehittyvä kerrostalo -hanke, jonka lähtökohta on autottoman korttelin rakentaminen.

Helsingin liikenneinfrastruktuuri rakentuu vahvasti rai-
teiden varaan. Sujuvat ja nopeat liikenneyhteydet sekä
Tallinnaan että Pietariin ovat perusta Suomenlahden
alueen yhteiselle kehittämiselle. Suomenlahden alueen
vahvistuminen idän ja lännen välisen kaupan logistisena
keskuksena merkitsee myös ulkoisten liikenneyhteyksi-
en vahvistamista. Jo nyt nopea junayhteys Pietariin vai-
kuttaa alueen liikennevirtoihin.

Henkilöautosidonnaisuuden vähentäminen

Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto on osallistunut lii-
kenne- ja viestintäministeriön ruuhkamaksuselvitysten
valmisteluun, jonka tavoitteena oli selvittää ruuhkamak-
sujen käyttöä liikennepoliittisten tavoitteiden saavuttami-
sessa sekä ruuhkamaksujen yhteiskunnallisia ja liiken-
teellisiä vaikutuksia. Vuoden 2011 alussa valmistuneen
jatkoselvityksen mukaan liikennejärjestelmä, jonka yhtei-
nä osana on ruuhkamaksu, toteuttaisi Helsingin seudun
liikennejärjestelmälle asetettuja tavoitteita paremmin
kuin liikennejärjestelmä, joka ei sisällä ruuhkamaksua.

Raide-Jokerin yleissuunnitelma Itäkeskuksen ja Wes-
tendin välille on valmistunut ja hankkeen toteuttaminen
on määrä aloittaa vuoteen 2020 mennessä. Jokeri 2 -
runkobussilinjan suunnittelu Vuosaaren ja Myyrmäen
välille etenee ja liikennöinti on määrä aloittaa vuoteen
2015 mennessä. Tärkeimpien joukkoliikennekatujen lin-
ja-autokaistat on muutettu aina voimassaoleviksi.

Helsingin kaupunki tukee työntekijöiden liikkumista työ-
matkaseteleillä, jotka tekevät joukkoliikenteen käytöstä
edullisempaa. Virka-asiointimatkoja säännöllisesti te-
keillä on useissa virastoissa mahdollisuus saada käyt-
ttönsä julkisen liikenteen vuosilippu, jota he käyttävät
liikkuessaan työasioissa.

Osa virastoista tukee myös kevyen liikenteen käyttöä
työ- ja virka-asiointimatkoilla. Moniin virastoihin on han-
kittu työntekijöiden käyttöön polkupyöriä. Näiden lisäksi
Helsingin Satama tukee työmatkapyöräilyä hankkimalla
työsuhdepolkupyörän halukaille. Virastoihin on alettu
hankkia myös sähköavusteisia polkupyöriä työasiointi-
matkoille. Osassa virastoista henkilökunnan pysäköinti-
paikat ovat maksullisia.

Asuntotuotantotoimisto on selvittänyt autopaikkojen to-
teuttamiskustannusten eriyttämistä asuntojen hinnois-
ta sekä mahdollisuutta toteuttaa autottomia kortteleita
Kalasatamaan ja Jätkäsaareen. Autottomien korttelien
suunnittelussa on erityisesti panostettu polkupyörien
säilytykseen sekä huoltoon. Asuntotuotantotoimisto
aloittaa keväällä 2011 autottoman korttelin rakennuttami-
sen Kalasatamaan.

Raideliikenteen kehittäminen

Helsingin ja pääkaupunkiseudun joukkoliikennejärjes-
telmän runko on raskas raideliikenne. Vuonna 2010 seu-
dulla käynnistyi kaksi merkittävää raideliikennehanketta:
Kehärata ja Länsimetro. Kehärata muodostaa joukko-
liikenteen tärkeän runkoyhteyden lentoaseman kautta
pääradan ja Vantaankosken radan välille. Länsimetro jat-
kaa pääkaupunkiseudun metroluennetta Ruoholahdes-
ta Lauttasaaressa Espooseen, Matinkylään. Rapor-
tointikaudella ovat valmistuneet raitiolinja 9 ja Kampin
raitiotie.

Raitioliikenteen kokonaiskehittämisselvitys valmistui
kaupunkisuunnitteluvirastossa. Helsingin kantakaupun-
gin alittavan Pisara-radan yleissuunnittelu ja ympäristö-
vaikutusten arviointi valmistui 2011, mutta päätöstä ra-
dan rakentamisesta ei ole tehty. Raideyhteyttä Helsingin
keskustasta Laajasaloon on suunniteltu. Henkilöautojen
ja polkupyörien liityntäpysäköintiä kehittämällä on pyritty
lisäämään joukkoliikenteen käyttöä.

Liikenteen tilankäyttö ja logistiikka

Palmian autojen seurantaa ja käytön optimointia helipot-
tamaan hankittiin GPS-ajonseurantajärjestelmä, jonka
avulla esimiehet seuraavat autojen käyttöä. Vanhusten
ja vammaisten kuljetuspalvelujen välitys siirtyi Palmialle
ja tilattujen matkojen yhdistelyprosentti nousi 36 pro-
senttiin. Yhdistely on tänä aikana vähentänyt hiilidioksi-
dipäästöjä 80 tonnilla. Kotiaterioiden kuljetus on pyritty
toteuttamaan yhä enenevässä määrin kylmänä, jolloin
kuljetuskertoja voidaan olennaisesti vähentää.

HSL toimii aktiivisena kumppanina työnantajille ja yrityksille. HSL rohkaisee yrityksiä tekemään liikkumissuunnitelmia, joiden avulla voidaan kyseenalaistaa vanhoja liikkumistottumuksia ja saavuttaa niin taloudellisia, terveydellisiä kuin ympäristöhyötyjä. HSL toteutti myös useita kampanjoita, joilla pyrittiin houkuttelemaan uusia käyttäjiä joukkoliikenteen pariin. Työsuhdematkalippujen käyttäjämäärät nousivat selvästi kampanjoinnin myötä.

Logistiikan tehostamisen tarve on edelleen suuri. Haasteena ovat olleet etenkin ylijäämämaiden, lumenvastaanottoaikojen ja tukikohtien sijoittelu. Teknisen huollon sijoituksessa kaupungin rajojen ulkopuolelle luodaan yhä enemmän paineita ajoneuvokaluston sekä raskaamman kaluston liikenteen määrän kasvulle Helsingissä.

Vähäpäästöiset ajoneuvot ja työkoneet

Helsingin kaupunginhallitus päätti 31.5.2010 vähäpäästöisten ajoneuvojen edistämisestä ja ympäristövyöhykkeen perustamisesta Helsinkiin. Kriteerit täyttävälle ajoneuvolle myönnetään 50 prosentin alennus yleisten pysäköintialueiden pysäköintimaksusta 1.4.2011 alkaen. Etuutta haetaan rakennusviraston asiakaspalvelusta, joka tarkistaa etuuden ehtojen täyttymisen ja kiinnittää autoon vähäpäästöisyydestä kertovan tarran. Maksullisilla pysäköintipaikoilla etuuden käyttö edellyttää ajoneuvokohtaista maksulaitetta.

Vähäpäästöisyyden kriteerejä noudatetaan myös kaupungin ajoneuvohankinnoissa: bensiini- ja dieselautojen (ml. hybridit) hiilidioksidipäästöjen tulee olla alle 100 g CO₂/km ja säännellyt päästöt Euro 5 -tasoa. Tavarankuljetukseen käytettävissä henkilöautoissa raja on 150 g CO₂/km. Kolmivuotisissa hankintasopimuksissa noudatetaan päästönormien perusteella laadittuja käyttöönottovuosirajoituksia. Helsingin kaupungin rakennuspalvelu Stara vastaa kaupungin ajoneuvojen ja työkoneiden hankinnoista. Lisäksi kehitetään vähäpäästöisiä ajoneuvoja varten kaasun jakeluverkostoa ja sähköautojen latauspaikkoja. Helsingin Energialla on kaksi sähköautoa ja yleinen latauspaikka Sähkötalon edustalla sekä Hana-saaren alueella.

Useat virastot ovat myös kouluttaneet työntekijöitä taloudellisen ajotavan ja ennakoivat ajon kursseilla. Kurssit on kohdistettu erityisesti henkilöstölle, jolla on paljon työmatka-ajoa.

Kaupunkisuunnitteluvirasto on yhdessä muiden virastojen kanssa selvittänyt kaasun ja muiden vähäpäästöisten polttoaineiden liikennekäytön mahdollisuuksia Helsingissä. Työssä on selvitetty myös Kampin bussiterminaalin turvallisuutta suhteessa kaasukäyttöisiin busseihin.

HSL otti bussiliikenteen kilpailutuksissa käyttöön CO₂-päästöjen pisteytyksen, mikä edistää päästöiltään alhaisempien kalustoratkaisujen käyttöönottoa. Uusia kilpailuttamisperiaatteita sovellettiin ensimmäisen kerran Espoon ja Vantaan sisäistä liikennettä ja seutuliikennettä koskevassa tarjouskilpailussa, jonka laajuus oli 12 prosenttia HSL:n tilaamista linjakilometreistä. Uusia vähäpäästöisiä busseja saadaan liikenteeseen elokuusta 2011 alkaen yhteensä 49 kappaletta.

Kaupunginhallituksen päätöksellä 31.5.2010 kantakaupungin alueella otettiin käyttöön HSL:n tilaamaa bussiliikennettä ja HSY:n jäteautoja koskeva ympäristövyöhyke. Ympäristövyöhykkeellä sovelletaan kilpailutuksessa muita alueita tiukempia kriteerejä. Jäteautoille kilpailutusvaatimuksena on Euro 5 -taso ja busseilla Euro 3 -taso.

HSL osallistui biopolttoaineen kolmivuotiseen kokeiluhankkeeseen (OPTIBIO-hanke 2008–2010). Saatujen tuloksien mukaan biopolttoaineen vaikutukset lähipäästöihin ovat merkittäviä. Hiukkaspäästöt alenivat keskimäärin 30 prosenttia ja typenoksidipäästöt kymmenen prosenttia. HSL jatkoi hybridibussikokeilua Helsingissä keskustalinjalla 55 sekä seutulinjalla 550. Hybridibussin jarrutusenergia muutetaan sähköenergiaksi, joka antaa bussille liikkeelle lähtevän voiman seuraavaan kiihdytykseen. Hybridibussien päästöt, melutaso ja energiankulutus ovat tavallisia busseja alemmat.

Hiilidioksidipäästöjä voidaan vähentää myös käyttämällä biokaasua, jonka kasvihuonekaasuvähenemä on jopa 80 prosentin luokkaa fossiiliseen kaasuun verrattuna. Kaasuntoimittaja Gasum ryhtyy toimittamaan puhdistettua biokaasua maakaasuverkostoon vuoden 2011 aikana,

jolloin maakaasubussista saadaan entistä ympäristöystävällisempi ajoneuvo. Kaasukäyttöisen bussikaluston käyttöä rajoittaa nykyinen Kampin terminaalin kaasujoneuvojen käyttökielto, maakaasubussien hieman korkeampi hankintahinta sekä tiheämpi huoltotarve.

Kaupungin keskeisenä tavoitteen on ollut pitkään katupölyn vähentäminen. Vuosien aikana rakennusvirasto on pyrkinyt aikaistamaan katupölyn lakaisua. Ympäristökeskuksen koordinoimassa KAPU-hankkeissa (2006–2010), on etsitty pölyämistä vähentäviä menetelmiä ja materiaaleja. Työ jatkuu EU:n Life+ -tuella vuosina 2011–2014 toteutettavassa Redust-hankkeessa.

Esteettömyys ja kattava pyörätieverkosto

Helsingin tavoitteena on ollut vuodesta 1993 lähtien pyöräilyn kaksinkertaistaminen. Kaksinkertaistamisohjelma päivitettiin vuonna 2002, ja vuonna 2009 kaupunki allekirjoitti Brysselin julistuksen, jossa sitoudutaan nostamaan pyörämatkojen osuus 15 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä (vuonna 2010 osuus oli 9 %).

Vuoteen 2009 saakka kaupunkitasolla toimi virastojen yhteinen laaja pyöräilyn edistämisyöryhmä Sykke-li, jonka tavoitteena oli muun muassa luoda kattavat ja esteettömät olosuhteet pyöräilylle sekä lisätä pyöräilyn kulkutapaosuutta kaupungin liikenteestä. Vuonna 2010 perustettiin kaupunkisuunnitteluviraston vetämä työryhmä Pyöräilyprojekti, jonka tavoitteena on parantaa pyöräilyolosuhteita, jouduttaa oikeanlaisten suunnitteluratkaisujen omaksumista ja lisätä pyöräliikenteen painoarvoa päätöksenteossa. Polkupyörin kuljettaminen ilmaiseksi ruuhka-aikojen ulkopuolella päätettiin muuttaa lähijunissa pysyväksi käytännöksi.

Rakennusvirasto johtaa kaupungin esteettömyysprojektia ”Helsinki kaikille”, jossa on laadittu muun muassa kaupungin esteettömyyssuunnitelma, jonka tavoitteena on ohjata eri hallintokuntien esteettömyyteen tähtääviä toimenpiteitä vuosina 2005–2010. Hankkeessa on tehty 15 alueellista esteettömyyssuunnitelmaa ja sekä laadittu esteettömyyssohjeisto ulkoilualuille niin sanotussa SuRaKu-projektissa.

Kasvatus ja viestintä

Liikennevalistus- ja asennekasvatustyötä toteutetaan nuorisosiainkeskuksen liikennetoimintayksikössä. Nuorten liikennekoulutusalueilla tarjotaan harrastetoimintaa liikenne- ja moottoriharrasteista kiinnostuneille nuorille ja lapsille kerhoja, koulutusta ja erilaisia tapahtumia. Kävijöitä näissä toimipaikoissa on vuosittain noin 60 000.

Nuorisosiainkeskus on mukana pääkaupunkiseudun yhteisessä Mopohankkeessa. Hankkeen tavoitteena on paitsi tuottaa tietoa nuorten liikenneasenteista myös tukea nuorten omaehtoista harrastus- ja vapaa-ajan toimintaa tekemällä katutyötä mopoilevien nuorten keskuudessa. Tämä tapahtuu muun muassa liikkuvan moottorihallitoinnin eli ”mobiilimottiksen” kautta. Mopokoulua järjestetään yhteistyössä Helsingin liikenneturvallisuusyhdistyksen kanssa Nuorten liikennekoulutusalueella Tattarisuolla.

Lasten liikennekaupungissa annetaan liikenneopetusta kaikille liikenteestä kiinnostuneille yli 5-vuotiaille tiiviissä yhteistyössä HKL:n, Poliisin ja Helsingin liikenneturvallisuusyhdistyksen kanssa.

Ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi HSL:n reittioppaaseen lanseerattiin vuonna 2010 päästölaskuri, jonka avulla matkustajat voivat seurata ja vähentää omaa liikkumisen hiilijalanjälkeään. HSY:n koordinoimassa EU Life+ -rahoitteisessa Julia2030-hankkeessa HSL kehitti myös arkiliikenteen hiilidioksidilaskun, jonka avulla voi laskea viikon arkipäivien liikkumisen päästöt ja verrata tulosta tutkittuun tietoon ja omiin tavoitteisiin. Laskuri löytyy osoitteesta <http://www.hsljalki.fi>. Sanomatalossa syksyllä 2010 toimintansa aloittanut Ilmastoinfo antaa asukkaille tietoa ilmastovastuullisesta liikkumisesta ja järjestää erilaisia tapahtumia teemaan liittyen.

Keskeiset Indikaattorit ja niiden tulkinta

Vuonna 2010 autoja oli Helsingissä 266 291 kappaletta, eli 395 tuhatta asukasta kohden vuonna 2010 (Kuvio 2). Rekisteröityjen autojen määrä on ollut lähes jatkuvassa kasvussa. Vuonna 2007 mahdollistuneen tilapäisen liikennekäytöstä poistamisen seurauksena liikenteessä olevien autojen määrä on kuitenkin pysynyt lähes ennallaan viime vuosina. Henkilöautoja omistetaan Helsingissä yhtä paljon kuin Oslossa ja Tukholmassa, mutta Kööpenhaminassa on noin kolmanneksen vähemmän autoja kuin muissa pohjoismaisissa pääkaupungeissa.

Henkilöautojen polttoaineen kulutus ja sen seurauksena hiilidioksidipäästöt ovat sen sijaan laskeneet merkittävästi vuonna 2007 voimaan astuneen ajoneuvoverouudistuksen jälkeen, jolloin auton hankintaveroa alettiin porrastaa henkilöautojen hiilidioksidipäästöjen mukaan.

Moottoriliikennemäärät ovat kasvaneet etenkin Helsingin rajalla (Kuvio 3). Myös poikittaisliikenteessä moottoriliikennemäärä on kääntynyt kasvuun taloudellisen laskusuhdanteen jälkeen. Nämä johtuvat työmatkasukuloinnin lisääntymisestä Helsingin seudulla, väkimäärän kasvusta ja vapaa-ajalla ajettavien automatkojen määrän kasvusta. Kantakaupungissa ja Helsingin niemellä moottoriliikennemäärä on saatu 2000-luvulla hienoiseen laskuun pysäköintipaikkojen määrää ja hintaa säätelämällä sekä toimivilla joukkoliikennetyhteyksillä.

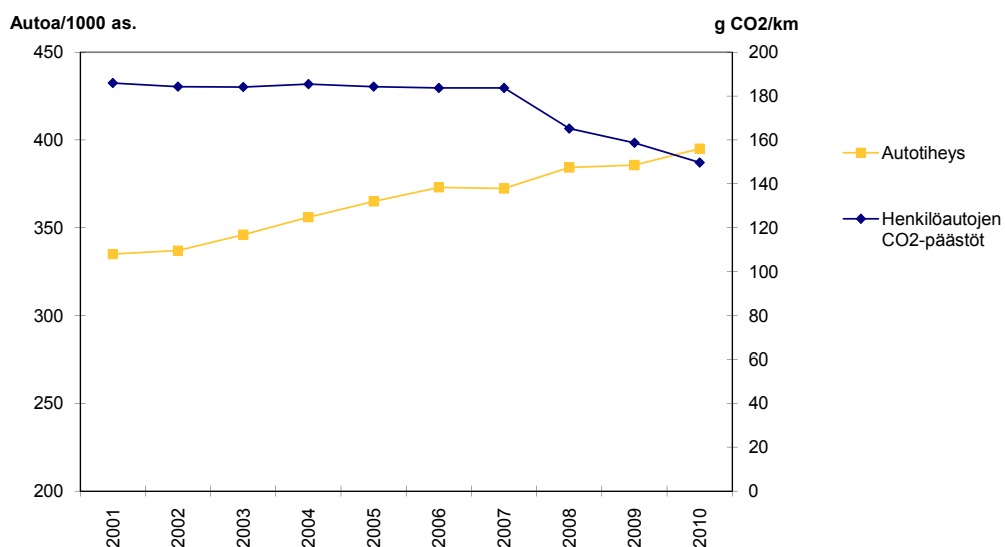
Helsingin kulkumuotojakauma poikkeaa selvästi Helsingin seudusta (Kuvio 4). Helsingin kantakaupungissa

automatkojen osuus kaikista matkoista oli vain 19 prosenttia ja esikaupunkialueilla 35 prosenttia vuonna 2008. Toisessa ääripäässä olivat Helsingin seudun raideliikenteen ulkopuoliset kunnat, kuten Vihti ja Nurmijärvi, joissa autolla liikuttiin kaksi kolmasosaa kaikista matkoista.

Keskeiset haasteet

EU:n ilmanlaatudirektiivissä typpidioksidille asetettu vuosisiraja-arvo piti saavuttaa vuoden 2010 alussa, mutta raja-arvo ylittyy edelleen Helsingin keskustassa. Raja-arvon saavuttamiselle on jouduttu hakemaan jatkoaikaa komissiolta. Raja-arvon ylittyminen johtuu liikenteen typpidioksidipäästöistä, jotka eivät ole alentuneet odotetulla tavalla ajoneuvoteknologian kehityksen myötä. Vaikka liikenteen kokonaistypenoksidipäästöt ovatkin vähentyneet viime vuosina, suorat typpidioksidipäästöt ovat kasvaneet. Kasvu johtuu dieselajoneuvojen osuuden lisääntymisestä autokannassa. Liikenteen päästöjen ja liikennemäärien vähentäminen on jatkossa välttämätöntä, jotta raja-arvoon päästäisiin. Myös katupöly aiheuttaa edelleen ilmanlaatuongelmia, vaikka pitoisuudet ovatkin jossain määrin laskeneet viime vuosina.

Helsingillä on erinomainen joukkoliikenne ja automatkojen osuus etenkin kantakaupungissa on hyvin pieni. Kun Helsingin liikennejärjestelmää tarkasteltiin eurooppalaisesta kontekstista Helsinki–Rotterdam -vertaisarvioinnissa vuonna 2008, arvioitiin seudullisen liikenteen haasteiden vaativan jatkossa enemmän alueellista yhteistyötä ja poliittisen tason päätöksiä. Erityisesti pääkaupunkiseudun työmatka-

Kuvio 2. Helsingin autotiheys ja henkilöautojen CO₂-päästöt vuosina 2001–2010. Lähde: Helsingin ympäristötilasto.

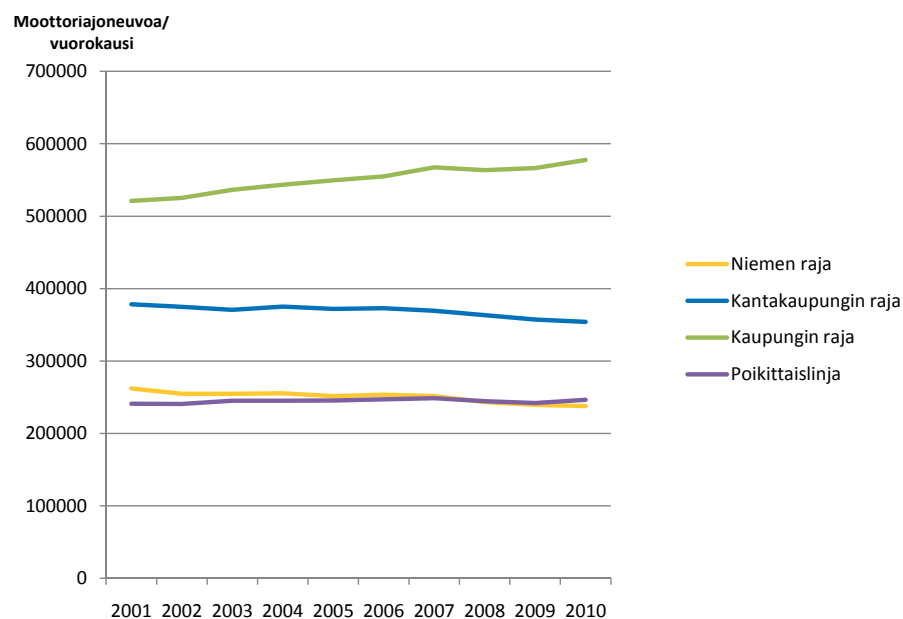
liikenteeseen ja poikittaisliikenteeseen liittyvien ongelmien ratkaisuun arvioitiin tarvittavan uusia toimenpiteitä.

Kävelyn osuuden kasvattamisessa ei nähty riittäviä kannustimia ja esimerkiksi kävelykeskustan laajentamissuunnitelmia pidettiin vaatimattomina. Pyöräilyn kaksinkertaistamistavoitteen saavuttamiseksi vuoteen 2015 mennessä ei nähty asetetun riittäviä resursseja. Kaksinkertaistamistavoitetta ei myöskään pidetty kovin kunnianhimoisena moniin eurooppalaisiin kaupunkeihin verrattuna, ottaen huomioon pyöräilystä saatavat terveys- ja ympäristöhyödyt. Raportissa todettiin myös, etteivät työnantajat juuri kannusta pyöräilyyn esimerkiksi verotuksellisesti tai muilla

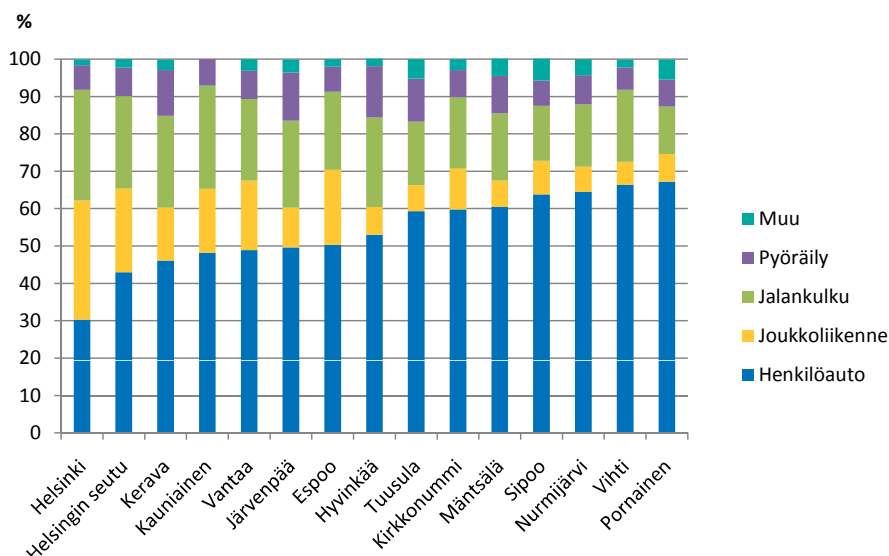
taloudellisilla kannustimilla, kuten monissa Euroopan kaupungeissa tehdään.

Liityntäpysäköintipaikkojen merkittävä lisärakentaminen helpottaisi kestävien liikkumismuotojen käyttöä. Vertaisarvioinnissa todettiin myös, että kaupungin kannattaisi selvittää melun aiheuttamien terveyshaittojen kustannukset.

Vertaisarvointiraportin jälkeen monet mainitut asiat ovat edenneet, kuten asukaspysäköintimaksujen korotus, ruuhkamaksuselvitykset, pyöräilyprojekti, vähäpäästöisen joukkoliikenteen selvitykset, raideliikennehankkeet, kävelykatujen laajennukset ja vähäpäästöisten ajoneuvojen etuudet.

Kuvio 3. Moottoriajoneuvoliikenteen määrä eri laskentapisteillä vuosina 2001–2010. Lähde: Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto.

Kuvio 4. Helsingin seudun kuntien kulkumuotojakauma vuonna 2008. Lähde Helsingin ympäristötilasto.

Aihealue 3

Viheralueet ja luonnonsuojelu

a) *Helsingin kaupunkiluonnon monimuotoisuutta vaalitaan. Kaupungin ekologisista ja maisemallisista aluekokonaisuuksista ja niiden välisiä yhteyksiä kehitetään niin, että muodostuu elävä, ekologisesti toimiva, viihtyisä ja monipuolinen kokonaisuus ranta-alueet, saaristo ja vesistöt mukaan lukien. Tämä edellyttää riittävien luonnontilaisien alueiden säilyttämistä virkistys- ja luonnonsuojelukäytössä.*

b) *Viheralueiden hoitoa kehitetään huomioiden niiden ekologinen kestävyys, maisemalliset ja kulttuuriset ominaispiirteet sekä asukkaiden näkemykset ja paikallistuntemus. Tarvittaessa käytetään luontoa palauttavia ja ennallistavia toimenpiteitä.*

c) *Luonnonsuojelu- ja viheralueverkostojen puutteet kartoitetaan ja ekologisesti ja virkistyskäytön kannalta tärkeät viheralueet ja viheryhteydet turvataan maankäytön suunnittelun ja luonnonsuojelun keinoin. Vesistöjen ja ranta-alueiden käytön ja hoidon ohjaamiseksi laaditaan kattavat alueelliset maisema-, käyttö- ja hoitosuunnitelmat.*

Useita viheralue- ja luonnonsuojelulinjauksia

Kaupunkisuunnitteluvirastossa on käynnistetty viheralueiden kehittämiseen tähtäävä strategiatyö. Ensimmäisenä on valmistunut tausta-aineistoksi Helsingin maisema-analyysi.

Yleiskaava 2002:ssa osoitettujen viheralueverkostojen suunnittelua on jatkettu laatimalla laajojen viheraluekokonaisuuksien yleissuunnitelmia sekä virkistysalueiden asemakaavoja Keskuspuistossa, Vuosaaressa ja Laajasalon alueella sekä Läntisen vihersormen alueella. Tekeillä on muun muassa Helsingipuiston ja Itäisen kulttuuripuiston kehittämissuunnitelmat ja itäisen saariston asemakaava.

Maisema-, kulttuuriympäristö- ja luontoarvoihin liittyvää vaikutusten arviointia on kehitetty asiantuntemusta parantamalla ja laatimalla selvitysraportteja suunnittelutyön pohjaksi. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden ympäristöjen suojeluarvoja ja kehittämistavoitteita on tutkittu kaavatöiden yhteydessä useissa ympäristöhistoriallisissa selvityksissä muun muassa Vallilan siirtolapuutarhan ja Stansvikin alueilla. Luonnon monimuotoisuuden vaaliminen on osa viheralueiden suunnittelua.

Keskeisiin asuntotuotannon suunnittelukohteisiin sekä täydennysrakentamiskohteisiin on laadittu julkisen ulkotilan ja puistojen yleissuunnitelmia sekä maisema- ja virkistysalueiden suunnitelmia, joiden taustatiedoiksi on tehty maisema- ja luontoselvityksiä. Helsingin maisemakulttuurin kannalta sekä ekologisesti arvokkaiden kohteiden suojelu- ja kehittämisenäkökulma liittyy useiden asemakaavojen valmisteluun. Hulevesien hyödyntämistä piha-alueilla ja puistoissa on kehitetty. Östersundomin osayleiskaava-alueelle on laadittu kaupunkiekologinen ohjelma sekä maisema- ja luontoselvityksiä.

Vaikka uudisrakentamisen painopiste yleiskaavassa onkin niin sanotuilla brownfield-alueilla, on viheralueiden tarjontaa ja/tai tilanvarauksia kaupunkirakenteen eheyttämisen tavoitteen takia jonkin verran supistettu muun muassa Lauttasaaressa, Haagassa, Viikissä, Myllypurossa, Rastilassa, Jollaksessa ja Vuosaaressa. Kivinokka ja Vartiosaari on yleiskaavassa merkitty selvitysalueiksi. Helsingin viheralueiden kokonaismäärä lisääntyi kuitenkin itäisen alueliitoksen johdosta.

Helsingin kaupunkiluonnon ja maiseman erityinen vahvuus on monimuotoinen saaristo (yli 300 saarta) ja pitkä rantaviiva (yli 200 km mukaan lukien isommat saaret), josta peräti lähes 80 prosenttia on asukkaiden käytössä olevaa julkista puisto- tai luonnonrantaa. Tämä ominaispiirre tekee Helsingistä ainutlaatuisen eurooppalaisen

pääkaupungin. Julkisen puistorannan määrä lisääntyi kaudella 2002–2010 hieman, kun joitakin satama- ja teollisuuskäytössä olleita ranta-alueita ja täyttömaita vapautui ja niitä kunnostettiin puistoiksi. Kestävän kehityksen toimintaohjelman päätöskohtaan kirjattu toimenpide ”Vesistöjen ja ranta-alueiden käytön ja hoidon ohjaamiseksi laaditaan kattavat alueelliset maisema-, käyttö- ja hoitosuunnitelmat” on toteutunut joiltakin osin, mutta Helsingissä on vielä paljon ranta-alueita, joilta kyseiset suunnitelmat puuttuvat.

Rakennusvirasto käynnisti Helsingin luonnonhoidon linjauksen ja ympäristökeskus Luonnon monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelman (Lumo-ohjelman) laadinnan vuonna 2005, ja ne valmistuivat 2009. Molempien tavoitteet on hyväksytty kaupunginhallituksessa 8.2.2010.

Luonnonhoidon linjauksessa on asetettu moniarvoiset tavoitteet kaupungin omistamien metsä-, niitty- ja pelto-alueiden hoidolle. Luonnonhoidon linjauksen tavoitteena on asuinalueiden viihtyisyys, kestävyys ja turvallisuus, ulkoilu ympäristön toimivuus ja elämyksellisyys, maisemakuvan korkealaatuisuus ja omaleimaisuus, luonnon monimuotoisuuden huomioon ottaminen ja luonnon-suojelualueiden arvojen säilyttäminen, viheralueiden elinvoimaisuus, kestävyys ja olemassaolo myös tulevaisuudessa, niittyjen, peltojen, pienvesien, rantojen ja saariston monimuotoisuus sekä liikenneväylien ympäristöjen hoito.

Lumo-ohjelmassa on esitetty tavoitteita ja toimenpiteitä luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi erilaisissa elinympäristöissä. Kaupunginhallituksessa päätettiin muun muassa ekologisen verkoston ja siihen sisältyvien arvokkaiden luonnon ydinalueiden turvaamisesta, Helsingin alueelle vakiintuneen eliölajiston säilyttämisestä, metsien ja soiden luontaisten piirteiden sekä luonnon monimuotoisuutta ylläpitävien kasvuun ja eloperäisen aineksen hajotustoimintaan liittyvien prosessien turvaamisesta sekä kulttuuriympäristöjen monimuotoisuuden ja vesialueiden hyvän luonnontilan turvaamisesta.

Monien Lumo-ohjelman toimenpiteiden toteutus on käynnistynyt. Ympäristökeskuksessa on aloitettu luontotyyppien kartoittaminen ja kehitetty ympäristökasvatusta luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta sekä tiedotettu muun muassa haitallisista vieraslajeista. Kaupunkisuunnitteluvirasto on toteuttanut Lumo-ohjelman toimenpiteitä pääasiassa virkistysalueiden kaavoituksen yhteydessä ja rakennusvirasto katu- ja puisto-osaston aluesuunnittelun yhteydessä.

Uusi luonnonsuojeluohjelma on laadittu vuosille 2008–2017. Siihen on kirjattu yhteensä 29 uutta suojelualueita ja -kohdetta. Luonnonsuojelualueen määrä lisääntyi, kun Saunalahti (47,6 ha) liitettiin laajaan Viikin-Vanhankaupunginlahden linnustonsuojelualueeseen vuonna 2005. Vuonna 2009 rauhoitettiin Itäniityn laakso Jollaksessa (8 ha) ja Roosinmäki Heikinlaaksossa (5 ha). Pienempiä uusia rauhoituskohteita ovat eräät lintuluodot. Myös Siipoon puolella aikaisemmin sijainneet Helsingin omistamat osat Östersundomin lintuvesialueita rauhoitettiin. Uusi arvokas suojelukohde Östersundomin liitosalueella on Immersbyn Arboretum Saario (6 ha).

Ympäristökeskus on laatinut tai päivittänyt vuosittain keskimäärin kolme luonnonsuojelualueiden hoito- ja käyttösuunnitelmaa. Niiden toteuttamisesta vastaavat rakennusvirasto ja liikuntavirasto. Vuoden 2009 lopulla Helsingin luonnonsuojelualueiden yhteispinta-ala oli noin 908 ha, josta vesialueita oli noin 280 ha. Lukuun sisältyvät Natura-alueet, joita ei kaikilta osin ole rauhoitettu luonnonsuojelulain nojalla.

Liikuntavirasto on pyrkinyt ottamaan aktiivista roolia alueiden ulkoilukäytön ja suojelutavoitteiden yhteensovittamisessa sekä ristiriitojen vähentämisessä eri ryhmien välisen avoimen keskustelun lisäämisellä. Joillekin liikuntaviraston vastuulla oleville ulkoilualueille on toteutettu uusia ja peruskorjattu olemassa olleita luontopolkuja.

Viheralueiden ja luonnonhoidon kehittämishankkeita perustyon ohessa

Yleiskaavassa 2002 on osoitettu kaupungin viheralueverkosto ja luonnonsuojelualueet. Yleiskaavan pohjalta on tehty viheralueiden yleissuunnitelmia ja asemakaavoja. Vuosina 2001–2004 rakennusvirasto ja ympäristökeskus olivat mukana metsähallituksen hankkeessa ”Kosteikkojen kunnostuksen ja hoidon parhaat käytännöt kuudella Life-kohteella Suomessa”. Viikki-Vanhankaupunginlahti oli yksi mukana olleista kosteikoista ja pääasiallinen tarkastelukulma oli rikkaan linnuston monimuotoisuuden ja elinolojen säilyttäminen alueella. Viikki-Vanhankaupunginlahti oli mukana myös Lintulahdet Life -hankkeessa, jossa kosteikkolintujen elinoloja parannettiin muun muassa ruoppauksella, ruovikoituneiden niittyalueiden laiduntamisella ja pienpetopyynnillä.

Haltialan korpi ennallistettiin vuonna 2005 laaditun suunnitelman mukaisesti. Alueen metsäojat padottiin ja alueen halki rakennettiin pitkospuut. Vuosaaren maantäyttöalueen maisemoinnin yhteydessä testattiin rakennustyömaiden alle jäävien arvokkaiden kasvien maaperän siemenpankin säilyttämistä ja siirtämistä uuteen elinympäristöön. Vuosaaren täyttömäelle siirrettiin muun muassa Vuosaaren sataman alle jääviä kasveja ja arvokasta pintamaata. Kokeilu on osoittautunut onnistuneeksi.

Niittyjen ja ketojen hoidon periaatteet -hanke käynnistyi vuonna 2003. Sen puitteissa on selvitetty ja tutkittu näiden elinympäristöjen tilaa ja hoitomahdollisuuksia Helsingissä. Rakennusvirasto on lisännyt niitty tiedot paikkatietojärjestelmään (viherrekisteri) ja tietokantaan (niittyrekisteri). Niityt on inventoitu kesällä 2005–2006. Hoidettu niitypinta-ala on lisääntynyt, arvokkaista kohteista on tehty hoitosuunnitelmia ja ne on otettu hoidon piiriin.

Itämerihaasteen tavoitteiden mukaisesti kaupungin omistamia pelloja pyritään viljelemään esimerkiksi maatalouden vesiensuojelutoimenpiteiden osalta. Ranta-alueiden luonnonhoidon suunnittelu on tehty ja tehdään osana rakennusviraston katu- ja puisto-osaston aluesuunnittelua. Aluesuunnittelu ja luonnonhoito noudattavat kaupunginhallituksen 8.2.2010 hyväksymiä rakennusvirastossa laadittuja Luonnonhoidon linjauks-tavoitteita ja ympäristökeskuksessa laadittuja LUMO-ohjelman tavoitteita. Valmistuneita hoito- ja kehittämissuunnitelmia ovat muun muassa Lapinlahden sairaalan puiston hoito- ja kehittämissuunnitelma sekä Siltamäen rantapuiston hoitosuunnitelma.

Rakennusvirastossa viheralueiden hoidon kehittämis-kohteena on ollut muun muassa laatujärjestelmä. Rakennusvirasto on koonnut kaupungin puurekisteriä ja osallistunut puiden hoidon tutkimushankkeisiin esimerkiksi Kuivuustuhojen kartoitus, Katupuututkimus sekä Kaupunkipuiden vauriot ja laho.

Liikuntaviraston vastuulla olevilla viheralueilla on otettu käyttöön hoitoa ohjaava hoitoluokitus, alueille on laadittu hoitoluokkakartat ja aloitettu aluekohtaisten hoitosuunnitelmien laadinta. Hoitosuunnitelmat on tarkoitettu laatia kaikille viraston vastuulla oleville viheralueille, joskin käytettävissä olevien määrärahojen puute ja väheneminen on hidastanut ja heikentänyt kehitystä. Peruskorjausten ja rakennustöiden yhteydessä viheralueille laaditaan hoitosuunnitelmat. Osalle suuremmista ja keskeisimmistä liikuntapaikkojen viheralueista on laadittu hoito- ja kehittämissuunnitelmat.

Ympäristökeskuksen ylläpitämä luontotietojärjestelmä otettiin käyttöön vuonna 2002. Siinä on tietoa luonnonsuojelualueista ja muista arvokkaista luontokohteista. Kahdeksan vuoden aikana käyttäjätunnuksia on annettu 175 käyttäjälle. Eniten käyttäjiä on kaupunkisuunnitteluvirastossa.

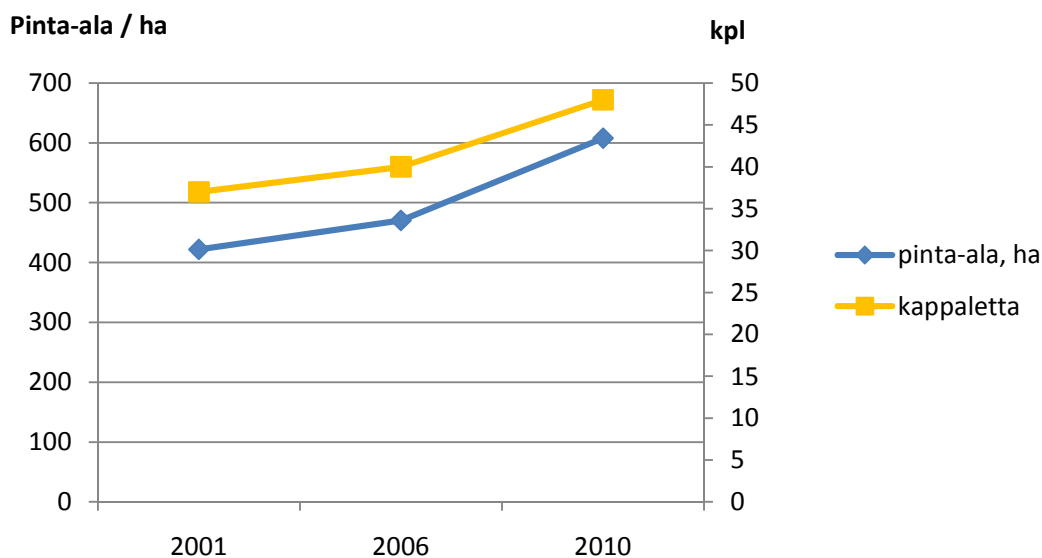
Terveyskeskuksen piha-alueiden viihtyvyydessä on otettu huomioon viheralueiden vaikutus yleiseen väestön viihtyvyyteen ja sairaala-alueita on kehitetty terveyttä edistäviksi ympäristöiksi.

Nuorisosiainkeskuksen Pihlajamäen Nuorisopuistohanke oli mittava seitsemän vuotta kestänyt projekti. Tuloksena syntyivät huippuhienot nuorten ja suunnittelijoiden suunnittelemat skeitti- ja freestyleparkki, Suomen ensimmäinen Tyttöjen Puisto sekä varhaisnuorten Mini-stadion.

Keskeiset indikaattorit ja niiden tulkinta

Ohjelmakaudella Helsingin luonnonsuojelualueiden määrä on kasvanut 185 hehtaarilla ja niitä on perustettu 11 kappaletta (Kuvio 5). Tästä lisäyksestä tosin 119 hehtaaria oli Helsingille niin sanotussa Sipoo-liitoksessa siirtyneitä Östersundomin suojeltuja Natura-alueita. Muista uusista kohteista suurin oli Saunalahden alueen liittäminen Vanhankaupunginlahden linnustonsuojelualueeseen.

Helsingin viheralueiden pinta-alasta ei ole kattavia ja vertailukelpoisia tilastotietoja olemassa, mutta rakennusviraston hoidossa olevien viheralueiden pinta-ala on kuitenkin vähitellen kasvanut. Rakennusviraston toimintakertomusten mukaan niiden pinta-ala on kasvanut vuodesta 2007 vuoteen 2010 noin 6319 hehtaarista noin 7107 hehtaariin, vaikka viheralueiden ylläpitoon käytetyt budjettivarat ovat pysyneet noin 20 miljoonassa eurossa.

Kuvio 5. Helsingin luonnonsuojelualueiden pinta-ala ja lukumäärä vuosina 2001–2010.
Lähde: Helsingin ympäristötilasto.

Aihealue 4

Kaupunkikuva sekä asuinympäristön viihtyisyys ja turvallisuus

a) *Helsingin kaupunkikuvan monimuotoisuutta, arkkitehtonista moniarvoisuutta, historiallista kerrostuneisuutta ja merellisyyden erityisiä maisema-arvoja vaalitaan. Kaupunkitilan siisteydestä ja muista lähiympäristön viihtyisyystekijöistä huolehtimista tehostetaan yhteistyössä asukkaiden ja yritysten kanssa.*

b) *Eri kaupunginosien omaleimaisuutta ja identiteettiä vahvistetaan kaupunkisuunnittelun keinoin ja tuemalla asukkaiden omaehtoista toimintaa kulttuurihistoriallisten, rakennustaiteellisten ja maisemallisten arvojen vaalimiseksi ja paikallisesti merkittävien kohteiden suojelemiseksi. Lasten ja nuorten osallisuutta oman lähiympäristönsä suunnittelussa lisätään.*

c) *Asuinympäristön viihtyisyyteen vaikuttavia tekijöitä selvitetään asukaslähtöisesti ja saadut tulokset otetaan huomioon lähiympäristön ja rakennusten suunnittelussa sekä uudisrakentamisen että kunnostustoiminnan yhteydessä. Kaupunki toimii aktiivisesti ympäristömelun vähentämiseksi asuinalueilla.*

d) *Keinoja turvallisuuden parantamiseksi ja rikollisuuden ja ilkvallan ennalta ehkäisemiseksi ideoidaan yhteistyössä asukkaiden, järjestöjen ja poliisin kanssa.*

e) *Elinympäristön laatua koskevaa tutkimusta lisätään myös kemikalisoitumiseen ja maaperän pilaantumiseen liittyvien ympäristöriskien osalta. Lisäksi tehostetaan tiedotusta ja neuvontaa asukkaiden terveyteen vaikuttavista ympäristöhaitoista ja niiden ehkäisykeinoista sekä vahvistetaan asukkaiden ja ympäristöhallinnon yhteistyötä.*

Aktiivista suojelukaavoitusta

Kulttuurihistoriallisesti, rakennustaiteellisesti ja maisemakulttuurin kannalta merkittävät aluekokonaisuudet on osoitettu Yleiskaava 2002:ssa. Näihin liittyviä tavoitteita edistetään kaikissa asemakaavoissa ja tavoitteita on vaa-

littu aktiivisen suojelukaavoituksen avulla. Helsingissä oli vuonna 2010 yli 4 000 asemakaavoilla suojeltua kohdetta ja aluetta. Erityisesti on panostettu modernin arkkitehtuurin ja sen osana arjen arkkitehtuurin suojelumenetelmien kehittämiseen. Suojelumääräyksiä on kehitetty vastaamaan paremmin nykyisiä käsityksiä rakennussuojelusta. Ajankohtaisia rakennussuojelun teemoja ovat olleet muun muassa koulurakennukset, esikaupunkien ostoskeskukset, ullakkorakentaminen sekä Helsingin keskustan arvokkaat porrashuoneet. Uusiutuvan energian tuottamiseen tarkoitettujen laitteiden integroimisesta osaksi arkkitehtuuria on myös tehty kaavamääräys.

Tarkastelukaudella on perusparannettu olympiarakennuksia sekä muita arkkitehtonisesti ja kulttuurihistoriallisesti merkittäviä liikuntapaikkoja. Venesatamien ja uimarantojen kaupunkikuvalliseen tasoon ja ranta-alueiden viihtyisyyteen on kiinnitetty aiempaa enemmän huomiota ja niiden tasoa on nostettu.

Rakennusvirastolla on jatkuvasti täydentyvä arvoympäristötietokanta, johon on koottuna historiallisesti merkittäviä ja viime vuosikymmeniltä aikakautensa huomattavia puistoja. Tiedot auttavat säilyttämään eri aikakausilla rakennettujen puistojen ominaispiirteet. Arvoympäristö-status pidentää monen kohteen elinkaarta esimerkiksi tarkemmin kohdennetun hoidon vuoksi.

Asukkaita on osallistettu mukaan puistojen ja yleisten alueiden hoitoon muun muassa Hyvä kasvaa Helsingissä -liikkeen, puistokummitoiminnan ja talkootyön kautta. Toiminta sitouttaa ihmisiä ympäristöön ja siitä huolehtimiseen. Vuosina 2008–2009 järjestettiin paljon positiivista palautetta saanut Puhuva roskis -kampanja roskaamisen vähentämiseksi. Isännättömien yleisötahtumien kuten vapun ja taiteiden yön wc- ja jätehuolto on suunnitelmallista. Siisti Stadi -projektilla on laaja yhteistyöverkosto luvattomien kaatopaikkojen syntymisen ehkäisemisessä ja valvonnassa.

Asukkaat mukaan suunnitteluun

Kaupunkielämän historiasta ja rakennetusta ympäristöstä tuotetaan paljon tietoa niin kaavoituksen, rakentamisen ja korjaamisen lähtötiedoksi kuin asukkaillekin. Eri kaupunginosien omaleimaisuutta ja identiteettiä toteutetaan ja korostetaan asemakaavoituksessa ja yksityiskohtaisessa suunnittelussa. Tätä on vahvistettu kaupunkisuunnittelussa kehittämällä muun muassa rakennustaiteellisen arvon tunnistamisen menetelmiä ympäristöhistoriallisten ja rakennushistoriallisten selvitysten avulla. Myös tontinluovutuskilpailuilla pyritään korkealaatuisten ja omaleimaisten asuntohankkeiden toteuttamiseen.

Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennettujen ympäristöjen säilyttämiseksi on kehitetty korjaustapaohjeita, joiden tavoitteena on edistää alueiden rakennusten hyvää hoitoa ja korjaussuunnittelua ja korjaustoimintaa alueiden historiallisia arvoja kunnioittaen. Täydennysrakentamisessa kulttuurihistoriallinen näkökulma nähdään voimavarana ja alueiden identiteettiä vahvistavana tekijänä.

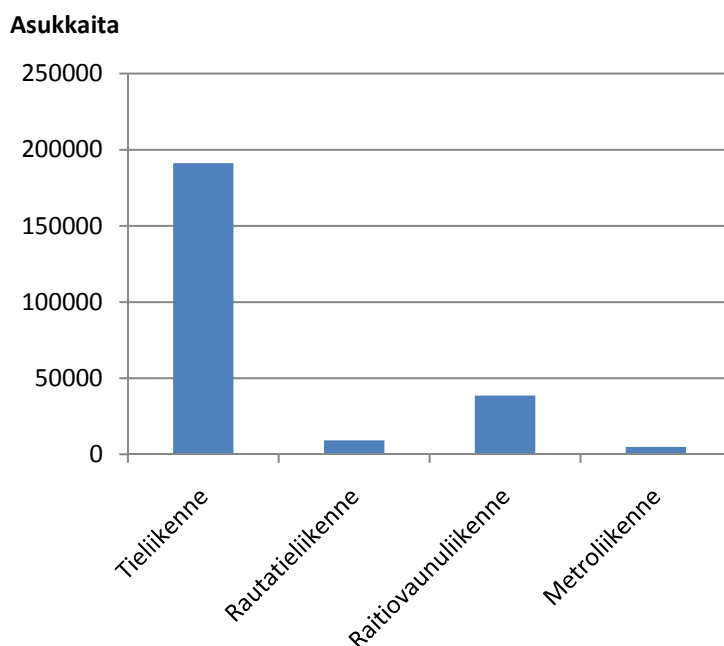
Asuinympäristön viihtyisyys on tärkeä kaavoituksen ja kaupungin asuntotuotannon tavoite. Laadukas elinympäristö on kaiken suunnittelun lähtökohta. Vuorovaikutteista suunnittelua on lisätty aluesuunnittelussa mer-

kittävästi muun muassa Kerro kartalla -verkkopalvelun avulla. Osana suunnitteluprosessia laaditaan asukaskysely, jonka tuloksia hyödynnetään alueen palveluiden kehittämisessä sekä alueen suunnittelussa. Myös liikunta- paikkojen suunnittelussa ja rakentamisessa asukkaiden osallistumismahdollisuuksia on lisätty. Lasten ja nuorten osallistamisesta kerrotaan lisää aihealueessa 12.

Liikenteen meluhaittoja ei ole saatu kuriin

Liikennemelu on Helsingissä merkittävä ja edelleen kasvava ympäristöongelma. Noin 34 prosenttia helsinkiläisistä asuu alueilla, joilla tieliikenteen aiheuttama melutaso ylittää 55 dB ohjearvotason (Kuvio 6). Melutilanteeltaan pahimpia paikkoja ovat maanteiden sekä vilkkaimpien pääkatujen varret, joilla asuvat ihmiset altistuvat voimakkaalle melulle. Vuonna 2007 valmistui ympäristömeludirektiivin mukainen Helsingin kaupungin meluselvitys ja seuraavana vuonna liikenteen meluhaittojen vähentämiseen tähtäävä meluntorjunnan toimintasuunnitelma (Khs 17.11.2008).

Kaupunki on investoinut meluntorjuntaan vuosittain 1–3 miljoonaa euroa. Maanteiden ja rautateiden meluntorjunnan parantamishankkeet ovat yhteistyöhankkeita Liikenneviraston kanssa. Parhaiten on edistynyt rautateiden meluntorjunta. Vaikka kaupunki on lisännyt muun

Kuvio 6. Eri liikennemuotojen aiheuttamalle melulle (yli 55 dB päiväajan keskiäänitaso) altistuvien helsinkiläisten asukkaiden määrä. Lähde: Helsingin ympäristötilasto.

muassa melua vaimentavien päällysteiden käyttöä katuverkolla, eivät meluntorjunnan tavoitteet ja toimenpiteet ole toteutuneet siinä määrin kuin esimerkiksi meluntorjunnan toimintasuunnitelmassa on esitetty. Sekä kaupungin että Liikenneviraston resurssit meluntorjunnan toteuttamiseksi ovat olleet riittämättömiä.

Meluntorjunnassa tulee käyttää keinoja, joilla vähennetään syntyvää melupäästöä esimerkiksi liikenne- ja nopeusrajoituksilla sekä hiljaisemmilla renkailla, ajoneuvokalustolla ja päällysteillä. Pelkät meluesteet eivät tiivistyvissä kaupunkirakenteessa riitä vähentämään ympäristömelusta aiheutuvia haittoja. Tosin meluesteitä tarvitaan edelleen etenkin pahimmilla melualueilla pääväylien varsilla.

Melu- ja tärinähaittojen ennaltaehkäisyssä ovat avainasemassa ratkaisut, joita tehdään maankäytön suunnittelussa. Yhdyskuntarakenteen tiivistämisen ja meluntorjunnan yhteensovittamisen haaste on Helsingissä tiedostettu. Uuden asumisen suunnittelussa meluhaitat kyetään huomioimaan ja meluntorjunnan vaatimukset saadaan täytettyä hyvillä suunnitteluratkaisuilla. Melun kannalta keskeisin haaste koskee sellaisia vanhoja asuinalueita, jotka ovat liikenteen kasvun ja/tai riittämättömän meluntorjunnan takia alttiina liialliselle melulle.

Melun vastapainoksi kaupungissa tarvitaan myös äänimaisemaltaan rauhallisia puisto- ja viheralueita. Helsingissä on löydettävissä kaupunkimaisia hiljaisia alueita, ja niiden säilyttämisestä ja kehittämisestä on huolehdittava.

Öljyntorjuntavalmiuden kehittäminen osa Itämerihaastetta

Helsingin pelastustoimen alueen öljyntorjuntasuunnitelma valmistui vuonna 2005. Voimassa olevassa öljyntorjuntasuunnitelmassa on määritelty Helsingin kaupungin virastojen ja liikelaitosten kalusto- ja henkilöstöresurssien käytöstä öljyvahinkotilanteessa. Vuosaaren satama ja Östersundomin alueliitos on huomioitu öljyntorjunnan strategiassa ja kaluston hajasijoitussuunnitelmassa.

Helsingin kaupunki on sitoutunut toimimaan Itämeren tilan parantamiseksi Itämerihaasteen kautta. Öljyntorjuntavalmiuden kehittäminen on liitetty osaksi Itämerihaasteen toimenpideohjelmää vuonna 2010. Helsingin kaupunki on sitoutunut öljyntorjuntavalmiuden parantamiseen kehittämällä kaupungin ja pelastuslaitoksen yhteistoimintamallia merellisiä ympäristöonnettomuuksia ja pelastustehtäviä varten. Öljyvahinkojen riski Itämerellä on merkittävä kasvavan laivaliikenteen vuoksi. Helsinki sijaitsee risteävän meriliikenteen takia Suomenlahden riskialteimmalla paikalla.

Helsingin kaupunki jatkaa valmiustelakan rakentamiseen liittyviä valmisteluja. Telakka nopeuttaa oleellisesti reagointia venekalustolla suoritettavaan torjuntaan. Valmiustelakka mahdollistaa öljyntorjuntakaluston tehokkaan ja suunnitelmallisen käytön sekä tarvikkeiden varastoinnin, jakelun ja hoidon.

Työtä arkiturvallisuuden parantamiseksi

Kaupunginvaltuuston strategiaohjelman 2009–2012 yhtenä tavoitteena on monimuotoinen, kansainvälisesti kilpailukykyinen ja turvallinen Helsinki. Perusteluissa todetaan, että ”Helsinki on turvallinen ja siisti pääkaupunki, jossa päivittäinen turvallisuus on kansainvälistä huippua kaikilla osa-alueilla. Helsinki osallistuu kansallisen sisäisen turvallisuuden ohjelman tavoitteiden toteuttamiseen.”

Helsingissä on tehty kaksi turvallisuusstrategiaa, joista ensimmäinen hyväksyttiin vuonna 2001 ja jälkimmäinen vuonna 2006. Vuonna 2009 käynnistettiin turvallisuusohjelman laadinta vuosille 2011–2014, jossa lähtökohdana oli kansallisen sisäisen turvallisuuden ohjelman (Turvallinen elämä jokaiselle) paikallinen toimeenpano. Turvallisuussuunnittelussa ei painotu pelkästään rikollisuuden ehkäisy vaan myös turvallisuuden edistäminen ja asukkaiden turvallisuudentunteen huomioiminen.

Epätasainen taloudellinen ja sosiaalinen kehitys voivat tuottaa eriytyneitä alueita, joilla kaupunkirakenteen turvallisuustekijät heikentyvät aiheuttaen pelkoa. Varattomissa tontteja asuntotuotantoon pyritään monipuoliseen asunto- ja väestörakenteeseen eikä muodosteta yksipuolisia alueita, joille voisi kasaantua syrjäytyneisyyttä ja epäsosiaalisia käyttäytymismalleja. Myös korttelirakenteen suunnittelulla on pyritty rakennettuun ympäristöön, jossa sosiaalinen kontrolli ja ympäristön laatutekijät ehkäisevät ilkeävaltaa ja vahvistavat koettua turvallisuuden tunnetta.

Kaupungin turvallisuutta voidaan myös lisätä kiinnittämällä huomiota fyysiseen tilaan, poistamalla katvealueita ja ottamalla haltuun ”ei kenenkään tiloja”. Vuosien 2005–2010 aikana on kehitetty kaupunkikamerajärjestelmää tiiviissä yhteistyössä Helsingin poliisilaitoksen kanssa, tuettu paikallista turvallisuusyhteistyötä eri kaupunginosissa ja käynnistetty asukkaiden turvallisuustyöhön osallistumista tukevia hankkeita. Yleisillä alueilla on kiinnitetty huomiota myös turvallisuutta lisäävään valaistukseen. Myös liikuntapaikkojen ja niiden ympäristöjen turvallisuutta on parannettu muun muassa kameralaitteistoin, valvonta-, hälytys- ja kuulutusjärjestelmin. Parantamiskohteita ja ideoita on etsitty yhteistyössä käyttäjien ja seurojen kanssa.

Vuonna 2009 alkanut lähityöhanke keskittyy rikollisuuden ja ilkeävallan estämiseen. Lähityöhankkeen tavoitteena on parantaa helsinkiläisten arkiturvallisuutta. Tämä tapahtuu olemalla läsnä ongelmallisilla alueilla, havainnoimalla ongelmia ja viemällä tietoa havaituista ongelmista sekä alueen asukkaiden huoliviesteistä niistä vastaaville viranomaisille. Tärkeä yhteistyötaho lähityöntekijöille on lähipoliisi. Lähipoliisit on irrotettu hälytystehtävistä ja

heillä on mahdollisuus olla näkyvästi läsnä kaupunkilaisten arjessa. Lähityöntekijät liikkuvat yhdessä poliisin kanssa niillä alueilla, joilla tähän on tarvetta. Kuka tahansa asukas voi mennä rohkeasti keskustelemaan alueen turvallisuuteen liittyvistä asioista lähityöntekijän kanssa.

Kemikaalit sekä pilaantuneen maaperän ja sedimentin puhdistaminen hallittua

Ympäristön haitta-aineiden aiheuttamat riskit selvitetään osana suunnitteluprosessia. Asumiskäyttöön otettavat uudet kohteet sijaitsevat suurelta osin täyttöalueilla sekä aiemmin teollisuus- ja satamakäytössä olleilla alueilla ja uutta rakennusmaata vallataan merestä. Tämä on lisännyt selvitysten tarvetta merkittävästi.

Helsingin kaupunki vastaa omistamansa rakennusmaan, yleisten alueiden maaperän ja meren täyttöalueiden puhdistuksesta ja entisten kaatopaikka-alueiden kunnostamisesta. Toimenpiteet toteutetaan niin, että ympäristö- ja terveysriskit minimoidaan ja pyritään ekotehokkaaseen ja päästöjä vähentävään kunnostustapaan ja massojen hyötykäyttöön. Kunnostamistavoitteena on parantaa merkittävästi asuinympäristön viihtyisyyttä ja turvallisuutta. Maaperän ja sedimenttien kunnostaminen ajoitetaan kustannustehokkaasti osaksi uudisrakentamista. Tavarasatamatoimintojen siirtäminen Vuosaareen pienensi vaaralliseksi luokiteltujen aineiden kuljetusten aiheuttamaa ympäristöriskiä. Kemikaalien kuljetus on järjestetty siten, ettei ympäristöön aiheudu haitallisia päästöjä ja siten, että onnettomuusriski on mahdollisimman pieni.

Liikuntaviraston hallinnoimien, kemikaaleja käyttävien laitosten laitteistoja on 2000-luvun aikana uusittu ympäristöystävällisemmiksi ja siirretty käyttämään vähemmän vaarallisia kemikaaleja. Kemikaalien kulutuksen ja laitteistojen kunnon seurantaa ja valvontaa on kehitetty ja otettu käyttöön automaattisia valvonta- ja hälytysjärjestelmiä, jotta pystytään nopeammin puuttumaan mahdollisiin vuotoihin ja laitteistohäiriöihin. Virasto valitsee myös kenttärakennusmateriaalit, joiden huolto kuormittaa vähän ympäristöä.

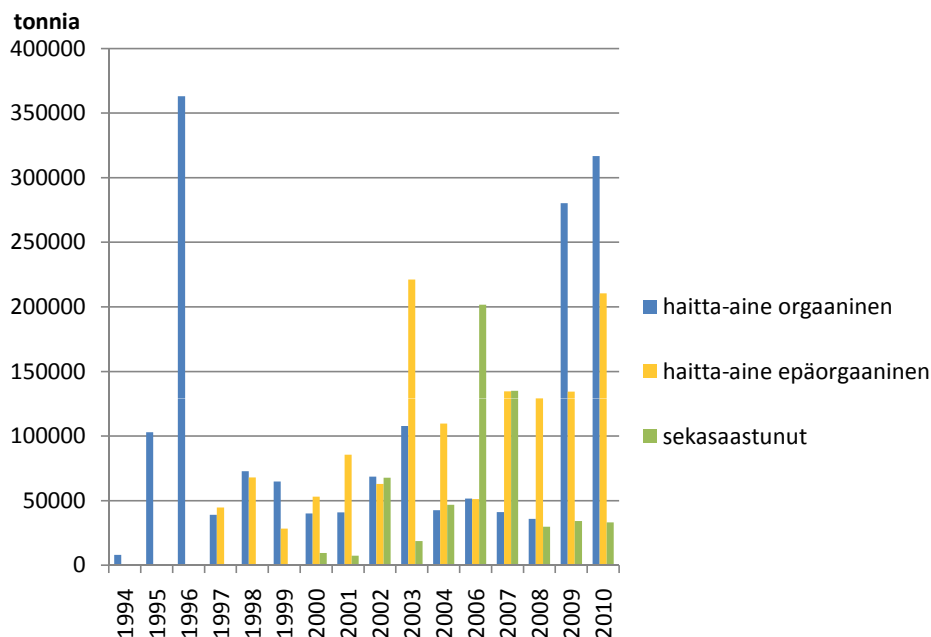
Keskeiset indikaattorit ja niiden tulkinta

Vuonna 2007 valmistuneen liikennemeluselvityksen mukaan noin 34 prosenttia helsinkiläisistä asuu alueilla, joilla tieliikenteen aiheuttama melutaso (LAeq 7-22) ylittää 55 dB ohjearvotason (Kuvio 6). Vastaavalle raide liikenteen melulle altistuu noin 9 prosenttia asukkaista, joista suurin osa, noin 7 prosenttiyksikköä, altistuu raitio liikenteen melulle.

Aikaisempiin arvioihin verrattuna etenkin tie- ja katuliikenteen melulle altistuvien määrä on kasvanut. Muutos johtuu pitkälti laskentatavan muutoksista eikä kehitystä voida täysin arvioida eri vuosina tehtyjen selvitysten pohjalta. Suurin osa kasvusta selittyy sillä, että uusimmassa selvityksessä koko talon asukkaat tilastoitiin kuuluviksi siihen meluvyöhykkeeseen, joka vastasi talon ulkoseinillä esiintyvää suurinta melutasoa. Lisäksi selvityksessä oli mukana aikaisempaa enemmän katuja.

Pilaantuneen maaperän kunnostaminen on Helsingissä ollut viime vuosina kasvava, mutta vakiintumassa oleva, haaste. Kunnostuskohteissa on sekä lakisääteisiä puhdistamisvelvoitteita että maankäytön muutoksiin liittyviä kohteita, jotka on tehty kaupungin omalla päätöksellä. Pilaantuneiden maiden kunnostamisen tarve kertoo taannoin tehdyistä haitallisten aineiden käsittelyn virheistä, mutta nykypäivän ja tulevaisuuden perspektiivistä kunnostusmäärien kasvu on kaupunkiympäristön turvallisuutta lisäävä trendi.

Kuviosta 7 ilmenee, että kaivettujen maiden määrän trendi on ollut kasvava, mutta vaihtelu vuosien välillä on ollut suurta. Vuosien 1996 ja 2005 kaivettujen maiden määrissä näkyy yhtenäisten pilaantuneiden alueiden puhdistamisen keskittymät. Vuonna 1996 kaivettiin entisen öljysatama-alueen öljyiset maat Herttoniemenrannassa ja vuoden 2005 suuri kaivettujen maiden määrä selittyy Myllypuron entisen kaatopaikan kunnostuksen suurimpien kaivutöiden sijoittumiselle kyseessä olevalle vuodelle.

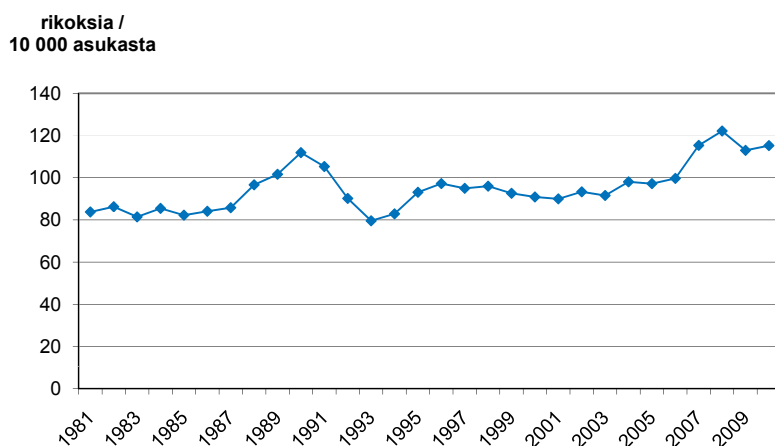
Kuvio 7. Pilaantuneen maaperän kunnostaminen Helsingissä vuosina 1994–2010, tuhatta tonnia. Sekasaastuneilla tarkoitetaan maita, joissa on sekä orgaanisia että epäorgaanisia haitta-aineita. Lähde: Helsingin kaupungin ympäristökeskus.

Kaupungin turvallisuutta voi kuvata yleisluonteisesti omaisuus- ja väkivaltarikosten määrillä ja niiden kehityksellä. Henkeen ja terveyteen kohdistuviin rikoksiin on laskettu mukaan poliisin tietoon tulleet Helsingissä tehdyt henkirikokset kuten tapot, murhat ja surmat ja niiden yritykset, pahoinpitelyt, vamman tuottamukset sekä seksuaalirikokset. Omaisuusrikoksista suurin osa on varkausrikoksia kuten varkauksia ja näpistyksiä.

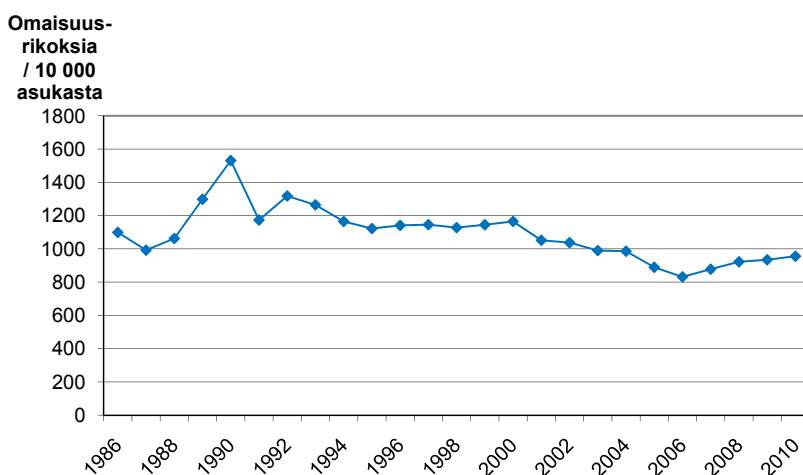
Poliisin tietoon tulleiden henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten määrä väestön määrään suhteutettuna Helsingissä pysyi vuodesta 1996 lähtien varsin muuttumattomana 2000-luvulle asti (Kuvio 8). Silloin rikosten

määrä kasvoi vuosina 2007 ja 2008 voimakkaasti. Kaupungistumisaste lisää tilastoidun väkivallan määrää, ja se voi johtua sekä rikosten paremmasta ilmitulosta että myös todellisesta väkivallan enemmyydestä.

Omaisuusrikoksista yli puolet on näpistyksiä, varkauksia ja ajoneuvojen anastuksia (Kuvio 9). Omaisuusrikosten väkilukuun suhteutettu määrä oli Helsingissä korkeimmillaan vuonna 1990. Sen jälkeen määrät laskivat vuoden 2006 loppuun asti, ja omaisuusrikosten pitkään jatkunut väheneminen taittui ja kääntyi uudelleen nousuun.

Kuvio 8. Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset Helsingissä väestön 10 000 asukasta kohti vuosina 1981–2010. Lähde: Tilastokeskus.

Kuvio 9. Omaisuusrikokset Helsingissä vuosina 1986–2010 10 000 asukasta kohti. Lähde: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Aihealue 5

Lähiöuudistus ja ekologinen kestävyys rakentamisessa

a) *Lähiöuudistushankkeita ja rakennuskannan perusparantamista jatketaan kunkin alueen historiallisia ja maisemallisia erityispiirteitä vaalien. Vuorovaikutteisen suunnittelun ja ekologisesti kestävä korjausrakentamisen menetelmiä ja ohjeistusta kehitetään.*

b) *Elinkaariajattelun sisällyttämistä kaupungin rakennustoimintaan ja kiinteistöjen hoitoon kehitetään yhteistyössä rakennusalan tutkimuslaitosten, oppilaitosten ja yritysten kanssa. Lisäksi selvitetään taloudellisia ja muita keinoja, joilla kaavoituksessa, rakennuslupamenettelyssä ja tontinluovutusehtojen määrittelyssä voidaan parantaa rakentamisen ja korjaustoiminnan ekologista kestävyyttä.*

c) *Rakentamisen ekotehokkuutta parannetaan ja ekologisesti kestävä ja terveellistä uudisrakentamista edistetään myös tutkimuksen ja koerakentamishankkeiden avulla sekä asuntotuotannossa että palvelu- ja toimittalarakentamisessa. Ekorakentamisen neuvontapalvelua järjestetään yhteistyössä alan järjestöjen kanssa.*

d) *Rakennusalan ammatillisessa perus- ja täydennyskoulutuksessa vahvistetaan ekotehokkuuden ja elinkaariajattelun sekä luonnonmukaisen ja perinnerakentamisen aihealueita.*

Helsingin neljännen ympäristöohjelman, ekologisen kestävyys ohjelman (HEKO), laadintatyön käynnistyessä vuonna 2003 koottiin poikkihallinnollinen EkoRak-työryhmä työstämään ohjelman Ekologisen kestävyys parantamista rakennustoiminnassa. Työryhmän tehtävänä oli kahdentoista toimenpidekokonaisuuden toteuttamisen edistäminen ja seuranta. Keskeisiä toimenpiteitä olivat ekologisesti kestävä rakentamisen ohjelmat sekä kaupungin omistamille julkisille palvelukiinteistöille (osa A) että infrarakentamiseen (osa B). Rakennusviraston vetämänä osa A valmistui vuonna 2009 ja osan B lausuntoversio valmistui vuoden 2011 alussa. Ohjelmissa

on rakentamisen elinkaariajattelu keskeisessä roolissa. EkoRak-työryhmä jatkaa edelleen toimintaansa avoimena keskustelu- ja ideointifoorumina.

Lähiöuudistus

Helsingin lähiöuudistusta toteuttava lähiöprojekti perustettiin vuonna 1996. Kannustimena olivat 1990-luvun alun talouslaman seuraukset, ennen kaikkea suurtyöttömyyden haasteet ja valtakunnallisen lähiöprojektin määrärahat rakennusten korjauksiin (korjausavustukset). Tavoitteeksi asetettiin 1960- ja 1970-luvun rakennettujen lähiöiden fyysinen, toiminnallinen ja sosiaalinen parantaminen ja siten alueiden välisten erojen tasapainottaminen. Projektia on jatkettu neljä kertaa, nykyinen vaihe päättyy vuonna 2011. Projektin painopisteet ovat vuosittain hiukan vaihtuneet, mutta kaikilla toteutettavilla toimenpiteillä pyritään lisäämään alueiden vetovoimaisuutta ja julkisuuskuvaa. Lähiöprojekti on kaupungin hallintokuntien yhteistyöprojekti. Lähiöprojektin tehtävästä aktivoida asukkaita yhteiseen kehittämistyöhön kerrotaan lisää aihealueessa 15.

Vuonna 2005 käynnistettiin kaupunkisuunnitteluvirastossa Esikaupunkien renessanssi -hanke, joka on toiminut vuorovaikutuksessa lähiöprojektin kanssa. Hankkeen tavoitteena on esikaupunkiväyhykkeen kehittäminen täydennysrakentamisen keinoin. Paikallisella tasolla keskeisiä tavoitteita ovat palveluiden säilyminen ja uusien asuinmahdollisuuksien tarjoaminen ennen kaikkea lapsiperheiden tarpeisiin. Työssä kehitettyjä ajatuksia on sovellettu vuoteen 2010 mennessä kahdella alueella: läntisessä Helsingissä Pohjois-Haagassa, Lassilassa ja Kannelmäessä sekä itäisessä Helsingissä Mellunkylässä. Työssä on arvioitu alueiden sisältävän merkittävän täydennysrakentamispotentialin. Tonttikohtainen lisärakentaminen voi olla myös keino rahoittaa korjauksia taloyhtiöissä, joten siitäkin

näkökulmasta täydennysrakentamisen edistäminen on tärkeää.

Lähiöissä on alettu kehittää ja toteuttaa myös uudenlaisia rakentamis- ja peruskorjausratkaisuja. Tällaisia ovat esimerkiksi lisäkerrosten rakentaminen peruskorjattaviin elementtitaloihin, joilla on saatu lisärakennusoikeutta ja pystytty parantamaan remonttien kustannustehokkuutta. Tapauskohtaisesti on myös alettu tarkastella huonokuntoisimpien rakennusten purkamista yhtenä vaihtoehtona silloin, kun peruskorjausten hinta asettuu lähes samalle tasolle uudisrakentamisen kanssa. Uudisrakennuksissa on usein helpompi toteuttaa esimerkiksi energiatehokkuuteen ja esteettömyyteen liittyviä vaatimuksia kuin peruskorjattavissa rakennuksissa.

Kaupunginvaltuuston vuonna 2000 käynnistämän hissiprojektin tavoitteena on ollut edistää hissien rakentamista sekä yksityisten että kaupungin omistamiin asuintaloihin. Hissien rakentaminen auttaa ikääntyviä asumaan kotonaan ja vähentää tapaturmariskiä.

Lähiöiden kaavamuutoshankkeissa ja korjausohjeistuksissa on painotettu kestävää ja suojelutavoitteita tukevaa suuntaa. Helsingin esikaupungit, joiden rakentaminen on ajoittunut 1960- ja 1970-luvuille, ovat tulleet peruskorjausikänsä, jonka vuoksi korjausrakentamiseen liittyvät energiakysymykset ovat nousseet keskeiseen rooliin. Lähiöprojektin puitteissa on energiankulutuksesta teetetty ensimmäinen kartoitus kuuden vanhan kaupunginosan osalta.

Kaupungin hallintokunnat ovat käyneet keskenään vuoropuhelua, jolla on pyritty sovittamaan suojelulliset tavoitteet yhteen esimerkiksi energiansäästön tai uusiutuvan energian pientuotannon lisäämisen välillä. Yhtenä pilotti-kohteena, jossa suojelulliset arvot ja energiantavoitteet on pyritty sovittamaan yhteen, on Hiilineutraali Harakka-hanke, jossa uusiutuvan energian pientuotantoa lisätään suojeltuun rakennuskantaan Harakan saarella.

Elinkaariajattelu

Kaavoituksella pyritään edistämään olemassa olevan rakennuskannan kehittämistä ja käyttöä sekä edistämään rakennusten elinkaaren jatkumista pitkälle tulevaisuuteen. Kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennettujen ympäristöjen säilyttämiseksi on kaupunkisuunnitteluvi-

rasto kehittänyt yhteistyössä rakennusvalvontaviraston kanssa korjaustapaohjeita. Asemakaavoituksessa on parannettu rakentamisen ekologista kestävyyttä muun muassa sisällyttämällä kaavoihin määräyksiä matala-energiarakentamisesta, puurakentamisesta hiilinieluna, hulevesien käsittelystä ja rakentamisen massatasapainosta. Joillekin uudisrakentamisalueille on laadittu myös erityiset alueelliset ekokriteerit.

Kaupungin omistamien rakennusten rakentamisessa ja peruskorjaustoiminnassa sekä rakennusten ylläpidossa on pyritty kestäviin ja pitkällä aikajänteellä taloudellisiin ratkaisuihin. Kaikissa uusissa valmistuvissa sekä peruskorjattavissa vanhoissa kiinteistöissä on otettu käyttöön kiinteistöjen huoltokirjat. Rakennusviraston kehittämä sähköinen huoltokirja Pakki on tehokas apuväline kiinteistökannan ylläpidossa. Siihen voidaan linkittää muita käytössä olevia ylläpidon ohjelmia, kuten kulutusseuranta sekä kosteus- ja homevauriotietojärjestelmät.

Rakennusvirasto on kehittänyt ja ylläpitää Internet-pohjaista kuukausittaista energian- ja vedenkulutusseurantaa. Kulutusseurannan kattavuus oli vuoden 2010 loppuun mennessä lähes 90 prosenttia kaupungin julkisista palvelukiinteistöistä. Lisäksi rakennusvirasto ylläpitää vuositason energiankulutusseurantaa, jossa ovat mukana kaikki kaupungin omistamat lämmitetyt kiinteistöt, mikä vastaa pinta-alassa noin 7,4 miljoonaa kuutiometriä. Tämä pinta-ala koostuu asuintaloista (4,1 milj. m²) sekä julkisista palvelukiinteistöistä (3,3 milj. m²).

Helsingin Energia, Helsingin Vesi, Helsingin Satama, liikuntavirasto, HKL, pelastuslaitos, terveyskeskuksen sairaalat ja sosiaaliviraston isot laitokset sekä Korkeasaaren eläintarha seuraavat itse kuukausittain energiankulutustaan.

Hallintokunnissa seurataan mahdollisuuksien mukaan käytössä olevien rakennusten sähkön-, lämmön- ja vedenkulutusta. Hallintokunnat pyrkivät optimoimaan rakennuksen käytön sekä toteuttamaan aktiivisesti säästötoimia yksikkökohtaisen käytön pienentämiseksi. Kiinteistövirasto ja rakennusvirasto ovat aloittaneet Ekoteko-hankkeen kiinteistönhoidollisten energian- ja vedensäästötoimenpiteiden lisäämiseksi. Hankkeen pilottivaihe 21 koulussa kesti maaliskuun 2011 loppuun, minkä jälkeen on tarkoitus lisätä kulutusten seurantaa myös kiinteistöviraston muissa kohteissa.

Rakennusviraston sitovana tavoitteena oli vuoteen 2009 asti tehdä elinkaarilaskelmat kaikista yli viiden miljoonan euron hankkeista. Elinkaarilaskelmista saatua kokemustietoa on käytetty hyväksi laadittaessa ohjeistusta muun muassa matalaenergiarakentamiselle. Elinkaariajattelu on oleellinen osa myös asuntotuotantotoimiston rakennuttamista sekä uudis- että peruskorjaustuotannossa. Tuotteiden ja järjestelmien valinnassa otetaan huomioon elinkaarikustannukset investointikustannusten lisäksi.

Rakentamisen ekotehokkuus

Viikin Latokartanon osa-alueiden tontinluovutusehdoissa on ekologiset ehdot. Ekologisuus oli myös yhtenä arviointikriteerinä tonttien luovutuskilpailuissa.

Kaupunkisuunnitteluvirastossa aloitettiin kahden uuden ekokaupunginosan suunnittelu Kuninkaantammessa ja Honkasuolla. Kaavamääräyksiin ja hallintokuntayhteistyöllä edistetään energiatehokkaita ja ekologisesti kestäviä ratkaisuja sekä rakennusten että infran rakentamisessa. Kuninkaantammi on myös Helsingin hulevesistrategian pilottialue, jossa kehitetään uusia kaupunkikuvallisia vesienkäsittelytapoja. Honkasuolla kehitetään ekotehokasta kaupunkimaista massiivipuurakentamista.

Kaupunkisuunnitteluvirasto kehitti kaavoituksen apuvälineeksi Excel-pohjaisen HEKO-työkalun. Työkalun avulla kaavoituksen yhteydessä pystytään laskemaan kaavan ekotehokkuutta ja tekemään tarvittaessa muutoksia kaavaan ekotehokkuuden lisäämiseksi. Työkalulla pisteytetään kaavoituskohteiden ekotehokkuus muun muassa alue- ja energiatehokkuuden, lämmitystapojen, palveluiden saavutettavuuden, joukkoliikenneyhteyksien, rakentamisen hiilijalanjäljen, maaperän rakennettavuuden ja kaupunkiviljelymahdollisuuksien suhteen.

Kaupunginjohtajan päätöksellä asetettu poikkihallinnollinen asumisen energiatehokkuustyöryhmä laati vuoden 2010 loppuun mennessä ehdotuksen asuntotonttien tontinluovutuksissa liitettävistä energiavaatimuksista sekä ehdotuksen kaupungin omistaman asuntokannan ja kaupungin asuntotuotannon energiatehokkuuden toimenpideohjelmaksi. Työryhmän ehdotuksen mukaan asuinkiinteistöille asetetaan muun muassa A-energia-luokka tontinluovutusehtoihin.

Kiinteistövirasto oli mukana Suomen ympäristökeskuksen vuoden 2009 lopulla valmistuneessa projektissa (PIRRE), jossa selvitettiin laajemmin pilaantuneen maaperän kunnostusten ekotehokkuutta. Hankkeessa kehitettiin muun muassa laskentatyökalu, jonka avulla voidaan arvioida eri kunnostusvaihtoehtojen ekotehokkuutta.

Rakennusvalvontavirasto laati ympäristöministeriön PromisE-ohjelman pohjalta ekorakentamisohjeistojen ATK-sovelluksen, joka otettiin käyttöön vuonna 2006. Rakennusten ympäristöluokitus toimii apuna sekä suunniteltaessa ja rakennettaessa uutta että peruskorjattaessa olemassa olevaa kiinteistökantaa. Promise-ympäristöluokitus antaa kiinteistön omistajalle tietoa kiinteistön ympäristöominaisuuksista sekä niihin vaikuttavista tekijöistä.

Rakennusvalvontavirasto selvitti seudullisen ekorakentamisneuvontapalvelun tarpeet ja toteuttamismahdollisuudet vuonna 2006. Rakennusvalvontavirasto avasi kaupunkilaisille energiatehokkaan rakentamisen sivuston osoitteessa www.hel.fi/energiatehokas, jossa annetaan neuvoja energiatehokkuuden lisäksi myös ympäristöä säästävään korjaus- ja uudisrakentamiseen.

Rakennusvirastossa on tehty jo useiden vuosien ajan työtä matalaenergiarakentamiskonseptin käyttöönoton edistämiseksi julkisten toimitilojen rakentamisessa. Matalaenergiarakentamista ryhdyttiin pilotoimaan jo vuonna 2008. Helsingin kaupungin palvelurakennuksia koskeva matalaenergiarakentamisen yleisohje laadittiin vuonna 2009. Alakohtaiset tarkemmat ohjeet valmistuivat vuonna 2010. Ohjeistukset laadittiin sekä uudis- että peruskorjaushankkeille. Kaikki käynnistyvät uudisrakentamiskohteet tullaan toteuttamaan matalaenergiarakentamisena. Vuonna 2010 matalaenergiահankkeita oli käynnissä 17 ja yksi kohde, Oulunkylän perhetukikeskus, valmistui.

Rakennusvirasto on laatinut LVIS-suunnitteluohjeet kouluille, päiväkodeille ja terveysasemille ja sitoutunut käyttämään M1-luokan materiaaleja rakennuttamisissaan kohteissa aina kun se on teknisesti ja taloudellisesti järkevää. Ohjeisiin on sisällytetty kestävän kehityksen ohjeistusta.

Rakennusvirasto oli mukana Helsingin kaupungin edustajana Terveelliset tilat (TETI) -kehityshankkeessa yhdessä Espoon ja Vantaan kanssa. Hanke oli osa Tekesin Terve Talo -ohjelmaa ja päättyi vuonna 2003. Käytännön toiminta kosteusvaurioiden ennaltaehkäisemisen, sekä havaitsemisen ja sisäilman laadun parantamisen johdosta on kuitenkin jatkuvaa toimintaa ja siinä apuna on projektin tuloksena syntynyt laaja kosteus- ja sisäilmatietopankki. Tietopankkiin on kerätty aineistoa kosteus- ja sisäilmaongelmista, vaurioiden tutkimisesta sekä sisäilmaongelmien terveysvaikutuksista.

Asuntotuotantotoimisto edellyttää rakennusten hyvää energiatehokkuutta rakennuttamissaan hankkeissa. Uudiskohteissa energiatehokkuuden tavoitetasona on A-energialuokka. Peruskorjauskohteissa energiatehokkuuden parantamismahdollisuudet selvitetään aina erikseen. Asuntotuotantotoimisto asettaa rakentamisen aikaisia vaatimuksia muun muassa työmaiden siisteydelle sekä pölyn- ja melunhallinnalle.

Rakennusalan koulutus ja tutkimus

Kiinteistövirasto on osallistunut aktiivisesti Rakennusinsinööriliiton hankkeeseen, jossa on laadittu opaskirjaa RIL 250–2011 Kosteudenhallinta ja homevaurion estäminen – menettelytavat suunnittelusta ylläpitoon.

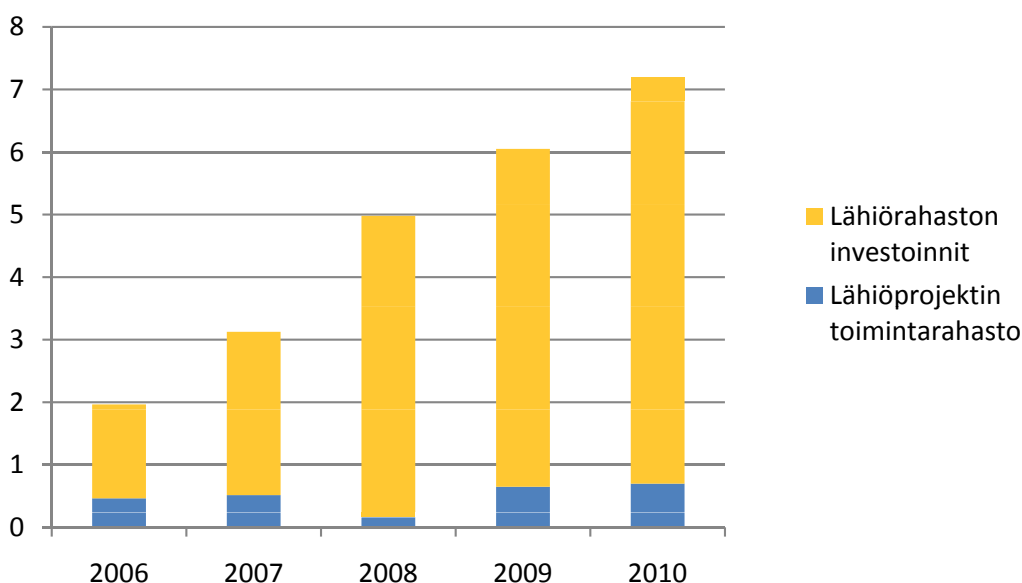
Kiinteistöviraston henkilökunnalle on järjestetty vuonna 2009 rakennusfysiikan ajankohtaispäivä ja vuonna 2010 matalaenergiakoulutukset sekä kiinteistöjen ylläpidon energiatehokkuustoimenpiteistä tietoisu Ekoteko-projektin aloituksen yhteydessä.

Rakennusvirasto on järjestänyt henkilöstölleen matala-energiarakentamisen koulutusta vuonna 2010.

Keskeiset Indikaattorit ja niiden tulkinta

Lähiöprojektin aikana käytetyt, lähiöiden ympäristöparrannuksiin suunnatut, investoinnit ovat kasvaneet viime vuosina (Kuvio 10). Luvussa eivät ole mukana samaa suuruusluokkaa olevat, hallintokuntien omiin budjetteihin sisältyvät hallinto- ja investointikustannukset, sillä niistä voi olla vaikea tietää, mittaavatko ne lähiöprojektin aikaansaamaa lisäpanosta hallintokuntien toiminnassa.

miljoonaa euroa

Kuvio 10. Lähiöprojektin investoinnit vuosina 2006–2010. Lähde: Lähiöprojekti.

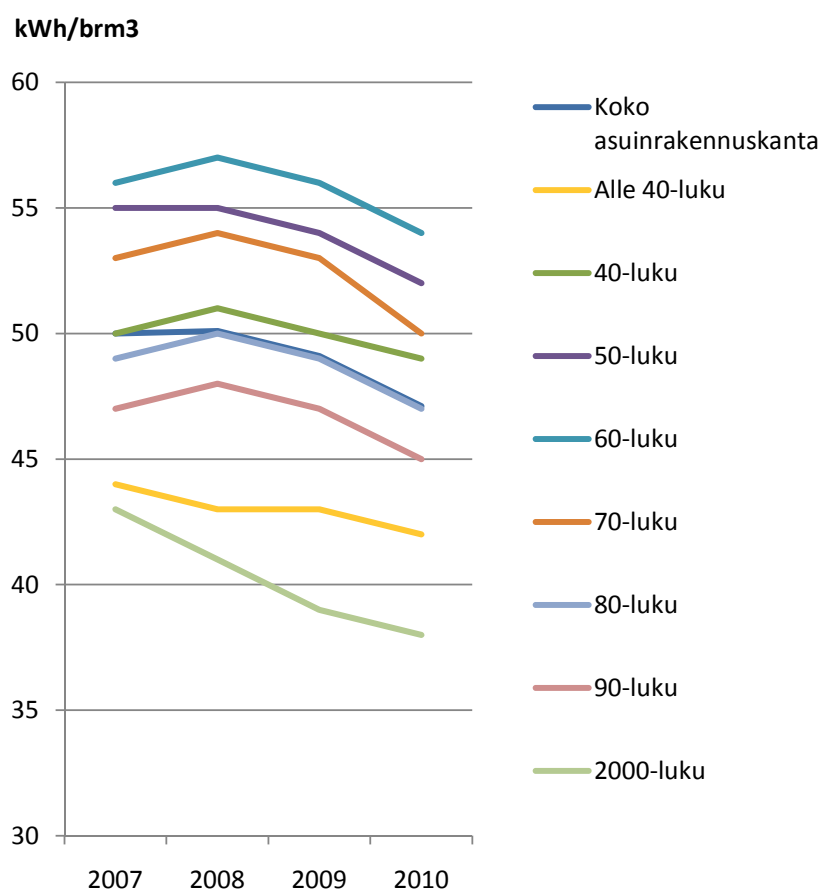
Helsingin rakennuskannan keskimääräinen energiankulutus on selvästi pienentynyt viimeisten kymmenen vuoden aikana uudisrakennusten energiatehokkuuden paranemisen ja vanhan rakennuskannan energiansäästötoimenpiteiden ansiosta (Kuvio 11). Eri-ikäisistä asuinrakennuksista energiataloudellisesti kestävimpiä ovat 2000-luvun rakennukset, toiseksi energiataloudellisimpia ovat ennen vuotta 1940 rakennetut rakennukset. Vuosina 2009 ja 2010 energiatehokkuuden paraneminen on kiihtynyt ja matalaenergiarakentamista vastaavan A-energialuokan osuus on alkanut kasvaa.

Helsingissä on lähiöprojektin puitteissa tehty ensimmäinen kaupunginosakohtainen vertailu erilaisten kaupunginosien energiankulutuksesta (Kuvio 12). Energianku-

lutukseen vaikuttaa rakennusten energiatehokkuuden lisäksi esimerkiksi asuntojen koko, sähkölaitteiden määrä ja asukkaiden käyttötottumukset. Jatkossa kaupunginosien ympäristöindikaattoreiden seuranta aiotaan laajentaa kaikkiin kaupunginosiin.

Keskeiset haasteet

Rakentamisen ekologinen kestävyys on toisaalta parantunut energiatehokkuuden paranemisen, lähiöuudistuksen ja uusien ekologisuutta mittaavien työkalujen myötä, mutta toisaalta rakentamisen määrän ja yleisen kulutuksen kasvu ovat lisänneet ympäristön kuormitusta.

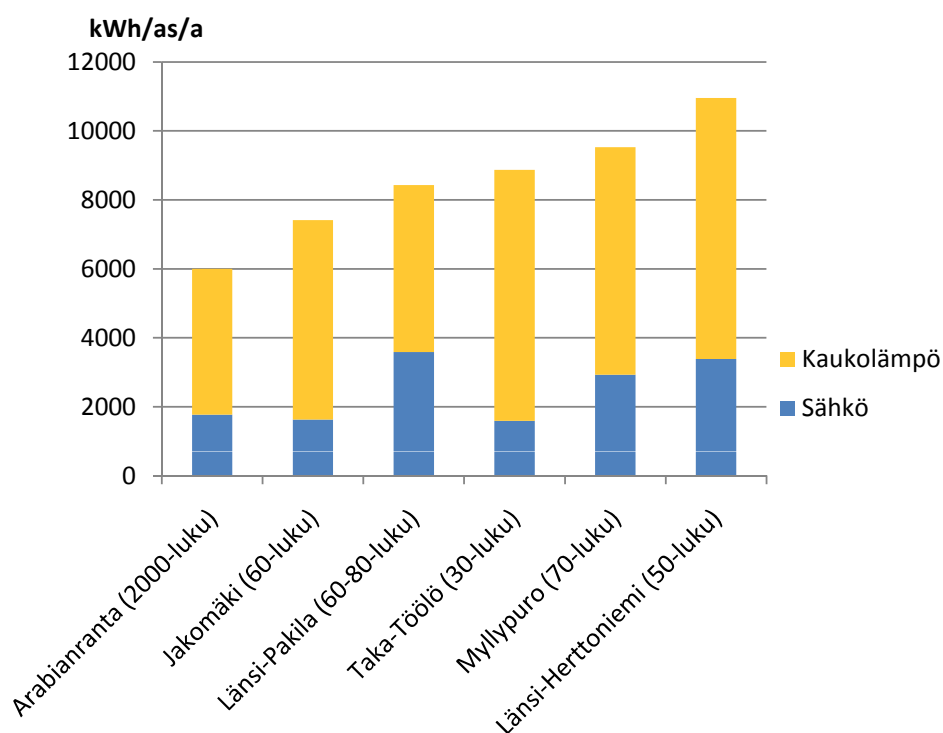
Kuvio 11. Eri vuosikymmeninä rakennetun Helsingin kaukolämmitteisen asuinrakennuskannan keskimääräinen energiankulutus vuosina 2007–2010. Lähde: Helsingin Energia.

Tulevaisuuden keskeisiin haasteisiin kuuluvat elinkaariselvitysten tulosten hyödyntäminen niin, että rakentamisen, asumisen ja palveluiden ekologinen kokonaiskestävyys paranee. Keskeisiä haasteita ovat energiatehokkuuden ohella rakennusmateriaalien valmistus (mm. puun käyttö), koko rakentamisen hiili- ja materiaalijalanjäljen pienentäminen (maamassat, paalutus heikolle maaperälle, kierrätysmateriaalien hyödyntäminen tierakentamisessa), uusiutuvan energian lisääminen rakennuksissa ja maankäytön suunnittelun työkalujen hyödyntäminen käytännön suunnittelussa.

1960–1970-luvulla rakennettujen lähiöiden heikko energiatehokkuus on keskeinen haaste, johon on löydetty-

vä ekologisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestäviä ratkaisuja. EU:n energiavaatimukset olemassa olevalle kiinteistökannalla ovat selvästi kiristymässä ja peruskorjausten yhteydessä täytyy jatkossa selvittää energiasaaneerausmahdollisuudet.

Kaupungin omassa toiminnassa ekologisen kestävyyskehittäminen liittyy keskeisesti hankintoihin, ekologista kestävyttä mittaavien työkalujen hyödyntämiseen, elinkaarivaikutusten huomioimiseen päätöksenteossa sekä hyvien käytäntöjen etsimiseen ja levittämiseen. Näitä varten on jo kehitetty uusia työkaluja ja laskureita, joiden käyttöä pitää edistää.

Kuvio 12. Helsingin kuuden alueen asumisen aiheuttama sähkön- ja kaukolämmön kulutus asukasta kohden vuonna 2008. Lähde: Helsingin Energia / Lähiöprojekti.

Aihealue 6

Kasvihuonekaasupäästöt ja energiantuotanto

a) Helsingin kaupungissa syntyviä kasvihuonekaasujen kokonaispäästöjä pyritään vähentämään nykytasosta vähintään vuoden 1990 tasolle vuoteen 2010 mennessä. Energiantuotannon päästöistä huomioidaan päästölaskelmassa vain kunnan alueellista energiankulutusta vastaava osuus.

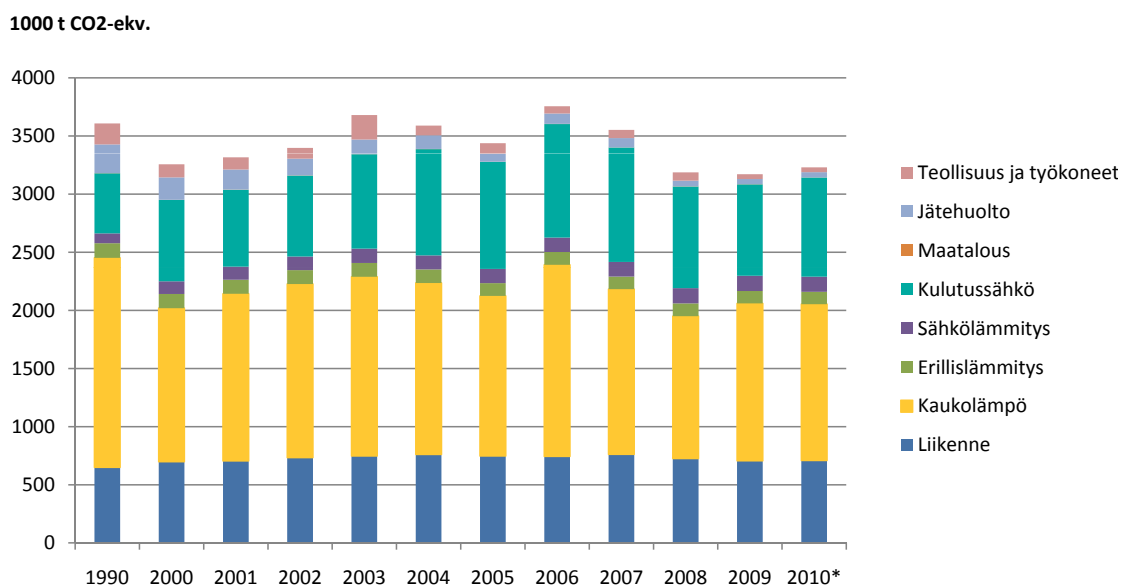
b) Päästövähennyksiin tähtäävät toimet liittyvät pääasiassa sähkö- ja lämmitysenergian tuotantoon ja kuluutukseen, ajoneuvoliikenteeseen, jätehuoltoon ja muuhun yhdyskuntatekniseen huoltoon sekä rakentamiseen.

c) Helsinki kehittää omaa energiantuotantoaan pääasiassa sähkön ja lämmön yhteistuotantona. Lämpimänä vuodenaikana energiantuotannossa syntyvää hyödyntämätöntä lämpöä pyritään käyttämään kaukojäähdytykseen. Tämä parantaa energiantuotannon tehokkuutta ja vähentää kiinteistökohtaisen jäähdytyksen sähkönkulutusta.

d) Helsingin seudun energiantuotannon riippuvuutta fossiilisista tuontipolttoaineista pyritään vähentämään lisäämällä uusiutuvien energialähteiden käyttöä, kuitenkin niin, että kivihiilen käyttömahdollisuus säilyy Helsingin Energian yhteistuotantolaitoksissa niiden teknistaloudellisesti tarkoituksenmukaisen käyttöiän loppuun.

e) Aurinko- ja tuulivoiman, biopolttoaineiden sekä jättemateriaalista jalostettujen polttoaineiden käyttöä sekä uusien energiantuotantotekniikoiden käyttömahdollisuuksia selvitetään hallintokuntien ja seudun kuntien välisenä yhteistyönä.

f) Energiantuotannon rikkidioksidi-, typenoksidi- ja hiukkaspäästöt pidetään asetettujen päästörajojen alapuolella.

Kuvio 13. Helsingin kulutusta vastaavat kasvihuonekaasupäästöt vuosina 1990–2010.
Lähde: Helsingin ympäristötilasto.

* Liikenteen päästöt ovat vuodelta 2009.

Kasvihuonekaasupäästötavoite saavutettiin

Helsingin kulutusta vastaavat kasvihuonekaasujen kokonaispäästöt pienentyivät 12 prosentilla vuodesta 1990 vuoteen 2010 (Kuvio 13). Kestävän kehityksen toimintaohjelmassa asetettu tavoite vuoden 1990 päästötason alittamisesta vuonna 2010 siis toteutui. Päästöjen vähentyminen oli kaukolämmön kulutuksen päästöjen pienentymisen ansiota, kun Helsingin Energia korvasi kivihiilen käyttöä merkittävästi maakaasulla ja käynnisti Katri Valan lämpöpumppulaitoksen. Myös jätehuollon päästöt vähenivät merkittävästi Ämmässuon kaatopaikkakaasun talteenoton vuoksi. Liikenteen päästöt säilyivät lähes ennallaan liikennemäärän kasvusta huolimatta, kun ajoneuvojen ominaispäästöt pienenevät vastaavasti. Sähkönkulutuksen päästöt kasvoivat merkittävästi vuodesta 2002 vuoteen 2010. Helsingissä palvelut kuluttavat suurimman osan sähköstä.

Ilmastotavoitteita ja -sopimuksia syntyi

Pääkaupunkiseudun ilmastostrategia 2030 valmistui joulukuussa 2007 ja hyväksyttiin Helsingin kaupungin hallituksessa helmikuussa 2008. Siihen kirjattiin pääkaupunkiseudun päästövähennystavoitteeksi 39 prosenttia vuoteen 2030 mennessä verrattuna kansainvälisten ilmastositomusten vertailuvuoteen 1990.

Tammikuussa 2008 kaupunginvaltuusto päätti Helsingin energiapolitiittisista linjauksista. Päästövähennystavoitteeksi kirjattiin EU:n kokonaistavoitteiden mukaiset luvut: 20 prosentin vähennys vuoteen 2020 mennessä sekä uusiutuvien energialähteiden osuuden nostaminen 20 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä. Samat tavoitteet kirjattiin vuonna 2009 myös valtuustokauden strategiaohjelmaan 2009–2012.

Helsingin kaupunki ja työ- ja elinkeinoministeriö allekirjoittivat joulukuussa 2007 Energiategohkuussopimuksen (KETS). Sopimuksen tavoitteena on yhdeksän prosentin kiinteä energiansäästö vuosina 2008–2016 verrattuna vuoden 2005 kulutukseen. Yksi tärkeimmistä sopimuksen mukaisista toimenpiteistä oli laatia toimintasuunnitelma, jossa kuvataan kaupungin energiansäästöpotentiaali ja toimintatavat, joilla kaupunki saavuttaa ohjeellisen yhdeksän prosentin energiansäästötavoitteen. Toimintasuunnitelma sisältää energiategohkuussopimuksen tavoitteeseen liittyvien toimenpiteiden

lisäksi myös energiategohkuuden edistämiseen ja seurantaan liittyviä toimenpiteitä, joilla edistetään EU:n ja Helsingin kaupungin energiapolitiittisen linjauksen tavoitetta kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseksi 20 prosentilla vuoteen 2020 mennessä. Toimintasuunnitelma vuosille 2008–2016 hyväksyttiin kaupunginhallituksessa 15.6.2009.

Toimintasuunnitelman perusteella aloitettiin tarkempien toteuttamisohjelmien laadinta, jotka toteutetaan yhteistyössä Helsingin kaupungin eri hallintokuntien kanssa. Rakennusvirasto on ollut vastuussa toimintasuunnitelman laatimisesta ja toimenpiteiden koordinoinnista.

Vuoden 2009 helmikuussa Helsingin kaupunki allekirjoitti myös EU:n kanssa kaupunginjohtajien energia- ja ilmastositomuksen, Covenant of Mayors. Sopimuksessa asetettu päätavoite on pienentää hiilidioksidipäästöjä vähintään 20 prosenttia vuoden 2020 loppuun mennessä. Sopimus edellytti kattavan toimenpideohjelman laatimista Helsingille. Kestävän energiankäytön toimenpideohjelma (SEAP) valmistui vuonna 2010 ja sen laadinnasta vastasi rakennusvirasto yhdessä ympäristökeskuksen kanssa. SEAP:n teko on linkitetty vuonna 2009 käynnistyneeseen COMBAT-projektiin (Covenant of Mayors in the Central Baltic Capitals).

Helsingin strategiaohjelman 2009–2012 mukaan Helsingin kasvihuonekaasupäästöjä vähennetään vähintään 20 prosenttia vuoden 1990 tasosta vuoteen 2020 mennessä. Strategisena tavoitteena on kaupunkirakenteen eheyttäminen ilmastomuutokseen vastaamiseksi muun muassa raideliikenneverkkoon tukeutuen, kehittämällä kaupunkirakennetta energiaa säästäväksi ja edistämällä täydennysrakentamista. Strategian mukaan Helsinki toimii aktiivisesti ilmastomuutoksen torjuntatyössä ja edistää päästöjen vähentämistä synnyttäviä energiantuotantoon ja kulutukseen liittyviä innovaatioita. Helsinki profiloituu ilmastoystävälliseksi kaupungiksi ja energiategohkuuden edelläkävijäksi.

Kaupunginvaltuusto hyväksyi 8.12.2010 Helsingin Energian kehitysohjelman kohti hiilineutraalia tulevaisuutta. Helsingin Energian sähkön ja lämmön tuotannossa ja hankinnassa uusiutuvien energialähteiden osuus on vuoteen 2020 mennessä vähintään 20 prosenttia ja sähkön ja lämmön tuotannossa Helsingin Energia vähentää kasvihuonekaasupäästöjä 20 prosenttia vuoteen 2020

Taulukko 1. Helsingin kaupungin ilmastotavoitteet.

Strategia, sopimus, ohjelma	Tavoite
Helsingin kestävän kehityksen ohjelma (2002)	2010 päästövähennys 0 %, (päästöt eivät ylitä vuoden 1990 päästöjä), tavoite saavutettiin
Kaupungin energiatehokkuussopimus (KETS)	2016 kiinteä 9 %:n säästötavoite vuoden 2005 kaupunkikonsernin kokonaiskulutuksesta
Asumisen energiatehokkuussopimus (VAETS)	2016 mennessä 7 %:n säästötavoite vuoden 2009 energiankulutuksesta kaupungin asuinkiinteistöyhtiöiden vuoden 2009 asuinkiinteistökannan kulutuksesta
Helsingin Energian ja työ- ja elinkeinoministeriön väliset energiatehokkuuden puitesopimukset 2008–2016	2016 energian loppukäytön tehokkuus on parantunut 9 %
Helsingin strategiaohjelma 2009–2012	2020 päästövähennys 20 % - Helsinki kantaa vastuunsa ilmastonmuutokseen sopeutumisessa - Helsinki toimii aktiivisesti ilmastonmuutoksen torjuntatyössä ja edistää ilmastoalan innovaatioita - Helsinki profiloituu ilmastoystävälliseksi kaupungiksi
Helsingin energiapoliittiset linjaukset (EPOS) (2008)	2020 a) päästövähennys 20 % b) uusiutuvaa energiantuotannossa 20 %
Covenant of Mayors (2009) (kaupunginjohtajien ilmastopopimus)	2020 päästövähennys vähintään 20 %
Pääkaupunkiseudun ilmastostrategia (2007)	2030 a) päästövähennys 39 %, 4,3 t /asukas b) liikenteen päästövähennys 20 %
Hiilineutraali energianhankinta (2009)	2050 nettopäästövähennys 100 %
Helsingin ympäristöpolitiikka (luonnos 2010): Hiilineutraali tulevaisuus	2050 nettopäästövähennys 100 %

mennessä vuoden 1990 tasosta. Pidemmän aikavälin tavoitteena on hiilineutraali tuotanto vuonna 2050. Siihen kirjattuja keinoja tavoitteen saavuttamiseksi ovat uusiutuvien energialähteiden käytön huomattava lisääminen (biopolttoaineet eli puuhake, pelletit, biohiili ja biokaasu sekä kierrätyspolttoaineet, aurinko- ja tuulivoima), hiilidioksidin talteenotto ja niin sanotun älykkään energiaverkon kehittäminen. Tärkeitä päästövähennyskeinoja ovat myös energiatehokkuuden parantaminen ja energiansäästö.

Helsingin kaupungin ympäristöpolitiikkatyöryhmä jätti vuoden 2010 lopussa ehdotuksen, jonka mukaan Helsinki tavoittelee hiilineutraalia tulevaisuutta vuoteen 2050 mennessä. Helsinki seuraa läheisesti suurten kaupunkien ilmastomuutoksen vastaisia toimia ajavan maailmanlaajuisen C40-verkoston toimintaa. Kööpenhaminassa pidetyn COP15-ilmastokokouksen yhteydessä kaupunginjohtaja allekirjoitti 15.12.2009 verkoston valmisteleman ilmastojulistuksen.

Helsingin kaupungin määrällisiä tavoitteita sisältävät ilmastotavoitteet on esitelty taulukossa 1. Ilmastonsuojeluun liittyviä tavoitteita on näiden lisäksi myös ekorakentamisen ohjelmissa, Green Digital Charter -julistuksessa ja ilmansuojelun toimintaohjelmassa.

Helsingin Energian tuotannon tehokkuus kasvoi, mutta uusiutuvan energian osuus yhä vähäinen

Ekotehokas kaukojäähdytys on laajentunut 2000-luvulla voimakkaasti Helsingissä. Helsingin Energian yhteistuotantolaitoksissa lämpimänä vuodenaikana syntyvää lämpöenergiaa kyetään kaukojäähdytysjärjestelmän avulla hyödyntämään, jolloin mereen laskettavan hukkalämmön määrä vähenee. Kaukojäähdytys vähentää sähköenergian tarvetta verkkoon liitetyissä kiinteistöissä, koska erillisiä sähkökäyttöisiä jäähdytyslaitteita ei tarvita. Jäähdytyslaitteiden poistuessa käytöstä vähenee myös haitallisten kemikaalien käyttö.

Kansainvälinen energiajärjestö IEA (International Energy Agency) antoi Helsingin Energialle tunnustuksen vuonna 2009 ylivoimaisista ratkaisuista ilmastomuutoksen hillit-

semisessä. IEA toteaa muun muassa Helsingin Energian oleva johtava toimija kestävä kehityksen mukaisten kaukolämmitys- ja kaukojäähdytysratkaisujen käytössä ilmastomuutoksen hillitsemiseksi. Vuonna 2010 Helsingin Energia sai kansainvälisen IT-alan tunnustuksen energiatehokkaasta toiminnastaan, jossa tietokonesaliin hukkalämpö käytetään kaukolämpöön ja tietokonesaliin jäähdytys hoidetaan kaukojäähdytyksellä.

Uusiutuvien energialähteiden osuus kaupungin omassa energiantuotannossa on edelleen kovin vähäinen, varsinkin kaukolämmön tuotannossa. Ero pohjoismaiden suuriin kaupunkeihin on suuri: Helsinki alle 5 prosenttia, Kööpenhamina 26 prosenttia, Malmö 42 prosenttia, Göteborg 45 prosenttia, Tukholma 62 prosenttia ja Oslo 72 prosenttia. Vuonna 2004 selvitettiin mahdollisuuksia uusiutuvien energialähteiden osuuden lisäämiselle Helsingin energiantuotannossa. Sen mukaan uusiutuvien tekninen käyttöpotentiaali oli lähes 30-kertainen silloiseen käyttöön verrattuna. Pääkaupunkiseudun jätteenpolttolaitoksesta tehtiin päätös vuonna 2008 ja se valmistuu Vantaalle vuonna 2014.

Helsingin Energia rakensi Katri Valan puiston alle lämpöpumppulaitoksen, jolla otetaan talteen Viikinmäen jätevedenpuhdistamolla käsitellyn jäteveden lämpöä ennen mereen johtamista. Laitoksen kokonaisteho on noin 150 MW. Tuulivoiman osuutta Helsingin Energian sähkönhankinnassa on vähitellen lisätty, ja Helsingin Energia on nyt osakkaana Hyötytuuli Oy:ssä ja Tunturituuli Oy:ssä. Molemmilla yhtiöillä on uusia tuulivoimaloita suunnitteilla ja rakenteilla muun muassa Porin ja Raahen edustoilla sekä Lapissa. Suomen Merituuli Oy, joka on Helsingin Energian ja EPV Energia Oy:n yhteisyritys, on toteuttamassa Pohjanlahden ja Suomenlahden rannikoille suuria merituulipuistoja.

Inkoon ja Siipyyn edustan merituulipuistojen ympäristövaikutusten arvioinnit valmistuivat 2010.

Energiantuotannon typen, rikin ja hiukkasten päästöt alenivat

Hengitysilman laatua heikentäviä hiukkaspäästöjä sekä rikki- ja typpioksidipäästöjä on kaupungin energiantuotannossa kyetty vähentämään merkittävästi (Kuvio 14). Ilmanlaatua heikentävien päästöjen lähteenä on nykyisin pääasiassa moottoriajoneuvoliikenne, jonka määrä kasvaa esikaupunkialueiden pääväylillä ja varsinkin naapurikunnissa.

Haasteita

Vaikka ohjelmaan kirjattu päästövähennystavoite onkin jo saavutettu, ovat Helsingin asukaskohtaiset kasvihuonekaasupäästöt kuitenkin edelleen huomattavan korkeita. Kaupungin alueella syntyvät kulutusperustaisesti lasketut asukaskohtaiset päästöt ovat pohjoismaiden suurten kaupunkien välisessä vertailussa huomattavasti korkeammat kuin esimerkiksi Tukholman, Kööpenhaminan, Oslon, Göteborgin ja Malmön vastaavat päästöt.

Määrällisesti suurin päästölähde on kaupungin oma energiantuotanto, joka perustuu edelleen pääasiallisesti fossiilisten tuontipolttoaineiden (maakaasu ja kivihiili) käytölle (Kuvio 15). Helsingin energiantuotanto on kuitenkin energiatehokasta sähkön ja lämmön yhteistuotannon ja kaukolämpöjärjestelmän sekä uuden kaukojäähdytysjärjestelmän ansiosta. Kaukolämmitettyjen kiinteistöjen osuus kaupungin koko kiinteistökannasta on nykyisin noin 95 prosenttia. Energiantuotannon hyötysuhde on yli 90 prosenttia.

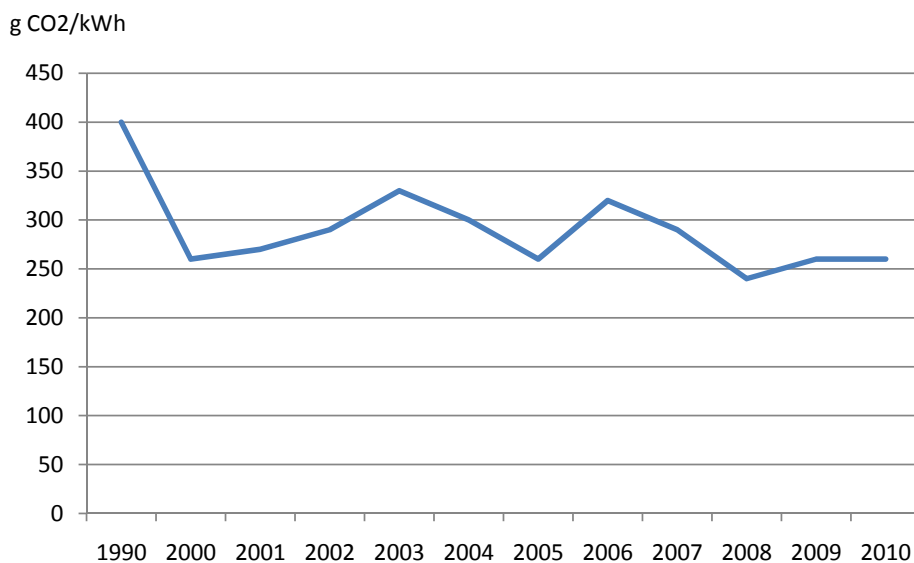
Vuonna 2009 Helsingin kulutusta vastaavat asukaskohtaiset kasvihuonekaasupäästöt olivat 5,6 tonnia CO₂-ekv. Pääkaupunkiseudun ilmastostrategian tavoite vuodelle 2030 on 4,3 tonnia CO₂-ekv. Energiankäytön perusteella laskettuna Helsingin päästöt jakautuvat seuraavasti: lämmitys noin 50 prosenttia, sähkön käyttö noin 27 prosenttia ja liikenne noin 21 prosenttia. Jos lasketaan keskivertohelsinkiläisen koko energian ja materiaallisen kulutuksen hiilijalanjälki, saadaan huomattavasti korkeampi luku kuin 5,6 tonnia CO₂-ekv. Aalto-yliopistossa on tehty arvio, että helsinkiläisen hiilijalanjälki olisi nykyisin noin 14 tonnia CO₂-ekv. vuodessa.

Kaupunkiliikenteen aiheuttamien kasvihuonekaasupäästöjen vertailussa on Helsingin sijoitus pohjoismaiden vertailuryhmässä selvästi parempi: vain Kööpenhaminalla on pienemmät asukaskohtaiset liikennepäästöt.

Ilmastomuutoksen hillinnän toimia otettiin käyttöön

Helsingin eri hallintokunnat ovat toteuttaneet ohjelmakauden aikana lukuisia käytännön toimenpiteitä ilmastomuutoksen hillitsemiseksi. Tähän on listattu vain osa tehdystä työstä, osa toimenpiteistä tulee esiin muiden aihealueiden yhteenvedoissa.

- Rakennusviraston esiselvitys viraston toiminnan vaikutuksista ilmastomuutokseen sekä miten yleisten alueiden rakentamisessa ja ylläpidossa pitäisi varautua siihen. Myös viraston ylläpitämien metsien maaperän ja puuston sekä puistopuiden hiilidioksidin sitoutuminen laskettiin.

Kuvio 14. Helsingin Energian energiantuotannon hiilidioksidin ominaispäästöjen kehitys vuosina 1990–2010. Lähde Helsingin Energia.

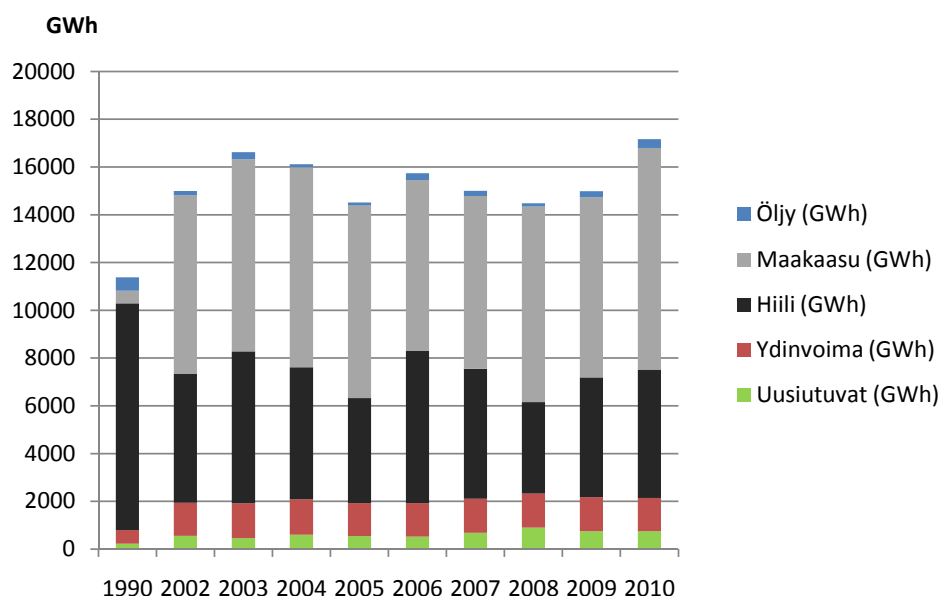
- Rakennusvirasto on pilotoinut vuoden 2009 aikana aurinkoenergian käyttöä Aurinkolahden sekä Latokartanon peruskouluissa. Aurinkolahden peruskoululla aurinkosähkön tuotto vastaa 6,5 prosenttia ja Latokartanon peruskoululla kolme prosenttia sähkön kulutuksesta. Rakenteilla on ympäristökeskuksen tilat Viikkiin, jossa aurinkosähkö vastaa 20 prosenttia sähkönkulutuksesta.
- Vuonna 2009 laskettiin ympäristökeskuksen ja rakennusviraston toimistotyön hiilijalanjäljet.
- Pieniä aurinkopaneeleja on asennettu Granön ja Bengtsårin leirisaarille sekä Uutelan kämpälle Vuosaareen. Aurinkopaneelit tuottavat energiaa valaistukseen ja Granössä ja Uutelan kämpällä jääkaappeihin. Bergtsårissa on aurinkopaneeli myös sääasemalla.
- Gardeniassa otettiin käyttöön kasvatusmielessä pieni tuulivoimala, joka sai vuonna 2008 Uudenmaan ympäristöpalkinnon.
- HSL jatkoi HKL:n vuosina 2008–2009 laatimaa johdinautoliikenteen toteutettavuusselvitystä yhdessä kaupunkisuunnitteluviraston ja Turun ja Tampereen kaupunkien kanssa.
- Sosiaaliviraston työhönkuntoutuksen Pakilan työkeskuksessa briketöidään puutoissa syntyvä puupuru polttopelleteiksi.
- Rakennusjärjestystä täydennettiin hulevesien käsitteilyn osalta ja helpotettiin muun muassa aurinkokeräinten ja ilmalämpöpumppujen asentamista vapauttamalla ne toimenpideluvan hakemisesta.

- Asuntotuotantotoimiston rakennuttamissa kohteissa pyritään aurinkoenergian passiiviseen hyödyntämiseen. Lisäksi suunnitteilla on koehanke, jossa käytetään aurinkokeräimiä yhtenä kohteen energialähteenä.
- Kaasuntoimittaja Gasum ryhtyy toimittamaan puhdistettua biokaasua maakaasuverkostoon vuoden 2011 aikana, jolloin sitä voidaan käyttää maakaasubusseissa.
- Asuntotuotantotoimistolla on parhaillaan käynnissä matalaenergiarakentamisen koehanke.

Keskeiset indikaattorit ja niiden tulkinta

Edellä on jo kuvattu Helsingin kasvihuonekaasujen kokonaispäästöjen kehitys vuosina 1990–2010 (kuvio 13). Kuviossa 14 on esitetty Helsingin Energian energianhankinnan ominaispäästöistä samalla aikajaksolla. Kuviosta näkyy 1990-luvulla tapahtunut maakaasun osuuden lisääntymisen aiheuttama ominaispäästöjen pienentyminen, mutta myös vuosittainen vaihtelu, joka johtuu sekä vuosien välisistä keskilämpötilan vaihteluista että pohjoismaisten sähkömarkkinoiden tilanteesta, muun muassa vesivoimalla tuotetun sähkön saatavuudesta.

Kuviosta 15 puolestaan on nähtävillä Helsingin Energian energianhankinnan tuotantotapajakautuma. Myös se kertoo maakaasun osuuden lisääntymisestä sekä uusiutuvien energialähteiden osuuden vähittäisestä kasvusta hankitun tuuli- ja vesivoiman vuoksi.

Kuvio 15. Energialähteiden osuudet Helsingin Energian sähkön, kaukolämmön ja jäähdytyksen hankinnasta vuosina 1990 ja 2002–2010. Lähde: Helsingin Energia.

Aihealue 7

Energiankulutus ja -säästö

a) Kaupungin kiinteistöjen sähkön- ja lämmönkulutusta vähennetään kaupungin ja kauppa- ja teollisuusministeriön välisen yhteistoimintasopimuksen mukaisesti. Lämmön ominaiskulutusta pyritään alentamaan, erityisesti vähentämällä lämpimän veden kulutusta.

b) Rakennuskannan energiataloudellista parannustoimintaa lisätään. Sisäilman laadun ja energiankulutuksen välisen yhteyden selvittämiseen panostetaan oikean lämmitysenergian kulutustason saavuttamiseksi.

c) Asuntojen energiansäästötoimenpiteitä tehostetaan muun muassa ulottamalla katselmustoiminta myös niihin. Kauppa- ja teollisuusministeriön kanssa sovitaan myös asuntojen saattamisesta yhteistoimintasopimuksen piiriin. Kiinteistöjen vuokrat määritetään energiansäästöä motivoivalla tavalla niin, että sähkön ja veden kustannukset ovat vuokrasta erillisiä.

d) Energian kulutustottumuksiin vaikuttavaa neuvontaa tehostetaan sekä kaupungin työntekijöille, asuin- ja palvelukiinteistöjen huoltohenkilöstölle että kiinteistöjen haltijoille ja kotitalouksille. Sähkönkulutuksen vähentämiseksi edistetään sähkölaitteiden ohjausjärjestelmän käyttöä.

Kaupungin kiinteistöjen energiansäästön edistäminen

Energiansäästön edistäminen kaupungin organisaatioissa on edennyt tavoitteiden mukaisesti. Yli 70 prosenttia hallintokunnista on laatinut energiansäästösuunnitelman ja yli 80 prosenttia kaupungin palvelukiinteistöistä on katselmoitu. Kuukausittaisen kulutusseurannan kattavuus on noin 90 prosenttia kaupungin julkisista palvelukiinteistöistä. Helsingin kaupunki ja työ- ja elinkeinoministeriö allekirjoittivat joulukuussa 2007 energiatehokkuussopimuksen (KETS), jonka tavoitteena on kiinteä yhdeksän prosentin energiansäästö kaupunkikonsernin kokonaiskulutuksesta vuosina 2008–2016.

Rakennusvirasto vastaa kaupungin energiansäästöneuvottelukunnan puheenjohtajan ja sihteerin tehtävistä sekä energiatehokkuussopimuksen toimenpiteiden edistämistä. Kaupunginvaltuuston hyväksymässä Helsingin kaupungin strategiaohjelmassa vuosille 2009–2012 todettiin, että kaupungin eri hallintokunnille laaditaan sitovat energiansäästötavoitteet. Energiansäästöneuvottelukunta asetti tavoitteeksi kahden prosentin säästön vuodelle 2011. Rakennusvirasto on laatinut energiansäästösuunnitelmamallin hallintokuntien avuksi sekä avustanut hallintokuntia oman suunnitelman tekemisessä. Vuonna 2010 valmistuivat yhdeksän hallintokunnan suunnitelmat.

Rakennusvirasto ylläpitää Internet-pohjaista energian- ja vedenkulutusseurantaa. Kuukausittaisen kulutusseurannan kattavuus oli vuoden 2009 loppuun mennessä lähes 90 prosenttia kaupungin julkisista palvelukiinteistöistä. Energiakatselmuksia oli vuoden 2009 loppuun mennessä tehty yli 80 prosentissa julkisista palvelukiinteistöistä.

Asukkaiden ja yritysten energiansäästöneuvonta keskittyy

Ohjelmakauden aikana energiasäästöön liittyvää neuvontaa ja kasvatusta on tehnyt usea eri virasto. Tavoitteena on ollut kuitenkin keskittää neuvonta ja tarjota asukkaille laadukasta palvelua yhden luukun periaatteella. Vuonna 2010 käynnistyi pitkään suunnitellun Helsingin, Espoon ja Vantaan kaupunkien sekä HSY:n ja HSL:n yhteisen Ilmastoinfo-nimisen tiedotus- ja palvelukeskuksen toiminta Helsingin ympäristökeskuksen yhteydessä. Ilmastoinfo tarjoaa pääkaupunkiseudun asukkaille, pk-yrityksille ja asunto-osakeyhtiöille energiansäästöön, energia- ja materiaalihokkuuteen, kasvihuonekaasupäästöjen vähentämiseen ja kestävään elämäntapaan liittyvää käytännönläheistä neuvontaa ja koulutusta sekä järjestää teemaan liittyviä tapahtumia ja kampanjoita.

Esimerkkejä energiansäästötoimista

Ilmastonmuutoksen hillintä ja kaupungin energiansäästötavoitteet ovat näkyneet useiden virastojen toimissa. Tässä luetellut toimenpiteet ovat pieni osa koko ohjelmakauden aikana tehdyistä toimista. Energiansäästöä käsitellään myös luvussa 6.

Asukasneuvonta ja energiankulutuksen seuranta	Vuonna 2008 rakennusvirasto järjesti koululaisille energiansäästökampanjan, joka tavoitti 6500 henkilöä.
	Energiansäästöviikkoa toteutettiin vuosittain koululaisille, kaupunkilaisille sekä muutamissa virastoissa myös työntekijöille. Vuoden 2008 energiansäästöviikon aikoihin Helsingin Energia järjesti valtakunnallisen energiansäästölupauskampanjan, jossa annettiin lähes 16 000 lupautta.
	Helsingin Energian uusi Sävel Plus -raportointipalvelu mahdollistaa tuntitasoisen seurannan kaikille, joilla on etäluettava mittari.
	Helen-asiakaslehden välityksellä energiansäästöviesti tavoittaa neljä kertaa vuodessa 400 000 asiakasta. Vuonna 2008 avattiin netissä energianeuvoja.fi-palvelu yhdessä Motivan ja WWF:n kanssa.
	Helsingin Energian kulutusmittarien lainaus, energianeuvojan kotikäynti, sähkölämmittimien vaihto ja huumorilla höystetyt MotoriikkaMiikka -energiansäästövideot.
Kaupungin kiinteistöjen sähkön ja lämmön kulutus	Kaupungin rakennuksissa otettiin käyttöön Display-merkki, joka kertoo rakennuksen energiankulutuksesta. Merkki havainnollistaa rakennuksen käytönaikaista energiankulutusta ja osoittaa sen tuottamien päästöjen määrän. Rakennusvirasto on ollut mukana kehittämässä merkkiä. Display -todistukset luovutetaan ensimmäisellä kertaa kiinteistölle siten, että luovutuksen yhteyteen järjestetään koulutustilaisuus energiatehokkuuden parantamisesta. Vuoden 2010 loppuun mennessä oli järjestetty yhteensä 160 tilaisuutta. Vuoden 2010 loppuun mennessä oli todistuksia myönnetty jo 282 kiinteistölle yhteensä 1 131 kappaletta.
	EkoTeko-projekti – energiatehokkuus kiinteistönhoidon keinoin -toiminta alkoi vuoden 2010 lopulla pilottiprojektilla. Kohteiksi valituissa 21 kiinteistössä suoritetaan energiatalouden ja olosuhteiden ”intensiiviseurantaa” ja toimenpiteitä. Rakennusvirasto toteuttaa hanketta yhdessä kiinteistöviraston ja Palmian kanssa.
	Vuoden 2010 lopulla käynnistettiin myös energiakatselmuksissa todettujen toimenpide-ehdotusten systemaattinen läpikäynti.
	Save Energy -EU-projektissa on tehty energiansäästötoimenpiteitä Pihkapuiston ala-asteella ja Ala-Malmin peruskoulussa. Hankkeessa olivat mukana rakennusvirasto, kiinteistövirasto ja opetusvirasto. Hankkeessa yhdistyvät energiatehokkuus, langaton automaatio, tieto- ja viestintäteknologia ja käyttäytymisen muutokset.
	Matala- ja passiivien energiakohteiden kehittäminen ja suunnittelu alkoi vuonna 2006
Kulutustottumuksiin vaikuttaminen	Vuonna 2010 Helsingin Sataman tulospalkkiokriteerinä oli sähkönkulutuksen pienentäminen. Tavoite saavutettiin aluevalaistuksen muutosten takia. Kokonaisuudessaan Helsingin Sataman sähkönkulutus pieneni vuonna 2010 kahdeksan prosenttia.
	Nuorisotaloista puolet ilmoittaa toteuttavansa miltei kaikkia kestävän kehityksen ohjelman energiansäästötoimenpiteitä.
	Bengtsårin leirisaarella toteutettiin vuonna 2009 kampanja, jossa saatiin yhden vuoden aikana yli 10 prosentin leikkaus energiankulutukseen.
	Palmia selvitti keittiöiden energiankulutusta uusien energiaa säästävien toimintatapojen löytämiseksi.

Valaistus	Vuonna 2009 Helsingin Energia teki yhdessä rakennusviraston kanssa suunnitelman tarvittavien valaisinten uusimisesta. Suunnitelman mukaisesti vuoden 2009 lopulla uusittiin noin 3000 valaisinta. Yhteensä uusittavia valaisimia on 48 000 kappaletta. Ulkovalaistuksen kokonaisenergiankulutus alenee toimenpiteiden vaikutuksesta noin 20 prosenttia.
	Vuosaaren satama-alueilla otettiin vuonna 2010 käyttöön uusi toimintatapa. Helsingin Sataman ja toimijoiden väliseen perussopimuksen sisältyi satamavalaistus 50 prosentin teholla. Mikäli toimijat tarvitsevat enemmän valoa, tulee heidän tilata sitä erikseen ja siitä laskutetaan. Vuonna 2010 kukaan toimija ei tarvinnut lisävaloa ja energiankulutus putoisi 36 prosenttia.
	Matkustajasatamien kenttäalueiden valaistuksen säätömahdollisuuksia on lisätty vuoden 2010 aikana. Katajanokan kenttäalueiden sähkönkulutus putosi 38 prosenttia ja Eteläsataman 15 prosenttia.
Rakennuskannan energiataloudellinen parannustoiminta	Rakennushankkeita varten laadittiin vuonna 2010 matalaenergiaohjeistus. Vuodesta 2010 alkaen peruskorjattavat rakennukset on myös lämpökamerakuvattu.
	Peruskorjausten yhteydessä selvitetään rakennuksen nykyinen energiatase. Suunnitteluvaiheessa selvitetään korjaustoimenpiteiden vaikutus energiankulutukseen.
Muita toimia	Työryhmä valmisteli vuonna 2009 tontinluovutusehtoihin asuinrakennusten energiatehokkuusvaatimukset.
	Kiinteistöyhtiöt laativat energiasäästösuunnitelmat, joissa rakennuskantaa tarkastellaan vuokranmäärittäysyksiköittäin.
	Katajanokan ekotehokas tietokonesali.

Sähkön säästöissä otettiin takapakkia, kun kaupunki otti käyttöön ATK-laitteiden sammutuskiellon. Motiva laati selvityksen ATK-laitteiden sähkönsäästöistä, jossa tarkasteltiin myös Helsingin kaupungin käyttämää laitteiden jatkuvaa päällä oloa ja kuinka siitä voisi helposti ja turvallisesti luopua. Sammutuskiellosta luopumisesta ei ole kuitenkaan suunnitelmaa.

Vuonna 2006 valmistui selvityshanke koskien ATK-laitteiden hankintaa ja käyttöä "Selvitys tietotekniikkaympäristön sähkönsäästömahdollisuuksista". Tavoitteena oli kaupungin kiinteistöjen sähkönkulutuksen kasvun pysäyttäminen. Helsingin kaupunki on mukana pilotoinnissa Microsoftin julkaisemaa virransäästöohjelmaa. Hanke alkoi 2010 ja sen piirissä on 15 000 työasemaa. Järjestelmä siirtää koneet keskitetysti lepotilaan. Rakennusvirastolla on ollut käynnissä tutkimushankkeita, joissa kartoitetaan palvelurakennusten työajan ulkopuolista energiankulutusta. Näissä on analysoitu sähkötehon ja -energian vuorokausivaihtelua rakennuksessa ja etsitty säästökeinoja. Saatuja kokemuksia on siirretty laatujärjestelmään.

Keskeiset indikaattorit ja niiden tulkinta

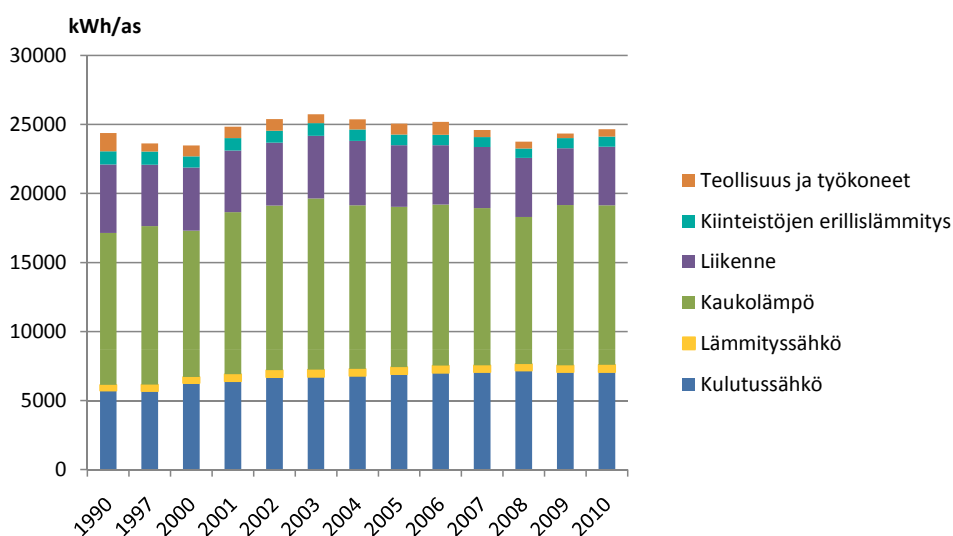
Energian kokonaiskulutus Helsingissä on pysynyt melko samalla tasolla 20 viime vuoden aikana (Kuvio 16). Kuvioista on nähtävillä myös sähkön kokonaiskulutuksen kasvu, joka tosin on tasaantunut viime vuosina.

Kotitalouksien sähkönkulutus kasvoi peräti 11 prosenttia vuonna 2009. Pohjoismaiden suurten kaupunkien välisessä vertailussa on helsinkiläisten energiankulutus nykyisin keskitasoa.

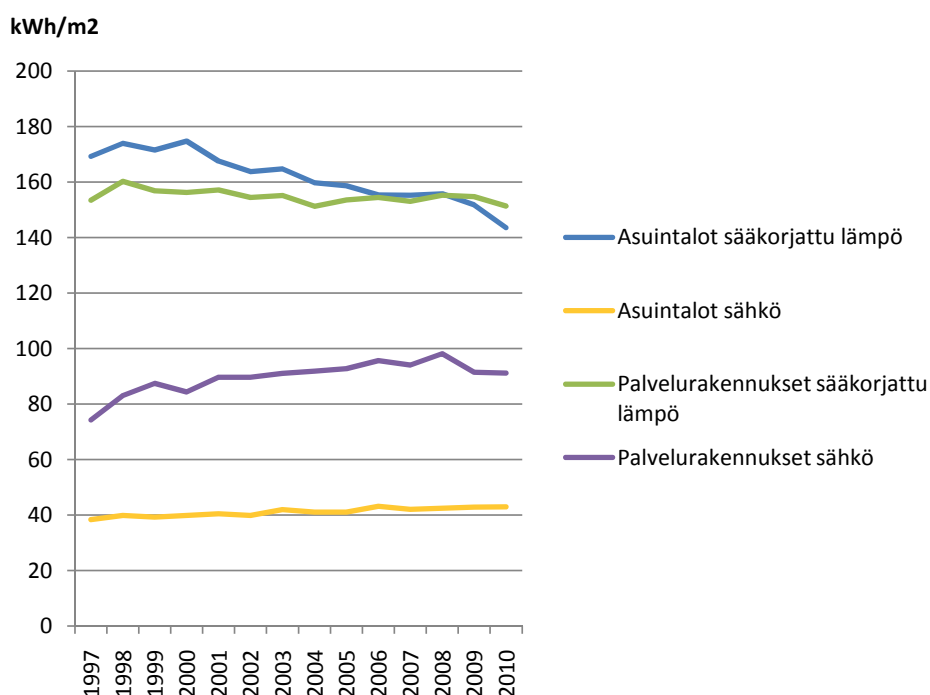
Helsingin kaupungin omistamissa kiinteistöissä sähkönkulutus on kasvanut, kuten koko Suomessa (Kuvio 17). Sähkön kulutus oli vuonna 1990 58,5 kWh/m², vuonna 1996 se oli matalimmillaan 53,9 kWh/m² ja huippuvuotena 2008 66,8 kWh/m², jonka jälkeen kulutus väheni seuraavana vuonna 4,3 prosenttia. Sähkönkulutuksen vähentäminen on ensiarvoisen tärkeää ja siihen voi jokainen käyttäjä itse vaikuttaa. Vuodesta 1990 vuoteen 2010 kasvua on ollut kuitenkin noin 8,5 prosenttia.

Helsingin kaupungin omistamissa kiinteistöissä lämpö-energian kulutus on vähentynyt 7,3 prosenttia vuosien 2002 ja 2010 välisenä aikana, kun se on keskimäärin Suomessa kasvanut 9,9 prosenttia. Tämä tarkoittaa sitä, että Helsingissä tehdyillä energiansäästötoimenpiteillä on ollut selvästi myönteisiä vaikutuksia. Jos lämmönkulutusta verrataan vuoteen 1990, huomataan pitkäaikaisen säästön suuruus. Vuonna 1990 lämmönkulutus oli 177,5 kWh/m² ja vuonna 2010 147,1 kWh/m². Lisäksi

on huomattava, että kulutuksen pieneneminen on ollut tarkastelujakson aikana lähes tasaista. Vuodesta 1990 vuoteen 2010 kulutus on vähentynyt yli 17 prosenttia eli lähes prosentin vuodessa.

Kuvio 16. Energian kulutus Helsingissä vuosina 1990–2010, kwh/asukas.
Lähde: Helsingin ympäristötilasto.

Kuvio 17. Helsingin kaupungin seurannassa olevien kiinteistöjen sähkön- ja lämmönkulutus vuosina 1997–2010. Lähde: Helsingin kaupungin rakennusvirasto.

Aihealue 8

Vesihuolto, jätevedet ja jätehuolto

a) *Terveydelliset, esteettiset ja tekniset laatuvaatimukset täyttävän talousveden saanti turvataan. Jätevesien puhdistamista kehitetään Suomenlahden rehevöitymisen vähentämiseksi ja rannikkovesien tilan parantamiseksi.*

b) *Rehevöitymistä aiheuttavia päästöjä vähennetään nykyistä tehokkaammin siten, että jätevesistä poistetaan keskimäärin 80 prosenttia typestä ja 95 prosenttia fosforista vuoteen 2010 mennessä. Puhdistuskapasiteettia ja -tekniikkaa parannetaan poikkeuksellisten virtaamahuipujen aiheuttaman ohijuoksutuksen välttämiseksi.*

c) *Haitallisten kemikaalien pääsyä viemäriverkoston, vesistöihin ja maaperään ehkäistään tehostamalla yrityksille ja kotitalouksille suunnattua neuvontaa ja valvontaa. Lumenpoistoa ja -käsittelyä kehitetään siten, että siitä aiheutuvat ympäristöhaitat vähenevät. Jätevesilietteen hyötykäyttöä ja tuotekehittelyä edistetään.*

Talousveden saanti ja laatu sekä jätevedenpuhdistus

Helsingin vesihuoltojärjestelmän kehittämiseen on 1990-luvulta lähtien panostettu voimakkaasti. Talousvesi on hyvälaatuista ja jätevedenpuhdistus tehokasta. Viikinmäen jätevedenpuhdistamoon valmistui vuonna 2005 uusi puhdistuslinja ja biologinen jälkisuodatuslaitos, mikä on lisännyt erityisesti typenpoiston tehokkuutta.

Liikuntavirasto on panostanut etenkin ulkoilualueiden vesi- ja jätevesihuollon parantamiseen, sekä yleisesti kunnallisteknisen verkoston ulkopuolella olevien kiinteistöjen vesi- ja jätevesihuollon parantamiseen ja saatamiseen hyvälle tasolle sekä hajakuormituksen vähentämiseen. Kaikki kiinteistöt on käyty läpi, kiinteistöjen tilanne sekä tarvittavat jatkotoimenpiteet on kartoitettu. Selvityksissä ilmenneet kiinteistöjen jätevesijärjestelmien muutos- ja korjaussuunnitelmat ovat pääosin valmiita. Toimet on aloitettu kohteista, joissa on suurimmat kävijämäärät, muun muassa Pihlajasaareen on rakennettu

paineviemäri ja vesijohto mantereelta ja pääosa saaren kiinteistöistä on liitetty vesijohto- ja viemäriverkkoon.

Ulkoilualueilla ongelmana on, että kunnallistekniikka on usein kaukana ja pienpuhdistamojen toimintaa vaikeuttaa käyttökuormituksen suuri vaihtelu eri vuodenaikoina. Tavoitteena on saada lähivuosina hoidettua viemäroinnin piiriin kuulumattomat uimarantojen huoltorakennukset sekä muut vastaavat kohteet kuntoon.

Kaupungin hulevesistrategian mukaisesti kaikkiin kaavoihin laaditaan hulevesien hallintajärjestelmä. Enenevässä määrin pyritään suosimaan luonnonmukaisia huleveden hallintajärjestelmiä. Muun muassa Kuninkaantammen Helsingin hulevesistrategian pilottialueelle on suunniteltu erityisiä tilavarauksia ja kaupunkikuvallisia tavoitteita toteuttavia ratkaisuja hulevesien käsittelylle.

Tärkeiden pohjavesialueiden maanalaisten öljysäiliöiden valvontatarkastuksia suoritettiin vuonna 2003. Jälkitarastuksia tehtiin vuonna 2006 pohjavesialueiden suojelusuunnitelman mukaisesti. Öljysäiliöt täytyy tarkistuttaa tarkistusliikkeillä määräajoin säiliön kuntoluokan mukaisesti. Pelastuslaitos laatii vuoden 2011 aikana pelastuslain muutoksen mukaisen valvontasuunnitelman, johon sisällytetään myös tärkeiden pohjavesialueiden valvontatarkastukset.

Jätevesipäästöjen vähentäminen

Kestävän kehityksen toimintaohjelmassa vuodelle 2010 asetetut puhdistustavoitteet fosforin ja typen osalta saavutettiin jo vuonna 2005. Vuonna 2009 oli Viikinmäen puhdistamon puhdistusteho fosforin osalta 97 prosenttia, typen osalta 91 prosenttia ja orgaanisten aineiden osalta 97 prosenttia. HSY Veden (entinen Helsingin Vesi) Viikinmäen jätevedenpuhdistamolla käsitellään kaikki Helsingin kaupungin jätevedet ja lisäksi Vantaan keski- ja itäosien, Keravan, Tuusulan, Järvenpään, Mäntsälän Ohkolan, Pornaisten ja Sipoon jätevedet.

Puhdistamossa on viime vuosina tehty toimia, joilla varaudutaan ilmastomuutokseen sopeutumiseen, jotta puhdistustavoitteisiin päästään jatkossakin. Toteutuneet toimenpiteet:

- Viikinmäessä on otettu käyttöön niin sanottu suorasaostusmenetelmä vuonna 2008, jolla voidaan tehostetusti käsitellä mahdollisissa ohitustilanteissa puhdistettavaa jätevettä
- Viikinmäen laajennuksen esisuunnitelma valmistui vuonna 2009

Laitoksen käynnissä olevia hankkeita kyseessä olevaan teemaan liittyen ovat:

- Viikinmäen puhdistamon tulovirtaaman jatkuva malhintaminen 48 tunnin sade-ennusteen perusteella
- Viikinmäen yhdeksännen puhdistuslinjan suunnittelu käynnistyminen syksyllä 2011 (linja on louhittu, mutta rakenteet ja koneisto puuttuvat)

Helsingin ja Turun kaupunginjohtajien kesällä 2007 käynnistämä Itämerihaaste -kampanja on laajentunut. Haasteeseen on vuoden 2010 loppuun mennessä vastannut 170 tahoa suomalaista ja kansainvälistä toimijaa, joista noin puolet on laatinut oman toimenpideohjelmansa Itämeren tilan parantamiseksi (kts. www.itamerihaaste.net). Laivajätevesien vastaanotto on osa Helsingin Itämerihaastepanostusta. Itämeren satamista ainoastaan Helsingissä ja Tukholmassa on järjestetty kaikille aluksille mahdollisuus jättää laivajätevedet sataman viemäriverkkoon.

Lisäksi eri virastojen henkilökuntaa, esimerkiksi terveyskeskuksessa, on opastettu energiansäästöön myös veden kulutuksessa. Palmialla on ekologinen siivous käytössä entistä useammassa kohteessa, mikä vähentää vedenkulutusta ja syntyvän jäteveden määrää. Ekologinen siivous on tähän mennessä käytössä vähintään 80-prosenttisesti kaikilla siivouspalvelujen alueilla sekä useissa catering-palvelujen kohteissa.

Haitallisten kemikaalien pääsy viemäriverkostoon, jätevesilietteen hyötykäyttö sekä lumenpoisto

Lumenvastaanottoa paikkojen tarvekartoitus on tehty vuonna 2010. Maavastaanottoa paikkojen sulamisvesien

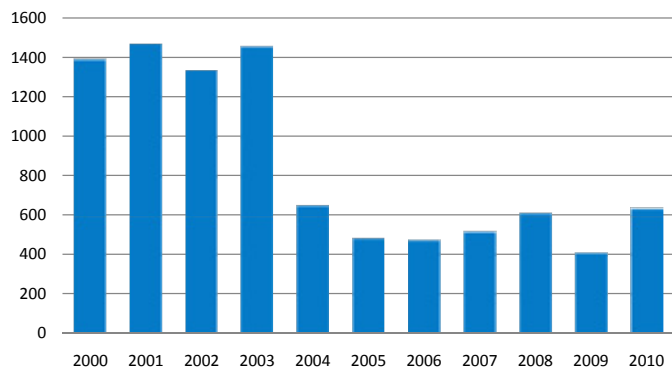
viivyttämisen- ja laskeuttamissuunnitelmat ovat alkamassa. Lumenpoistoa kaduilta nopeutetaan linkokaluston käyttöön otolla. Tämä myös pienentää päästöjä, sillä kuormaaminen on nopeampaa ja lunta mahtuu lavalle enemmän. Lumenvastaanottoa paikkojen maaperää ei ole tutkittu. Lähes kaikki sijaitsevat savipatjalla. Lumien keskitetty varastointi estää öljyisen lumen sulamista ympäri kaupunkia ja näin siitä aiheutuvat mahdolliset haitat on helpompi huomioida.

Jätevedenpuhdistuksessa syntyvä liete jatkojalostetaan kompostoimalla se erilaisiksi multatuotteiksi viherrakentamisen tarpeisiin. Kompostituotteiden käyttö maataloudessa on kuitenkin vielä melko vähäistä.

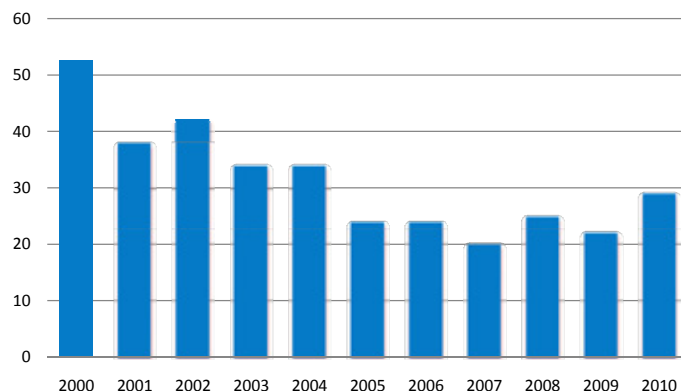
Liikuntaviraston merkittävimpiä ympäristöriskejä ovat uimahallien, maauimaloiden, jäähallien ja tekojääratojen vaarallisten kemikaalien mahdolliset päästöt ja onnettomuudet. Liikuntalaitoksiin on laadittu toimintaohjeet onnettomuuksien varalta ja ohjeita tarkistetaan säännöllisin väliajoin. Laitoksien laitteistoja on 2000-luvun aikana uusittu ympäristöystävällisemmiksi ja siirretty käyttämään vähemmän vaarallisia kemikaaleja. Laitosten kemikaalien ja puhdistusaineiden käyttöä on ohjeistettu ja tarkennettu, laitteistoja ja automatiikkaa on parannettu ja henkilöstöä koulutettu kemikaalien ja laitteistojen puhdistusaineiden käytössä. Palmian käyttämissä yleispuhdistus- ja saniteettipuhdistusaineissa sekä lattianhoitaineissa ympäristömerkittyjen aineiden osuus on yli 80 prosenttia.

Vuonna 2000 kaupunginjohtajan asettama Kemikaali-onnettomuustyöryhmä laati suunnitelman vaarallisten aineiden onnettomuuksiin varautumisesta. Suunnitelmassa kuvattiin onnettomuudenaikaista toimintaa ja yhteistyötä eri viranomaisien kesken. Suunnitelmatyön toteuttajina olivat seuraavat virastot: pelastuslaitos, kaupunkisuunnitteluvirasto, terveyskeskus, Helsingin Satama ja ympäristökeskus.

typpi, tonnia

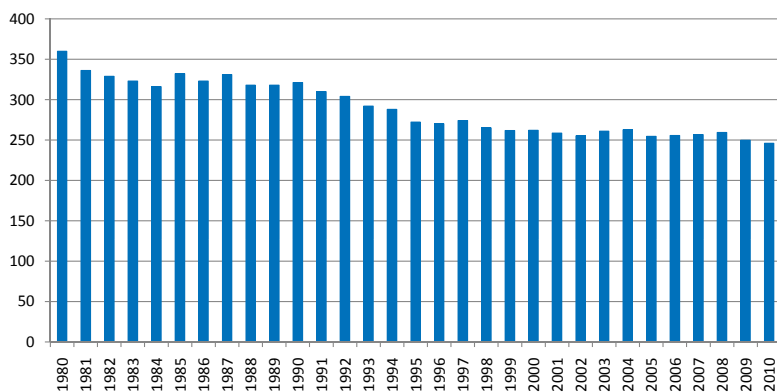

fosfori, tonnia

Kuviot 18 ja 19. Viikinmäen puhdistamolta mereen johdettu typpi- ja fosforikuormitus vuosina 2000–2010. Lähde: HSY.

litraa / as / vuosi

Kuvio 20. Veden ominaiskulutus (l/as./vrk) Helsingissä vuosina 1980–2010. Lähde: Helsingin Vesi / HSY Vesi.

Keskeiset indikaattorit ja niiden tulkinta

Kuvat 18 ja 19 kertovat Helsingin Veden ja HSY Veden systemaattisen jätevedenpuhdistustuloksista. Viikinmäen jätevedenpuhdistamon vuonna 2004 valmistuneiden uuden puhdistuslinjan ja biologisen jälkisuodatuksen hyödyt näkyvät ennen kaikkea vähentyneinä typpipäästöinä, mutta myös fosforin puhdistustulos on parantunut.

Indikaattori kertoo vedenkulutuksen vähentymisestä, joka tosin on tasaantunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Veden kokonaiskulutus on kuitenkin vähentynyt vuodesta 2002 edelleen hieman, ollen nyt noin 250 l/as./vrk. Eri vuosien välillä on kuitenkin melko suuria eroja, esimerkiksi vuonna 2004 oli kulutus noin 263 l/as./vrk. Keski-Euroopan kaupunkeihin verrattuna on Helsingin vedenkulutus suuri. Päijänteestä tunnelin kautta saatavasta raakavedestä ei kuitenkaan ole pulaa.

Aihealue 9

Jätehuolto ja kierrätys

a) *Helsingin jätehuollon perusstrategiana on jätteen synnyn tehokas ehkäiseminen ja kaatopaikalle loppusijoitettavan jätteen ja ongelmajätteen määrän vähentäminen. Helsinki toimii yhteistyössä pääkaupunkiseudun jätehuollosta vastaavan YTV:n kanssa tämän periaatteen vahvistamiseksi materiaalikierron kaikissa eri vaiheissa. Valtakunnallisen jätasuunnitelman mukaisesti pyritään yhdyskuntajätteen ja rakennustoiminnan jätteiden hyötykäyttöasteen nostamiseen 70 prosenttiin vuoteen 2005 mennessä. Rakennusosien ja -materiaalien uudelleenkäytön tehostamisen keinoja selvitetään yhteistyössä rakennus- ja jätehuoltoalojen yritysten ja järjestöjen kanssa.*

b) *Aluekeräyspisteiden verkostoa täydennetään ja laajennetaan asteittain siten, että kaikille kerättäville jätelajeille saadaan riittävän kattava keräyspalvelu. Lisäksi parannetaan keräyspisteiden kaupunkikuvallista laatua ja kehitetään käyttömukavuutta. Jättemaksuja ja määräyksiä kehitetään siten, että jätteen lajittelu ja toimittaminen hyötykäyttöön on entistä edullisempaa sekajätteeseen verrattuna.*

c) *Jätteiden ja jätehuollon terveys- ja ympäristövaiikutuksia vähennetään jätteiden kuljetuksia ja valvontaa tehostamalla. Yrityksille, asunto-osakeyhtiöille ja kotitalouksille suunnattua jäteneuvontaa kehitetään muun ympäristö- ja kuluttajaneuvonnan yhteydessä. Kaupunki ja YTV tehostavat yhteistyötä kauppojen kanssa kierrätyksen järjestämisessä. Tuottajiin pyritään vaikuttamaan pakkausten ja materiaalien merkintöjen selkeyttämiseksi.*

Jätehuolto pääkaupunkiseudulla

Pääkaupunkiseudun ja Kirkkonummen jätehuollosta huolehtii HSY:n jätehuolto (entinen YTV), joka järjestää asuinkiinteistöjen ja julkishallinnon jätehuollon, hoitaa hyöty- ja ongelmajätteen keräyksen sekä laatii jätehuoltomääräykset. Teollisuus- ja toimitilakiinteistöjen

jätehuoltoa hoitavat muut alueen jätehuoltoyritykset. HSY:n jätehuollon strategisena tavoitteena on jätteen synnyn ehkäisy ja seudun hyötykäyttöasteen nostaminen.

Helsingin kaupungin ympäristöpolitiikkaluonnoksessa on asetettu pitkälle aikavälille tavoitteeksi kaupungin toimintojen materiaali- ja ekotehokkuuden selvä parantuminen. Keskipitkän aikavälin tavoitteena on vakiinnuttaa sekä kaupunkiorganisaation että kaupungin alueella syntyvän yhdyskuntajätteen määrä vuoden 2011 tasolle ja kääntää jätteen määrä laskuun sekä nostaa materiaalihyötykäyttöastetta.

Jätteiden hyötykäyttöaste on noussut tasaisesti

Jätteiden hyötykäyttöaste on noussut vuodesta 2004 vuoteen 2008 mennessä 56 prosentista 68 prosenttiin. Luvussa ovat mukana kotitaloudet, julkiset ja yksityiset palvelut, talonrakentaminen, energia- ja vesihuolto sekä teollisuus. Yhdyskuntajätteiden (kotitaloudet, julkiset ja yksityiset palvelut) hyötykäyttöaste on noussut samalla ajanjaksolla 60 prosentista 64 prosenttiin.

Erilliskerätyn biojätteen määrä on kasvanut tasaisesti vuodesta 2002 (38 555 t) vuoteen 2010 (56 738 t). Kotitalouksien pieniä jätetuormia vastaanottavien Sorttiasemien kävijämäärät ovat kasvaneet vuodesta 2002 (112 443 asiakaskäyntiä) lähes kolminkertaiseksi vuoteen 2010 mennessä (297 710 asiakaskäyntiä).

Yhdyskuntajätteen energiakäyttö aloitetaan pääkaupunkiseudulla uudelleen lähes parinkymmenen vuoden tauon jälkeen. Vantaan Energia rakentaa jätevoimalan Vantaan Långmossebergeniin. Laitos käynnistyy vuonna 2014 ja se tulee polttamaan noin 320 000 tonnia jätettä vuodessa sähkön ja kaukolämmön tuottamiseksi. Polttoprosessissa tullaan käyttämään myös maakaasua. Jätevoimala auttaa ilmastonmuutoksen hillitsemisessä,

sillä laitos vähentää ympäristöhaittoja ja kaatopaikalle päätyvän sekajätteen määrää. HSY jatkaa edelleen työtä lajittelun ja jätemäärän vähentämisen puolesta.

Ämmässuon jätteenkäsittelylaitoksella käynnistyi vuonna 2010 biokaasuvoimala, joka tuottaa kaatopaikkakaa- susta sähköä ja lämpöä. Laitokselle rakennetaan lisäksi biojätteen mädätyslaitos, joka tuottaa biokaasuvoimalal- le metaania kaatopaikkakaasun vähitellen ehtyessä. Mädätyksen jälkeen biojäte kompostoidaan. Kotitalouksien omaa kompostointia on edistetty neuvonnalla ja kurs- seilla. Biojätteen ja puutarhajätteen omatoiminen kom- postointi on lisääntynyt varsinkin pientaloalueilla, mutta myös sellaisissa kerrostalokortteleissa, joissa lopputuo- te pystytään hyödyntämään.

Jätteen synnyn ehkäisy vaatii vielä panostusta

HSY:n raportoiman yhdyskuntajätteen kokonaismäärä pääkaupunkiseudulla on vuodesta 2002 hieman vähen- tynyt. Sekajätteen määrän vähenemiseen vaikuttaa osin se, että osa HSY-alueella syntyneestä sekajätteestä oh- jautuu käsiteltäväksi ja loppusijoitettavaksi alueen ulko- puolelle. Tarkkaa kuvaa Helsingissä syntyvästä jätemää- rästä ei ole tällä hetkellä saatavilla.

YTV:n hallitus hyväksyi jätteen synnyn ehkäisystrategian vuonna 2002 ja se (nyk. HSY) on siitä lähtien edistänyt jätteen synnyn ehkäisyä monin eri tavoin (mm. Interne- tin tietopalvelut, koulutusmateriaalit, kampanjat, parhaat käytännöt -mallit eri toimijoille, palkinnot, selvitykset, hankkeet, seminaarit, näyttelyt, uutiskirjeet, tutkimuk- set, kummikouluohjelma sekä ekotukihenkilöiden kou- lutukset).

Kaupungin hallintokunnissa jätteen synnyn ehkäisy on paperin osalta kehittynyt, mutta muuten keskitytään vielä pitkälti lajitteluun, joka onkin tehostunut merkittä- västi monissa hallintokunnissa viime vuosina. Palmian catering-palvelut osallistuu MTT:n FOODSPILL -hank- keeseen (2010–2012), jonka tavoitteena on ruokajätteen synnyn merkittävä ehkäiseminen elintarvikeketjun eri vaiheissa.

Terveyskeskus on laatinut jätehuoltoprosessikaavion, jota on tarkoitus hyödyntää myös muissa hallintokun- nissa. Prosessissa on kuvattu jäteketjun eri toimijat ja

jätelajit. Jätehuoltoprosessin kuvaamisella ja yhdenmu- kaisten jätteiden lajitteluohjeiden avulla jätteiden lajittelu tehostuu ja lajittelemattoman jätteen osuus vähenee.

Rakennusvirasto on kehittänyt rakentamisen ylijäämä- massojen hyötykäyttöä, ja vuonna 2009 valmistui ohje purkumateriaalien hyötykäytöstä Helsingissä. Rakennus- virasto teetti vuonna 2008 kyselytutkimuksen roskaa- misesta kaupunkilaisille ja toteutti tulosten perusteella vuonna 2009 nuorille suunnatun nettivideokampanjan, jonka tuloksena syntyi www.roskavideo.fi -sivusto. Ra- kennusvirasto on tehnyt jätteen synnyn ehkäisytyötä myös Puhuva roskis -kampanjalla, talkoiden järjestämi- sellä ja Hyvä kasvaa Helsingissä -toiminnalla.

Ympäristökeskus toimii omalta osaltaan jätehuollon valvonta- ja lupaviranomaisena Helsingin alueella. Teol- lisuuden ja rakennustoiminnan valvonnassa kiinnitetään huomiota yritysten ongelmajätehuoltoon, jätteiden hyö- dyntämiseen ja turvalliseen loppukäsittelyyn.

Jätteen synnyn ehkäisy on tärkeä sisältöalue verkossa toimivassa Ekohaaste-oppaassa, kaupungin henkilös- tölle suunnatussa ekotukihenkilökoulutuksessa, yritys- neuvojien ympäristökoulutuksessa sekä pk-yrityksille suunnatussa kevennetyssä Ekokompassi-ympäristöjär- jestelmässä. Kaupungin jätemäärien seurantaa on kehi- tetty ympäristöraportoinnin puitteissa.

Kiinteistövirasto on kehittänyt hallintokunnille ja virastoil- le vuokraamiensa kiinteistöjen jätehuoltoa edistämällä jätteen synnyn ehkäisyä, lajittelua, materiaalien hyöty- käyttöä ja jätemäärien kustannusten vähentämistä. Kiin- teistöjen sähköiseen huoltokirjaan, Pakkiin, suunniteltiin jätehuolto-osio, josta tulee löytymään muun muassa jo- kaisen kiinteistön jätesopimustiedot ja laskuri jätemääri- en laskemiseksi. Jätehuolto-osion käyttöönoton tarkoi- tuksena on ohjata kiinteistöjen käyttäjiä kiinnittämään huomiota lajittelun toimivuuteen, syntyviin jätemääriin, tarpeettomiin jäteastioihin ja niiden tyhjennysväleihin.

Kiinteistövirasto on myös laajentanut yhteistyötä HSY:n jätehuollon ja yksityisten jätehuoltoyritysten kanssa tar- kistamalla muun muassa jätesopimusten sisältöjä, jotta kaatopaikalle sijoitettavan sekajätteen määrä, ongelma- jätteiden määrä sekä jätekuljetusten ympäristövaikutuk- set vähentyisivät.

Helsingissä on nyt 23 uutta aluekeräyspistettä

YTV käynnisti vuonna 2006 hankkeen, jonka tavoitteena on rakentaa pääkaupunkiseudun kuntien ja Kirkkonummen kunnan alueelle yhdenmukainen ja kaupunkikuvaan sopiva hyötyjätteiden aluekeräyspisteverkosto. Aluekeräyspisteissä kerätään pienmetallia, lasia, kartonkia, paperia, vaatteita ja paristoja. Verkosto kattoi vuoden 2010 lopussa 90 keräyspistettä, joista Helsingin kaupungin alueella on 23. Näistä suurin osa sijoittuu kauppojen pihoihin ja pysäköintialueille. Helsingissä aluekeräysverkoston rakentamista on viivytännyt HSY:n päätös toteuttaa verkostouudistus ensin Espoossa ja Vantaalla.

Kunnan järjestämisvastuun piiriin kuuluvissa toiminnoissa syntyvien pakkausjätteiden jätehuolto siirtyy uuden jätelain myötä kokonaan tuottajavastuun alaisuuteen. Uudessa jätelaissa kuitenkin säädetään, että kunta voi huolehtia järjestämisvastuulleen kuuluvissa toiminnoissa syntyvän erilliskerätyn pakkausjätteen kiinteistöittäisen kuljetuksen järjestämisestä, mikäli tuottajat eivät sitä järjestä. Tuottajat veloitetaan järjestämään valtioneuvoston asetuksella säädettävä määrä vastaanotto- paikkoja pakkausjätteille, mutta ei pakkausjätteiden kiinteistöittäistä kuljetusta.

Sekajätteen hinnan nousu kannustaa lajittelemaan

Sekajätteen hinta on yli kaksinkertaistunut vuodesta 2002 vuoteen 2010. Hintaa on nostanut erityisesti arvonnäkö- ja jäteveron sekä käsittelymaksujen nousut. Sekajätteen hinta tulee edelleen nousemaan polttolaitoksen myötä. Biojätteen hinta on 2,5-kertaistunut vuodesta 2002 vuoteen 2010 ja myös sen hinnan arvioidaan edelleen nousevan.

Tukkutorille toteutettiin uusi jätehuoltoasema, jossa toteutuu tuottaja maksaa -ympäristöperiaate jyvityksen sijasta. Asiakas pääsee aidattuun jäteasemaan sähköisellä tunnisteella ja jätelajit punnitaan ennen päätyä puuristimeen. Uusi jäteasema on tasapuolinen ja kannustaa hinnoittelulla asiakkaita vähentämään jätteidensä määrää, lisäämään lajittelua ja estää ns. vapaamatkustaja-toiminnan. Lukittu jäteasema lopettaa myös asiattoman jätteiden tuonnin alueen ulkopuolisilta toimijoilta.

Jätehuoltomääräyksissä muutoksia

Pääkaupunkiseudun yleiset jätehuoltomääräykset sitovat kaikkia pääkaupunkiseudun ja Kirkkonummen asukkaita, yrityksiä ja yhteisöjä. Ne ohjaavat jätehuoltoa viihtyisän ja puhtaan asuin- ja työympäristön ylläpitämiseksi. Jätehuoltomääräykset tarkentavat jätelain määräämiä yleisiä jätehuollon järjestämisen periaatteita. Määräykset antaa HSY. Nykyiset jätehuoltomääräykset ovat tulleet voimaan 1.9.2005. Keräyskartongin 7 pykälän mukainen erilliskeräysvelvoite tuli voimaan 1.1.2006.

Jätelakiin lisättiin 1.9.2004 alkaen tuottajavastuusta oma luku, jossa säädetään tuottajan velvollisuuksista ja tuottajavastuun alaisista jätteistä. Tuottajavastuun alaisien jätteiden jätehuollosta ei anneta jätehuoltomääräyksiä. Tästä syystä jätehuoltomääräyksistä on poistettu määräykset siitä, millaisilla kiinteistöillä on oltava keräysvälineet keräyspaperin erilliskeräystä varten. Tuottajan on huolehdittava keräyspaperin hyödyntämisestä sekä kattavan vastaanotto- paikkojen verkoston järjestämisestä.

Keräyskartongista olennaisin osa on kuitupakkausjätettä, joka on osittaisen tuottajavastuun alaista jätettä eli siitä voidaan antaa jätehuoltomääräyksiä. Jätehuoltomääräyksiin sisältyy velvoite järjestää keräyskartongin kiinteistökohtainen (vähintään 20 huoneistoa tai kartonkia syntyy yli 50 kg viikossa) erilliskeräys vuoden 2006 alusta. Kiinteistöjen tulee itse hankkia tarvittavat keräysvälineet sekä sopia tyhjennyksestä ja kuljetuksesta alan yrityksen kanssa.

Jäteneuvonta on ollut aktiivista

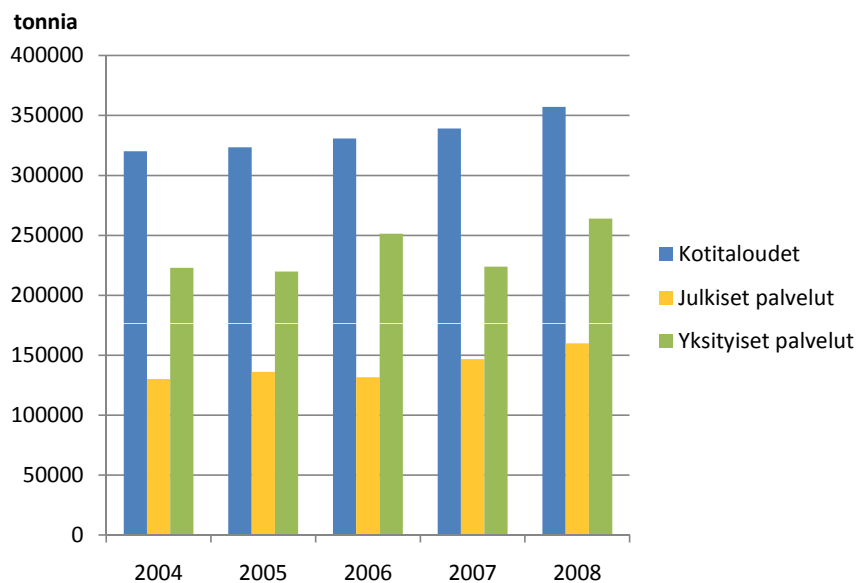
YTV (nyk. HSY) on antanut vuosina 2002–2010 yleistä jäteneuvontaa yrityksille, kotitalouksille, asunto-osakeyhtiöille sekä muille toimijoille monin eri tavoin (mm. op-paat, tietoterassi, työpajat, neuvontapalvelut, tutkimukset, jätemäärien seuranta, seminaarit, energijakeen erilliskeräys, kompostointikurssit, uutiskirjeet, ongel-majätekampanja, koulutukset, näyttelyt, aluekeräyspis-teiden Internet-haku, avoimet ovet, ekotukihenkilöiden koulutukset, kiertävät keräysautot, Jätkä-jätelajihaku)

Rakennusvirasto on tiedottanut keskitetysti kiinteistöjen eloperäisen jätteen luvattomasta hylkäämisestä yleisille alueille vuodesta 2006 alkaen ja osallistunut kierrätystä edistävään kampanjointiin yhdessä HSY:n ja ympäristö-keskuksen kanssa. Siisti Stadi jatkaa toimintaansa puh-distamalla luvattomia kaatopaikkoja Helsingissä. Siisti Stadi on onnistunut hyvin ympäri vuoden jatkuvassa toi-minnassaan, jossa romujen ja roskien poiskeräämisellä estetään luvattomien kaatopaikkojen muodostuminen.

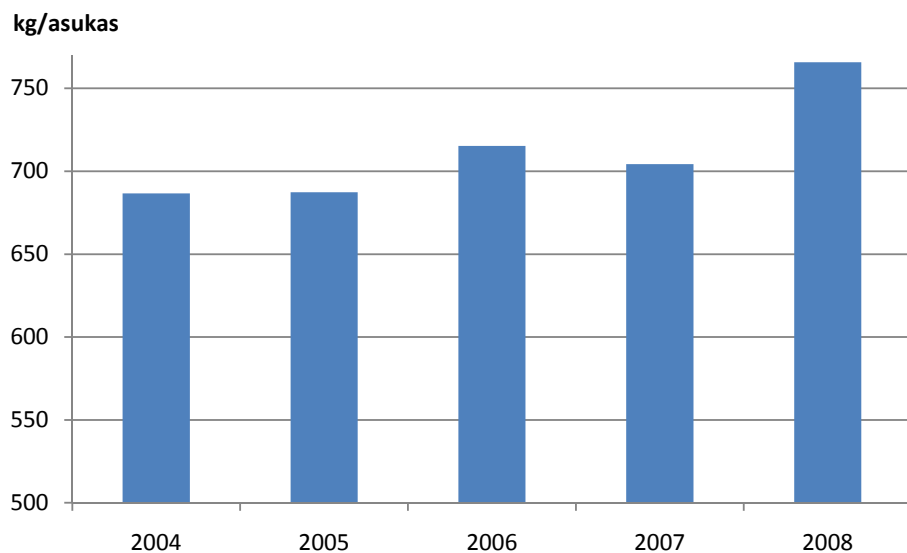
Keskeiset haasteet

Jätteen määrän vähentäminen ja sen tunnetuksi teke-minen ovat haaste jätehuollolle myös tulevaisuudessa. Lajittelun lisäämisen haasteena on muun muassa tilan puute jätehuoneissa, jäteastoiden merkintöjen puut-teellisuus, epäselvyydet jätteprosessin eri vaiheiden vas-tuista (esim. täyttöasteiden seuranta) sekä lajitteluohjei-den kirjava valikoima.

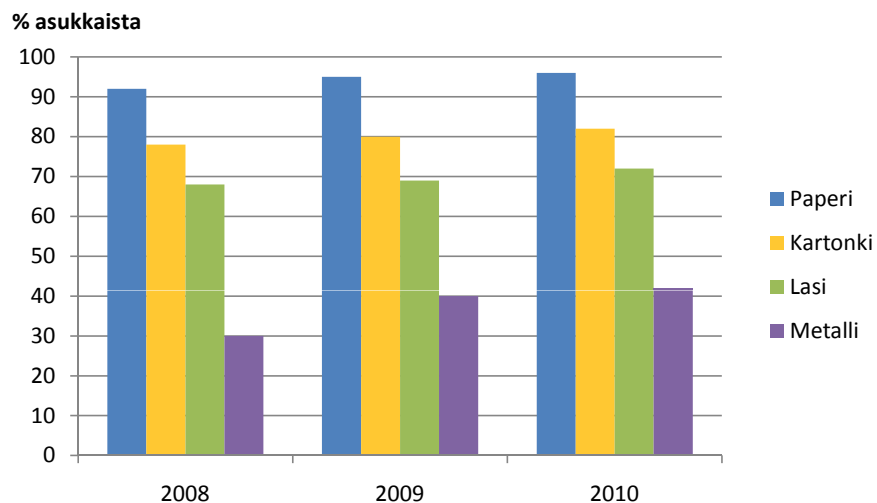
Jättemääristä raportointi on tehokas keino motivoida vä-hentämään jätteen määrää ja lisäämään lajittelua. Hel-singin kaupungin alueella ja kaupunkiorganisaatiossa tuotetun jättemäärän seuranta on kuitenkin vielä osin puutteellista, joten sen kehittämiseen on panostetta-va tulevaisuudessa. Kaupunkiorganisaation tuottaman jätteen seurantaa hankaloittaa se, että osa jätekustan-nuksista sisältyy vuokriin, mutta tiettyjen jättejakeiden keräämisestä hallintokunnat tekevät omat sopimukset ja maksavat ne itse.

Kuvio 21. Yhdyskuntajätteiden määrä 2004–2008, tonnia.
Lähde HSY, Martti Materiaalivirtojen tilinpito.

Kuvio 22. Yhdyskuntajätteiden määrä (kg/asukas) 2004–2008.
Lähde HSY, Martti Materiaalivirtojen tilinpito.

Kuvio 23. Helsinkiläisten eri jätelajien lajittelu (%) 2008–2010 kyselytutkimuksen mukaan. Lähde: HSY.

Aihealue 10

Satamatoiminta

a) *Helsingin satamatoimintaa kehitetään siten, että haitalliset ympäristövaikutukset vähenevät. Satama tehostaa ympäristönsuojeluun liittyvää valvontaa sekä tiedotusta ja ohjeistusta sataman käyttäjille.*

b) *Satamien, mukaan lukien venesatamat, jätehuoltoa ja aluksilla syntyvän jätteen lajittelua tehostetaan sekä ehkäistään jätteiden, jätevesien, öljyn ja muiden haitallisten kemikaalien pääsyä mereen ja maaperään. Samalla tehostetaan varautumista vahinkotilanteisiin. Alusten jätehuollosta sekä jätevesien ja öljyisten pilssivesien ynnä muiden käsittelystä tehtyä Itämeren suojelukomission (HELCOM) suositusten mukaista maksujärjestelmää toteutetaan ja valvotaan aktiivisesti siten, että laittomat päästöt avomerialueella voidaan ehkäistä.*

c) *Alusten pakokaasupäästöjen vähentämiseksi järjestetään tavara- ja matkustajaliikennesatamiin sähköliitäntämahdollisuudet alusten sähkönsiirtovalmiuksien ja varustamoiden ympäristöjärjestelmien kehittyessä. Aluksia kannustetaan verkkosähkön käyttöön muun muassa palvelujen hinnoittelulla.*

Sataman ympäristöasioiden hallinta ja lakisääteiset vaatimukset

Sataman ympäristötoimintaa säätelevät satamanosien ympäristöluvat, joissa on määräyksiä pakokaasu- ja melupäästöille sekä maaperän ja vesien pilaantumisen estämiseksi. Satama on veloitettu ympäristöseurantoihin ja tiettyihin selvityksiin.

Näiden veloitteiden lisäksi Helsingin Satamalla on ollut vuodesta 2000 alkaen sertifioitu ISO 14001 -mukainen ympäristöasioiden hallintajärjestelmä. Ympäristöjärjestelmään sisältyy muun muassa vuosittainen ympäristöohjelma ja -raportointi osana vuosikertomusta. Ympäristöasioita on sisällytetty myös Sataman tulospalkkiojärjestelmään.

Helsingin Satama on tiedottanut satamien käyttäjiä jätehuoltosuunnitelmastansa ja jätehuollon käytännöistä. Helsingin Sataman Internet-sivuilla on ohjeita ympäristöasioista aluksille ja muille sataman käyttäjille. Sataman omaa henkilökuntaa varten on tehty ympäristöopas ”Pieni vihreä kirja”, josta löytää ohjeita erilaisiin käytännön tilanteisiin.

Satamien jätehuolto ja jätevesihuolto

Matkustaja- ja tavarasatamat

Merenkulun ympäristölainsäädäntö velvoittaa satamia vastaanottamaan aluksilla syntyneet jätteet. Alukset tekevät etukäteen satamalle jäteilmoituksen, jonka perusteella satama tilaa jätekuljetuksen satamaan. Tästä palvelusta satama perii jätehuoltomaksun, joka ei saa olla riippuvainen jätteen määrästä. Helsingissä jätemaksu määräytyy aluksen koon mukaan. Alukset maksavat jätehuoltomaksun riippumatta siitä jättävätkö ne jätettä satamaan vai ei. Säännöllisessä liikenteessä olevilla aluksilla on mahdollisuus hakea vapautusta sataman jätehuoltomaksusta Trafilta. Tällöin heidän on itse huolehdittava jätehuollostaan. Helsingin satamassa käyvistä aluksista 85 prosenttia on saanut vapautuksen.

Helsingin Satama on rakentanut jokaiselle laivapaikalle laivajätevesien vastaanottopisteet, joista laivajätevedet johdetaan paineviemäriin kaupungin viemäriverkkoon ja Viikinkämmen jätevedenpuhdistamolle. Vuonna 2010 vastaanotettiin kaikilta säännöllisen liikenteen matkustaja-aluksilta jätevesiä. Yhteensä vastaanotettuja jätevesiä oli 328 090 m³, josta 15 prosenttia oli kansainvälisiltä risteilyaluksilta. Risteilyaluskäynneistä 70 prosenttia jätti jätevesiä Helsinkiin. Alusjätevesien vastaanotosta ei peritty jätevesimaksua.

Alusjäteveden pumppaaminen sataman verkostoon voi aiheuttaa ajoittain hajuongelmia. Näiden poistamiseksi otsonoidaan Tukholman linjan laivoissa alusjätevedet jo laivan jätevesitankissa. Menetelmä on osoittautunut tehokkaasti eikä hajuvalituksia tullut vuonna 2010. Vuosaaren satamas-

sa on alusjätevesien neutralointilaitos, jossa alusjätevedet neutraloidaan ja tarvittaessa otsonoidaan.

Venesatamat

Liikuntaviraston ylläpitämissä Helsingin venesatamissa on jätehuoltoon kiinnitetty entistä enemmän huomioita. Venesatamien jätehuoltosuunnitelma uusittiin vuonna 2007 ja suunnitelma on toteutettu lähes täysin. Kaikissa satamissa on järjestetty ja ohjeistettu sekajätteen vastaanotto ja satamissa sekä veneiden talvisäilytysalueilla on ohjeistus lähimpien ongelmajätepisteiden, sekä muiden jättejakeiden vastaanottopisteiden sijainnista. Lisäksi osassa satamia käy veneiden kevät- ja syyshuoltokausien aikana säännöllisesti kiertävä ongelmajäteauto.

Helsingin vierassatamassa sekä ulkoilualueiden käyntisatamissa on myös toteutettu ainakin osittainen jätteen lajittelu. Satamien pilssivesien ja septitankkien imutyhjennyspisteiden määrää on lisätty toteuttamalla vuosittain 1-2 uuden laitteiston käyttöönotto. Kaikkiaan kaupungin alueella tulee veneilykauden 2011 alkaessa olemaan 24 septankkien imutyhjennyslaitteistoa ja vastaanottopisteiden verkostoa pyritään kehittämään siten, että verkosto olisi mahdollisimman kattava. Kaikissa Helsingin kaupungin ylläpitämissä venesatamissa jätehuolto kuuluu venepaikkamaksun piiriin ja liikuntaviraston rakennuttamien septityhjennyslaitteistojen käyttö on ilmaista kaikille veneilijöille.

Vuonna 2005 käynnistettiin myös uuden venesatamia ja talvisäilytysalueita koskevan venesatamasäännön valmistelu sekä venepaikkojen vuokrasopimusmateriaalin uusinta. Näissä kaikissa on lisätty ja tarkennettu jätehuoltoa, ympäristönsuojelua sekä veden ja maaperän likaantumisen estämistä koskevia kohtia ja määräyksiä. Uudet vuokrasopimukset otettiin käyttöön vuonna 2008 ja liikuntalautakunta hyväksyi uuden venesatamasäännön vuonna 2010. Vesireittiliikenteen laiturien ja kotisataman jätehuoltoselvitys ja jätehuoltosuunnitelma valmistuivat vuonna 2010.

Alusten pakokaasupäästöjen vähentämismahdollisuudet

Laivojen pakokaasupäästöjen vähentämiseksi on Eteläsatamaan rakennettu mahdollisuus ottaa laiturissa oloaikana sähköä maista. Tällainen mahdollisuus on muun muassa Pakkahuoneen laiturilla. Tätä laituria käyttävät

puolustusvoimien alukset. Lisäksi Eteläsatamassa on maasähkön käyttömahdollisuus pika-aluksilla.

Vuonna 2011 on suunnitteilla Katajanokan Viking Linen Tukholman matkustajalautoille maasähköliityntä, jonka pitäisi valmistua vuoden 2012 alussa. Kyseisen linjan laivoilla on mahdollisuus ottaa sähköä satamassa olon aikana maista.

Vuosaaren satamakeskus

Helsingin Sataman suurin kestävän kehityksen mukainen kehittämishanke on ollut Vuosaaren satamakeskus, jonne tavarasatamatoiminnot keskitettiin. Vuosaaren satama aloitti toimintansa marraskuussa 2008, jolloin kantakaupungista vapautui entisten tavarasatamien alueita asuin-, työpaikka- ja virkistyskäyttöön. Hankkeen ansiosta saatiin huomattavia hyötyjä pakokaasupäästöjen, ruuhkien ja onnettomuusriskien vähenemisenä.

Vuosaareen siirtyi Länsisataman tavarasatamatoiminta ja koko Sörnäisten sataman toiminta voimalaitoksen hiililiikennettä lukuun ottamatta. Vuoden 2010 lopussa Helsingin Satama luopui Laajasalon öljysatamasta.

Vuosaaren sataman rautatielogistiikkaa pyritään parantamaan muun muassa rakennuttamalla rautatieterminaali. Tavoitteena on lisätä kuljetuksia junalla satamaan jopa 30 prosenttiin nykyisen 15 prosentin asemasta.

Vuosaaren satama rajoittuu pohjoisosassaan Natura 2000 -alueeseen. Siitä osa on rauhoitettu luonnonsuojelualueeksi, kuten arvokas Mustavuoren lehto sekä lintuvetenä tunnettu Porvarinlahti. Vuosaaren sataman suunnittelua, rakentamista ja käyttöä säätelee luonnonsuojelualueiden läheisyys.

Tavarasatamatoimintojen siirtäminen Vuosaareen pienensi vaarallisiksi luokiteltujen aineiden kuljetusten aiheuttamaa ympäristöriskiä. Kemikaalien kuljetus on järjestetty siten, ettei ympäristöön aiheudu haitallisia päästöjä ja siten, että onnettomuusriski on mahdollisimman pieni.

Tulevaisuuden näkymät

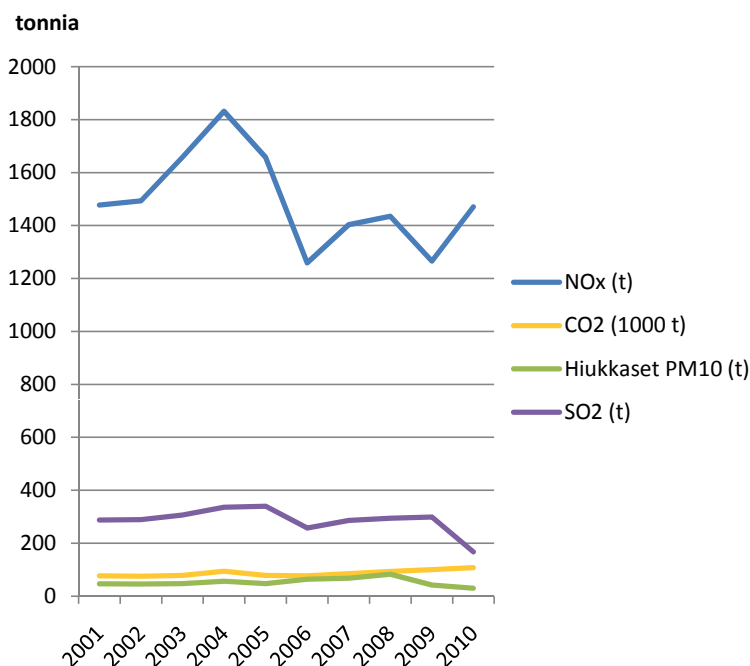
Lähivuosina tulevat määräykset kiristymään koskien Itämerellä liikennöivien alusten käyttämiä polttoaineita. Lisäksi alusten moottoreilta tullaan vaatimaan tehokkaampaa typenpoistotekniikkaa.

HELCOM on vaatinut, että Itämerestä muodostetaan laivojen jätevesien suhteen erityisalue eli laivojen on jätettävä aluksilla syntyneet jätevedet satamien vastaanottolaitteisiin. Tämä edellyttää satamilta vastaanottolaitteistojen rakentamista, mikä vie vuosia. Edellytys on myös, että satamakaupungin jätevedenkäsittelylaitos kykenee vastaanottamaan ja käsittelemään jätevedet.

Helsingin Satama on yksi muutamasta Itämeren satamasta, jossa on jo valmiina vastaanottolaitteet. Mikäli niiden käyttö tulee lisääntymään, on Helsingissäkin edessä infran uusiminen ja parantaminen.

Keskeiset indikaattorit ja niiden tulkinta

Päästöt ovat laskennallisia arvioita. Vuoden 2004 jälkeinen päästöjen väheneminen johtuu siitä, että Eteläsataman laivaliikenne on vähentynyt, suuria vanhoja laivoja on poistunut liikenteestä ja uusia vähemmän polttoainetta kuluttavia tullut tilalle (Kuvio 24). Laivakäynneistä aiempaa suurempi osa on niin sanottuja pikalaivoja. Rikkipäästöt ovat vähentyneet laivojen polttoainemääräysten vuoksi Itämerellä (1.5.2006 alkaen rikkipitoisuus < 1,5 %).

Kuvio 24. Helsingin satamien laivaliikenteen ja maaliikenteen pakokaasupäästöt vuosina 2001–2010. Lähde: Helsingin satama.

Aihealue 11

Osallisuus, vuorovaikutus ja kumppanuus

a) *Osallisuuden ja vuorovaikutuksen lisäämisen ja kumppanuuden vahvistamisen tavoite koskee kaikkia kaupungin hallintokuntia ja tehtäväalueita.*

b) *Vuorovaikutusta ja kumppanuutta kehitetään asukkaiden, kansalaisjärjestöjen, seutuhallinnon ja yritysten sekä eri hallintokuntien välillä. Asukkaiden osallistumista ja vaikutusmahdollisuuksia suunnittelussa ja päätöksenteossa parannetaan. Tähän liittyvää tiedotusta lisätään ja pyritään saamaan sen piiriin uusia kansalaisryhmiä, muiden muassa maahanmuuttajia.*

c) *Alueellisia ja toimialakohtaisia yhteistyöryhmiä ja -foorumeita sekä yhteissuunnittelun menetelmiä kehitetään muun muassa tietoverkkoja hyödyntäen. Hallintokunnat järjestävät vuorovaikutuskoulutusta henkilökunnalleen.*

Käsitteiden ja määritelmien kirjo

Käsitteet osallisuus, vuorovaikutus ja kumppanuus ymmärretään hyvin eri tavalla eri virastoissa ja liikelaitoksissa. Osallisuudella voidaan tarkoittaa osallisuuden tunnetta, joka koostuu tiedoista, motivaatioista, taidoista ja vallasta vaikuttaa. Osallisuuden edistäminen koetaan osana aktiivisen kansalaisuuden tukemista. Sen nähdään ehkäisevän syrjäytymistä, sekä toimivan muutenkin kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti.

Osallisuudeksi, vuorovaikutukseksi ja kumppanuudeksi koetaan usein myös erilaisten koulutusten järjestäminen sekä yhteistyö muiden hallintokuntien kanssa projektien ja työryhmien muodossa.

Osallisuuden, vuorovaikutuksen ja kumppanuuden keinot

Suosituimpia keinoja toteuttaa vuorovaikutusta eri hallintokunnissa ovat olleet erilaiset asiakastytytyväisyysskyselyt, palautteen kerääminen, asukastilaisuuksien järjestäminen sekä yleinen tiedottaminen. Internetin käytön yleistymisen on tehnyt tämän helpommaksi, ja hallintokunnat ovat yhteistyössä kehittäneet sähköisiä palveluja ja osallistumismuotoja. Esimerkiksi vuonna 2010 otettiin käyttöön KerroKartalla-vuorovaikutuspalvelu, jossa eri virastot voivat julkaista kyselyitä ajankohtaisista aiheista. Kuntalaiset voivat kertoa mielipiteensä ja keskustella karttaa apuna käyttäen. Paikkatietopalvelu-sivustolta löytyy puolestaan tietoa monen eri hallintokunnan suunnitelmista ja muuta paikkatietopohjaista aineistoa kuten Palvelukartta, johon on koottu kaupungin palvelut samalle kartalle www.hel.fi/palvelukartta.

Kaupunkisuunnittelu- ja rakennusviraston toimintaa ohjaa maankäyttö- ja rakennuslaki, jossa edellytetään vuorovaikutuksen toteutumista suunnitteluprosessissa. Kaupunkisuunnitteluvirastossa vuorovaikutusta hoitamaan on palkattu kolme vuorovaikutussuunnittelijaa.

Sosiaaliviraston yhtenä tavoitteena on, että asukkaat ja asiakkaat ovat mukana asuinalueidensa kehittämisessä. Tämä näkyy viraston toiminnassa vuorovaikutuksen monipuolisuudella, muun muassa tarjoamalla tiloja vuorovaikutuksen paikaksi, koordinoimalla vapaaehtoistoimintaa ja tarjoamalla rahoitusta omaehtoiselle toiminnalle. Lisäksi sosiaalivirastossa toimii asukas-yhteistyöpäällikkö vuosina 2005–2010, ja vuorovaikutusta pyritään vahvis-

tamaan myös yhdyskunta- ja kumppanuustyöntekijöillä, samoin kuin vapaaehtoistyön koordinaattorilla. 4V-hankkeen tavoitteena on asukasosallisuuden ja kestävä kehityksen edistäminen kahdeksalla pilottialueella. Terve ja turvallinen kaupunki -neuvottelukunta on pyrkinyt puolestaan toiminnan omaehtoiseen kehittämiseen rahoittamalla alueellisia projekteja.

Virastoista suurin osa kertoi harjoittavansa yhteistyötä muiden hallintokuntien ja kaupunginosayhdistysten kanssa ja monet osallistuivat myös erilaisiin työryhmiin sekä neuvostoihin. Henkilöstölle koulutusta vuorovaihtusasioissa tarjosivat kaupunkisuunnitteluvirasto, rakennusvirasto ja Helsingin Energia. Oiva Akatemian tuottamissa johdon ja keskijohdon koulutuksissa ja valmennuksissa yhtenä osana on säännöllisesti vuorovaihtuksen kehittämiseen ja verkostojen hallintaan liittyviä aiheita.

Demokratian tilan seuraaminen

Osana Kansalaisvaikuttamisen politiikkaohjelmaa (2005–2008) toteutettiin valtakunnallinen Demokratiatilinpäätöshanke, jossa Helsinki oli yhtenä pilottikuntana. Hankkeen tarkoituksena oli luoda pohja sellaisten indikaattoreiden määrittelemiselle, joiden avulla demokratian tilaa voitaisiin systemaattisesti seurata. Demokratiatilinpäätöshankkeessa kerättiin vertailukelpoista demokratian tilaa kuvaavaa tietoa myös Espoossa, Vantaalla ja Kauniaisissa. Tämän kerätyn tiedon jatkojalostamiseen kaikkien pääkaupunkiseudun kaupunkien hyödynnettäväksi perustettiin Pääkaupunkiseudun kaupunkiohjelman rahoituksella Pääkaupunkiseudun Demokratiaindikaattorit -hanke.

Osallisuutta ja vuorovaikutusta käsitellään myös aihealuiden 4, 5, 12, 13 ja 15 yhteenvedoissa.

Aihealue 12

Lasten ja nuorten osallisuus ja hyvinvointi

a) Lasten ja nuorten sekä perheiden hyvinvointia edistetään kaupunginvaltuuston hyväksymän Lapsi- ja perhepoliittisen ohjelman mainitsemien keinoin. Lasten suotuisten kasvuedellytysten turvaaminen edellyttää myös vanhemmuuden tukemista.

b) Erityistä huomiota kiinnitetään syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten aktivoimiseen sekä osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksien tarjoamiseen helsinkiläisille lapsille ja nuorille heille itselleen tärkeissä asioissa, kuten asuin-, leikki- ja kouluympäristön kehittämisessä. Nuorten omaehtoisen harrastustoiminnan edellytyksiä parannetaan asuinalueilla, koulu yhteisöissä ja kulttuuriharrastusten piirissä.

Laki velvoittaa osallistamaan

Lasten ja nuorten osallisuudelle on useita lainsäädäntöön perustuvia velvoitteita. Lastensuojelulaki, nuorisolaki ja perustuslaki velvoittavat kuntia osallistamaan lapset ja nuoret itseään koskevaan päätöksentekoon ja kuulemaan heitä itseään koskevissa asioissa. Oikeus osallisuuteen on myös yksi YK:n lasten oikeuksien sopimuksen mukaisista perusoikeuksista. Kestävän kehityksen kasvatuksen näkökulmasta osallisuuden ja voimaantumisen kokemukset muodostavat perustan ympäristövastuullisuuden kehittymiselle.

Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma (Lasu)

Uudistettu lastensuojelulaki velvoittaa kuntia laatimaan valtuustokausittain suunnitelman lastensuojelun järjestämisestä sekä kehittämisestä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Lain tavoite on, että lastensuojelun painopiste siirtyisi ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukeen ja avohuoltoon. Lastensuojelu on laissa käsitetty laajasti koskemaan kaikkia hallintokuntia sekä lapsia ja nuoria koskevia palveluja. Helsingissä suunnitelma on

nimetty Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaksi ja se korvaa aiemmin tehdyn Lapsi- ja perhepoliittisen ohjelman.

Helsingin ensimmäisen Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman (2009–2012) tavoitteena on lisätä helsinkiläisten lasten ja nuorten hyvinvointia tiivistämällä kaupungin eri virastojen yhteistyötä hallintokuntien rajat ylittävillä kärkihankkeilla. Tässä suunnitelmassa lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointitavoitteet ovat:

1. Lasten ja nuorten terveen ja turvallisen kasvun mahdollisuudet parantuvat.
2. Vanhemmuus ja vanhempien osallisuus vahvistuvat.
3. Lasten ja nuorten osallisuus ja yhteisöllisyys vahvistuvat.
4. Lapsille ja nuorille on turvattu koulutus- ja työllistymispolku.

Kaupunginhallituksen rahoittamilla kärkihankkeilla muun muassa lisätään moniammatillista toimintaa Internetissä nuorten kanssa (Netari, Verkko-terkkarit), tuotetaan lapsille ja nuorille iltapäivisin ja loma-aikoina tarjottavaa mielekästä toimintaa, lisätään lasten ja nuorten vaikutusmahdollisuuksia lasten ja nuorten vuorovaikutussuunnitelmaa ja koko kaupungin nuorten vaikuttamisjärjestelmää kehittämällä ja estetään koulupudokkuutta monihallintokuntaisen yhteistyön avulla sekä varmistetaan koulupudokkaiden tuki ja ohjaus peruskoulun jälkeen.

Vanhemmuuden tukeminen ja syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten aktivointi

Helsingin varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa päivähoiton sisällöllistä toimintaa, varhaiskasvatusta. Lasten päivähoiton lähtökohtana on tarjota perheille lapsen

Lapsi- ja perhepoliittinen ohjelma

Helsingissä laadittiin vuonna 2001 Lapsi- ja perhepoliittinen ohjelma. Ohjelma sisälsi viisi päämäärää. Ohjelmaan sitoutuneille hallintokunnille tehtiin syksyllä 2008 kysely, jossa kutakin hallintokuntaa pyydettiin arvioimaan ohjelman toteutumista omalta osaltaan. Arvioinnin tulokset voidaan tiivistää seuraaviin onnistumisiin ja epäonnistumisiin kunkin päämäärän osalta.

1) Lapsilla ja nuorilla on rakastava ja huolehtiva perhe, joka luo turvallisen perustan lasten ja nuorten elämälle.

Onnistumiset: monitoimijainen perhevalmennus, lastenkulttuuritarjonnan ja -toiminnan vahvistuminen, palveluista tiedottamisen, asiakkaiden kuulemisen ja suunnitelmallisen työotteen vahvistuminen sekä perheellisten työntekijöiden työajan joustava järjestely

Haasteet: haavoittavissa oloissa elävien lasten avun ja tuen tarjoaminen, muun muassa palveluiden liian pitkät jonot

2) Lapset ja nuoret ovat hyvinvoivia ja terveitä, he ovat tyytyväisiä elämäänsä ja selviytyvät eri elämänvaiheiden kehityshaasteista.

Onnistumiset: lasten ja nuorten yhteisöjen ilmapiirin kehittäminen kiusaamista ehkäiseväksi, terveystiedon tarjoaminen ja liikkumismahdollisuuksien edistäminen

Haasteet: palveluiden yhteensovittaminen ja siirtyminen palvelujärjestelmästä toiseen, erityistä tukea tarvitsevien, pitkäaikaissairaiden ja vammaisten lasten terveystietojen ja koulun- ja opiskelijaterveydenhuollon, päihdehuollon sekä lasten- ja nuorisopsykiatrian palveluiden riittämättömyys

3) Monipuolinen sivistys ja osaaminen auttavat lapsia ja nuoria toimimaan kehittyvässä ja kansainvälistyvässä yhteiskunnassa.

Onnistumiset: valmiuksien kehittäminen eri kulttuurien kohtaamiseen, taidelaitosten ja koulujen yhteistyön kehittyminen sekä koululaisten iltapäivätoiminnan kehittyminen

Haasteet: toisen asteen koulutuspaikkojen lisääminen, koulutuksen siirtymävaiheiden tuki sekä monikulttuuristen lasten ja köyhien lapsiperheiden tarpeiden parempi huomiointi muun muassa kulttuuripalvelujen ja muiden harrastusten suunnittelussa ja tarjoamisessa

4) Terveellinen ja turvallinen ympäristö antaa lapsille ja nuorille erilaisia mahdollisuuksia toimia ja olla sosiaalisessa vuorovaikutuksessa.

Onnistumiset: erilaiset terveellistä ympäristöä edistävät toimet, kuten ilmansuojelun toimintaohjelma ja Helsinki Kaikille -projekti, jonka toimesta tehdään esteettömyyskartoituksia sekä aluesuunnittelun yhteydessä kunto- ja tarvekartoituksia

Haasteet: asuntojen uustuotannon ohjaus, jossa keski- ja pienituloisten tarpeita vastaava asuntotuotanto on supistunut minimiin sekä vuokra-asuntotuotannon vähäisyys

5) Kuulluksi tuleminen ja mahdollisuus osallistua lisää lasten ja nuorten kiinnostusta omaa elinympäristöä kohtaan.

Onnistumiset: Helsingin nuorten ääni-ohjelma ja poikkihallinnollinen Lasten ja nuorten kaupunki-verkosto tärkeinä toiminta- ja yhteistyömuotoina sekä kulttuuritoimen satsaus lasten ja nuorten itseilmaisumahdollisuuksien kehittämiseen ja saavutettavuuteen

Haasteet: lasten kuulemisen ja osallistamisen kehittäminen ja lisääminen eri palveluissa sekä erityisesti pienempien eli alakoululaisten lasten osallisuuden kehittäminen

kehitystä tukeva kasvuympäristö. Lapsiperheiden palvelujen vastuualueen tavoitteena on turvata lasten ja nuorten hyvän kasvun edellytykset. Tavoitteeseen pyritään ehkäisevällä ja varhaisella tuella sekä kuntouttavalla ja hoitavalla sosiaalityöllä ja -ohjauksella.

Lasten hyvinvointia tukevana hankkeena on Vanhempien osallisuus lasten päivähoidossa -hanke. Päivähoidossa aikaisemmin toteutetuissa asiakaskyselyissä heikokimman arvosanan ovat saaneet vanhempien osallistumisen ja vaikutusmahdollisuudet. Vuonna 2005 Arabianranta-Toukolan päiväkotien pysyväksi rakenteeksi muodostui vanhempien toiveiden pohjalta yhteinen käyttäjäneuvosto, joka on yhteinen keskustelufoorumi ja palautekanava. Arabianrantaan syntyi alueellinen yhteistyöryhmä, joka luo päiväkoteja laajempaa kokonaisnäkemyksiä, erityisesti lasten ja nuorten, palvelujen ja olojen kehittymisestä.

Monikulttuuristen nuorten hyvinvointia edistetään muun muassa nuorisosiainkeskuksen Monikulttuurisuusohjelmalla (2009–2012), jolla pyritään kaikkien nuorten keskinäisten suhteiden ja yhdenvertaisuuden edistämiseen ja mahdollisen syrjinnän poistamiseen. Nuorisosiainkeskuksen omia monikulttuurisia työntekijöitä on koulutettu kulttuuritulkeiksi, jotka toimivat asiantuntijoina, tulkkeina, erilaisissa tilanteissa koskien yksittäistä nuorta, nuorten ryhmiä tai nuorten perheitä nuorisosiainkeskuksen toimintakentällä.

Kohdennettua työtä on kehitetty tarpeiden mukaan. Nuorisosiainkeskuksen työllistämiskokonaisuus tarjoaa työharjoittelupaikkoja 17–25-vuotiaille työttömille helsinkiläisille nuorille. Nuorten Omaura- / Jopo-luokka on toiminnallinen ja työelämäpainotteinen tapa suorittaa peruskoulun seitsemäs, kahdeksas ja/tai yhdeksäs luokka. Luotsien toiminta on suunnattu erityisiä tukitoimia tarvitseville 12–15-vuotiaille nuorille ja heidän perheilleen.

Intensiivisiä ja etsiviä terveyspalveluja

Helsinkiläisten terveyden edistäminen ja terveyserojen kaventaminen on nostettu yhdeksi terveyskeskuksen tärkeimmistä painoalueista. Tavoitteen saavuttamiseksi käynnistettiin Terve Helsinki -hanke (2009–2011), jossa etsitään ja kokeillaan uusia toimintamalleja nuorten ja työikäisten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, heidän tavoittamiseksi, terveyden edistämiseksi ja elämänhallinnan

lisäämiseksi. Apu ja tuki viedään lähelle apua tarvitsevia: kouluun ja oppilaitoksiin, TE-toimistoon ja päivystykseen. Hanke koostuu Nuorten syrjäytymisen ehkäisy -projektista, Tsempparikoulupudokas-hankkeesta, pitkäaikaistyöttömyyteen liittyvän syrjäytymisen ehkäisy -projektista sekä Päivystyksestä hoitoon -projektista. Hankkeen työntekijät tavoittivat satoja nuoria, jotka ohjattiin terveyspalvelujen piiriin, työhön tai koulutukseen sekä syrjäytymisvaarassa ja työelämän ja työterveyshuollon ulkopuolelle jääneitä aikuisia, joita he kannustivat työn, koulutuksen tai muiden vapaa-ajan aktiviteettien pariin.

Kampanja nuorten seksitautien ehkäisemiseksi

Nuorten seksitauteja ehkäistään jakamalla 14-19 -vuotiaille nuorille 90 000 maksutonta kondomia. Terveyskeskus järjestää vuosina 2010–2011 helsinkiläisnuorille terveysneuvontaa lyhyinä tietoisuina kouluilla, terveysasemilla, ehkäisyneuvonnassa ja varusmiesten kutsunnoissa. Samassa yhteydessä nuorille jaetaan kondomeja ja niiden oikeaa käyttöä opastava esite ”Ole fiksu stadilainen – Käytä kondomia”.

Nuorille tukea verkosta

Verkkoterkkari-hankkeen terveydenhoitajat ovat osallistuneet moniammatilliseen verkkonuoorisotyöhön Habbo- ja IRC-Galleria-verkkoympäristöissä vuoden 2009 alusta alkaen. Virtuaalivastaanotoilla ja keskusteluissa nuoria puhututtivat ehkäisyasiat, ihmissuhteet, mielialat ja koulunkäynti. Verkkoterkkari-hanke (2008–2011) on terveyskeskuksen yhteistyöhanke sosiaaliviraston ja nuorisosiainkeskuksen koordinoiman kansallisen Netari.fi:n kanssa.

Harrastustoiminnan edellytysten parantaminen

Nuorisosiainkeskuksen nuorisotalot tarjoavat laajan valikoiman harrastusmahdollisuuksia nuorille. Palvelut ovat pääosin maksuttomia. Iltapäivisin toiminta on suunnattu 9-12-vuotiaille, iltaisin 13–17-vuotiaille. Nuorten omaehtoisia harrastustoimintaa tuetaan erilaisin tapahtumien, koulutuksen ja resursseja tarjoamalla. Koululaisten loma-aikoina tarjotaan laaja valikoima toimintaa, harrastusmahdollisuuksia ja leirejä. Harrastusmahdollisuuksia tukevia tapahtumia ovat muun muassa Reaktori, Lokaviikot, Loistefestari, Danceaction ja Ääni & Vimma. Tyttöjen talo -toiminnan tavoitteena on tyttöjen harrastusmahdollisuuksien lisääminen.

Liikuntavirastolla on ohjatussa liikunnassa runsaasti lapsille ja nuorille suunnattua toimintaa. Liikunnanohjaus on järjestänyt muun muassa lasten uimakoulutoimintaa ja perusliikuntakursseja sekä kesäisin ja koululaisten talvilomien aikaan monipuolisia liikuntakursseja. Liikuntapuistojen toteutuksen yhtenä periaatteena on tarjota mahdollisuuksia lasten ja nuorten omaehtoiseen ja vapaaseen liikunnan harrastamiseen. Useissa liikuntapuistoissa on monipuolistettu välineistöä, toteutettu miniurheilukenttiä sekä erilaisia monitoimikenttiä erilaisten pelien ynnä muiden tarpeisiin sekä toteutettu skeittipaikkoja. Viime vuosien aikana on eri puolille kaupunkia toteutettu, osittain yhteistoiminnassa kaupungin muiden virastojen kanssa, useita lähiliikuntapaikkoja ja miniareenoita.

Koululaisten liikunnallinen iltapäiväkerhotoiminta käynnistyi yhteistyössä opetusviraston kanssa vuonna 2001. Liikunnalliset iltapäiväkerhot järjestetään yhteistyössä liikuntaseurojen ja Suomen Kehitysvammaisten Liikunta ja Urheilu ry:n kanssa. Vuonna 2003 järjestettiin EU:n vammaisten juhluvuoden päätapahtuma Liikuntamyllyssä yhteistyössä pääkaupunkiseudun kuntien ja vammaisjärjestöjen kanssa. Vuonna 2009 valmistui Tallin liikuntapuistoon uudella konseptilla suunniteltu perhepolku. Suuri osa lasten ja nuorten liikunnasta, johon liikuntavirasto tarjoaa puitteet, tapahtuu seurojen, koulujen ja päiväkotien kautta.

Yhteistyötä lasten ja nuorten harrastusmahdollisuuksien tiimoilta tekevät myös kaupunginkirjasto, kulttuurikeskus, Helsingin kaupunginorkesteri, kaupungin- ja taide-museo ja lukuisat järjestöt. Kouluilla järjestetään edullista, monipuolista kerho- ja harrastustoimintaa iltapäivisin yhteistyössä eri tahojen kanssa.

Osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien tarjoaminen

Lasten ja nuorten kaupunki -verkosto

Vuodesta 2006 on Helsingissä toiminut poikkihallinnollinen Lasten ja nuorten kaupunki -verkosto. Verkoston visiona on kaupunki, jossa lapsia ja nuoria kuullaan ja he kokevat, että he voivat vaikuttaa itselleen tärkeisiin asioihin ja olla osallisena oman kaupunkinsa kehittämisessä ja rakentumisessa.

Verkoston vetovastuu on nuorisoasiankeskuksessa ja mukana on edustajat opetusvirastosta, sosiaalivirastosta, rakennusvirastosta, kaupunkisuunnitteluvirastosta ja liikuntavirastosta sekä hallintokeskuksesta, nuorisoasiankeskuksesta, terveyskeskuksesta, tietokeskuksesta, ympäristökeskuksesta ja kulttuurikeskuksesta sekä kaupunginkirjastosta. Mukana on myös järjestöjen edustajia ja tutkijoita. Verkoston tehtävät ovat painottuneet poikkihallinnolliseen tiedottamiseen ja yhteissuunnitteluhankkeiden käynnistämiseen. Yhteisiä hankkeita ovat olleet muun muassa lasten ja nuorten osallistuminen Jakomäen liikuntapuiston ja Pihlajamäen nuorisopuiston suunnitteluun.

Lasten ja nuorten kaupunki -verkosto ehdotti vuonna 2009 yhdeksi Helsingin Lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelman 2009–2012 kärkihankkeeksi Lasten ja nuorten vuorovaikutussuunnitelmaa. Ehdotus hyväksyttiin ja hanke käynnistyi elokuussa 2009. Hankkeen tavoitteena on kehittää yhdessä eri virastojen kanssa pysyviä toimintatapoja ja -malleja, jotka mahdollistavat lasten ja nuorten osallisuuden heidän omien paikkojensa kehittämisessä, suunnittelussa ja suunnitelmien toteutuksessa. Vuonna 2010 kehittämistyön pilottiprojekteina on ollut koulujen pihoja, lähiliikuntapaikkoja ja rakennusviraston aluesuunnittelua.

Hesan Nuorten Ääni

Hesan Nuorten Ääni on nuorisoasiainkeskuksen ja opetusviraston yhteistä nuorten osallisuustoimintaa ja demokratiakasvatusta. Hesan Nuorten Ääni on aktivoinut lapsia ja nuoria vaikuttamaan omaan ympäristöönsä jo yli kymmenen vuoden ajan. Toiminnan tavoitteita ja periaatteita ovat: demokratiaan kasvetaan, vaikuttamista opitaan käytännössä, vertaisilta oppiminen lisääntyy, aikuiset sitoutuvat toimintaan, monitahoinen vuorovaikutus rikastuttaa toimintaa, vaikuttaminen on tuloksellista ja toiminta on tunnustettua ja tunnettua.

Hesan Nuorten Äänen kokonaisuus muodostuu joukosta erilaisia vaikuttamistoimintoja. Alakouluissa toiminta on keskittynyt lähinnä Ylipormestarin Nuorten Ääni -kokousten ympärille, joissa jaetaan kouluille rahaa kouluympäristön kehittämishankkeisiin ja koulujen yhteisöllisyyttä tukeviin hankkeisiin. Yläkoulujen oppilaskunnat osallistuvat lisäksi Avoimiin foorumeihin (nuorten ja päättäjien

yhteiskunnallisen keskustelun areenat) ja alueelliseen ANSA-toimintaan (Aktiiviset Nuoret Stadin Asialla).

Muita osallisuustoiminnan muotoja kouluissa ovat esimerkiksi vertaissovittelu, tukioppilastoiminta ja ympäristöryhmät. Nuorisotalojen talodemokratiaa on kehitetty vuodesta 2000 alkaen aktiivisesti tavoitteena nuorten aktiivinen kansalaisuus ja menetelminä osallisuus- ja demokratiakasvatustoiminta nuorisotaloilla ja kouluissa. Yksi keskeinen Hesän Nuorten Äänen toimintamuoto on ollut opettajien ja nuoriso-ohjaajien täydennyskoulutus vaikuttamistoiminnan ohjaamisesta, demokratiakasvatuksesta ja osallisuudesta.

Uusi nuorten vaikuttamisjärjestelmä

Hesän Nuorten Ääni -toiminta on luonut hyvän pohjan nuorten vaikuttamistoiminnalle Helsingissä. Kehittämiskohteina ovat kuitenkin olleet koko kaupungin tasoisten nuorten vaikuttamisväylien lisääminen, toiminnan jatkuvuuden ja läpinäkyvyyden vahvistaminen ja verkossa tapahtuvan vaikuttamisen mahdollistaminen. Vuoden 2010 aikana nuorisoasiainkeskuksessa on aktiivisesti suunniteltu ja kehitetty asiantuntijoiden, järjestötoimijoiden, virkamiesten ja nuorten kanssa eri työryhmissä Helsinkiin parhaiten soveltuvaa nuorten kuulemis- ja vaikuttamisjärjestelmää. Uudenlaista mallia kehitettiin Hesän Nuorten Ääni -toiminnan kokemustiedon ja pohjoismaisten hyvien käytäntöjen pohjalta tiiviissä yhteistyössä myös opetusviraston kanssa.

Nuorisoasiainkeskuksen Nuorten Osallisuuskeskus Avaran muodostavat Nuorten kahvila Cafe Avara, Skarppi-vertaisvalistusohjelma ja Pääkaupunkiseudun Nuorten Ääni -toimitus, jotka ovat syntyneet nuorten aloitteista Hesän Nuorten Äänen Avoimissa Foorumeissa vuosina 2001–2005. Avara toimii toimintakeskus Hapen tiloissa. Nuorisolautakunta päätti 2.10.2008 perustaa toimintakeskuksen, jonka suunnittelussa ja käynnistämisessä olivat mukana nuoret ja monimuotoiset nuorisoryhmät ja järjestöt. Nuorten kulttuurinen ja yhteiskunnallinen osallisuus sekä turvallisen sosiaalisen tilan periaatteet ovat tärkeitä Hapen toiminnan ulottuvuuksia.

Osallisuutta omassa lähiympäristössä

Suomen ympäristökasvatuksen seuran Vihreän lipun käyttöoikeuden saaneissa ja sitä tavoittelevissa päiväkodeissa ja kouluissa toimii lasten ja nuorten ympäristöraati. Päiväkodeissa raadissa on jäsenenä päiväkodin työntekijöitä sekä lapsia, jotka näin pääsevät osallisiksi omaa ympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Kouluissa raati muodostuu oppilasta ja raadin työtä ohjaavasta opettajasta. Vihreä lippu -ohjelmassa korostuvat sekä ympäristökuormituksen vähentäminen että lasten ja nuorten osallisuus.

Lapsen ääni -kehittämishojelman päätavoitteena on lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin ja osallisuuden edistäminen. Kehittämishojelman toiminnan ja talouden koordinoinnista koko Etelä-Suomen osalta vastaa sosiaalivirastossa toimiva Lapsen ääni -kehittämisyksikkö.

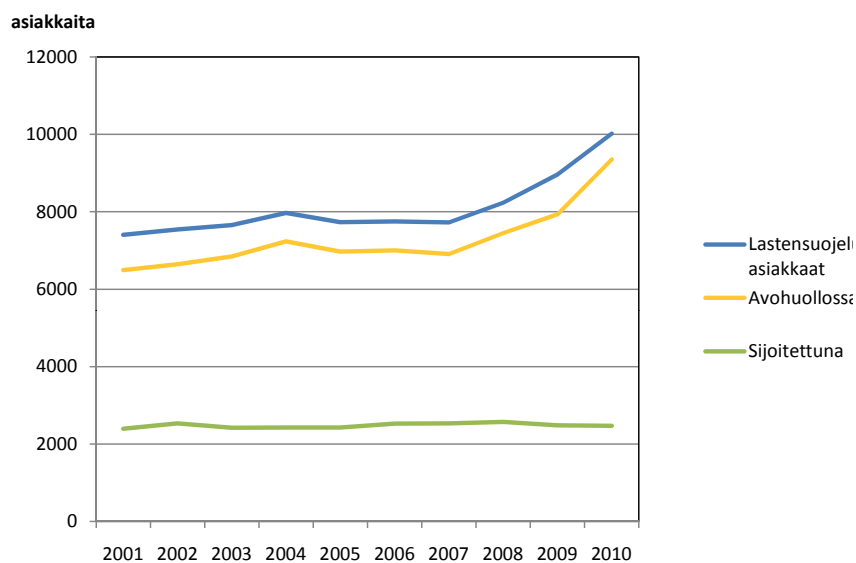
Rakennusvirastossa maankäyttö- ja rakennuslain mukainen vuorovaikutus ja asukkaiden osallistumismahdollisuus on saanut vakiintuneet muodot katu- ja puistosuunnitelmien suunnitteluprosessissa. Rakennusvirasto osallistuu erilaisiin hallintokuntien ja osallisten väliin yhteistyöryhmiin, kuten Skeittityöryhmän, työskenteleyn. Lasten ja nuorten osallistumista voidaan edelleen parantaa, sekä aluesuunnittelussa, että investointihankkeiden suunnittelussa, ja ryhmänä heitä lähestytään tarpeen mukaan.

Kaupunkisuunnitteluvirasto on osallistunut aktiivisesti Lasten ja nuorten kaupunki -verkoston toimintaan ja järjestänyt useita lapsille ja nuorille suunnattuja osallistumismahdollisuuksia esimerkiksi Hernesaaren osayleiskaavoituksessa, Haagan Isonen alueen suunnittelussa, Jakomäessä ja Ruoholahdessa. Laiturilla järjestetään säännöllisesti koululuokille suunnattuja Oletko kartalla -työpajoja, joissa tutustutaan koulujen ympäristöihin ja kyseisten alueiden suunnitelmiin. Myös liikenneturvallisuuteen liittyviä kyselyjä on toteutettu koulujen ympäristössä esimerkiksi Käpylässä ja Lauttasaareissa.

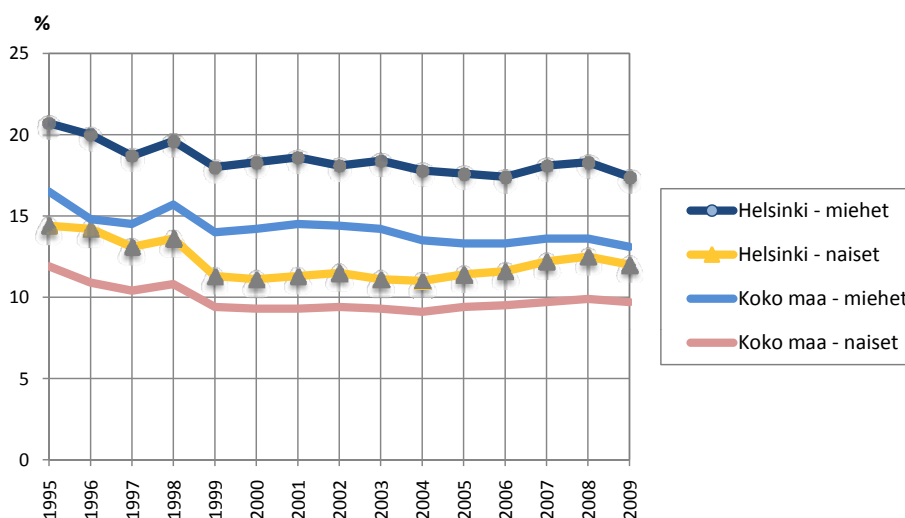
Keskeiset indikaattorit ja niiden tulkinta

Useimmat helsinkiläiset lapset ja nuoret voivat hyvin, mutta jotkut lapset ja nuoret ovat syrjäytymisvaarassa. Etenkin lastensuojelun tarpeen lisääntyminen Helsingissä kertoo liian monen lapsen ja nuoren hyvinvoinnin vaarantumisesta ja syrjäytymisuhkasta. Vuonna 2010 lastensuojelun piirissä oli Helsingissä 8 690 lasta eli 9

prosenttia alle 18 vuotiaista helsinkiläisistä (Kuvio 25). Lisäksi asiakkaina oli 1 332 18 vuotta täyttänyttä nuorta. Lastensuojelun asiakkaista 9 356 oli vuoden aikana avohuollon piirissä ja 2 474 sijoitettuna. Lastensuojelun asiakkaiden lukumäärä on kasvanut 29 prosenttia viimeisen viiden vuoden aikana eli vuodesta 2005 vuoteen 2010, viimeisen vuoden aikana kasvua on tullut 12 prosent-

Kuvio 25. Lastensuojelun asiakkaat Helsingissä vuosina 2001–2010.
Lähde: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto.

Kuvio 26. Koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17–24-vuotiaiden osuus (%) vastaavanikäisestä väestöstä vuosina 1995–2009 Helsingissä ja koko maassa. Lähde: THL, Tilasto- ja indikaattoripankki SOTKANet.

tia. Kasvu johtuu kuitenkin avohuollon piirissä olevien lasten lukumäärän kasvusta, sijoitusten osalta muutos aikaisempaan on lähes olematonta. Avohuollon piirissä olevien määrän kasvua selittää ainakin osaksi uusi lastensuojelulaki.

Vuonna 2009 helsinkiläisistä 17–24-vuotiaista nuorista 15 prosenttia ei ollut suorittanut peruskoulun jälkeen tutkintoa, eikä opiskellutkaan sitä. Koulutuksen ulkopuolisten osuus nuorista on pysynyt melko tasaisena koko 2000-luvun. Ero koko maahan on säilynyt viimeiset 15 vuotta lähes samana. Tosin 2000-luvun lopussa, etenkin vuosina 2007 ja 2008, helsinkiläiset nuoret jäivät enemmän koulutuksen ulkopuolelle kuin koko maassa.

Helsinkiläisistä 17–24-vuotiaista miehistä 17 prosenttia ei ollut suorittanut perusasteen jälkeistä tutkintoa, eikä opiskellutkaan sitä vuonna 2009. Naisilla koulutuksen ulkopuolella olevien osuus oli 12 prosenttia. Sukupuolten välinen ero on samanlainen myös koko maassa, ja se on pysynyt melko tasaisena viimeiset 15 vuotta. 2000-luvun loppupuolella tyttöjen ja poikien välinen ero on alkanut kaventua lähinnä siksi, että koulutuksen ulkopuolelle jääneiden tyttöjen osuus on kasvanut.

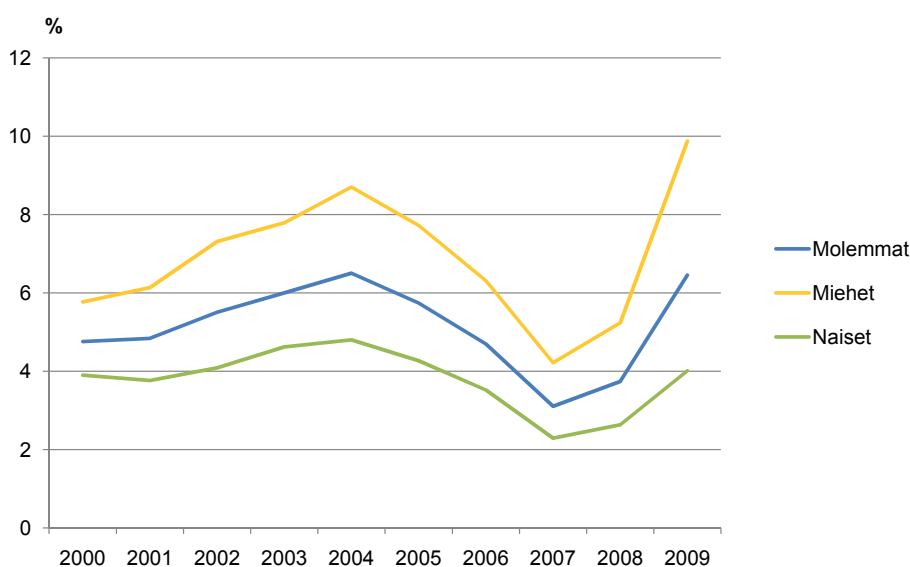
Helsingissä on monipuolinen ja runsas koulutustarjonta. Alueen nuoret joutuvat kilpailemaan muualta tulevien nuorten kanssa opiskelupaikoista, mikä aiheuttaa kou-

lutuksen ulkopuolelle jäämistä. Lisäksi Helsingissä on suuret palveluvaltaiset työmarkkinat, joista kouluttamattomilla nuorilla on mahdollisuus saada työtä.

Työttömyys on talouden taantumassa koetellut eri ikäryhmiä eri lailla. Alle 25-vuotiaiden työttömyys kaksinkertaistui Helsingissä vuonna 2009 (Kuvio 27). Kesällä 2010 nuorten työttömien määrä kääntyi laskuun ja vuoden 2010 lopussa alle 25-vuotiaita työttömiä oli 12 prosenttia vähemmän kuin vuotta aiemmin.

Vaikka nuorten työttömyyden nopea kasvu taittui vuoden 2010 aikana, on kilpailu vastavalmistuneiden työmarkkinoille pääsystä edelleen kovaa. Lukumääräisesti nuoria, alle 25-vuotiaita työttömiä oli vuoden 2011 alussa noin 2 100, ja 24–35-vuotiaita 5 500. Jälkimmäisessä ikäryhmässä monella on jo ammatillinen tai korkeakoulututkinto. Opintojen päätyttyä tutkinnon suorittaneiden nuorten mahdollisimman sujuva kiinnittyminen työmarkkinoille on ensiarvoisen tärkeää.

Helsingin ammatillisesta koulutuksesta ja Helsingin seudun ammattikorkeakoulutuksesta 2000-luvun lopussa valmistuneet ovat työllistyneet koko maan tasoa paremmin. Sen sijaan pääkaupunkiseudulla ylemmän korkeakoulututkinnon ja tohtorintutkinnon suorittaneiden työllisyys on jäänyt koko maan tasolle tai sitä heikommaksi. Työttömäksi jääneiden osuus on kuitenkin kaikilla koulutusasteilla Helsingin seudulla valmistuneilla koko maan tasoa alempi.

Kuvio 27. Nuorten työttömyysaste (%) sukupuolen mukaan Helsingissä vuosina 2000–2009. Lähde: Tilastokeskus.

Aihealue 13

Koulutus ja ympäristökasvatus

a) *Ammattikorkeakoulujen, ammatillisten oppilaitosten, koulujen ja päiväkotien opetuksessa, työväenopistojen kurssitoiminnassa ja muussa kaupungin koulutuksessa sekä nuorisotalojen toiminnassa vahvistetaan kestävä kehityksen mukaisia toimintamalleja sekä sisällöllisesti että opetusmenetelmien, -käytäntöjen ja -tilojen osalta.*

b) *Kasvatuksellisenä tavoitteena on lisätä helsinkiläisten vastuullisuutta ja kykyä hahmottaa ympäristökysymyksiä sekä globaalin ja paikallisen kehityksen yhteyksiä.*

c) *Ympäristökasvatusta toteutetaan monipuolisesti ja kaikki koulutustasot läpäisevästi. Henkilöstön koulutusta tehostetaan niin, että opettajat ja kouluttajat kykenevät toteuttamaan osallistavaa ja elämyksellistä ympäristövastuullisuuteen tähtäävää kasvatusta sekä saavat paremmat valmiudet toimia itse esimerkillisesti. Luontokoulujen tarjontaa ja tiedotusta lisätään.*

d) *Ympäristökasvatuksen ja -neuvonnan koordinoimista ja yhteistyötä eri toimijoiden välillä parannetaan. Yhteistyön tehostamiseksi laaditaan kokonaissuunnitelma. Neuvontaa kestävässä kulutukseen liittyvissä kysymyksissä kehitetään edelleen. Sähköisiä neuvontapalveluja ja neuvonnan vuorovaikutteisuutta lisätään. Kaupungin työntekijöille järjestetään koulutusta ja materiaalia työpaikkojen ympäristöasioista.*

Ekotukitoiminta vauhdittaa ja tukee ympäristötyötä

Helsingissä on tehty ympäristötietoisuuden edistämistyötä yli 20 vuoden ajan. Ympäristökasvattajien hyvällä yhteistyöllä, synergiaetuja aktiivisesti etsimällä ja erilaisista toimintamalleista oppien luotiin toimintamalli, joka nimettiin ekotukitoiminnaksi. Ekotukitoimintaa toteutetaan ekotukihenkilöiden avulla, jotka koulutetaan tukemaan ja motivoimaan työtovereita ympäristövastuullisten toimintatapojen käyttöönotossa.

Ekotukitoiminnan tavoitteena on ollut edistää Helsingin kaupungin työpaikkojen siirtymistä luonnonvaroja vähän kuluttaviin ja taloudellisesti järkeviin toimintatapoihin.

Ekotukitoimintaa koordinoi ympäristökeskus, joka on kehittänyt toimintamallia kahdella EU-hankkeella. Vaikka ekotukitoiminta on osoittautunut erinomaiseksi keinoksi edistää ympäristövastuullisen toimintakulttuurin syntymistä Helsingissä, ei sille ole vielä osoitettu pysyviä resursseja. Toimintamalli on otettu käyttöön myös seitsemässä muussa suomalaisessa ja kolmessa virolaisessa kunnassa. Kaikissa pääkaupunkiseudun kunnissa edistetään ympäristövastuullisuutta ekotukitoiminnan avulla.

Ekotukitoiminta käynnistyi vuonna 2006 yhtenä HEKO-ohjelman toimenpiteenä. Henkilöstökeskus aloitti tuoloin yhdessä eri virastojen ympäristöasiantuntijoiden kanssa ekotukihenkilöiden koulutuksen. Myöhemmin näiden osin Tasken keskitetyistä koulutusmäärärahoista rahoitettujen koulutusten järjestelyvastuu siirtyi Oiva Akatemialle. Kouluttajina toimivat ympäristökeskuksen, rakennusviraston, nuorisoasiankeskuksen, sosiaaliviraston, hankintakeskuksen ja HSY:n ympäristöasiantuntijat.

Tavoitteena on ollut nimetä ja kouluttaa työyksiköihin tuhat ekotukihenkilöä. Ekotukitoiminta on nopeasti levinnyt 30 Helsingin kaupungin virastoon tai liikelaitokseen. Kaksipäiväisen ympäristökoulutuksen oli käynyt vuoden 2010 loppuun mennessä yli 720 henkilöä. Ekotukiverkostolla on virastokohtaiset yhdyshenkilöt.

Ekotukitoiminnan avulla on kaupunkien virastoihin luotu lyhyessä ajassa toimiva resurssiverkosto ja ympäristövastuullisia arjen tekoja tuottava kulttuuri. Ekotukihenkilöt neuvovat työtovereita lajittelussa, jätteen synnyn ehkäisyssä, paperinkulutuksen vähentämisessä, hankintojen teossa, energiansäästöissä ja kestävässä liikkumismuodoissa.

Tieto omista vaikutusmahdollisuuksista ja tekojen merkityksestä voimaannuttaa työntekijää ja edistää yhteistoimintaa. Ekotukitoiminnassa korostuu koko yhteisön sitoutuminen yhteiseen työhön ympäristön hyväksi. Ekotukihenkilönä toimitaan oman työn ohessa. Ekotukihenkilön tehtävät ja ajankäyttö määritellään ja sovitaan työyksikkö- tai virastokohtaisesti. Ekotukihenkilöitä tuetaan myös jatkokoulutusten, materiaalien, intra-sivujen, vinkkilistojen, konsultointien, yhteisten tapaamisten sekä vertaistukiverkoston avulla. Ekotukitoiminnan sähköisen kuukausikirjeen postituslistalla on lähes tuhat toimijaa.

Ekotukitoiminta tukee useissa hallintokunnissa ympäristöohjelmien toteutusta ja on tärkeä osa ympäristöjärjestelmää. Ekotukitoiminta on hyvä työkalu ympäristötietoisuuden edistämiseen ja koko henkilöstön sitouttamiseen käytännön ympäristötyöhön. Esimerkiksi opetusvirastossa, nuorisoasiainkeskuksessa ja kaupunginkirjastossa ekotukitoiminta on kytketty luontevaksi osaksi ympäristöohjelmien konkreettista toteutusta.

Nuorisoasiainkeskuksen vuosia jatkunut kestävä kehityksen toiminta on ollut yhtenä mallina koko kaupungin ekotukitoiminnan kehittämisessä. Jokaiseen yli 60 toimipaikkaan on nimetty ekotukihenkilö, joka ohjaa ja seuraa kestävä kehityksen asioita. Sekä nuorisoasiainkeskuksessa että opetusvirastossa ekotukitoiminta ja siihen liittyvä koulutustoiminta on yhdistetty ympäristöohjelma- ja ympäristökasvatustöihin. Ympäristökasvatuksen kehittämiseksi nuorisotyössä perustettiin työryhmä vuonna 2008. Työryhmä tuotti Ympäristökasvatuksen kukkamallin (2010), joka on nettisivun tyyppinen suunnittelun työkalu nuorisotyöntekijälle.

Opetusvirastossa on erityisesti perusopetuslinjalla panostettu ekotukihenkilöverkoston rakentamiseen koulutamalla kaikkiin kouluihin ekotukihenkilö. Vuoden 2005 alusta lähtien Helsingissä jokainen perusopetuslinjan koulu on tehnyt ympäristökartoituksen ja sen pohjalta ympäristöohjelman. Vuonna 2010 kaikki perusopetuksen koulut ovat liittäneet ympäristöohjelman osaksi toimintasuunnitelmaa. Ympäristöohjelmien taso on nykyisin erittäin hyvä ja pitkäjänteinen koulutus näyttää tuottavan tulosta.

Ekotukitoiminnan käynnistyminen kaupunginkirjastossa vuonna 2007 synnytti virastoon ympäristöjohtamisen verkoston. Ekotukihenkilöt osallistuvat kaupunginkirjaston ympäristöohjelman toteuttamiseen ja raportoivat siitä. Ekotukihenkilöiden aktiivisuus näkyy ympäristöaiheisten teemapäivien/-viikkojen lisääntyneenä määränä.

Talous- ja suunnittelukeskuksessa ympäristötoimintaa koordinoi ekotukiverkosto, jossa ovat edustettuina kaikki osastot ja organisaatioyksikkö. Verkosto vastaa ympäristöasioiden edistämisestä ja raportoinnista. Vuonna 2010 verkosto muun muassa laati virastolle ympäristöohjeet. HKL:n ympäristötiimissä on edustus kaikista yksiköistä ja keskeisistä ympäristöön liittyvistä toiminnoista.

Ekotukihenkilö tai -henkilöitä on myös Helsingin Sata-massa, rakennusvirastossa, ympäristökeskuksessa, hallintokeskuksessa, sosiaalivirastossa, terveyskeskuksessa, liikuntavirastossa, rakennusvalvontavirastossa, hankintakeskuksessa, tietokeskuksessa, työterveyskeskuksessa, taidemuseossa, kulttuuriasiainkeskuksessa, suomen- ja ruotsinkielisissä työväenopistoissa, henkilöstökeskuksessa, Oiva Akatemiassa, taloushallintopalvelussa, Starassa ja Korkeasaaren eläintarhassa.

Vihreä lippu on kansainvälinen koulujen ja päiväkotien ympäristökasvatusohjelma, joka kannustaa järjestelmälliseen ympäristöasioiden huomioimiseen sekä opetuksessa että arkitoiminnassa. Ohjelman pilottivaihe toteutettiin Helsingissä. Myllypuron ylä-aste, päiväkot Neulanen ja päiväkot Kurki saivat Suomen ensimmäiset Vihreät liput vuonna 1999. Ohjelmaa koordinoi Suomen Ympäristökasvatuksen Seura, ja toiminta laajeni nopeasti koko Suomeen. Vuosien varrella ohjelmassa on ollut mukana ainakin 63 helsinkiläistä päiväkotia, koulua, oppilaitosta ja muuta kasvatusalan toimijaa. Vuonna 2011 ohjelmassa on mukana 38 helsinkiläistä toimijaa. Alueellisinä edistäjinä Helsingissä toimivat Harakan luontokeskus ja Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskus Oy. Oppilaitosten ympäristösertifikaatin on saanut kaksi kaupungin suomenkielistä peruskoulua.

Vastuullisuuden lisääminen ja ympäristökysymysten hahmottaminen

Kestävän kehityksen edistäminen edellyttää kykyä nähdä asioiden välisiä yhteyksiä ja siirtymistä sektoriajattelusta monialaiseen ajatteluun, jossa ympäristönsuojelu yhdistyy talouteen sekä ihmisen henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Kasvatus, koulutus ja viestintä ovat keskeisiä keinoja muuttaa koko yhteiskunnan toimintaa kestävämmäksi. Muutoksen tulee lähteä samanaikaisesti useilta tasoilta.

Useissa hallintokunnissa on toteutettu kestävä kehitys- ja ympäristövastuullisuutta edistäviä hankkeita. Rakennusvirasto jatkoi vuonna 2010 Energiaa tokaluokkalaisille -kampanjan koordinoitua jo viidettätoista kertaa. Kampanjassa koululaisille kerrotaan energialähteistä, energiankäytöstä ja -säästöstä. Koululaisia on motivoitu myös tarkkailemaan omia energiankäyttö- ja energiansäästötottumuksia. Viidentoista vuoden aikana mukana on ollut jopa 31 000 oppilasta ja heidän opettajansa. Rakennusvirasto jakoi kolmos- ja nelosluokille vuonna 2008 kirjaa ”Mistä saadaan energiaa”. Saman vuonna pidettiin yläasteille ja lukiolaisille informaatiotilaisuuksia koskien koulun ja kodin energiankäyttöä ja -kulutusta.

Kestävää elämäntapaa edistäviä oppaita ja materiaaleja on tehty useita. Vuonna 2003 ympäristökeskus teki Helsingiläisen ympäristöoppaan ja vuonna 2005 yhteistyössä muiden virastojen kanssa verkossa toimivan Ekohaasteen, jolla voi haastaa itsensä ja tuttunsa muuttamaan elämäntapoja. Helsingin Satama, sosiaalivirasto ja opetusvirasto ovat tehneet henkilökunnalleen ympäristövastuullisuuteen kannustavat ympäristöoppaat. Helsingin Vesi on tuottanut yläasteen koululaisille Wet City -oppaan sekä ala-asteen koululaisille Tippa-vihkon. Viikin vedenpuhdistuslaitokseen tutustuu noin 100 luokkaa vuodessa. Rakennusvirasto on tuottanut Sallittu kaupunki - opas helsinkiläisyyteen -opetuspaketin kuudesluokkalaisille. Lisäksi on tehty useita muita ympäristövastuullisuutta tukevia esitteitä ja materiaaleja.

Ympäristövastuullisuutta edistävää koulutusta suurelle yleisölle ovat järjestäneet muun muassa suomenkielinen ja ruotsinkielinen työväenopisto ja ympäristökeskus. Tarjolla on ollut kursseja muun muassa linnuista, kasveista, hyönteisistä, ympäristökasvatusmenetelmistä ja kestävästä elämäntavasta. Lisäksi kaikki työväenopistojen tarjoamat palvelut ovat perustaltaan kestävä kehityksen periaatteiden mukaisia.

Nuorisoasiainkeskuksen Hyvis-toiminta on vakiintunut vuosittain vietettäväksi Hyvis-viikoksi, jolloin nuorisotalojen nuoret ovat toimineet kehitysmaiden lasten ja nuorten auttamiseksi. Yhteistyökumppaneina ovat olleet kehitysyhteistyöjärjestöt.

EU-rahoitusta on hyödynnetty aktiivisesti ympäristötietoisuuden edistämisessä. Ympäristökeskuksen koordinoimissa hankkeissa tuotettiin Itämeren ja saariston luonnon arvostusta ja ympäristövastuullisuutta lisääviä näyttelyitä, kirjoja ja tapahtumia. Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskuksen koordinoimat Ekoarki ja 4V-hankkeet edistivät kestävä elämäntapaa. Ekoarki-hankkeessa kehiteltiin ja kokeiltiin Itä-Helsingin alueella uusia malleja sekä lasten että aikuisten parissa tehtävän ympäristökasvatustyön ja yhteisöllisen osallistumisen tukemiseen. 4V -hankkeen tavoitteena oli yhteisöllisyyden ja kestävä kehityksen mukaisten toimintatapojen edistäminen, erityisesti hankkeen kohdealueilla, jotka ovat Helsingissä Mellunkylä, Roihuvuori ja Herttoniemi. Sosiaalivirasto osallistui aktiivisesti 4V-hankkeen toimintaan.

Luontokoulut ja ympäristökasvatuksen ja neuvonnan koordinointi

Luontokeskukset sekä luonto- ja ympäristökoulut

Luontokeskukset sekä luonto- ja ympäristökoulut ovat antaneet vahvan tukensa koulujen ja päiväkotien ympäristötyölle tarjoamalla erilaisia palveluita sekä lapsille ja nuorille että kasvattajille. Erityisesti kouluille suunnattujen ympäristökasvatuspalveluiden määrä on kasvanut ohjelmakaudella. Myös toimijoiden määrä on kasvanut. Luontokouluissa käy vuosittain useita satoja luokkia. Palveluiden määrän kasvusta huolimatta läheskään kaikki ryhmät eivät saa tarvitsemaansa palvelua. Päivähoidolle

on palveluita tarjolla selkeästi liian vähän. Harakan päivähoitolle suunnattuja saariseikkailuja voidaan tarjota vuosittain vain 40–50 ryhmälle.

Luontokoulut ja -keskukset toimivat myös ympäristökasvatuksen kehittämiskeskuksina, jotka kehittävät innostavia ympäristökasvatusmenetelmiä ja tuottavat materiaaleja. Luontokeskukset ovat avoinna myös suuralle yleisölle ja järjestävät retkiä, näyttelyitä, kursseja ja muita tilaisuuksia.

Harakan luontokeskus aloitti toimintansa ainutlaatuisella luontosaarella vuonna 1989. Toiminnan teemoina ovat saaristoluonto, Itämeren ympäristökysymykset ja ympäristövastuullisuus. Toimintamuotoina ovat luonnon- ja ympäristöntutkimuspäivät koululuokille, päivähoiton saariseikkailut, kurssit, retket, vierailut, tapahtumat, näyttelyt ja akvaariot. Harakan luontokoulu järjesti ensimmäisen kerran talvitoimintaa vuonna 2010 myös koulujen lähiympäristössä, mikä otettiin lämpimästi vastaan. Vuonna 2011 Harakan luontokeskuksesta saadaan hiilineutraali energiatehokkuuden parantamisen ja uusiutuvan energian avulla.

Pitkään kantakaupungissa Pauligin huvilalla toiminut Nuorten Luontotalo muutti keväällä 2010 Uutelaan ja sulautti toimintansa Meriharjun kurssikeskukseen. Luontokoulupäivien sisältö pohjautuu pitkälti maakasvatuksen menetelmiin. Meriharjusta on tarkoitus kehittää yhä useampia käyttäjäryhmiä palveleva ympäristövastuullisuuteen kannustava toimipaikka.

Keväällä 2001 toimintansa aloittanut Oy Gardenia-Helsinki Ab on viher- ja ympäristöalan palveluja tuottava osakeyhtiö, jonka osakkaina ovat Helsingin kaupunki ja Helsingin yliopisto. Luontokoulu Töyhtöhyppä, opastetut puutarhakierrokset ja luontoretket, kurssit sekä puutarhaneuvonta ovat tärkeä osa palvelua. Kasvikokoelmat tarjoavat tietoa ja elämyksiä.

Korkeasaaren eläintarhan yhteydessä toimiva, vuonna 2003 toimintansa aloittanut luontokoulu Arkki järjestää muun muassa uhanalaisten eläinten suojeluun ja eläinten käyttäytymisen tutkimiseen liittyviä opetusohjelmia ja tutkimusretkiä Korkeasaareen. Suuren määrän koululaisia kokoa vuosittain järjestettävä Pääsiäissaaren koululaiskonferenssi.

Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskuksen ympäristökoulu Polku tarjoaa HSY:n kustantamaa neuvontaa, joka sisältää muun muassa oppitunteja, nukketeatteria, Ämmässuo-opastuksia ja kursseja kasvattajille. Neuvontaa annetaan kestävästä kulutuksesta ja jätteiden vähentämisestä. Koulutuspalvelu Tuuma tarjoaa yrityksille ja yhteisöille koulutusta ja käytännön konsultointia liittyen jätteiden välttämiseen ja lajitteluun, energiansäästöön, ympäristötyöhön motivointiin sekä toimiston ympäristökäytäntöihin. Taloyhtiöille tarjotaan koulutusta kestävästä asumisesta ja ryhmille kierrätysmateriaalipajoja.

Helsingin luontokoulut tekevät yhteistyötä ja kertovat palveluistaan kouluille vuosittain lähetettävän yhteisesitteen avulla. Opetusvirasto tukee kaupungin luontokoulutoimintaa. Tavoitteena on, että jokainen helsinkiläinen koululainen saa mahdollisuuden osallistua luontokoulun toimintaan peruskouluaikana. Luontokoulutoimintaa kohdennettiin vuonna 2010 siten, että Harakan ja Nuorten Luontotalon palvelut ovat ensisijaisesti luokille 1–6 ja Gardenian luontokoulu Töyhtöhyppä palvelee luokkia 7–9. Luontokoulu Arkilla on toimintaa ala- ja yläkouluille.

Kasvattajille järjestettävät kurssit ovat tärkeä osa luontokoulujen ympäristökasvatustyötä. Pääkaupunkiseudun ympäristökasvattajien Sillanrakentajat-yhteistyöryhmä kokoa luontokeskusten kurssit vuosittain kouluille ja päivähoitolle jaettavaan yhteisesitteeseen. PK-seudulla järjestetään vuosittain noin 40 eriaiheista kurssia, joihin osallistuu satoja kasvattajia.

Luontokeskukset ja luonto- ja ympäristökoulut osallistuvat aktiivisesti myös muiden toimijoiden järjestämiin tapahtumiin eri puolilla kaupunkia ja tarjoavat myös tilojansa muiden toimijoiden käyttöön. Luontoretkien ja kurssien järjestämisessä tehdään pääkaupunkiseudullista yhteistyötä. Myös koko Uudenmaan kattava ympäristökasvatuksellinen yhteistyö on aktiivista. Uudenmaan ympäristövastuullisuuden osaamispankki -hanke kokosi vuonna 2010 kaikki alueen eri kohderyhmille suunnatut palvelut yhteiseksi nettisivustoksi.

Luontoretket ja luontopolut

Helsingissä järjestetään ympäristökeskuksen ja Gardenian yhteistyönä vuosittain 25–35 kaikille avointa luontoretkeä. Rakennusvirasto järjestää puistokävelyitä. Pääkaupunkiseudun kuntien järjestämät luontoretket kootaan vuosittain yhteiseen retkikalenteriin ”Lähde retkelle pääkaupunkiseudun luontoon”. Kalenteria jaetaan muun muassa kirjastoissa, infopisteissä ja luontokeskuksissa. Suosituille luontoretkille osallistuu vuosittain tuhansia ihmisiä.

Rakennusvirasto ylläpitää ja rakentaa luontopolkuja. Rakennusvirasto on teettänyt vuosina 2006–2007 Helsingin luontopolkujen nykytilan selvityksen, jonka perusteella vanhoja luontopolkuja uusitaan ja kehitetään yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Luontopolkujen esteettömyyttä lisätään tekemällä luontopolkukohteiden infotauluista äänitteet, jotka voidaan kopioida Internetistä.

Merkittävää ympäristötietoisuuden edistämistyötä tekevät Helsingissä myös Motiva sekä useat ympäristöjärjestöt kuten Dodo, Luonto-Liitto, WWF, Suomen luonnonsuojeluliitto ja Suomen Ympäristökasvatuksen Seura sekä HELKA. Yhteistyö järjestöjen ja virastojen välillä on aktiivista.

Yhteistyön kehittäminen

Vuonna 2009 ympäristökasvattajien yhteistyöryhmä selvitti Helsingin kaupungin virastojen ja tytäryhteisöjen tuottamien palveluiden kohderyhmät, määrät ja sisällöt. Tarkoitus on selvityksen pohjalta työstää ympäristötietoisuuden ja -vastuullisuuden edistämisen ohjelma/yhteistyösuunnitelma vielä vuoden 2011 aikana. Yhteistyön kehittämisen kautta voidaan edelleen huomattavasti parantaa ympäristökasvatuksen vaikuttavuutta Helsingissä.

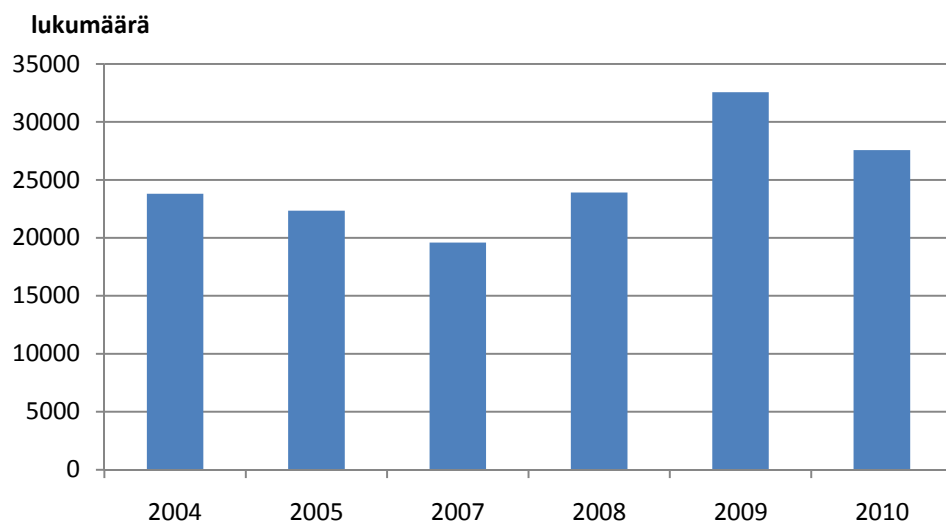
Keskeiset indikaattorit ja niiden tulkinta

Kaupungin järjestämiin ympäristökasvatuksen tapahtumiin on laskettu mukaan luontokoulu- ja luontoretkitointa, eri tahojen järjestämät ympäristöaiheiset kurssit ja tapahtumat sekä Helsingin Energian ja rakennusviraston energiansäästöön liittyvä koulutukset.

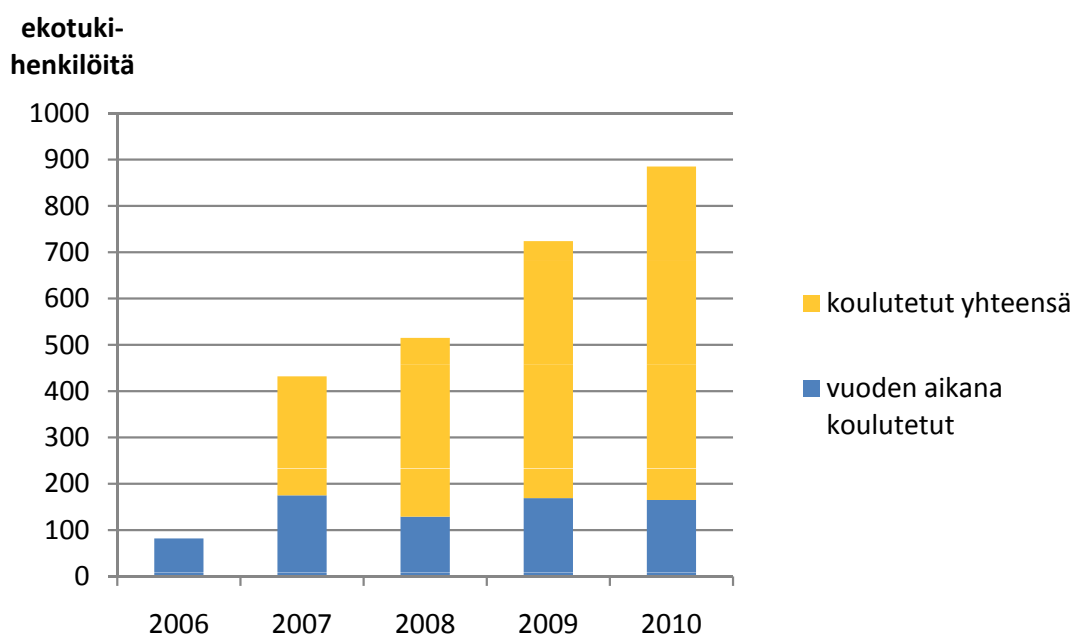
Kaupungin järjestämiin ympäristökasvatuksen tapahtumiin osallistujien määrä vaihtelee runsaasti vuosittain (Kuvio 28). Vaihtelua selittävät muun muassa säätekijät, sillä yksittäisinä vuosina tapahtumien (mm. Pääsisäisaari ja luontoretket) osallistujamääriin vaikuttaa voimakkaasti tapahtuma-aikainen sää. Indikaattorin piiriin on viimeisen kahden vuoden aikana otettu mukaan myös HKL:n Setä Sininen -toiminta, mikä osaltaan selittää osallistujamäärien lievää kasvua.

Ympäristökasvatuksen tapahtumiin osallistuneiden osuus kaupunkilaisista on vaihdellut viime vuosina 4-6 prosentin välillä.

Koulutettujen ekotukihenkilöiden määrä on vaihdellut viime vuosina 100 ja 200 koulutetun välillä (Kuvio 29). Helsingin lisäksi ekotukitoiminta on laajentunut viime vuosina pääkaupunkiseudun muihin kaupunkeihin, Hämeenlinnaan, Kotkaan ja muutamiin kaupunkeihin Virossa.

Kuvio 28. Kaupungin järjestämiin ympäristökasvatuksellisiin tapahtumiin osallistuneiden määrä vuosina 2004–2010. Lähde: Helsingin ympäristötilasto.

Kuvio 29. Koulutettujen ekotukihenkilöiden määrä Helsingissä vuosina 2006–2010. Lähde: Helsingin kaupungin ympäristökeskus.

Aihealue 14

Liikunta ja terveet elintavat

a) Kaupunki tehostaa tiedotusta ja neuvontaa terveellisten ravitsemus- ja elämäntapojen edistämiseksi ja elämäntapasairauksien ehkäisemiseksi. Ennalta ehkäisevää kansanterveystyötä painotetaan ja keinovalikoimaa monipuolistetaan. Liikunnan merkitystä hyvinvoinnin ylläpitämisessä korostetaan, kehitetään uusia keinoja asukkaiden aktivoimiseksi ja tuetaan asukkaiden omaehtoisia liikuntaa

b) Monipuoliset ja viihtyisät lähiulkoilun ja -liikunnan harrastusmahdollisuudet pyritään turvaamaan kaikille käyttäjäryhmille, erityisesti lapsille ja nuorille. Laajojen seudullisten ulkoilu-, retkeily-, veneily- ja kalastusalueiden tarjontaa ja käyttömahdollisuuksia parannetaan yhteistyössä naapurikuntien kanssa.

Suuri osa helsinkiläisistä liikkuu riittävästi

Helsingiläiset ovat lisänneet liikuntaharrastustaan, mutta samalla hyötyliikunnan vähentyessä asukkaiden fyysinen kunto on heikentynyt. Ohjattuun liikuntaan osallistuvien määrä on kasvanut noin 50 000 asiakkaasta (vuonna 2000) lähes 100 000 asiakkaaseen (vuonna 2009). Liikunnalla on siis yhä suurempi yhteiskunnallinen merkitys helsinkiläisten terveyden ja elämänlaadun parantajana.

Yli kolmannes helsinkiläisistä harrastaa liikuntaa yli viisi kertaa viikossa. Liikunnan harrastamisesta on tullut yhä suosituempaa kymmenen viime vuoden aikana. Helsinki liikkuu 2009–2010 -tutkimuksen mukaan 66 prosenttia helsinkiläisistä liikkuu terveyden kannalta riittävästi, eli vähintään kolme kertaa viikossa reipasta liikuntaa. Osuus on kahdeksan prosenttiyksikköä suurempi kuin vuoden 2001–2002 tutkimuksessa.

Helsingin kaupunginjohtajisto käynnisti Terveellinen kaupunginosa -ohjelman vuonna 2007, jonka keskeisenä tavoitteena on luoda uudenlaisia keinoja kaupunkilaisten terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi. Ohjelman ydintoimijoina on neljä hallintokuntaa: terveyskeskus, sosiaalivirasto, opetusvirasto sekä liikuntavirasto.

Monipuolista liikuntaa ja terveysneuvontaa kaikille helsinkiläisille

Liikuntavirasto käynnisti vuonna 2007 liikuntaneuvonnan, jossa liikunnanohjaajat antavat henkilökohtaista opastusta omaehtoisen liikuntaharrastuksen aloittamiseen tai sopivan liikuntaryhmän löytämiseen. Vuonna 2010 liikuntaneuvontaa toteutettiin viidellä terveysasemalla, kolmessa liikuntalaitoksessa ja yhdessä palvelukeskuksessa. Terveyskeskuksen aloitteesta on terveysasemille ja sosiaaliviraston palvelukeskuksiin toteutettu ITE-pisteitä, joista saa tietoa kansansairauksien riskitekijöistä, ennaltaehkäisystä ja hoidosta sekä alueen liikuntamahdollisuuksista.

Lähiöliikunta on laajentunut vuodesta 2001–2010, useammalle alueelle; Maunula-Haaga, Pihlajamäki-Malmi, Jakomäki-Tapuli-kaupunki ja Kontula-Myllypuro. Lähiöliikunnassa toiminta jakautuu asukasliikuntaan sekä syrjäytymistä ehkäisevään toimintaan, jota toteutetaan yhteistyössä kaupungin eri hallintokuntien sekä järjestöjen kanssa.

Liikuntavirasto järjestää erityisliikuntaryhmiä omana toimintana sekä tiiviissä yhteistyössä useiden eri vammaisjärjestöjen kanssa. Vuosien 2001–2010 aikana on erityisliikuntatoimintaa kehitetty voimakkaammin integraation suuntaan.

Myös maahanmuuttajille on tarjottu kohdennettua liikuntatoimintaa yhdessä maahanmuuttajajärjestöjen ja kaupungin eri hallintokuntien kanssa.

Koululaisten iltapäivätoimintaa 3.–9.-luokkalaisille on järjestetty syyskaudesta 2004 lähtien Etelä-Suomen lääninhallitukselta saadulla rahoituksella. Liikunnalliset iltapäiväkerhot on järjestetty yhteistyössä liikuntaseurojen kanssa. Liikuntavirasto sai Etelä-Suomen lääninhallitukselta kaudella 2009–2010 tukea Liikuntaa kaikille tasa-arvoisesti -hankkeeseen. Hanke oli suunnattu lapsille,

joilla liikuntaharrastuksen saavuttaminen oli sosiaalisista syistä vaikeutunut, tai joilla oli motorisessa suoriutumisessaan erityistä tuen tarvetta.

Helsingissä on järjestetty yhteistyössä eri virastojen kanssa useita teemavuosia, jolloin on keskitytty esimerkiksi senioriliikuntaan tai terveysliikuntaan. Teemavuosina on järjestetty aiheeseen liittyviä yleisötapahtumia, seminaareja ja liikuntatempauksia.

Liikuntahulinat 2–8-vuotiaille lapsille ja heidän vanhemmilleen on järjestetty Liikuntamylyssä sekä Maunulan liikuntahallissa. Liikuntahulinoiden tavoitteena on järjestää monipuolista ja riemukasta liikuntaa koko perheelle. Vuonna 2010 käynnistettiin neljä lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaan pohjautuvaa lasten ja nuorten liikunnan hanketta, joiden tavoitteena on järjestää harasteliikuntapalveluja niille lapsille ja nuorille, jotka ovat vaarassa jäädä syrjään hyvinvointia edistävästä liikuntaharrastuksista. Hankkeilla pyritään myös edistämään nuorten ohjaajien työllistymistä liikuntaseuroihin. Hankkeen puitteissa on jatkettu terveyskeskuksen kanssa lasten painonhallintahanketta. Yläkouluikäisille on käynnistetty Fun Action liikuntapassi - ja Drop out -hankkeet, joiden tarkoituksena on luoda sellaisia uusia toimintamalleja, joiden seurauksena lapsilla ja nuorilla on nykyistä enemmän valinnanvaraa liikuntaharrastusten suhteen.

Henkilöstöliikunta

Henkilöstökeskus ja liikuntavirasto toteuttavat keskitetyt henkilöstöliikuntapalvelut keskinäisellä ostopalvelusopimuksella ja lisäksi liikuntavirasto tukee toimintaa maksuttomilla liikuntatiloilla. Kymmenessä vuodessa henkilöstöliikunta on kehittynyt ohjattujen liikuntapalvelujen toteuttajasta ja tuottajasta yhä enemmän terveyttä ja työkykyä edistäväksi liikunnan asiantuntijayksiköksi.

Henkilöstöä kannustetaan liikunnalliseen elämäntapaan ja hyvään oloon ohjattujen liikuntaryhmien, liikuntalajikeilujen, kuntosalitoiminnan, työyhteisöjen tyhy-päivien, asiantuntijapalvelujen sekä erilaisten tapahtumien, kampanjoiden ja hankkeiden avulla. Eri virastot järjestävät myös henkilökunnalleen liikunta- ja terveellinen elämäntapa-aiheisia tilaisuuksia.

2000-luvun alussa vietettiin henkilöstöliikunnan 10-vuotistaivalta. Päätapauksena oli erillinen juhlatilaisuus,

jolloin henkilöstö pääsi osallistumaan erilaisiin liikuntatapahtumiin ja lajikokeiluihin. Vuonna 2002 järjestettiin Tule ja puserra -perheliikuntatapahtuma. Vuonna 2007 oli Vire -X työhyvinvoinnin ja henkilöstöliikunnan teemavuosi. Täysi Kymppi -yhteistyötapahtuma järjestettiin HUS:n ja lähikaupunkien kanssa ensimmäisen kerran vuonna 2008. Vuonna 2009 oli Kunnon Kävely -teemavuosi. Vuonna 2010 aloitettiin Stadin Kundi kondikseen -hanke.

Lasten terveellinen ruokailu ja nuorten päihdetyö osana ennaltaehkäisevää kansanterveysystyötä

Lasten ruokailu päiväkodeissa perustuu suositukseen vuodelta 2004. Ruokailu on osa lasten perushoitoa, kasvatus ja opetus. Hyvä ja riittävä ravinto edistää lasten hyvinvointia ja ylläpitää vireyttä hoitopäivän aikana.

Ruoanvalmistuksessa ja raaka-aineiden valinnassa kiinnitetään huomiota rasvan ja suolan määrään. Aterioilla ja välipaloilla tarjotaan vaihtelevasti erilaisia lapsien tottumuksiin ja tarpeisiin valmistettuja ruokia. Raaka-aineina käytetään kasviksia, marjoja ja hedelmiä, ensisijaisesti täysjyväviljaa, vähärasvaisia liha-, kana- ja kalalaatuja sekä leivänpäällis- ja ruoanvalmistusrasvoina pehmeitä levitteitä ja kasviöljyä. Ruokajuomana tarjotaan ensisijaisesti rasvatonta maitoa ja/tai piimää.

Päivähoidon henkilöstön elintarvikehygieniaohteet on tehty vuonna 2010. Elintarvikehygienialla suojataan kuluttajaa ihmisravinnoksi soveltumattomien elintarvikkeiden aiheuttamilta terveydellisiltä riskeiltä. Lisäksi pyritään estämään elintarvikkeiden ennaltaehkäisevää pilaantumista ja siitä sekä valmistajalle että kuluttajalle aiheutuvia taloudellisia tappioita sekä tarpeetonta ympäristökuormitusta.

Nuorisosiainkeskuksen päihdetyön toimintaohjelma päivitettiin vuonna 2008. Viikonlopputoimintojen lisääntyminen ja ikäryhmäpainotus 13–17-vuotiaisiin lisäsi tarvetta ohjeistaa nuorisohjaajan työtä päihdekysymyksissä. Toimintaohjelma sisältää ohjeistukset toimipaikkojen omien päihdeohjelmien laatimiseksi ja kattavasti tietoa päihdeidenkäytön ennaltaehkäisemisestä, havaitsemisesta sekä siihen puuttumisesta.

Helsinkiläisten tupakoimattomuutta tuettiin

Helsinkiläisten tupakoimattomuutta tuettiin terveyskeskuksen, muiden hallintokuntien ja kansanterveysjärjestöjen yhteisellä Savuton Helsinki -ohjelmalla (2007–2015). Ohjelma sisältää erilaisia toimenpiteitä tupakoinnin ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi. Vuonna 2010 ohjelman tavoitteeksi lisättiin kaupungin oman henkilöstön päivittäisen tupakoinnin vähentäminen. Tavoitteen saavuttamiseksi kaupungin työntekijöiden tupakointi työaikana kiellettiin.

Helsinkiläisten raskaana olevien äitien tupakointi las-ki hieman vuoteen 2009 verrattuna. Alueelliset erot raskaana olevien äitien tupakoinnissa ovat kuitenkin merkittäviä. Viidesluokkalaisten tupakointikokeilut ovat hieman laskeneet. Peruskoululaisten ja lukiolaisten päivittäinen tupakointi on pysynyt ennallaan, mutta ammat- tioppilaitosten opiskelijoiden tupakointi on entisestään lisääntynyt. Useissa oppilaitoksissa tarjotaan aktiivisesti tupakasta vieroitusryhmiä ja järjestetään muuta savutto- muutta tukevaa toimintaa.

Alkoholin riskikäyttöön halutaan puuttua varhain

Helsinkiin valmisteltiin vuonna 2010 ”Vastuullinen al- koholinkäytön toimenpideohjelma” terveyskeskuksen johdolla yhteistyössä kaupungin eri hallintokuntien, kan- salaisjärjestöjen, Päivittäistavarakauppa ry:n, aluehallin- toviraston ja poliisin edustajien kanssa.

Ohjelmassa nostetaan esiin kaupungissa tarvittavat alkoholipoliittiset linjaukset ja tehdään näkyväksi ne vaikeudet, jotka alkoholin riski- ja ongelmakäyttö tuo yksittäiselle helsinkiläiselle. Ohjelmassa selkeytetään hallintokuntien vastuita ja edellytetään nykyistä tiiviim- pään yhteistyötä eri toimijoiden välillä. Yhdessä tärkeäksi päämääräksi nostetaan lasten ja nuorten suojeleminen alkoholilta.

Lähiliikuntapaikkojen merkitys korostunut

Liikuntavirasto on toteuttanut ja toteuttaa kaupungin alueelle vapaassa käytössä olevia ja käyttäjille edullisia lähiliikuntapaikkoja, jotka ovat lasten ja nuorten liikun- taan sekä kunto- ja terveysliikuntaan tarkoitettuja moni- puolisia ja turvallisia liikuntapaikkoja tai -alueita. Nämä sijaitsevat asuinalueella tai niiden välittömässä läheisyy- dessä ja ovat vapaassa käytössä kaikkina vuodenaikoina. Uusia liikuntapaikkoja suunniteltaessa on pyritty siihen, että niiden käyttötarkoitusta voidaan helposti vaihdella liikuntamuodoittain.

Lähiliikuntapalvelujen tavoitetasoa on määritelty raken- nusviraston, nuorisosiainkeskuksen ja opetusviraston kanssa yhteistyössä. Hallintokuntien yhteistyönä on käynnistetty myös projekti, jossa on tarkoitus saada koulujen pihat lähiliikuntapaikoiksi. Opetusministeriö on määritellyt lähiliikuntapaikkojen rakentamisen erääksi painopistealueeksi valtion avustamissa kohteissa.

Monissa nuorilta saaduissa asiakaspalautteissa on noussut esille toive liikuntatoiminnan järjestämisestä nuorisotaloilla. Liikuntaryhmiä onkin nuorisotalojen toi- minnoissa lisätty. Toiminta on usein kaupunki- ja nuoriso- kulttuurista liikuntaa kuten tanssia, kiipeilyä, skeittausta ja parkouria. Skeittipuistojen määrää on lisätty. Osin ym- päristötaideteokseksi suunniteltu Eläintarhan skeittipuis- to avattiin virallisesti elokuussa 2006. Lauttasaareen val- mistui skeittipuisto 2007, Hämeentien maasillan alunen ja Vallilan skeittipuisto valmistuivat molemmat 2008.

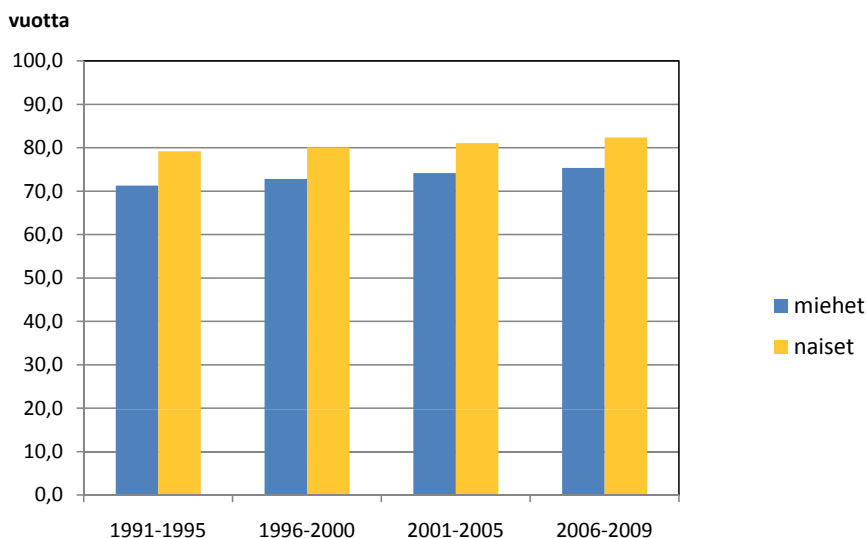
Helsingissä on myös mittava latu- ja ulkoilureittiverkko sekä kuntorataverkko kaupungin alueella sekä yhteydet pääkaupunkiseudun muiden kuntien ulkoilureitteihin ja latuverkostoihin.

Ulkoilualueiden hoito pääkaupunkiseudullisella yhteistyöllä

Yhteistyötä naapurikuntien kanssa on tehty myös erityisesti Nuuksion alueen ja Sipoonkorven alueiden kehittämisessä. Kaupungin lähiulkoiluun ja liikuntaan käytettävät luonnonmukaiset viheralueet ja muissa kunnissa olevat Helsingin omistamat ulkoilualueet ovat tärkeitä rakennusviraston luonnonhoidossa. Hoitotoimenpiteitä ohjaavat rakennusvirastossa laaditut ja kaupunginhallituksessa 8.2.2010 hyväksytty luonnonhoidon linjaustavoitteet.

Keskeiset indikaattorit ja niiden tulkinta

Helsingiläisten elinajanodote on jatkuvasti hieman pidentynyt (Kuvio 30). Vuosien 2001–2005 tietojen perusteella helsinkiläisen vastasyntyneen elinajanodote on 78 vuotta, yli vuosi enemmän kuin 1996–2000 tietojen mukaan laskettu. Vuoden 2006–2009 perusteella laskettu eliniänodote, noin 79 vuotta, on yhä kasvanut. Helsingiläisillä naisten odotettavissa oleva elinikä on 82,4 vuotta ja miesten 75,4 vuotta. Elinajanodotteen nousu, joka on ollut merkittävä etenkin helsinkiläisten miesten keskuudessa, kertoo muuttuneista elintavoista ja parantuneesta terveydenhuollosta.

Kuvio 30. Vastasyntyneen elinajanodote vuosina 1991–1995, 1996–2000, 2001–2005 ja 2006–2009. Lähde: Helsingin kaupungin tilastollinen vuosikirja.

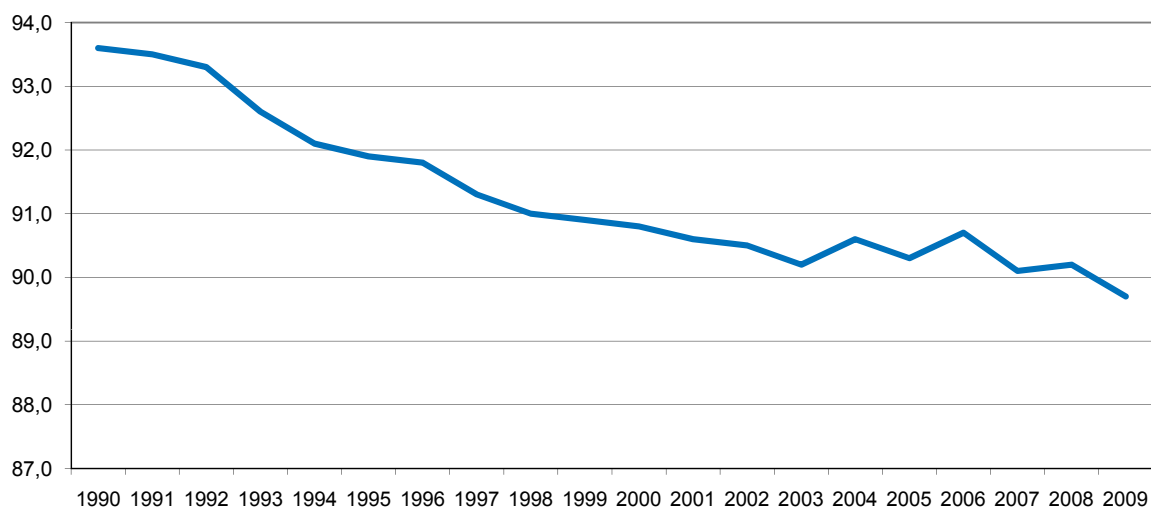
Kelan ikävakioitun sairastavuusindeksin aleneminen Helsingissä 90 tuntumaan viittaa terveyserojen kasvamiseen Helsingin ja koko maan välillä: helsinkiläisten terveydentila on parantunut suhteessa koko maan sairastavuuteen (Kuvio 31). Helsingin alueittaiset sairastavuusindeksit osoittavat, että peruspiirien välillä on sairastavuudessa eroja.

Helsingin työikäisestä (16–64-vuotiaat) väestöstä viisi prosenttia oli vuoden 2010 lopussa eläkkeellä työkyvyttömyyden vuoksi (Kuvio 32). Työkyvyttömyyden syynä olivat yleisimmin mielenterveyden ja käyttäytymisen

häiriöt (55 %). Työkyvyttömyyseläkkeitä eläkkeellä olon syynä olivat tuki- ja liikuntaelinten tai sidekudosten sairaudet 15 prosentissa eläkkeistä.

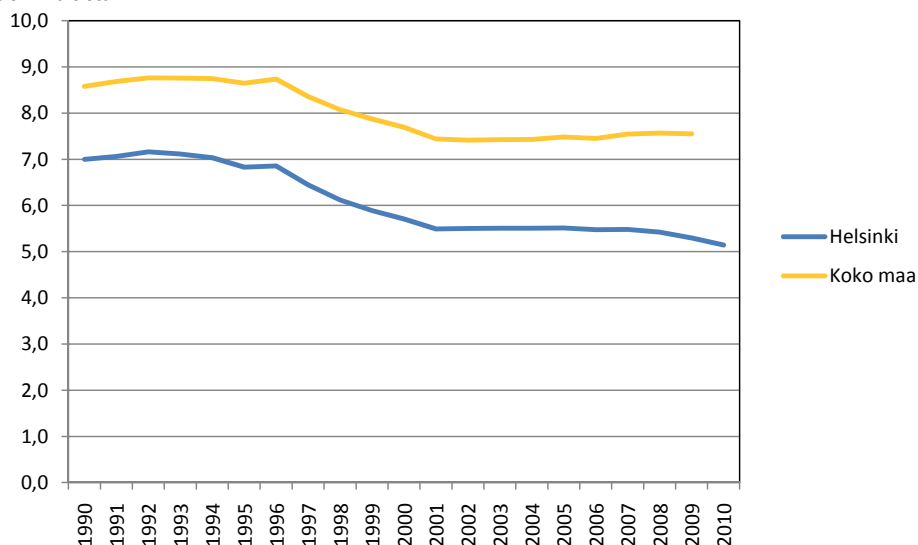
Työkyvyttömyyseläkkeellä on Helsingissä hieman pienempi osa työikäisistä kuin koko maassa, jossa työkyvyttömyyden vuoksi eläkkeellä on kahdeksan prosenttia työikäisistä (2009). Sekä koko maassa että Helsingissä työkyvyttömyyseläkeläisten määrä ei ole muuttunut paljoakaan viimeisen viiden vuoden aikana. Helsingissä heidän määränsä on laskenut 2,5 prosenttia vuodesta 2006 vuoteen 2010.

indeksi, koko maa=100

Kuvio 31. Kelan ikävakioitu sairastavuusindeksi Helsingissä vuosina 1990–2009. Lähde: Kela.

% 16 - 64-vuotiaista
helsinkiläisistä

Kuvio 32. Työkyvyttömyyseläkkeen saajat (%) 16–64 vuotiaista vuosina 1990–2009. Lähde: ETK ja Kela yhteistilastot eläkkeensaajista.

Aihealue 15

Asukasvetoiset hankkeet ja verkostot

a) Asukkaiden, asukasyhteisöjen ja kansalaisjärjestöjen omia kestävän kehityksen hankkeita, vapaaehtoistoimintaa ja yhteistyöverkostoja tuetaan asiantuntijapalveluilla ja neuvonnalla. Asukashankkeiden tuen koordinoimista ja seurantaan tehostetaan hallintokuntien yhteistyötä.

b) Asukastaloverkoston toiminnan tukemista jatketaan.

Aluetyö vakiintui

Sosiaalivirastossa toimi vuosina 2005–2010 asukasyhteistyöpäällikkö, jonka tehtävänä oli asukasosallisuuden lisääminen ja kehittäminen viraston toiminnassa. Samalla alueellinen työote oli kehittynyt voimakkaasti vastuualueiden yksiköissä. Sosiaalijohtaja perusti päätöksellään 24.9.2010 aluetyön yksikön aikuisten palvelujen vastuualueelle, koska aluetyön selkiyttämiseksi ja keskittämiseksi oli tarkoituksenmukaista perustaa työkokonaisuudelle oma yksikkö. Alueellista yhteistyötä tehdään edelleen myös vastuualueilla. Aluetyön yksiköön siirtyi 28 työntekijää sosiaaliasemien alaisuudesta ja kehittämispalveluista.

Aluetyön yksikkö edistää monin tavoin asukasosallisuutta ja asuinalueiden kehittymistä. Yhdyskuntatyön ja lähihityksen avulla vahvistetaan ja kunnioitetaan lähiyhteisöjen omaehtoisuutta ja osallisuutta. Aluetyön työntekijät toimivat pääosin alueiden verkostoissa vahvistaen luottamusta ja tiedonkulkua. Erityisenä painopisteenä ovat olleet asuinalueiden turvallisuuteen ja viihtyvyyteen liittyvät teemat sekä palvelujen ja toiminnan jalkauttaminen.

Asukas- ja kumppanuustalojen sekä lähiöasemien toiminta perustuu asukkaiden, järjestöjen, viranomaisten ja oppilaitosten kumppanuuteen ja yhteistoimintaan. Ne toimivat muun muassa lehtien lukupaikkana, nettipisteenä, opetustilana, asukaskahvilana ja alueen infopisteenä. Asukas- tai kumppanuustaloja ja lähiöasemia on eri puolilla kaupunkia nelisenkymmentä.

Aluetyön yksikkö edistää kumppanuutta helsinkiläisten järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa solmimalla kumppanuussopimuksia sekä etsimällä mahdollisimman suurta hyötyä eri toimijoiden resurssien yhteiskäytöllä.

Lähiöprojekti

Lähiöprojekti on Helsingin kaupungin hallintokuntien yhteistyöprojekti, joka on työskennellyt vuodesta 1996 lähtien nelivuosisikauksittain vaihtuvien painopistein. Nykyinen projektikausi päättyi 2011. Lähiöprojekti tekee tunnetuksi esikaupunkeja ja niiden vahvuuksia sekä omakeinaisuutta. Tavoitteita ovat sekä esikaupunkialueiden fyysisen ympäristön parantaminen että asukkaiden toimintamahdollisuuksien lisääminen ja asukasyhteistyön edistäminen omalla asuinalueella. Vuoteen 2005 asti projektilla oli nimetyt kohdealueet, sen jälkeen toiminta-alueena on ollut koko esikaupunkivyöhyke. Lähiöprojektin keskeisimmät tulokset liittyvät ympäristön parannukseen. Projektin sosiaalisen kehittämistyön tuloksia ovat lähiöasemat, aluetyö, lähiöliikunta sekä eräät perhetyön uudet toimintatavat, jotka on jo vakiinnutettu hallintokuntien normaaliksi toiminnaksi. Lähiöprojekti raportoi toiminnastaan kaupunginhallitukselle.

Positiivista mielikuvaa alueesta luo aktiivinen asukastointiminta. Merkittävänä edellytyksenä asukastointinnalle ovat toimivat rakenteet sekä sopivat tilat. Lähiöprojektin perustamat lähiöasemat Kontulassa, Myllypurossa ja Pihlajamäessä ovat vakiintuneet sosiaaliviraston asukastointinnan tiloiksi 2005–2007, Vanhassa Vuosaaressa jo 2000. Lähiöprojekti on pyrkinyt löytämään ratkaisuja asukastilojen puutteelle esikaupungeissa, ja esimerkiksi tietyllä väestönosalla suunnattuja tiloja on avattu myös alueen yhdistysten kokoontumisille ynnä muita niinä aikoina kuin tilat ovat vapaat.

Asukkaiden vapaaehtoistyöhön perustuvien kulttuuritahtumien kuten kaupunginosapäivien tai esimerkiksi musiikkijuhlien, Taiteiden yön tai Helsinki-päivän tapahtumien järjestämistä lähiöprojekti on tukenut toimintansa alusta alkaen. Kulttuuri on aluetyössä sosiaalisten verkostojen tärkeä kohtaamisalusta. Pihlajamäki goes Blues on järjestetty jo viisi kertaa ja se on antanut osallistumismahdollisuuksia sellaisillekin uusille aktiivisille asukkaille, joita perinteinen seura- ja yhdistystoiminta ei kiinnosta. Myös Kurkimäen Skidirock on ollut esimerkki aktiivisesta asukastointinnasta.

Myllypuron, Kontulan, Pihlajamäen ja Vuosaaren lähiöasemilla työskennelleet lähiöarkkitehdit olivat asukkaiden tavoitettavissa muunmuassa ympäristön parannuksiin sekä korjaustoimintaan liittyvissä asioissa. Parannukset koskivat erityisesti asukkaiden arkielämän toimivuuden, viihtyisyyden ja turvallisuuden kannalta tärkeitä alueita, päiväkotien ja leikkipuistojen pihoja. Myös ympäristötaietta saatiin alueille parannusten yhteydessä. Toimintaa jatkavat lähiöarkkitehdit rakennusvalvontavirastosta käsin.

Lähiöprojekti aloitti vuonna 2008 Metrohelsinki-markkinointihankkeen Myllypuron, Itäkeskuksen, Herttoniemen, Roihuvuoren sekä Puotilan yritystoiminnan tukemiseksi. Hankkeessa mukana olevat yrittäjät ja kaupungin virkamiehet muodostavat yhteistyöryhmän, jossa yrittäjät saavat omat näkemyksensä esiin alueen elinkeinotoiminnan edistämiseksi. Metrohelsinki-hanke laajentuu myös Mellunkylän alueelle.

Urban II-yhteisöaloite

Suomen Urban II -yhteisöaloitteen (2001–2007) yhtenä tavoitteena oli asukkaiden omatoimisuuden tukeminen ja syrjäytymisen torjuminen tarjoamalla asukkaille mahdollisuuksia osallistua ympäristön laadun ja tietoyhteiskunnan kehittämiseen sekä luomalla uusia yhteistyö- ja palvelumalleja heikkojen ryhmien osallisuuden lisäämiseksi. Tähän liittyviä hankkeita oli Helsingissä yhteensä 31.

Yhtenä hankkeena oli Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskus Oy:n ja Suomen ympäristökasvatusseuran Ekoarki-hanke, jossa tuettiin ja kannustettiin ympäristötyötä saamalla lapset ja nuoret sekä alueen asukkaat osallistumaan yhteisten asioiden hoitamiseen ja parantamaan omaa elinympäristöä. Ekoarki-hankkeen vaikuttavuus näkyi toimintaan osallistuneiden asenteissa, tiedoissa ja taidoissa sekä käyttäytymisessä. Asukkaiden oman arvion mukaan heidän kulutustottumuksensa muuttuivat hankkeen myötä ympäristöystävällisemmiksi. Hankkeessa syntyi myös useita uusia toimintamalleja ympäristövastuullisuuden edistämiseen.

Ekoarki jatkoi EU:n Alueiden kilpailukyky ja työllisyys -ohjelmassa 2007–2013 Pääkaupunkiseudun kaupunkien Espoon, Helsingin ja Vantaan yhteisenä hankkeena Viihdy, välitä, vaikuta, voi hyvin (4V) vuosina 2008–2011. 4V-hankkeen tavoitteena oli edistää kestävään elämäntapaan perustuvaa suurkaupunkikulttuuria hankealueilla. Kolmeksi pääteemaksi valittiin alueellinen asukastyö, kestävä kehityksen kasvatus sekä asuminen vuokratiloissa. Hankkeessa tehtiin tiivistä yhteistyötä kaupunkien, niiden vuokratilojen, asukasorganisaatioiden, järjestöjen, koulujen, päiväkotien ja leikkipuistojen kanssa.

Urban II -yhteisöaloite Helsingin sosiaaliviraston Sateenkaari-hanke kehitti yhdyskuntatyötä Helsingin Urban-alueella. Se muodosti välittäjäorganisaation ohjelman ja alueen kansalaisjärjestöjen välille helpottaen järjestöjen ja asukasryhmien osallistumista ohjelman toteuttamiseen hoitamalla keskitetysti EU-projektin hallinnon vaatimat toimet. Sateenkaaren vahvuutena oli alueellisen yhteistyön kehittämisen, toiminnan monipuolisuuden, alueen asukkaiden äänen kuulumisen sekä paikallisiin

tarpeisiin vastaamisen. Hanke kehitti uusia vaikuttamiskanavia, muun muassa aluefoorumit ja alueportaalit, ja alueellisten toimijoiden kirjo kasvoi. Hanke voimavaraisti ja aktivoi alueen järjestöjä ja muita toimijoita. Järjestöjen aloitteellisuus, kustannustietoisuus ja vastuunkanto alueesta kasvoivat ja toimijoiden välinen vuoropuhelu vilkastui. Hanke vahvisti asukkaiden hyvinvointia sekä paransi alueen ilmapäästöjä ja julkisuuskuvaa.

Hankkeen tukema järjestöjen aktiivisuus ja alueellinen yhteistyö jatkuivat ohjelmakauden jälkeen, mistä on osoituksena vuonna 2009 käynnistynyt lähidemokratiahanke Kontulassa ja sen ympäristössä.

Perinteiset siivoustalkoot

Helsingin keväisiä siivoustalkoita on järjestetty jo 21 vuotta, ja koko pääkaupunkiseudulla vuodesta 2003 al-

kaen. Talkoisiin osallistuu vuosittain noin 21 000–30 000 henkeä. Vuodesta 2004 alkaen rakennusvirasto on järjestänyt joissain kohteissa yritys yhteistyön avulla haravointitapahtumia. Rakennusviraston yritys- ja asukas yhteistyölle vuonna 2005 luotu brändi Hyvä kasvaa Helsingissä on vakiintunut osaksi viraston toimintaa (www.hyvakasvaa.fi). Vapaaehtoistoiminnan kehittäminen on lähtenyt käyntiin puistokummitoimintana rakennusvirastossa vuonna 2006. Vuonna 2010 puistokummeja oli 320.

Ainutlaatuiset kestävän kehityksen asukashankkeet

Osana paikallisagenda työtä tuettiin vuosina 1998–2003 asukasvetoisia kestävän kehityksen hankkeita noin 680 000 eurolla. Helsinki on ainoa suomalainen kaupunki, joka on merkittävässä määrin tukenut tällaisia asukas yhteisöjen ja kansalaisjärjestöjen toteuttamia pienimuotoisia hankkeita. Hankkeita toteutettiin yli 160.

Aihealue 16

Yhteistyö elinkeinoelämän kanssa

a) *Helsingin elinkeinotoiminnan monimuotoisuutta lisätään kehittämällä neuvonta- ja muita palveluja sekä parantamalla yritysten toimintaedellytyksiä elinkeinopoliittisen ohjelman mainitsemalla keinoin. Näin parannetaan myös helsinkiläisten työllisyyttä.*

b) *Kaupungin elinkeinopalvelu neuvoo yhteistyössä ympäristökeskuksen kanssa yrityksiä myös ympäristön-suojeluun ja ekotehokkuuden parantamiseen liittyvissä asioissa. Yrityksiä kannustetaan siirtymään toiminnas- saan ympäristöä säästävään tekniikkaan ja menetelmiin mukaan lukien kuljetukset ja logistiikka. Asukkaita, yri- tyksiä ja yhteisöjä kannustetaan kestävää kehitystä ja ekotehokkuutta edistävien keksintöjen ja innovaatioiden kehittelyyn.*

Uudenlaista yhteistyötä

Elinkeinopoliittinen ohjelma vuodelta 1998 korvattiin vuonna 2007 hyväksytyllä elinkeinostrategialla, joka painottaa elinvoiman ja kilpailukyyn lisäksi myös elinkeinotoiminnan monimuotoisuutta. Erityisesti yritysneuvonnan osalta monimuotoisuus on saanut lisää painoarvoa, sillä kaupungin strategiset linjaukset painottavat erityisesti alkavien yritysten merkitystä palvelutason ylläpitäjänä ja parantajana. Niinpä kaupungin molemmat yritysneuvontayksiköt yhdistettiin vuonna 2008 YritysHelsingiksi, maan suurimmaksi alkavien yritysten neuvontapisteeksi.

Kaupunki aloitti yhdessä yrittäjäjärjestöjen kanssa poikkihallinnollisten prosessien kehittämisen palvelumuotoilua apuna käyttäen. Palvelupolkuja kehittämällä syvennettiin YritysHelsingin yhteistyötä kaupungin hallintokuntien ja tytär- ja osakkuusyhteisöjen kanssa, tapahtumajärjestäjien lupaprosesseja sekä toimitilan hankkimisprosessia.

Palvelupolkuja on käynnistetty lisää ja elinkeinopoliittikan toteuttamisessa hallintokuntarajat ylittävä yhteistyö ja monitoimijaisiin hankkeisiin osallistuminen on tuonut uudenlaista yhteistyöajattelua, joka on korostunut erityisesti seudullisten hankkeiden lisääntymisenä.

Monimuotoisuutta on pyritty edistämään myös sekä omilla projekteilla että osallistumalla seudullisesti organisoituihin merkittäviin hankkeisiin, EU-rahoitteisiin hankkeisiin ja osaamiskeskusohjelmien toteuttamiseen. Forum Virium Helsingin toiminnassa, klusteripohjaisissa hankkeissa sekä osaamiskeskusohjelmien yhteydessä on noussut esiin myös ympäristö- ja kestävän kehityksen näkökulmat. Green Net Finland puolestaan on suunnitellut ja toteuttanut ympäristö- ja energia-alojen julkisten ja yksityisten toimijoiden verkostoitumista sekä pyrkii edistämään jäsentensä osaamista ja kansainvälistymistä.

Neuvontatyön strategisesti valittu painottuminen alkaviin ja aivan alkuvaiheen yrittäjiin on merkittävästi lisännyt maahanmuuttajanäkökulman esiin tuleamista. Maahanmuuttajayrittäjyyden osalta yhteistyö pääkaupunkiseudun kuntien kesken on lisääntynyt, sillä voimien keskittäminen yhteen yhteiseen yksikköön, YritysHelsinkiin, on osoittautunut kestäväksi ratkaisuksi. Maahanmuuttajien osuus uusista yrittäjistä on kasvanut ja lisännyt myös kansainvälisen toiminnan osalta monimuotoisuutta Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla.

2000-luvun alusta myös yhteistyö yrittäjäjärjestöjen kanssa on syventynyt ja vakiintunut. Kaupunki on organisoitunut elinkeinopoliittisen toimintansa yhdistämällä matkailu- ja kongressitoimiston, tapahtumayksikön, elinkeinokehityksen sekä YritysHelsingin yhdeksi osastoksi

ja tehostanut siten elinkeinopolitiikan mahdollisuuksia poikkihallinnollisten projektien läpivientiin ja tuloksekkaampaan yhteistyöhön elinkeinoelämän järjestöjen kanssa. Erityisesti yhteistyö Helsingin Yrittäjien kanssa on poikunut lukuisia yhteisiä hankkeita.

Räätälöityä ympäristöneuvontaa pk-yrityksille kehitettiin Ekokompassi-hankkeessa

Helsingin ympäristökeskus käynnisti vuonna 2008 yhdessä elinkeinopalvelun ja Tukkutorin kanssa pääkaupunkiseudullisen Ekokompassi-hankkeen, jossa luotiin toimintamalli pk-yritysten vapaaehtoiseen ympäristöneuvontaan. Hankkeen pääasiallinen tavoite oli toisaalta tarjota pk-yrityksille räätälöityjä ympäristöasioiden hallinnan työkaluja ja opastusta ympäristövastuulliseen toimintaan ja toisaalta kouluttaa uusyrityskeskusten yritysneuvoja ottamaan ympäristöasioita mukaan aloitettavien yrittäjien neuvontaan. Ekokompassi-hankkeessa kehitettiin samanniminen kevennetty ympäristöjärjestelmä erityisesti pk-yritysten tarpeisiin, jota pilotoitiin 37 pääosin matkailu- ja painoalan yrityksessä ja muissa organisaatioissa.

Hankkeen arvioinnissa todettiin, että Ekokompassi on osoittautunut toimivaksi ja pk-yritysten tarpeisiin hyvin soveltuvaksi ympäristöasioiden hallinnan ja kehittämisen työkaluksi. Yritykset odottavat saavansa hyötyjä muun muassa ympäristökuormituksen ja kustannusten pienentymisen sekä markkinahyödyn kautta. Ekokompassi-hanke on lisännyt yritysneuvojen ja ympäristökeskuksen yhteistyön ja koulutuksen kautta myös alkavien yritysten ympäristöosaamista. Tärkeimmiksi kehittämis-kohteiksi havaittiin Ekokompassin tunnettavuuden lisääminen, työkalujen jatkokehittäminen, ympäristökriteerien parempi huomioiminen kaupunkien hankinnoissa, Ekokompassi-yritysten verkostoitumisen edistäminen sekä yritysneuvonnan tuen vakiinnuttaminen.

Pääkaupunkiseudullinen Ilmastoinfo käynnistyi lokakuussa 2010. Ilmastoinfo auttaa sekä yrityksiä että asukkaita pienentämään hiilijalanjälkeään. Vuoden 2012 alusta Ekokompassi siirtyy Ilmastoinfon palveluksi.

Matkailu- ja kongressitoimisto toteutti ympäristövastuukyselyn syksyllä 2009 matkailusektorin yritysten keskuudessa. Kyselyn tulokset julkaistiin keväällä 2010 Helsingin matkailun yhteistyöfoorumissa. Matkailuelinkeinon toimijoita informoidaan ja kannustetaan ympäristösertifikaatin hankintaan. Sertifioituja yrityksiä markkinoidaan erikseen Matkailu- ja kongressitoimiston verkkosivuilla vastuullisen matkailun osiossa. Kongressiyksikön verkkosivuilla on ohjeet ympäristövastuullisen kokouksen järjestämiseen ja tapahtumayksikkö aikoo koota samankaltaisen ohjeistuksen tapahtumanjärjestäjien käyttöön.

Tukkutorilla pyrittiin vähentämään kuljetuksia

Tukkutorilla käynnistettiin vuonna 2007 logistiikkahanke, yritystoimintojen edistäminen sekä miellyttävämpään kaupunkiympäristöön ja ympäristöystävällisyyteen panostaminen. Alueella on yli 100 yritystä ja aktiivisina päivinä Tukkutorilta ajetaan noin 10 000–20 000 ajokilometriä.

Logistiikkahankkeen tarkoituksena oli kannustaa alueen yrityksiä yhdistelemään kuljetuksiaan, ja vaikuttaa täten yritysten logistisiin kustannuksiin, myös hiukkas-päästöihin, teiden kulumiseen, ruuhkien muodostumiseen ja meluun.

Logistiikkahankkeen pohjalta perustettiin TukkutoriOnline-järjestelmä, jonka pohjalta syksyllä 2010 kehitettiin uusi yrityspohjalta toteutettu Online Tori. Online Tori tarjoaa asiakkaille mahdollisuuden tilata tuotteita yhdellä kertaa monesta eri yrityksestä. Tukkuyrittäjät taas säästävät sekä luontoa että rahaa yhdistellessään kuljetuksia.

Aihealue 17

Kaupungin hankinnat

a) *Helsingin hankintatoimi tehostaa tiedotusta ja ohjeistusta kaupungin organisaatioille tuotteiden ja palveluiden koko elinkaaren aikaisten ympäristövaikutusten huomioon ottamiseksi hankintojen suunnittelussa, tarjouspyyntöjen tekemisessä ja tarjousten käsittelyssä. Kaikille kaupungin hankintojen kannalta merkittävälle tuoteryhmille laaditaan ympäristökriteerit.*

b) *Kaupungin tuotevalikoimiin etsitään ympäristöä vähiten kuormittavia vaihtoehtoja. Toimittaja- ja tuotelis-toihin lisätään tietoja yritysten ympäristöjärjestelmistä sekä tuotteiden ympäristömerkeistä, huollettavuudesta ja uudelleenkäytöstä. Tavaroiden kiertoa ja yhteiskäyttöä eri yksiköiden välillä lisätään. Kaupunki osallistuu tuotteiden ja palveluiden elinkaaritutkimuksiin.*

Julkinen sektori kestävien hankintojen edelläkävijäksi

Suomessa valtioneuvosto teki vuonna 2009 periaatepäätöksen, jolla kannustetaan kestäviin hankintoihin kaikkia julkisia toimijoita: valtion keskus- ja aluehallintoa sekä kuntakenttää.

Periaatepäätöksen mukaan julkinen sektori panostaa tulevaisuudessa entistä enemmän uusiutuvaan energiaan, passiivitaloihin, energia- ja ympäristömerkittyihin tuotteisiin ja palveluihin, vähäpäästöiseen liikkumiseen sekä ympäristöystävällisiin tarjottaviin julkisissa keittiöissä. Ministeriöille päätös on sitova, mutta kunnille ja valtion-yhtiöille periaatepäätöksen tavoitteet ovat suosituksia. Suositus oli, että vuonna 2010 vähintään 25 prosentissa hankinnoista ja vuonna 2015 hankinnoista 50 prosentissa otetaan ympäristönäkökohdat huomioon.

Hankintakeskus kilpailutti tuotteita ja palveluita vuonna 2010 yhteensä 147 000 000 euron arvosta. Niiden kilpailutusten yhteisarvo, joissa oli mukana ympäristökriteerejä, oli 56 782 803 euroa, mikä on 39 prosenttia kilpailutuksista. 101:ssä kilpailutuksesta 28:ssä kilpailutuksessa, eli 28 prosentissa, oli mukana ympäristökri-

teerejä. Tämä täyttää valtioneuvoston asettamat tavoitteet kunnille.

Ympäristömerkityistä tuotteista hiilijalanjälkilaskureihin Helsingin ekologisen kestävyuden ohjelmassa (HEKO 2005–2008) asetettiin tavoitteeksi, että tarjouspyynnöissä laaditaan tarkempia ympäristökriteerejä viidelle ympäristövaikutuksiltaan merkittävälle tuoteryhmälle (pesu- ja puhdistusaineet, mikrotietokoneet oheislaitteineen, toimistolaitteet sekä siivouspalvelut). Tämä tavoite toteutui lukuun ottamatta PC-tietokoneiden hankintaa, mutta HEKO-kauden jälkeen kaupungin sopimustuotevalikoiman tietokoneista suurin osa on Energy Star -merkittyjä laitteita, vaikkei energiatehokkuutta hankintakriteerinä olekaan käytetty.

Hankintakeskuksen kaikissa yhteishankinnoissa selvitetään nykyisin kestävä kehityksen huomioivien hankintakriteerien käyttö ja tarkistetaan niiden ympäristökriteerit. Vuonna 2010 kaupunginhallitus hyväksyi myös esityksen, jonka mukaan kaupungin omaan kalustoon hankitaan vain vähäpäästöisiä (alle 100 g CO₂/km) henkilöautoja, ellei ole perusteltua syytä poiketa säännöstä. Kuljetuskäyttöön hankittavien bensiini- ja dieselhenkilöautojen (ml. hybridit) hiilidioksidipäästöt ovat alle 150 g CO₂/km ja säännellyt päästöt Euro 5 -tasoa.

Vuonna 2002 ympäristömerkittyjä tuotteita oli hankintakeskuksen valikoimassa 37 kappaletta. Vuoteen 2010 mennessä ympäristömerkittyjä tuotteita löytyi jo noin 200 kappaletta.

Ympäristömerkkien, kuten pohjoismainen joutsenmerkki, EU-kukka ja Bra Miljöval, rinnalle on noussut vahvasti tuotteen ja palvelun hiilijalanjälkeen liittyvät kriteerit. Ensimmäinen kaupungin ilmastolaskuri kehitettiin rakennusvirastossa arvioimaan katu- ja puistokalusteiden koko elinkaaren aikaisia hiilidioksidipäästöjä. Laskuria käytettiin vuonna 2009 ”esteetön penkki” -sarjan CO₂-päästöjen laskennassa ja hankinnan kokonaistaloudellisen arvion perustajana.

HSY:n vetämässä Julia 2030 -hankkeessa kehitetään ilmastolaskurit toimistopaperin, pehmopaperien, kannettavien tietokoneiden, hygieniatuotteiden sekä toimistotuotteen tuoteryhmiin. Lisäksi hankkeessa on tuotettu kattava ohje hankkijoille ja hankintalakimiehille kestävän kehityksen huomioimiseksi julkisissa hankinnoissa.

Hankinnat ja ympäristöyhteistyö

Hankintakeskus perusti vuonna 2008 ympäristöasiantuntijan toimen. Ympäristöasiantuntijalle on ollut kysyntää myös kaupungin ulkopuolisissa verkostoissa. Helsinki valittiin samana vuonna kansallisen ekohankintaverkoston puheenjohtajaksi ja vuonna 2009 kaupunki liittyi kansainvälisen paikallishallintojen yhteisjärjestö ICLEI:n kestävien hankintojen Procura+-kampanjaan, jossa Helsinki toimii puheenjohtajana vuoteen 2011 asti. Vuonna 2010 Helsingissä järjestettiin myös Procura+-seminaari.

Hallintokuntien hankinnat ilman rakennusviraston, Staran sekä muiden liikelaitosten kuin Taloushallintopalvelun hankintoja olivat vuonna 2009 yhteensä 1 649 miljoonaa euroa. Ympäristökriteerien huomioiminen on haastavaa eri hallintokuntien hankkijoille ja tukipalveluiden tarve eri virastoissa on kasvussa.

Hankintakeskus kehitti yhdessä ympäristökeskuksen kanssa hankintojen kestävän kehityksen kokonaiskonseptin vuoden 2010 aikana. Konseptin toteuttamiseksi hankintakeskus ja ympäristökeskus valmistelevat kaupungin hankintastrategian yhteyteen kaupungin hankintojen kestävän kehityksen toimintaohjelman, jolla hallintokuntia tuetaan kestävän kehityksen huomioimisessa hankinnoissaan. Toimintaohjelma sisältää muun muassa hallintokuntaakohtaisesti tehtävien hankintojen analysoinnin sekä kestävien hankintojen koulutusta. Myös ekotukihankkeessa on koulutettu kaupungin ekotukihenkilöitä hankintojen ympäristöasioihin liittyen.

Hallintokunnat luottavat hankintakeskukseen

Useat virastot ilmoittavat käyttävänsä hankintakeskuksen kilpailuttamia tuotteita ja valitsevansa ympäristömerkittyjä tuotteita, mikäli kustannus ei ole esteenä. Esimerkiksi Palmialla ympäristömerkittyjen tuotteiden osuus käytetyistä puhdistusaineista on jo yli 80 prosenttia.

Nuorisoesiintymäkeskuksella on oma hankintastrategia, jonka yhtenä painopisteenä on hankintojen ekologisuus. Keskimäärin puolet nuorisotaloista ilmoittaa huomiovansa ympäristönäkökohdat hankinnoissa miltei aina. Tuotteiden valinnassa pyritään kiinnittämään huomiota kierrätettävyyteen sekä energiankulutukseen.

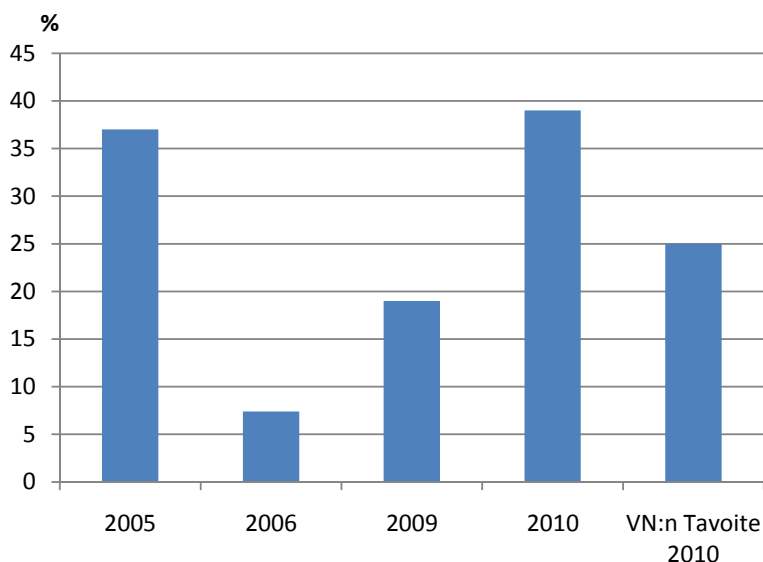
Rakennusviraston elinkaarilaskelmat ottavat huomioon hankintojen elinkaaritutkimukset ja rakennusvirasto on osallistunut myös talonrakennuksen elinkaaritutkimuksiin. Esimerkkejä ympäristöä vähemmän kuormittavien vaihtoehtojen käyttämisestä ja tutkimisesta ovat rakennusviraston käyttämät M1-luokan materiaalit sekä rakennusviraston teettämät tutkimukset ATK-laitteiden ympäristökriteereistä.

Sosiaaliviraston Pakilan työkeskus toimii kaupungin omana kierrätyskeskuksena. Se hakee virastoilta poistettavia kalusteita ja laitteita sekä toimittaa niitä uudelleen käyttöön. Rakentamispalvelu Staran kierrätyskeskus Oulunkylässä vastaanottaa ylimääräiset, uudet ja käytetyt käyttökelpoiset rakennusmateriaalit. Kaupungin virastot ja liikelaitokset toimittavat sinne myös tarpeettomaksi käyneitä tavaroita kuten käytöstä poistetut ajoneuvot, pienkoneet ja työkalut. Sen sijaan kaupungin intrassa ollut tavaravaihto-sivusto on poistettu käytöstä.

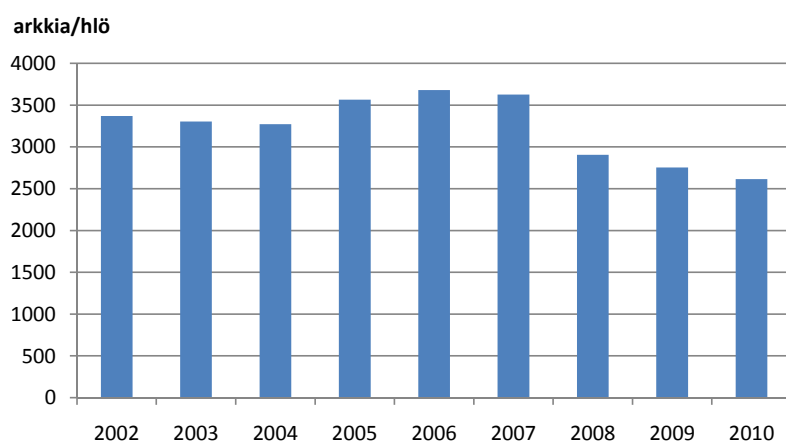
Hankintojen kestäväyttämisen haasteet

Helsingin hankintatoimi on kehittänyt ohjeistusta ja tietotusta kaupungin organisaatioille, mutta osin työ on vielä kesken. Hankintojen kestäväyttämiskonseptin avulla tavoitteeseen päästään lähivuosien aikana. Haasteellisinta on ollut hallintokuntien erillishankintojen ympäristönäkökohtien edistäminen, sekä seurantarjestelmän luominen niille. Myös uuden ympäristöpolitiikan luonokseen sekä globaalin vastuun strategialuonokseen on sisällytetty konkreettisia ja mitattavia tavoitteita kaupungin hankintojen kestäväyttämiseksi jatkossa.

Helsinki on ottanut askeleen myös luomu- ja lähiruuan osuuden kasvattamisesta kaupungin tuottamassa ruokailussa. Kaupunginhallituksen ruokakulttuurin linjauksia koskevalla päätöksellä 28.6.2010 luomuruoka-aineiden osuutta päiväkodeissa nostetaan 50 prosenttiin vuoteen 2015 mennessä. Tavoite on haasteellinen, kun otetaan huomioon luomuelintarvikkeiden korkeampi hintatason monissa tuoteryhmissä.

Kuvio 33. Ympäristökriteerien osuus kaupungin keskitetyissä hankinnoissa, prosenttia kaikista keskitetyistä hankinnoista vuosina 2005–2010. Lähde: Helsingin kaupungin hankintakeskus.

Kuvio 34. Henkilöstön paperinkulutus (A4) työntekijää kohden vuosina 2002–2010. Lähde: Helsingin ympäristötilasto.

Keskeiset indikaattorit ja niiden tulkinta

Kaupungin keskitetyillä hankinnoilla tarkoitetaan tässä hankintakeskuksen kilpailuttamia hankintoja. Vuoden 2005 luvussa ovat mukana kaupungin bussiliikenteen kilpailutukset, jotka siirtyivät tämän jälkeen HKL:lle ja edelleen HSL:lle (Kuvio 33). Prosenttiosuudet on laskettu ympäristökriteerit sisältävien hankintojen arvon (euroina) suhteena kaikkien keskitettyjen hankintojen arvoon (euroina). Viimeisen parin vuoden aikana tehty työ hankintojen kestäväntekemiseksi näkyy tilastossa.

Kaupungin henkilöstön paperinkulutus

Vuoteen 2007 kaupungin paperinkulutus oli lievässä kasvussa työntekijää kohden laskettuna (Kuvio 34). Paperinkulutukselle asetettiin jo HEKO-ohjelmassa vuonna 2005 kymmenen prosentin vähennystavoite vuoteen 2008 mennessä. Tavoite saavutettiin ja sen jälkeenkin kulutus on pienentynyt.

Vähentymisen taustalla on useita syitä, joista keskeisimpiä lienevät sähköisten tietojärjestelmien ja kokouskäytäntöjen yleistyminen hallintokunnissa, kaksipuolisen ja pienentävän kopioinnin ja tulostamisen lisääntyminen sekä yleinen ympäristötietoisuuden paraneminen muun muassa ekotukitoiminnan kautta. Paperinkulutuksen vähentäminen on useassa virastossa otettu myös osaksi ympäristöjohtamista ja tulospalkkiojärjestelmää.

Aihealue 18

Ympäristöjohtaminen

a) Kaupungin virastojen ja liikelaitosten tulee sisällyttää ympäristöjohtaminen osaksi johtamisjärjestelmäänsä. Ympäristöjohtamista kehitetään ympäristöjärjestelmiä (esim. EMAS tai ISO 14001) käyttäen ja hyödyntäen kansainvälistä ja organisaatioiden välistä yhteistyötä sekä muiden kaupunkien kokemuksia.

b) Kaikessa kaupungin suunnittelussa ja päätöksenteossa huomioidaan läpäisevästi ympäristöasiat ja pyritään haitallisten vaikutusten ennaltaehkäisyyn. Merkittävien suunnitelmien ja hankkeiden yhteydessä tehdään kattavat ympäristövaikutusten ja sosiaalisten vaikutusten arvioinnit.

Yhteenvedo toteutuksesta

Helsingin kaupunginvaltuusto päätti jo vuonna 1999, että kaupungin tavoitteena on ympäristöasioiden hallinnan sisällyttäminen osaksi koko kaupunginhallinnon johtamista. Vuonna 2005 kaupunginvaltuusto hyväksyi ympäristöpolitiikan, joka edellyttää, että virastot, liikelaitokset ja tytäryhteisöt tehostavat ympäristöjohtamistaan. Ympäristöpolitiikan päivittäminen sisältyy kaupungin strategiaohjelmaan, ja sen päivistytyö on parhaillaan käynnissä.

Ympäristöjohtamisen keinovalikoima on laaja

Ympäristöjohtamisen edistämisessä voidaan erottaa kaupungin tason toimet ja hallintokuntien toimet.

Koko kaupungin tason ympäristöjohtamisen keskeinen väline on ollut ympäristöohjelmatyö. Helsingillä on ollut vuodesta 1990 alkaen kaikkiaan neljä ympäristöohjelmaa, joista viimeisin, Helsingin ekologisen kestävyys ohjelma (HEKO) kattoi vuodet 2005–2008. Muita kaupungin tason ympäristöjohtamisen välineitä ovat olleet kaupunginhallituksen hyväksymät suunnittelun yleiset lähtökohdat ja talousarvio-ohjeet, talousarvioon asetetut ympäristötavoitteet sekä vuosittainen Helsingin kaupungin ympäristöraportti. Myös kaupungin strategiaohjelman ympäristöasioihin liittyvät tavoitteet ovat keskeinen ympäristöjohtamisen väline.

Ympäristökeskus on vuosina 2008–2009 tilannut kaksi erillistä ympäristöjohtamisen arviointia. Net Effect Oy arvioi vuonna 2008 kaupungin ympäristöjohtamisen rakenteita ja vaikuttavuutta. Rotterdamin kaupungin kanssa vuonna 2009 toteutetussa ympäristöjohtamisen vertaisarviossa pääpaino oli puolestaan ympäristönsuojelun osa-alueiden vaikuttavuuden arviossa. Kummassakin näistä arvioinnista Helsingille esitettiin runsaasti kehittämissuhteita, jotka on otettu huomioon muun muassa uuden ympäristöpolitiikan valmistelussa.

Ympäristökeskuksen koordinoimien ympäristöjohtamisen kehittämistoimien lisäksi tarkastuslautakunta ja -virasto ovat osallistuneet ympäristöjohtamisen toteuttamiseen. Viimeisin arviointi on vuodelta 2010, jossa arvioitiin kaupunkikonsernin ympäristöjohtamista ja siitä raportoitiin ja annettiin kehittämissuosituksia tarkastuslautakunnan arviointikertomuksessa vuodelta 2010.

Viime vuosina kaupunki on myös laatinut useita ympäristönsuojelun eri osa-alueiden ohjelmia, muun muassa ilmansuojeluohjelman, meluntorjunnan toimintasuunnitelman, luonnon monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelman ja energiapolitiittiset linjaukset. Tämä ympäristöohjelmatyön sektoroituminen yhdessä strategian ympäristölinjausten kanssa on johtanut siihen tilanteeseen, että tarvetta kattavalle ympäristöohjelmalle ei enää ole.

Useiden hallintokuntien ympäristöjohtaminen on kymmenessä vuodessa edistynyt varsin hyvin. Standardoituja ympäristöjärjestelmiä ovat ottaneet käyttöön Helsingin Satama (jo vuonna 2000), Helsingin Energia voimalaitoksissaan ja kaukolämpö- sekä lämpökeskustoiminnoissa ja viimeisimpänä Palmia vuonna 2010. Näiden lisäksi kaupunginkirjasto on lähtenyt kehittämään ympäristöjohtamistansa kevennetyn ympäristöjärjestelmän Ekokompassin välityksellä. Vuonna 2010 auditoitiin pilottina Vallilan kirjaston ympäristöjärjestelmä, ja kaksi muuta kirjastoa on alkanut toteuttaa Ekokompassia. Ekokompassi on kevennetty ympäristöjärjestelmä, joka on kehitetty yhdessä pääkaupunki-

Ympäristöjärjestelmän ohjelmakaudella sertifioineet ja ympäristöohjelman laatineet / laatimassa olevat sekä ympäristötavoitteita asettaneet hallintokunnat:

Virasto tai liikelaitos	Sertifioitu ympäristöjärjestelmä	Ympäristöohjelma tai vastaava	Ympäristötavoitteita ja -seurantaa
Helsingin Energia	voimalaitokset, lämpökeskukset ja kaukolämpötoiminta ISO 14 001 Green Office (7 toimistoa)	sisältyy järjestelmiin	sisältyy järjestelmiin ja talousarviossa
Helsingin Satama	ISO 14 001	sisältyy järjestelmään	sisältyy järjestelmään ja talousarviossa
Palmia	ISO 14 001	sisältyy järjestelmään	sisältyy järjestelmään
Opetusviraston hallinto	Green Office	sisältyy järjestelmään	sisältyy järjestelmään ja talousarviossa
Opetusvirasto, koulut	Vihreä lippu tai Okka-sertifikaatti 25 koulussa	ympäristöohjelma kaikissa kouluissa ja oppilaitoksissa	sisältyy ohjelmaan
Kaupunginkirjasto	Ekokompassi Vallilan kirjastossa, tekeillä kahdessa kirjastossa	viraston ympäristöohjelma	sisältyy ohjelmaan
HKL	pääkonttori Green Office 2010 asti	muussa toiminnassa sertifioimaton ympäristöjärjestelmä	sisältyy järjestelmään
Sosiaalivirasto	Vihreä lippu viidessä päiväkodissa / leikkipuistossa	päivitettävänä	sisältyy ohjelmaan
Rakennusvirasto		viraston ympäristöohjelma	sisältyy ohjelmaan ja talousarviossa sitovina
Kiinteistövirasto		viraston ympäristöohjelma ja tilakeskuksen ympäristöohjelma	sisältyy ohjelmaan
Ympäristökeskus		viraston ympäristöohjelma	sisältyy ohjelmaan ja talousarviossa sitovina
Ruotsinkielinen työväenopisto Arbis		miljöprogram	sisältyy ohjelmaan
Nuorisoasiainkeskus		kestävän kehityksen ohjelma	sisältyy ohjelmaan

Virasto tai liikelaitos	Sertifioitu ympäristöjärjestelmä	Ympäristöohjelma tai vastaava	Ympäristötavoitteita ja -seurantaa
Kaupunkisuunnitteluvirasto		tekeillä	talousarviossa sitovina
Pelastuslaitos		tekeillä	
Suomenkielinen työväenopisto		tekeillä	
Terveyskeskus		tekeillä	talousarviossa
Taidemuseo		tekeillä	
Hankintakeskus			talousarviossa sitovana
Asuntotuotantotoimisto			talousarviossa
Rakennusvalvontavirasto			talousarviossa
Liikuntavirasto			talousarviossa

seudun kuntien kanssa ja se perustuu vastaaviin pohjoismaisiin ympäristöjärjestelmiin.

Useissa suurissa ja keskikokoisissa hallintokunnissa ympäristöohjelma tai kestävä kehityksen ohjelma on keskeinen ympäristöjohtamisen väline. Monilla pienemmillä virastoilla ympäristöjohtaminen on kytketty joko tuloskorttiin tai tulospalkkiojärjestelmään. Näin on tehty Tukutorilla, henkilöstökeskuksessa ja taidemuseossa.

Useassa hallintokunnassa ekotukitoiminnan kehittäminen on kytketty osaksi ympäristöjärjestelmän toteutusta. Ekotukitoiminta tukee hallintokunnissa henkilöstön osallistamista, esimerkiksi ympäristöohjelmien toteutuksen kautta.

YVA-menettely

Ympäristövaikutuksiltaan merkittävistä hankkeista laaditaan arvioinnit ympäristövaikutusten arviointimenettelylain (YVA-laki) mukaisesti. Kaupungin omien hankkeiden YVA-menettelyjen ohjausryhmässä ovat mukana hankkeesta vastaavan hallintokunnan lisäksi kaupungin asiantuntijavirastojen ja yhteysviranomaisena toimivan Uudenmaan ELY-keskuksen edustajat. Helsingissä YVA-lain mukaisia menettelyjä on toteutettu jo lukuisia, viimeisinä HSY:n jätevoimalan ja Länsisalmi-Vuosaari 400 kV:n voimajohto-hankkeen ympäristövaikutusten arviointimenettelyt.

Vuonna 2005 voimaan tullut laki suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arviointimenettelystä (SOVA-laki) edellyttää ympäristövaikutusten arviointia myös lakisääteisistä ohjelmista ja suunnitelmista. Tällaisia Helsinkiäkin koskevia ovat muun muassa maakuntaohjelmat ja pääkaupungin liikennejärjestelmäsuunnitelma (PLJ).

Arvio tavoitteiden toteutumisesta

Kaiken kaikkiaan tavoite on toteutunut sekä kaupungin tasolla että hallintokunnissa varsin hyvin. Kaupungin tasolla ympäristöjohtaminen sisältää ympäristöjärjestelmien peruselementit. Yhtenäisen ympäristöohjelman puuttumista voi pitää ongelmana, mutta toisaalta sen tarvetta korvaavat useat ympäristönsuojelun osa-alueiden ohjelmat.

Hallintokunnissa on runsaasti eroja ympäristöjohtamisen toteuttamisessa. Merkittävimmät liikelaitokset ja suurimmat virastot ovat toteuttaneet ympäristöjohtamista hyvin, joskin sosiaalivirastolla ja terveyskeskuksella haaste on melkoinen, ottaen huomioon virastojen koon ja käytössä olevat resurssit. Terveyskeskuksessa haaste on viime aikoina otettu vakavasti, josta osoituksena on kattava ympäristökatselmus ja ympäristöohjelmatyö. Vain muutamassa pienessä virastossa ympäristöjohtamisessa ollaan vielä käynnistysvaiheessa, mutta ympäristökeskus on jo käynyt keskusteluja myös näiden ympäristöjohtamisen kehittämisestä ja valmentamisesta.

Aihealue 19

Seudullinen yhteistyö

a) *Helsinki pyrkii vahvistamaan yhteistyötä sekä pääkaupunkiseudun että muun Helsingin seudun kuntien kanssa erityisesti maankäytön ja liikenteen suunnittelun, asuntopolitiikan, joukkoliikenteen järjestämisen, vesi- ja energiahuollon, jätehuollon ja ympäristönsuojelun sekä ulkoilu- ja virkistysaluel palvelujen kehittämisessä.*

b) *Helsinki pyrkii lisäksi vahvistamaan kestävän kehityksen mukaisia painotuksia pääkaupunkiseudun ja Uudenmaan maakunnan pitkän aikavälin kehittämissuunnitelmien ja -ohjelmien kuten Pääkaupunkiseudun tulevaisuuskuva -skenaarion (PKS) ja Pääkaupunkiseudun liikennejärjestelmäsuunnitelman (PLJ) sekä Uudenmaan aluekehittämisohjelman, maakuntasuunnitelman ja maakuntakaavan tarkistus- ja laadintaprosesseissa.*

Pääkaupunkiseudun ja Helsingin seudun yhteistyö on edennyt voimakkaasti

Pääkaupunkiseudun yhteistyö on ohjelmakaudella tiivistynyt merkittävästi. Vuonna 2004 perustettiin Pääkaupunkiseudun neuvottelukunta ohjaamaan ja koordinoimaan seudun strategista suunnittelua ja kuntien yhteistyötä palvelujen, asuntopolitiikan, maankäytön ja liikenteen kehittämisessä. Neuvottelukunta hyväksyi marraskuussa 2004 pääkaupunkiseudun yhteisen vision ja strategian, jotka tarkistettiin vuonna 2009. Strategian päämääränä on muun muassa yhdyskuntarakenteen tiivistäminen, joukkoliikenteen edistäminen ja ilmastonmuutoksen hillitseminen.

Myös Helsingin seudun kuntien yhteistyö on tiivistynyt. Helsingin seudun yhteistyökokous on neljäntoista Helsingin seudun kunnan johtavien luottamushenkilöiden yhteistoimintaelin. Yhteistyöhön osallistuvat pääkaupunkiseudun kaupungit (Helsinki, Espoo, Vantaa ja Kauniai- nen) sekä KUUMA-kunnat (Järvenpää, Nurmijärvi, Tuusula, Kerava, Mäntsälä, Pornainen) ja neloset (Hyvinkää, Kirkkonummi, Vihti ja Sipoo). Helsingin seudun yhteistyösopimus astui voimaan vuonna 2005.

Seutuyhteistyön tavoitteena on Helsingin seudun kansainvälisen kilpailukyvyn turvaaminen. Yhteistyö perustuu Helsingin seudun kuntien yhteiseen näkemykseen alueen haasteista ja yhteiseen tahtoon vaikuttaa alueen kehittämiseen. Seutuyhteistyön kohteena ovat erityisesti maankäyttö, asuminen ja liikenne sekä seudulliset palvelut. Yhteistyön sisällöstä sovitaan asia- tai hankekohtaisesti. Helsingin seudun yhteistyökokous hyväksyi 5.11.2009 kokouksessaan Helsingin seudun vision. Sen mukaan ”Seudun eheä yhdyskuntarakenne on hyviin joukkoliikenneyhteyksiin perustuva, toiminnoiltaan monipuolinen, ekotehokas ja vähähiilinen.”

Vuonna 2007 Helsingin seudulla tehtiin yhteinen maankäytön, asumisen ja liikkumisen MAL -strategia ja suunnitelma Helsingin seudun MAL -yhteistyön tueksi. Samaan aikaan aloitettiin myös Helsingin seudun visio 2050 -valmistelutyö, jonka tiimoilta pidettiin kansainvälinen Greater Helsinki Vision 2050 -ideakilpailu. Helsingin seudun visio 2050 valmistui vuoden 2008 lopulla, minkä jälkeen aloitettiin Helsingin seudun MAL -2030 strategian valmistelu. Sitten Helsingin seudun kuntien yhteistyönä on valmisteltu Helsingin seudun MAL -2050:n strategisia linjauksia, ja parhaillaan Helsingin seudulle laaditaan yhteistä maankäytön kehityskuvaa.

HSY:n ja HSL:n perustaminen on voimistanut seudun ympäristöyhteistyötä

Pääkaupunkiseudun ympäristöyhteistyössä tehtiin merkittävä uudistus vuoden 2010 alussa, jolloin YTV:n organisaatio ja pääkaupunkiseudun vesi- ja viemärlaitostointia yhdistämällä muodostui HSY – Helsingin seudun ympäristöpalvelut kuntayhtymä. HSY:ssä yhdistyvät Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniai- sten vesilaitokset ja Pääkaupunkiseudun yhteistyövaltuuskunnan (YTV) jätehuolto sekä seutu- ja ympäristötieto.

Vuoden 2010 alussa muodostettiin myös HSL – Helsingin seudun liikenne -kuntayhtymä. Jäsenkuntina ovat Helsinki,

Espoo, Vantaa, Kauniainen, Kerava ja Kirkkonummi. Kuntayhtymä vastaa jäsenkuntiensa joukko liikenteen suunnittelusta, järjestämisestä ja matkustajainformaatiosta sekä Helsingin seudun liikennejärjestelmäsuunnitelman laatimisesta. Helsingin seudun kuntien yhteistyönä on valmisteltu Helsingin seudun liikennejärjestelmäsuunnitelmaa (HLJ 2011).

Voimassa oleva pääkaupunkiseudun liikennejärjestelmäsuunnitelma on hyväksytty YTV:n hallituksessa maaliskuussa 2007. Suunnitelman ympäristövision mukaan ”Liikennejärjestelmän energiatehokkuus paranee. Liikenteen päästöt ja terveyshaitat vähenevät” Suunnitelmassa on tältä pohjalta linjattu liikkumisen kysyntää, joukko liikennepalveluja ja liikenteen infrastruktuuria. Liikenne- ja viestintäministeriö, Helsingin, Espoon, Vantaan ja Kauniaisten kaupungit sekä YTV solmivat aiesopimuksen PLJ 2007:n toteuttamisesta elokuussa 2007.

Toimintojen luonteesta johtuen seudullinen yhteistyö on luontevaa ja kaupunkien sujuvalla seudullisella ympäristöyhteistyöllä on pitkät perinteet. Yhteistyöorganisaatioina toimivat HSY:n ja HSL:n lisäksi muunmuassa Vantaanjoen ja Helsingin seudun vesiensuojeluyhdistys, Pääkaupunkiseudun Kierrätyskeskus Oy, Viikin Löytöeläintalo, MetropoliLab Oy (ympäristö-, vesi- ja elintarviketutkimus) sekä Kuutosten eli Suomen kuuden suurimman kaupungin ympäristöyhteistyö (indikaattori-seuranta, ympäristön tilan raportointi, koulutusten järjestäminen).

Myös ilmasto- ja ympäristöasioissa yhteistyö on vahvistunut

Pääkaupunkiseudulla yhdessä valmisteltu pääkaupunkiseudun ilmastostrategia, yhdessä rakennettava pääkaupunkiseudun ilmastomuutoksen sopeuttamisstrategia, ja kunta-alan energiatehokkuussopimukseen (KETS) liittyminen luovat yhtenäiset lähtökohdat kaupunkien ilmastotyölle. Kaupungeilla on lisäksi menossa monta yhteistä ilmastoon ja energiaan liittyvää hanketta yhdessä muiden yhteistyötahojen kanssa.

Helsingin, Espoon ja Vantaan ympäristöyhteistyö on tiivistynyt myös Ekokompassi-, Ekotuki- ja JULIA2030-hankkeiden kautta. Ekokompassissa kehitettiin kaupunkien kesken toimintamalli pk-yritysten ja kaupunkien ympäristöyhteistyölle ja sitä tukemaan kevennetty ympä-

ristöjärjestelmä yrityksille. Ekotuki- ja JULIA 2030-hankkeissa laajennettiin Helsingin kehittämää ekotukitoimintaa ja koulutettiin kaupunkeihin satoja ekotukihenkilöitä. JULIA-hankkeessa kehitettiin kaupunkien yhteistyönä myös useita ilmastolaskureita jätehuoltoon, liikenteeseen, toimitiloille ja hankintojen tueksi.

Vuosina 2004–2006 pääkaupunkiseudun kaupungit toteuttivat yhteistyössä Helsingissä järjestettyjen yleisurheilun MM 2005 -kilpailujen ympäristöohjelman (ECOMASS) ja sen pohjalta ekotehokkaan massatapahtuman käsikirjan. 4V-hankkeessa vuosina 2009–2011 puolestaan kehitettiin kaupunkien kesken ja Pääkaupunkiseudun kierrätyskeskuksen koordinoimana mahdollisuuksia kestävään, viihtyisään ja vastuulliseen kaupunkiasumiseen yhdessä asukkaiden, asuinkiinteistöjen, koulujen, päiväkotien ja yhdistysten kanssa.

Pääkaupunkiseudulla käynnistyi uusi koheesio- ja kilpailukykyohjelma (PKS-KOKO) vuoden 2010 alussa. Ohjelman ympäristövaikutukset on arvioitu yhdessä ympäristökeskuksen kanssa. Arvion mukaan valtaosa ympäristövaikutuksista on myönteisiä.

Esimerkkejä muista seutuyhteistyönä toteutetuista hankkeista, joissa kestävä kehityksen näkökulmaa on edistetty:

- World Design Capital -vuosi 2012
- pelastustoiminnan riskianalyysien tekeminen
- raskaan kemikaalitorjuntayksikön perustaminen
- nuorisotyön auditointi- ja itsearviointimallin kehittäminen
- matkailuneuvonta
- kaivulupakäytäntöjen yhtenäistäminen

Haasteita

Vuoden 2010 aikana on kaupunkien aloitteesta selvitetty Helsingin ja Vantaan kaupunkien mahdollisen yhdistymisen hyötyjä ja haittoja useiden selvitysten kautta. Lisäksi samaan aikaan on tehty ns. kaksipuolaisen seutuhallinnon selvitys, jonka tavoitteeksi asetettiin yhteisesti selvittää kaksipuolaisen seutuhallintomallin edut ja haitat ottaen huomioon hallinnon tehostuminen, paikallisdemokratian toimivuus sekä kuntalaisten palvelujen saataavuus ja tehokkuus. Tehdyissä selvityksissä on huomioitu myös kestävä kehityksen näkökulma.

Aihealue 20

Helsingin kansainvälinen yhteistyö

a) *Helsinki kehittää edelleen ympäristönsuojeluun ja kestävän kehityksen edistämiseen liittyvää yhteistyötä Itämeren alueella, erityisesti Pietarin, Tallinnan, Riian ja Tukholman kaupunkien sekä alueellisten yhteistyöjärjestöjen kanssa. Lisäksi Helsinki toimii aktiivisesti kansainvälisessä yhteistyössä merenkulun ja satamatoiminnan haitallisten ympäristövaikutusten ja ympäristöriskien vähentämiseksi. Lähialueyhteistyön erityisenä painopisteenä on Suomenlahden tilan parantaminen.*

b) *Helsinki toimii aloitteellisesti Euroopan unionin suuntaan ympäristönsuojelun ja kestävän kehityksen edistämiseksi ja lisää hanke- ja asiantuntijayhteistyötä erityisesti Eurocities, Access ja Energie Cités -järjestöjen kanssa sekä Euroopan kaupunkien kestävän kehityksen kampanjan puitteissa. Lisäksi Helsinki edistää omalta osaltaan kansalaisjärjestöjen ja asukasryhmien Eurooppa- ja lähialueyhteistyötä edellä mainituilla aloilla.*

Helsinki edistänyt kestävää kehitystä kansainvälisessä yhteistyössä

Helsingin kansainvälinen yhteistyö kestävän kehityksen edistämiseksi on raportointikaudella ollut monipuolista. Helsinki on ollut aktiivinen EU:n Itämeristrategian luomisessa ja vaikuttanut Itämeriohjelman kautta Itämeren alueen ympäristönsuojelu- sekä liikennehankkeisiin. Kaupunki on ollut aktiivinen Itämeren alueen verkostoissa (erityisesti Baltic Metropoles-, Metrex-, sekä UBC-järjestöissä). Kaupunki tekee tiivistä yhteistyötä pohjoismaisten pääkaupunkien kanssa ja vaikuttaa valituissa kansainvälisissä verkostoissa. Esimerkiksi ympäristökeskus on toiminut aktiivisesti Eurocities-järjestössä ja toimi Greening the local Economy -työryhmän puheenjohtajana vuonna 2010.

Helsingin ja Pietarin sekä sen lähialueiden välistä yhteistyötä tehdään kumppaneiden kanssa yhteistyössä Pie-

tarin Helsinki-keskuksessa ja EU-edunvalvontaa hoitaa Helsingin EU-toimisto Brysselissä.

Helsingin kaupunki sitoutui kestävän kehityksen tavoitteisiin helmikuussa 1995 kaupunginhallituksen allekirjoittamaa Aalborgin asiakirjana tunnetun Euroopan kaupunkien kestävän kehityksen asiakirjan ensimmäisten joukossa. Tavoitteet pohjasivat YK:n ympäristön ja kehityksen konferenssissa Rio de Janeirossa 1992 vahvistamaan kestävän kehityksen Agenda 21 -toimintaohjelmaan. Prosessi on toiminut suunnannäyttäjänä ja sittemmin mallina hallintokuntien rajat ylittävälle poikkihallinnolliselle toiminnalle.

Kaupunginvaltuuston 13.2.2008 hyväksymässä kansainvälisen toiminnan strategiassa todetaan, että metropoliveton globalisaatio on voimistunut, mikä lisää aluetalouksien ja yhteiskuntien keskinäisriippuvuutta. Ympäristöuhat ja turvallisuusriskit yhdistävät yli rajojen.

Euroopan unionin Itämeren alueen strategian hyväksyttiin Eurooppa-neuvostossa lokakuussa 2009. Kyseessä on unionin ensimmäinen aluestrategia, jonka tavoitteena on Itämeren alueen kehittäminen. Sen yhtenä pääpainopisteenä on kestävä ympäristöpolitiikka. Helsingin kaupunki osallistuu strategian toimeenpanoon, kehittämiseen ja siihen liittyvien kärkihankkeiden toteuttamiseen.

Itämeren alueen kestävään kehitykseen liittyvät kiinteästi ympäristöasioiden lisäksi myös liikennekysymykset. Helsingin liikenneinfrastruktuuri rakentuu vahvasti raiteiden varaan. Sujuvat ja nopeat liikenneyhteydet sekä Tallinnaan että Pietariin ovat perusta Suomenlahden alueen yhteiselle kehittämiselle.

Suomenlahden alueen vahvistuminen idän ja lännen välisen kaupan logistisena keskuksena merkitsee myös

ulkoisten liikenneyhteyksien vahvistamista. Raideliikennettä halutaan vahvistaa myös kansainvälisessä mitta-kaavassa. Jo nyt nopea junayhteys Pietariin vaikuttaa alueen liikennevirtoihin.

Helsinki vetää RBGC-hanketta, joka tähtää itäisen Itämeren alueen saavutettavuuden parantamiseen sekä kaupunkien ja alueiden kilpailukyvyyn edistämiseen. RBGC liittyy laajempaan, tulevaisuudessa toteutettavaan Rail Baltica -ratayhteyteen, joka tulee toteutuessaan yhdistämään Helsingin, Tallinnan, Riian, Kaunasin ja Varsovan. Linkit Pietariin ja Berliiniin takaisivat uuden ympäristöystävällisen kuljetuskäytävyyhteyden Luoteis-Venäjän kasvumarkkinoilta Euroopan ytimeen.

Suomenlahden alittava tunneli on mukana pidemmän aikavälin tulevaisuuskuvaa koskevassa tarkastelussa.

Helsinki panostaa Itämeren suojeluun

Kaupungin kannalta keskeisimpiä kansainvälisiä yhteistyöhankkeita on Helsingin ja Turun aloitteesta kesäkuussa 2007 luotu Itämerihaastekampanja. Haasteessa pyritään sitouttamaan avaintoimijoita omin vapaaehtoisin toimin Itämeren tilan parantamiseen tähtääviin toimenpiteisiin. Helsinki ja Turku pyrkivät aloitteentekijöinä toimimaan suunnannäyttäjinä ja vähentämään omaa vesistökuormitustaan. Toimenpiteet koskevat pistekuormitusta ja viemäriverkoston kehittämistä, laivaliikenteen ja veneilyn jätevesien käsittelyä sekä satamien tekemiä ruoppauksia.

Haaste on edennyt hyvin ja sen on vastaanottanut yli 170 tahoa. Haaste on myös laajennettu kattamaan koko Itämeren alue Cities for a Healthier Sea -hankkeen kautta. Erityisesti satamia on kannustettu liittymään siihen. Merkittävä edistysaskel risteilyliikenteen päästöjen osalta tehtiin, kun Helsingin Satama alkoi ottaa vastaan korvauksia risteilyalusten jätevesiä.

Voimakkaasti kasvavat merikuljetukset Suomenlahden satamista asettavat haasteita satamien ja logistiikan kehittämiselle sekä ennen muuta ympäristöuhkien torjunnalle. Valmisteilla on öljyntorjuntavalmiuden kehittäminen sekä uusi karttapohjainen verkkotyökalu toimenpiteiden esittelyä varten.

Pietarin kanssa on toteutettu useita menestyksekkäitä ja aidosti vaikuttavia hankkeita. Helsinki on muun muassa osallistunut Pietarin lounaisen vedenpuhdistamohankkeen edistämiseen ja pohjoisen kokoojaviemärin rakentamiseen. Vodokanal-vesilaitos puhdistaa Pietarin jätevesistä vuoden 2011 loppuun mennessä arviolta 95 prosenttia.

Baltic Sea Action Summit kokosi Itämeren alueen huipputahtajat Helsinkiin 10.2.2009. Helsinki osallistui tapahtumaan muun muassa omalla sitoumuksellaan, jossa on tarkoitus hyödyntää Pietarin alueen tuotantoeläinlaitosten ja suurkanaloiden lantapäästöjä biokaasuna Helsingin Energian tuotantolaitoksissa. Arvioitu teoreettinen energiapotentiaali biokaasuna voisi olla noin 3–5 terawattituntia vuodessa. Samanaikaisesti vähenisi Itämeren ravinnekuormitus.

Helsinki seuraa ilmastomuutoksen vastaisia toimia myös kansainvälisesti

Helmikuussa 2009 Helsinki liittyi EU-alueen kaupunginjohtajien Covenant of Mayors -ilmastosopimukseen, jossa sitoudutaan vähentämään hiilidioksidipäästöjä yli 20 prosenttia vuoteen 2020 mennessä. Sopimuksen on allekirjoittanut yli 2 000 kaupunkia eri puolilta Eurooppaa. Aloitteen myötä kaupungin pyrkivät yhdessä edistämään ympäristönsuojelua ja energiatehokkuutta.

Valtuuston 30.1.2008 tekemien energiapolitiittisten linjauksen mukaisesti kaupunki toimii aktiivisesti ilmastomuutoksen torjuntatyössä ja edistää päästöjen vähentämistä synnyttäviä energiantuotantoon ja -kulutukseen liittyviä innovaatioita. Helsinki profiloituu ilmastoystävälliseksi kaupungiksi ja energiatehokkuuden edelläkävijäksi.

Helsinki seuraa läheisesti suurten kaupunkien ilmastomuutoksen vastaisia toimia ajavan maailmanlaajuisen C40-verkoston toimintaa. Kööpenhaminassa pidetyn COP15-ilmastokokouksen yhteydessä kaupunginjohtaja allekirjoitti 15.12.2009 verkoston valmistelevan ilmastojulistuksen.

Esimerkkejä kestäväan kehitykseen ja ympäristönsuojeluun liittyvistä kansainvälisistä verkostoista ja hankkeista, joissa kaupungin eri hallintokunnat ovat olleet mukana:

Verkostot

- Eurocities -järjestö (suurten eurooppalaisten kaupunkien verkosto)
- METREX (The Network of European Metropolitan Regions and Areas)
- ICLEI (International Council for Local Environmental Initiatives)
- Energy-Cities
- ManagEnergy
- Build UP
- SCI (sustainable Construction and Innovation)
- Procura+-kampanja
- European Urban Landscape Partnership -verkosto
- Union of Baltic Sea
- ACCESS-verkosto
- European Urban Landscape Partnership -verkosto,
- Urban biodiversity & Design -verkosto
- Barrier free Cities -verkosto
- European Observatory Cities for all -verkosto

Hankkeet

- Meri minussa 2002–2005
- Life CO-OP 2003–2004
- Display ja CYBER 2003–2008
- Ekotehokas massatapahtuma (ECOMass) 2004–2006
- OPET-LCCA 2004–2005
- LCC-Refurb 2004–2006
- Ekotukitoiminnan kehittäminen Helsingissä ja levittäminen Tallinnaan 2006–2007
- Urban Matrix 2006–2009
- Eco-support activity 2009–2011
- Combat (Covenant of Mayors in the Central Baltic Capitals) 2009-2011
- BaltCICA 2009–2012
- Bridge EU-tutkimushanke (Sustainable uRban planning Decision support accountiG for urban mEtabolism) 2008–2011
- ENGAGE 2010–2012
- Interregional Cooperation 2010–2013
- Save Energy 2009–2011
- MoMo-hanke
- Cities for a Healthier Sea
- Nordens större städer miljöindikator –hanke

Aihealue 21

Kestävän kehityksen toimintaohjelman seuranta

a) Kaupunki seuraa kestävän kehityksen toimintaohjelman toteutusta kestävän kehityksen yleisindikaattorien eli A-indikaattorien ja ympäristöraportoinnin avulla. Kaupunginvaltuustolle laaditaan valtuustokausittain seurantaraportti. Seurannassa hyödynnetään myös kansallisen ja seututason indikaattoreita sekä eurooppalaisten kaupunkien yhteistyötä kestävän kehityksen indikaattorien kehittämisessä.

b) Kestävän kehityksen ja ympäristöasioiden hoidon edistymistä arvioidaan ja seurataan toimialakohtaisesti ympäristöraportoinnin ja tarkempien kestävän kehityksen indikaattorien (B-ryhmä) avulla.

c) Kestävän kehityksen toimintaohjelman seurannassa pyritään kokonaisnäkemykseen tutkimuksen keinoin yhteistyössä tiedeyhteisön kanssa. Seurannassa hyödynnetään Helsingin kaupungin, opetusministeriön, Helsingin yliopiston, Helsingin kauppakorkeakoulun, Teknillisen korkeakoulun ja muiden yhteistyötahojen laajaa kaupunkitutkimuksen ohjelmaa.

Kestävän kehityksen indikaattorityössä uusia suuntia

Varsinaisen kestävän kehityksen ohjelmatyön rinnalla kehiteltiin ympäristökeskuksen ja tietokeskuksen yhteistyönä kaupungin kestävän kehityksen seurannassa ja arvioinnissa käytettävää yleisindikaattorien (ns. A-indikaattorien) kokoelmaa. Ensimmäinen A-indikaattoriraportti valmistui vuonna 2000 ja jaettiin kaupunginvaltuustolle ohjelma-asiakirjojen mukana toukokuussa 2002. Indikaattoriraportti päivitettiin vuosina 2005–2006 ja esiteltiin valtuustolle osana ohjelman toteutuksen väliraportointia maaliskuussa 2007.

Tätä raporttia valmisteltaessa päätettiin kuitenkin yhdistää seurantaraportti ja indikaattoriraportti. Näin saatiin luotua parempi yhteys eri aihealueiden tavoitteiden toteutumisen sanallisen arvion ja indikaattorien kautta

tapahtuvan arvion välille. Kutakin teemaan koskevat indikaattorit on siis sijoitettu tässä raportissa kyseessä olevan asiakohdan yhteyteen väliotsikon ”Keskeiset indikaattorit ja niiden tulkinta” alle.

Kestävän kehityksen indikaattoreita valittaessa on hyödynnetty alan kansallisia ja kansainvälisiä indikaattoriverailuita. Keskeisiä kansainvälisiä kaupunkien kestävän kehityksen indikaattoriverailuita ja työkaluja ovat olleet ICLEI:n Urban Ecosystem Europe -indikaattorit (UEE), EU:n komission toteuttama ympäristöindikaattorikokoelma European Common Indicators (ECI), EU:n toimesta käynnistetty Reference Framework for Sustainable Cities (RFSC) sekä pohjoismaisten suurten kaupunkien väliset ympäristöindikaattoriverailut.

Suomessa merkittävän kaupunkien kestävän kehityksen indikaattorikokoelma on ollut kuuden suurimman kaupungin (Helsinki, Espoo, Vantaa, Tampere, Turku ja Oulu) yhdessä vuonna 2004 laatima kestävän kehityksen indikaattorit -kokoelma. Kaupungit ovat jatkaneet kokoelman päivittämistä vuosittain ja sitä on laajennettu alkuperäisestä ekologisen kestävyysindikaattoreista myös sosiaalisen kestävyysindikaattoreihin. Kaupungit valmistelivat vuosina 2007–2008 myös yhteisen vertailuraportin kestävän kehityksen indikaattoreista, ja tämä vertailu on tarkoitus päivittää lähiaikoina.

Ympäristöraportoinnissa on jo perinteitä

Helsingin ympäristöraportoinnilla on jo yli kymmenen vuoden perinteet. Raportointi on alusta alkaen perustunut kaikkien hallintokuntien tuottamiin tietoihin, ja sen painopisteenä on ollut nimenomaan virastojen ja liikelaitosten ympäristöasioiden hallinnan ja edistämisen raportointi. Keskeisenä osana raportissa on ollut myös ympäristötilinpito, joka on luonut kokonaiskuvaa kaupungin panostuksesta ympäristöasioihin.

Ympäristöraportointi on ollut keskeinen osa kaupungin ympäristöjohtamisen kehittämistä ja se on monessa virastossa luonut pohjaa myös käytännön ympäristötyön käynnistämiseksi. Liikelaitokset ovat useita vuosia laatineet omia ympäristö- ja yhteiskuntavastuun raportteja tai vastaavia osia osaksi vuosikertomustansa. Myös muutamat virastot, kuten rakennusvirasto ja kaupungin kirjasto ovat laatineet omia ympäristöraportteja.

Helsinki on ollut aktiivinen ympäristöraportoinnin ja -tietoinnin kehittäjä myös kansallisesti. Pääkaupunkiseudun yhteistyö on tiivistynyt myös yhteisen sähköisen ympäristötietilaston käynnistämisen kautta.

Päätöskohta toimialakohtaisten kestävän kehityksen B-indikaattorien kehittämisestä ei ole toteutunut sellaisenaan, mutta ympäristöraportoinnin kautta suurin osa hallintokunnista on ottanut käyttöön erilaisia ympäristötunnuslukuja, joita ne seuraavat sekä kaupungin ympäristöraportointia että omia toimintakertomuksiansa varten. Lisäksi hallintokuntien tuottamat tekstit julkaistaan vuosittain kaupungin ympäristöraportin hallintokuntaliitteinä osoitteessa www.hel.fi/ymparistoraportti.

Seurannan yhteistyö tiedeyhteisön ja muiden sidosryhmien kanssa

Kestävän kehityksen toimintaohjelman seurantaan varten tehty yhteistyö tiedeyhteisön kanssa ei ole ollut kovin laajamittaista. Yhteistyö on painottunut eri teemojen puitteissa tapahtuvaan seurannan kehittämiseen, mutta ohjelmatyön kokonaisuutta on arvioitu myös kahdessa opinnäytetyössä.

Viivi Niemenmaan väitöstudiossa Helsingin Paikallisagenda – tarina osallistumisesta ja suunnittelun subjektiivisuudesta tarkasteltiin eri toimijatahojen näkemyksiä ja kokemuksia Helsingin PaikA-työstä. (julkaisija Teknillinen korkeakoulu /YTK, 2005). Annamari Puhakan pro gradu -työssä Kestävä kehitys – ohjelmista eläväksi käytännöksi? tutkittiin myös ohjelman merkitystä kaupungin strategisena ohjausvälineenä (Helsingin yliopisto, valtio-oppi, 2008).

Vaasan yliopiston professorin Anita Niemi-lilahden tutkimuksessa Kansalaisten ja hallinnon vuorovaikutus – Helsingin paikallisagendaprosessin arviointia (Helsingin kaupungin tietokeskus, 1999) tutkittiin myös eri tahojen kokemuksia Helsingin kestävän kehityksen työstä.

Ekologisen kestävyyden ja ympäristöjohtamisen saralla kaupunki on teettänyt myös ulkopuolisia arvioita. Net Effect Oy selvitti vuonna 2007 kaupungin ympäristöjohtamisen rakenteiden vaikuttavuutta. Vuonna 2008 puolestaan selvitettiin ympäristöjohtamisen tiettyjen sektoreiden (liikenne, ilmanlaatu, melu, ilmasto- ja energiapolitiikka, vesihuolto, maaperä sekä johtajuus ympäristöasioissa) vaikuttavuutta Rotterdamin kaupungin kanssa tehdyn vertaisarvion puitteissa. Näiden selvitysten ja tutkimusten tuloksia on hyödynnetty tämän raportin yhteenvedon ja johtopäätöksiä laadittaessa.

Helsingin kestävän kehityksen ohjelmatyö sai alkunsa YK:n Agenda 21 -julistuksesta ja eurooppalaisten kaupunkien kestävän kehityksen periaateohjelmasta eli Aalborgin asiakirjasta. Paikallisagendatyön idean rahoittaminen kaupungin hallintoon osittain ulkoa tulleen haasteena johti siihen, että sitoutuminen prosessiin vaihteli kaupungin organisaatioissa melkoisesti.

Ohjelmatyön tuloksellisuuden kannalta oli merkittävää, että käytännön työn lähtökohtana oli kaupunginvaltuuston vuonna 1997 tekemä käynnistyspäätös, johon kirjattiin ohjelmatyön suuntaviivat ja periaatteet. Samalla valtuusto varmisti, että se pääsee linjaamaan kaupungin kestävään kehitykseen vaikuttavia toimia yhtenä kokonaisuutena. Merkittävää oli myös se, että valtuusto päätti ohjelman laatimisesta osana kaupungin yhteisstrategiaa, jolloin kestävä kehitys tuli kaupungin strategiseksi tavoitteeksi.

Hallintokuntien sitoutumista ohjelmatyöhön lisäsi myös työlle asetettu paikallisagendatyön johtoryhmä, jonka puheenjohtajana oli kaupunginjohtaja ja jäsenenä neljä apulaiskaupunginjohtajaa ja kymmenen virastopäällikköä.

Yhteenvedo sekä johtopäätöksiä

Ohjelmaprosessi asukkaita osallistava

Helsingin kestävän kehityksen ohjelmatyön keskeisimpiä vahvuuksia olivat kaupunkilaisten osallistumismahdollisuuksien turvaaminen ja aktiivinen hyödyntäminen sekä ylipäänsä vuorovaikutteisten suunnittelumenetelmien kehittäminen. Merkittävimpiä osallistamisen keinoja olivat ohjelmatyön aikaiset Finlandia-talolla järjestetyt neljä PaikA-foorumia, ideointivaiheen 18 avointa teematyöryhmää, vuosina 1998–2003 toteutetut asukasvetoiset kestävän kehityksen hankkeet, asukas- ja ympäristöjärjestöjen perustama Helsinki 21 -verkosto sekä ohjelmatyön loppuvaiheen lausuntokierrokset. Kaiken kaikkiaan paikallisagendatyöhön osallistui noin 4 000 kaupunkilaista. Prosessin vuorovaikutteisuus ja kaupungin tuki asukasvetoisille kestävän kehityksen hankkeille olivat tärkeänä kriteerinä Helsingin vuonna 2003 saamassa European Sustainable Cities Award -kilpailun kunniamaininnassa.

Kaupunkilaisten osallistaminen ja ohjelmatyön laajamittainen vuorovaikutteisuus jakoivat kuitenkin mielipiteitä. Osa mukana olleista piti lähestymistapaa tarpeellisena oppimisprosessina, demokratian vahvistamisena ja uuden avoimemman suunnittelumenetelmän kehittelynä. Osa taas koki vuorovaikutteisen prosessin hitaaksi ja hallinnollisesti raskassoutuiseksi. Ohjelmatyön venyminen viiteen vuoteen johti myös joidenkin tavoitteiden vanhentumiseen tai muuttumiseen epärelevantiksi ohjelmatyön alkuun nähden.

Ohjelman toteuttamisvaiheen yhtenä haasteena oli se, että työlle ei nimetty mitään poikkihallinnollista ohjaus- tai seurantaryhmää. Kaupunginhallituksen täytäntöönpanopäätöksessä annettiin kaupunginkanslialle (nyk. hallintokeskus) ja ympäristökeskukselle tehtäväksi huolehtia ohjelmaan liittyvästä tiedottamisesta sekä tarvittavista jatko- ja seurantatoimenpiteistä. Monien toimenpiteiden toteuttaminen olisi kuitenkin helpottunut, jos koko ohjelman toteutusta olisi myös koordinoitu poikkihallinnollisesti.

Laaja-alaisen ohjelman vahvuudet ja haasteet

Helsingin kestävän kehityksen ohjelman vahvuuksia olivat sen laaja-alaisuus ja joidenkin päätöskohtien konkreettisuus. Prosessin alkuvaiheessa luotiin edellytykset ohjelman sisällölliselle laajuudelle perustamalla 18 teemaryhmää, jotka pohtivat omista näkökulmistaan Helsingin paikallisagendan haasteita ja tavoitteita. Valtuustoon hyväksymään kestävän kehityksen toimintaohjelmaan päätyi lopulta 21 teemaa, joille määriteltiin eritasoisia tavoitteita ja toimenpiteitä.

Useiden kestävän kehityksen linjausten ja ohjelmien haasteena on yleisluontoisuus ja ”julistusmaisuus”. Helsingin ohjelmaan hyväksyttiin kuitenkin myös hyvin konkreettisia toimenpiteitä, joiden pohjalta kestävää kehitystä voitiin edistää.

Kestävän kehityksen ajatteluun kuuluu olennaisena osana tasapainon hakeminen ekologisen, sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden välillä. Helsingin ohjelma kattoi kaikki nämä ulottuvuudet, eikä niiden välille syntynyt ohjelmakauden aikana merkittäviä ristiriitoja. Taloudellisen kestävyuden näkökulma jäi ohjelmassa kuitenkin muita ulottuvuuksia ohuemmaksi. Kestävän kehityksen käsitteen perinteinen kritiikki talouden ”ylivallasta” ei myöskään saanut Helsingin ohjelmasta merkittäviä uusia ratkaisumalleja, mutta sen sijaan talouden ja ympäristön synergiahyödyt ovat tulleet esille ohjelman toteutusvaiheessa (esimerkkeinä Ekokompassi-hanke, Tukutorin logistiikkahanke, hankintojen kestäväyttäminen).

Kestävän kehityksen toimintaohjelman päätöskohtien tavoitteiden konkretian taso vaihteli ohjelman eri teemojen välillä. Vain joihinkin päätöskohtiin määriteltiin toteutuksesta vastaavat tahot, mikä saattoi hidastaa ohjelman toteutusta ja toi siihen hajanaisuutta.

Ohjelman teemojen laajuus ja toimenpiteiden konkreettisuus olivat vahvuuksia, mutta viestinnällisesti ne olivat

haasteita. Päätöskohtien runsaudesta johtuen ohjelmasta oli vaikea muodostaa kokonaiskuvaa. Hallintokunnissa saattoi jäädä epämääräinen mielikuva koko ohjelmasta. Laaja-alaisuus ja moninaiset eri teemojen väliset yhteydet olivat hyviä keskustelun herättäjiä, mutta toisaalta toivat ohjelman jalkauttamiseen tehottomuutta.

Ohjelmakauden pituus (2002–2010) ja se, ettei toimenpiteitä aikataulutettu, saattoi myös hidastaa joidenkin toimenpiteiden käynnistymistä. Päätöskohtien tavoitteita ja toimenpiteitä täsmennettiin ohjelmakauden aikana valmistelluissa muissa ohjelmissa ja suunnitelmissa, kuten erityisesti ekologiseen kestävyysliikkeen liittyvissä teemoissa. Kestävän kehityksen ohjelman suhde muihin kaupungin ohjelmiin ja strategioihin jäi kuitenkin monille epäselväksi, mikä havaittiin myös kaupungin ympäristöjohtamisen ulkopuolisessa arvioinnissa vuonna 2008 sekä Annamari Puhakan valtio-opin pro gradu -työssä Kestävä kehitys – ohjelmista eläväksi käytännöksi? (2008).

Ohjelman tavoitteiden toteutumisen arviointi

Kestävän kehityksen toimintaohjelman toteutumista siinänsä on monilta osin vaikea arvioida, sillä suuri osa tavoitteista on edennyt, täsmennyntä, konkretisoitunut tai muuttunut muissa ohjelmissa. Lisäksi ohjelman vaikutusta on osittain vaikea erottaa muiden ohjausvälineiden ja ohjelmien vaikutuksesta.

Ohjelman päätavoitteiden toteutuminen on kuitenkin ohjelmakauden aikana edennyt kestävämpään suuntaan. Päätavoitteiden toteutumista ei tässä raportissa arvioitu erikseen, mutta niiden toteutumista voidaan tarkastella teemakohtaisten päätöskohtien toteutumisen kautta, joita on tiivistetysti kuvattu alla. Päätavoitteista voidaan kuitenkin erikseen todeta, että kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistavoite toteutui selvästi, eli kokonaispäästöt alittivat vuonna 2010 valtioneuvoston asettamien kansalliset ilmastotavoitteiden mukaisesti vuoden 1990 päästöt siten, että ne olivat 12 prosenttia pienemmät kuin vuonna 1990.

Toisaalta osa päätavoitteista on edennyt varsin hitaasti tai ristiriitaisesti. Liikenteen kehitys ja syrjäytymisen ehkäiseminen ovat tästä esimerkkejä.

Seuraavassa on lueteltu ohjelman tavoitteita, jotka ovat edenneet hyvin, toteutuneet joko kokonaan tai valtaosin:

- kaupunkirakenteen tiivistäminen hallitusti erityisesti hyvien joukkoliikenneyhteyksien vaikutusalueella
- kaupunkirakenteen tiivistäminen ensisijaisesti vapaa- ja työalueilla ja muutosalueilla, joiden käyttöteollisuuteen, varastointiin tai liikenteeseen on päätymässä
- tavarasatamatoimintojen keskittäminen Vuosaareen, mikä muun muassa tehosti pääkaupunkiseudun logistista järjestelmää ja vähensi Helsingin keskustan rekkaruuhkia ja ympäristöhaittoja
- raideliikenteen kehittäminen joukkoliikenteen runkona
- pyöräilyn edellytysten parantaminen (tosin kaksinkertaistamistavoitteen saavuttamiseksi täytyy tehdä vielä paljon töitä)
- esteettömien ja turvallisten liikkumismahdollisuuksien edistäminen
- luonnonsuojelualueiden puutteiden selvittäminen ja arvokkaiden alueiden maisema- hoito- ja käyttösuunnitelmien laatiminen
- ekologisten ja maisemallisten yhteyksien vaaliminen
- kaupunkikuvan monimuotoisuuden, arkkitehtonisen moniarvoisuuden, historiallisen kerrostuneisuuden ja merellisuuden vaaliminen
- rakentamisen ekotehokkuutta on parannettu monin keinoin, muun muassa tontinluovutusehtoja kehittämällä ja linjaamalla kaupungin toimitilarakentamisen matalaenergiatavoitteet
- Helsingin kasvihuonekaasupäästöt ovat vähentyneet kestävä kehityksen ohjelman tavoitteen mukaisesti (=vähintään vuoden 1990 taso)
- lasten ja nuorten osallisuuden lisääminen oman lähiympäristönsä suunnittelussa
- Hesan nuorten ääni -ohjelma ja poikkihallinnollinen Lasten ja nuorten kaupunki -verkosto ovat onnistuneet luoman hyvän pohjan nuorten vaikuttamistoiminnalle

- toimintasuunnitelman laatiminen ympäristömelun vähentämiseksi
- Helsingin jätevedenpuhdistuksen tehostaminen ja rehevöitymistä aiheuttavien päästöjen vähentäminen
- yhdyskuntajätteen hyötykäyttöasteen nouseminen (tosin vielä ei aivan tavoitteen mukaisesti, mutta jätevoimalan käynnistyessä tavoite toteutuu)
- laivajätevesien vastaanoton tehostaminen Helsingin satamissa ja niiden vastaanotto ilmaiseksi on vähentänyt jätevesipäästöjä Itämerellä
- kaupunkilaisten ja sidosryhmien osallisuuden ja vuorovaikutteisen suunnittelun edistäminen esimerkiksi Internetin palveluja hyödyntämällä ja erityisesti kaupunkisuunnittelussa
- kaupungin työntekijöille suunnatun ympäristökoulutuksen lisääntyminen ekotukitoiminnan kautta; yli 720 työntekijää käynyt kaksipäiväisen ekotukikoulutuksen
- Seudullisen yhteistyön lisääntyminen ympäristökasvatuksen palvelujen tuottamisessa (mm. luontokoulut ja päiväkotien ympäristökasvatus)
- kaupunkilaisten liikuntaharrastusten lisääntyminen ja keinojen kehittäminen liikunnan edistämiseksi (mm. liikunnalliset iltapäiväkerhot koululaisille, lähi-liikuntamahdollisuuksien parantaminen)
- kaupunginosien lähiyhteisöjen ja osallisuuden kehittäminen sosiaalivirastoon perustetun aluetyön yksikön välityksellä, muun muassa asukas- ja kumppanuustalojen ja lähiöasemien toimintaa tukemalla
- elinkeinotoiminnan monimuotoisuuden lisääntyminen kaupungin elinkeinostrategian keinoilla, erityisesti alkavien yritysten toimintaa tukemalla ja neuvomalla sekä luomalla Helsingistä houkutteleva paikka tapahtumien järjestämiselle
- pk-yritysten ympäristöneuvonnan käynnistäminen ja yritysten ympäristöasioiden hallinnan tukeminen Ekokompassi-järjestelmän kautta
- kaupungin keskitettyjen hankintojen ympäristöasioiden hallinnan parantaminen muun muassa asettamalla entistä enemmän ympäristökriteerejä tarjouspyynnöissä

- kaupungin virastojen ja liikelaitosten ympäristöjohtamisen edistyminen muun muassa ympäristöjärjestelmiä ja -ohjelmia hyödyntämällä
- seudullisen yhteistyön voimakas lisääntyminen erityisesti maankäytön ja liikenteen suunnittelun, joukkoliikenteen, vesihuollon ja jätehuollon järjestämisessä (mm. yleinen strateginen yhteistyö, MAL-strategia, HSY:n ja HSL:n perustaminen)
- Ilmastoinfon perustaminen, joka parantaa asukkaiden ja pk-yritysten mahdollisuuksia neuvua energiansäästöön ja liikkumiseen liittyvissä kysymyksissä.

Seuraavassa on listattu ohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä, jotka eivät ole toteutuneet ohjelmaan kirjattulla tavalla tai ovat toteutuneet vain pieneltä osalta:

- liikkumistarpeen vähentäminen asumisen, palveluiden ja työpaikkojen sijoittumista ohjaamalla – työmatkasukulointi on lisääntynyt
- vapaa-ajan matkojen joukkoliikennepalveluiden parantaminen, muun muassa seudullisten ulkoilualueiden joukkoliikenneyhteyksiä ei juuri parannettu
- useiden ranta-alueiden hoito- ja käyttösuunnitelmien laatiminen on tekemättä
- taloudellisia keinoja rakentamisen ekotehokkuuden parantamiseksi ei juuri ole otettu käyttöön
- energiantuotannon riippuvuus fossiilisista polttoaineista ei ole merkittävästi vähentynyt, tosin Helsingin Energian kehitysohjelmassa on linjattu keinoja kohti hiilineutraaliutta
- Helsingin asuntokantaan ei ole vielä merkittävästi tehty energiakatselmuksia
- ympäristömelu on lisääntynyt muun muassa kasvaneen liikenteen johdosta
- seudun jätemäärät eivät ole vähentyneet, ja jätemäärien seurannan välineet ovat puutteellisia
- kaikkiin tavara- ja matkustajaliikennesatamiin ei vielä ole saatu rakennettua sähköliitäntämahdollisuuksia aluksille; nämä vähentäisivät alusten pakokaasupäästöjä
- hallintokunnat ovat järjestäneet henkilöstölleen varsin niukasti vuorovaikutuskoulutusta

- lastensuojelun tarve on lisääntynyt viime vuosina ja etenkin avohuollon piirissä olevin lasten määrä on selvästi kasvanut
- lasten- ja nuorisopsykiatrian ja päihdehuollon palveluiden riittämättömyys
- lähiöliikuntaa on kehitetty aktiivisesti kahdeksassa lähiössä, mutta useassa lähiössä toiminta ei ole vielä käynnistynyt
- asukaslähtöisten kestävän kehityksen hankkeiden tuki lopetettiin jo vuonna 2003 (tosin joillakin asukasjärjestöillä on kestävää kehitystä lähellä olevia hankkeita muulla rahoituksella)
- tavaroiden kiertoa ja yhteiskäyttöä ei ole merkittävästi saatu lisättyä; muun muassa Intranetin tavaravaihtopörssi on lopetettu, Pakilan työkeskuksen kierrätystoiminta tosin on vähitellen lisääntynyt

Kestävän kehityksen tulevat haasteet Helsingille

Kestävä kehitys on Helsingissä tienhaarassa. Perinpohjaisen kestävän kehityksen ohjelmatyön ja ohjelman toteutusvaiheen jäljiltä ollaan tilanteessa, jossa uutta vastaavaa ohjelmaa ei olla ainakaan lähiaikoina valmistelemassa. Kestävä kehitys ei myöskään ole enää kaupungin arvo, sillä se korvattiin ekologisuudella nykyistä strategiaohjelmaa laadittaessa. Kestävän kehityksen ajattelutapaan kuuluvat toki Helsingin arvoista myös asukaslähtöisyys, oikeudenmukaisuus, taloudellisuus ja turvallisuus.

Vaikka kestävän kehityksen ohjelmaa ei enää olekaan, ei kestävän kehityksen sisällöllinen tavoittelu ole kaupungin agendalta poistunut. Päinvastoin, strategiaohjelmassa 2009–2012 ovat edustettuina useat kestävän kehityksen aihealueet: ilmastopolitiikka, Itämeren suojelu, luonnonsuojelu, terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen, lasten ja nuorten hyvinvoinnin parantaminen, syrjäytymisen ehkäiseminen, kilpailukykyisen ja monimuotoisen elinkeinotoiminnan edistäminen ja niin edelleen. Kestävän kehityksen tavoitteet ja toteutus ovat nykyään osin integroituneet kaupungin suunnitteluun ja päätöksentekoon ja samalla ne ovat monin osin valtavirtaistuneet.

Mikäli kestävän kehityksen edistämistä jatkossa Helsingin kaupungin toiminnassa jatkossa aiotaan edistää

yhtenä kokonaisuutena, on sen koordinoitavastuu oltava keskushallinnossa. Ympäristökeskuksesta käsin niin laajan kokonaisuuden, jona kestävä kehitys on toimintaohjelmassa käsitetty, olisi käytännössä hyvin haasteellista.

Kaupungin strategiaohjelman lisäksi kestävän kehityksen edistämistä tukevat myös valmisteilla olevat ympäristöpolitiikka ja globaalin vastuun strategia. Kaavoituksen ja liikennesuunnittelun keinoin kehitetään puolestaan kaupungin rakenteellista kestävyyttä.

Kestävän kehityksen eri ulottuvuuksien vuoropuhelu toteutuu parhaiten, kun kaupungin keskeiset kestävään kehitykseen liittyvät poliittiset linjaukset tehdään koko kaupungin suunnittelua ja päätöksentekoa ohjaavassa strategiaohjelmassa. Kautensa päättänyt kestävän kehityksen toimintaohjelma saattoi osittain kärsiä siitä, että se leimautui lähinnä ympäristöalan sektoriohjelmaksi. Ehkä merkittävin haaste, joka kestävän kehityksen toimintaohjelma kaupungille jättää, on kaupunkilaisten osallistaminen strategiseen suunnitteluun. Kestävän kehityksen ohjelmaa varten luotujen vuorovaikutusmenettelyjen koettiin lisäävän kaupunkilaisten vaikutusmahdollisuuksia Helsingin kestävään kehitykseen, mutta sen jälkeen vastaavia vuorovaikutusmenettelyjä on sovellettu lähinnä maankäytön suunnittelussa. Kaupungin strategisessa suunnittelussa kaupunkilaiset ovat saaneet luottaa pääasiassa edustuksellisen demokratian keinoihin.

Kestävän kehityksen ajatukseen kuuluu olennaisena osana myös tulevien sukupolvien hyvän elämän mahdollisuuksien turvaaminen. Kaupungin hallinnossa ja suunnittelussa tähän liittyy pitkän aikavälin tavoitteiden asettaminen. Esimerkiksi ekologisen kestävyuden osalta Helsinki on lähtenyt asettamaan pitkän aikavälin tavoitteita.

Kestävän kehityksen toimintaohjelman toteuttaminen osoitti, että kestävän kehityksen konkretisointi on Helsingissä monin tavoin onnistunut. Nimenomaan käytännönläheiset teot, jotka toteuttavat kauaskantoisia tavoitteita ovat saaneet sekä kaupunkilaiset että kaupungin viranhaltijat innostumaan Helsingin kestävästä kehityksestä. On tärkeää, että jatkossa tiedostetaan yhä paremmin pienten ja suurten käytännön tekojen merkitys Helsingin kestävän tulevaisuuden rakentamisessa.

Liite 1

Muut kestävän kehityksen indikaattorit

Väestö

Helsingin väestönkasvu on ollut 2000-luvulla huomattavasti hitaampaa kuin 1990-luvulla, jolloin väkiluku kasvoi 60 000 hengellä, keskimäärin 1,2 prosenttia vuodessa. 2000-luvun kasvu on ollut 37 000 henkeä, vajaa 0,6 prosenttia vuodessa. Helsingin väkiluku on kasvanut 2002–2004 talouden taantumaa ja asunto-markkinoiden muutokseen liittyvän notkahduksen jälkeen vuosittain 4 000–6 000 hengellä. Keskimääräinen vuosikasvu oli 0,6 prosenttia. Luonnollinen väestökehitys on pysynyt Helsingissä positiivisena koko tarkastelujakson ajan. Kaupungissa on syntynyt lapsia runsaat 6 000 viime vuosina. Kuolleitten määrä on ollut vuosittain noin 5 000.

Vuosina 2002–2004 Helsingin väestö väheni 1 200 hengellä, koska talouden taantuma koetteli etenkin Helsingin seutua vähentäen muualta Suomesta muuttavien määriä. Samaan aikaan Helsingistä muutettiin huomattavasti aikaisempaa enemmän naapurikuntiin. Helsingin saama muuttovoitto kasvoi jälleen 2005 alkaen, toisaalta muualta Suomesta tulevien määrän jälleen lisääntyessä, mutta etenkin ulkomaalaisten tulomuuton kasvessa 1990-luvun huippuvuosiakin korkeammalle (Kuvio 35). Aivan viime vuosina poismuutto naapurikuntiin on vähentynyt merkittävästi, mikä osaltaan on kasvattanut väkilukua. Nykyisin nettomuutto on suurempi kuin syntyneiden enemmisyys. Näin muuttoliike kasvattaa Helsingin väestömäärää voimakkaammin kuin luonnollinen väestökehitys.

Kuvio 35. Väestönmuutokset Helsingissä vuosina 1990–2010. Lähde: Tilastokeskus.

Helsingin väestö eroaa rakenteeltaan selvästi koko Suomen väestöstä. Erityisesti nuoria aikuisia on muuta maata huomattavasti enemmän (Kuvio 36). Nämä ikäluokat ovat Helsingissä huomattavasti suurempia kuin sodan jälkeen syntyneet suuret ikäluokat, jotka ovat koko Suomen väestössä suuremmat. Helsinkiin muuttaa nuoria aikuisia opiskelemaan ja työhön muualta Suomesta, mutta myös kotoaan irtautuvat nuoret muuttavat naapurikunnista Helsingin pieniin vuokra-asuntoihin. Myös ulkomailta muuttavat ovat pääosin nuoria. Helsingissä suurimmat ikäluokat ovat 25–34-vuotiaat nuoret aikuiset, koko maassa 52–62-vuotiaat.

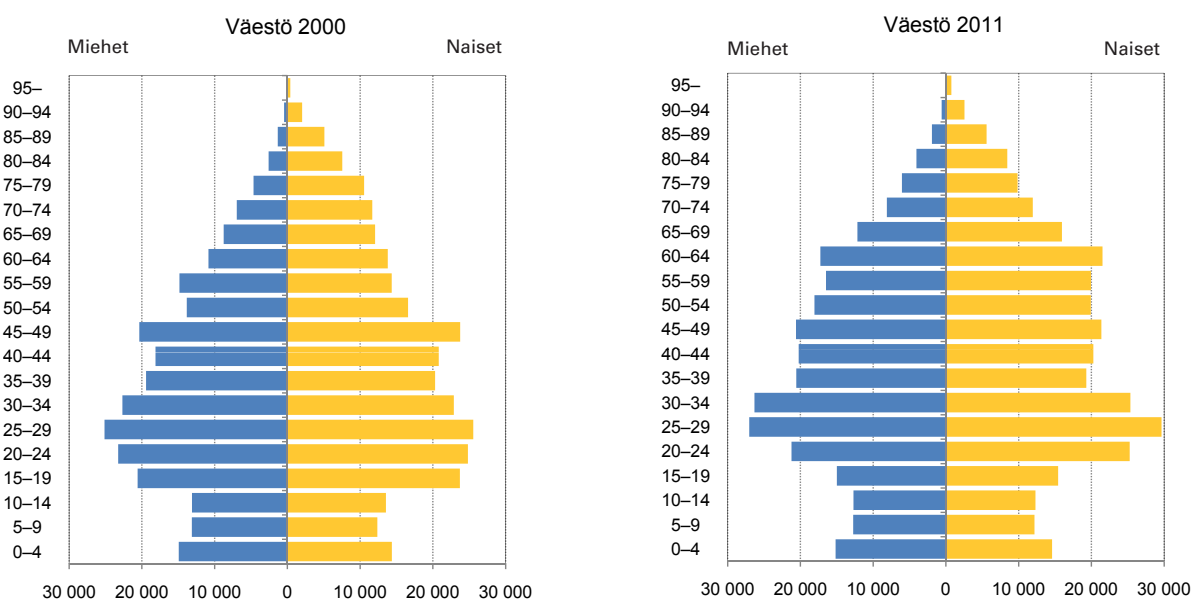
Päivähoitoikäisten lasten määrä kasvoi ripeästi 1990-luvulla, ja saavutti huippunsa vuonna 1997. Vuosina 1998–2006 lasten määrä väheni 6 000 hengellä eli 14 prosentilla. Vuoden 2007 aikana lasten määrä kääntyi kasvuun. Vuoteen 2007 verrattuna kasvua oli vuoden 2010 alussa 2 300 ja vuoden 2011 alkuun mennessä vielä 800 lasta enemmän.

Helsingissä on kouluikäisiä lapsia vähemmän kuin muualla Suomessa. Peruskoulun ala-asteikäisten, 7–12-vuotiaiden määrä kääntyi vuoden 2002 aikana laskuun ja vuosina 2002–2011 oppilaiden määrä on vähentynyt yhteensä 4 750 hengellä. 13–15-vuotiaiden määrä kääntyi

laskuun vuoden 2007 aikana. 2007–2011 vähennys on ollut lähes 1 200 kouluikäistä. 16–18-vuotiaiden määrä alkoi kasvaa vuonna 2003, kasvu on ollut vuosien 2003–2011 vuodenvaihteessa kaikkiaan 2 300 henkeä.

Vuosina 1945–1950 syntyneiden suurten ikäluokkien vaikutus Helsinginkin ikärakenteeseen on merkittävä. Helsingin vanhusväestön osuus kasvaa varsin hitaasti. Nopeampi kasvu alkaa vasta suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle 2010 jälkeen. Tätä ennakoi työikäisen väestön nopea ikääntyminen, sillä 60–64-vuotiaiden määrä on kasvanut tällä vuosikymmenellä yli 50 prosenttia. Vanhusten osuus väestöstä on Helsingissä jonkin verran alhaisempi kuin koko maassa.

Tasainen väestö- eli ikäpyramidi kertoo, että sama määrä lapsia aloittaa koulunsa kuin edellisvuonna ja sama pätee opiskelun aloittamiseen, työmarkkinoille siirtymiseen ja asunnon hankkimiseen. Vuosittain palveluita tarvitsee aina sama ihmismäärä. Kun vuosittain syntyy lähes sama määrä lapsia, kuolevuus pienentää ajan myötä ikäluokkia tasaisesti. Pyramidia muistuttava väestön ikärakenne on teoriassa yhteiskunnan toimintojen kannalta ihanteellinen. Helsingissä väestön ikärakenne on muuttumassa muun muassa ikääntyneiden määrän kasvun takia suuntaan, joka vaikuttaa esimerkiksi kaupungin talouden kestävyYTEEN.

Kuvio 36. Helsingin väestö ikäryhmittäin vuosina 2000 ja 2011. Lähde: Tilastokeskus.

Asumisolot

Asuntokannan monimuotoisuus

Helsingin asuntokanta on suhteellisen monipuolinen: omistusasuntojen lisäksi tarjolla on sekä vapaarahoitteisia että tuettuja vuokra-asuntoja. Asuntomarkkinoiden monimuotoisuutta ovat lisänneet myös asumisoikeusasunnot, joiden kanta on tosin vielä vähäinen.

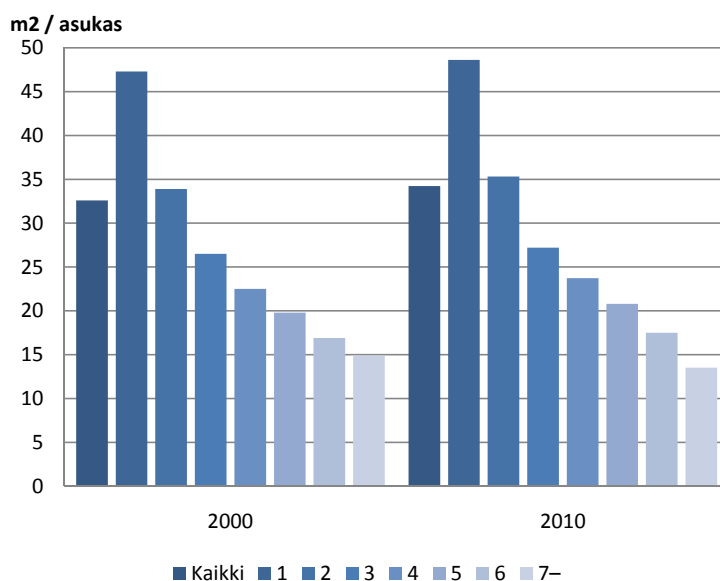
Toinen asuntokannan keskeinen ominaisuus on asunnon koko. Helsingin asunnoista yksiöitä on 23 prosenttia ja kaksioita 36 prosenttia. Asuntotuotannossa pientalotuotannon painopiste on kuitenkin jo pitkään ollut kaksioiden rakentamisessa. Pienten asuntojen kysyntää ylläpitää pienten talouksien runsaus. Pientalustoimintainen asuntokanta lisää perheiden muuttopaineita lähiseuduille ja yksipuolistaa osaltaan kaupungin väestörakennetta.

Asumisväljyys

Helsingiläisten asumisen taso on parantunut kymmenen vuoden aikana ja keskimääräinen väljyys on kasvanut 32,5 neliöstä henkeä kohti 34,2 neliöön vuonna 2010 (Kuvio 37). Väljyyden kasvu on kuitenkin ollut pysähdyksissä neljän viime vuoden ajan. Väljyydskasvun pysähty-

misen taustalla on vähäinen uudisrakentaminen sekä perheiden vähentynyt poismuutto kaupungista ja ehkäpä tyytyminen hieman ahtaamaan asumistasoon. Asumistaso on kohentunut kaikissa asuntokuntatyypeissä yli kuuden hengen talouksia lukuun ottamatta. Asumistason erot pienten ja suurten ruokakuntien välillä ovat edelleen erittäin suuret. Mitä useampi perheenjäsen taloudessa on, sitä vähemmän ruokakunnalla on henkeä kohti laskettua asuintilaa käytössään ja sitä yleisempää on ahdas asuminen.

Kestävän kehityksen näkökulmasta asumisväljyyden kehitystä on vaikea tulkita muutokseksi myönteiseen tai kielteiseen suuntaan. Väestön hyvinvoinnin kannalta suurten talouksien alhainen asumisväljyys ja asuntokuntien suuret väljyyserot ovat kielteisiä tekijöitä, vaikka asumisväljyys onkin kasvanut. Kielteisyys korostuu, silloin kun väljyyden kasvua estävät pikemminkin korkeat hinnat ja kalliit asumiskustannukset kuin asukkaiden asumismielityksien tai alueen väestörakenteen erot. Asumisväljyyden kasvu yhdessä väkiluvun kasvun kanssa merkitsee tosin myös lisääntyvää energian kulutusta. Energian kulutusta lisää myös asumisperäinen muutto- liike, silloin kun siihen yhdistyy työ- ja vapaa-ajan liikenteen kasvu.

Kuvio 37. Asumisväljyys vuosina 2000 ja 2009, m²/asukas. Lähde: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Kaupungin vuokra-asuntojen riittävyys

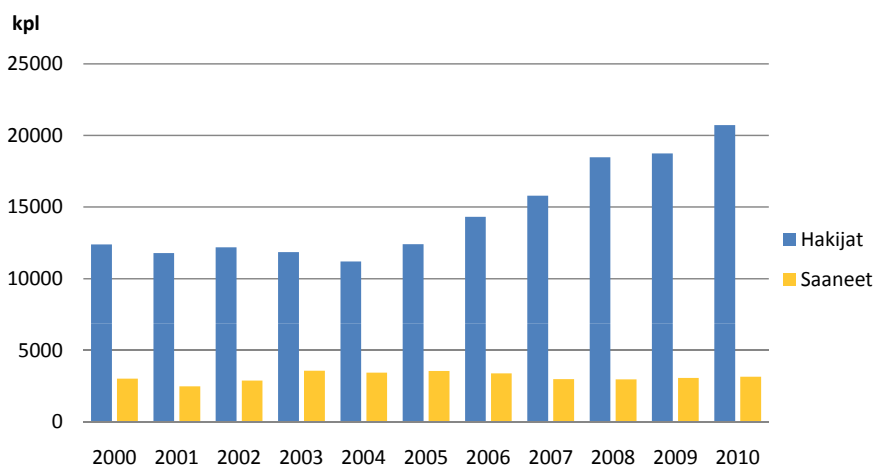
Kaupungin vuokra-asuntoja oli vuonna 2009 yhteensä 55 700 ja niissä asui yli 100 000 helsinkiläistä. Kunnallisten vuokra-asuntojen kysyntä on parin kolmen vuoden ajan kasvanut tuntuvasti ja vuonna 2009 niitä haki lähes 19 000 kotitaloutta (kuvio 38). Asuntotarjonta on sen sijaan pysynyt edelleen matalana, vaikka ylittikin 3 000 asunnon rajan vuonna 2009.

Kaupungin vuokralaisena asumisen suosion taustalla on monia tekijöitä. Vapailla markkinoilla vuokrapyyntö ovat korkeita ja asumisen koetaan ehkä olevan epävarmemmalla pohjalla. Pienituloisille muu kuin kunnallinen

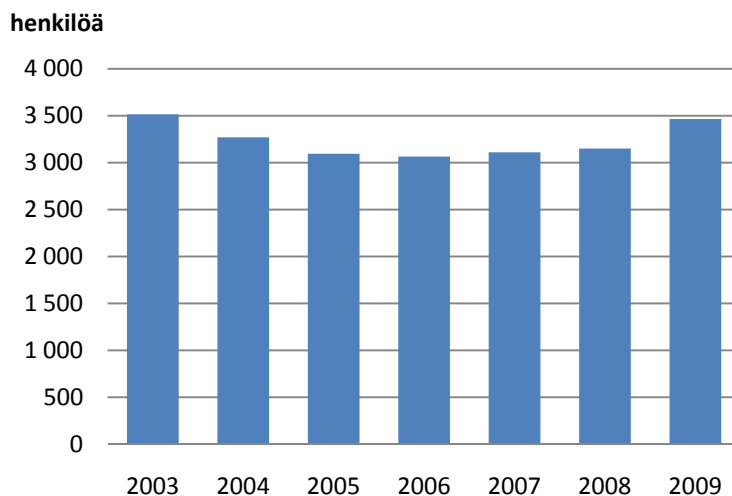
asuntotarjonta on harvoin realistinen tai mahdollinen asumismuoto. Myös viime vuosien talouskehitys ja korkea työttömyys ovat lisänneet tarvetta.

Asunnottomuus

Suomalaisen mittapuun mukaan Helsingissä on paljon asunnottomia, likimain 40 prosenttia maamme kaikista pitkä- tai lyhytaikaisesti asunnottomista. Yksinäisten asunnottomien määrä on ollut 2000-luvulla alkuvuosina myönteisessä laskevassa kehityssuunnassa (Kuvio 39). Vuonna 2006 suunta muuttui ja yksinäisten asunnottomien määrä on uudelleen kasvanut, ensin vain muutamilla kymmenillä vuodessa, mutta vuonna 2009 jo yli 300:lla hengellä. Kestävän kehityksen ja hyvinvoinnin näkökulmasta näyttää siltä, että yhteiskunnan tukiver-

Kuvio 38. Kaupungin vuokra-asuntojen hakijat ja saajat vuosina 2000–2009.
Lähde: Helsingin tilastollinen vuosikirja

Kuvio 39. Yksinäisten asunnottomien lukumäärä vuosina 2003–2009.
Lähde: Ara (Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus)

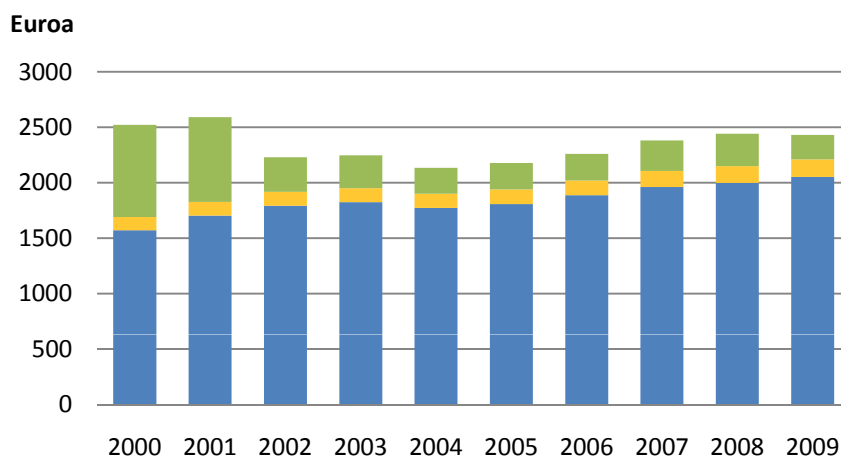
kostot eivät kaikilta osin turvaa vähäosaisimman ja moniongelmaisimman väestönosan asumista ainakaan taloudellisen taantuman aikana.

Kunnallistalous

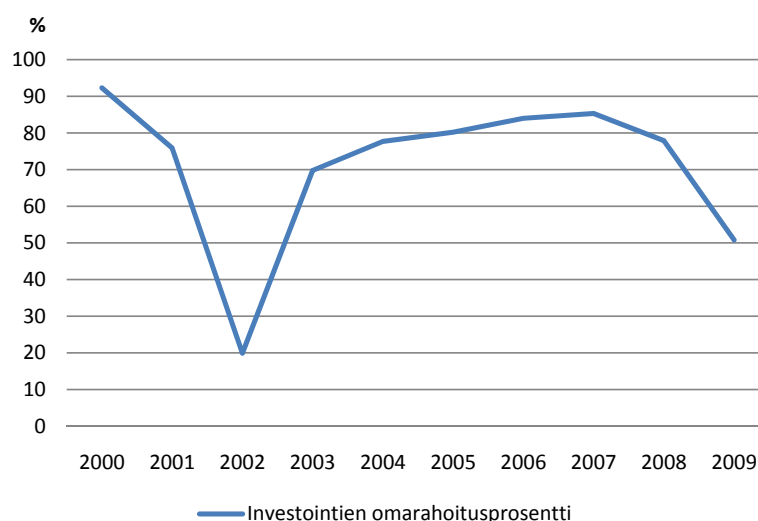
Helsingin kaupungin verotulojen kasvu on 2000-luvulla ollut hitaampaa kuin Suomessa keskimäärin. Valtion vuonna 2002 suorittamien kuntatalouden vakautustoimenpiteiden seurauksena Helsingin kaupungin verotulokertymä väheni merkittävästi, ja verotulokertymä ei ole vuoteen 2009 mennessä saavuttanut reaalisesti vuoden 2001 tasoa (Kuvio 40). Kokonaisverokertymän sisällä kunnallisverokertymä on kasvanut kuitenkin koko tarkastelujakson vuotta 2004 lukuun ottamatta. Yhteisöveron tuotto sen sijaan jäi vuoden 2002 uudistuksen

seurauksena olennaisesti aiempaa alemmalle tasolle. Asukasta kohden laskettu verotulokehitys Helsingissä alittaa tarkastelujaksolla (2000–2009) verotulokehityksen Uudellamaalla ja koko Suomessa.

Investointien omarahoitusosuus romahti vuoden 2002 kuntatalouden vakautustoimenpiteiden seurauksena, mutta kasvoi vuodesta 2003 alkaen muun muassa investointien karsimisen seurauksena (Kuvio 41). Vuoden 2007 jälkeen investointien omarahoitusprosentti on jälleen laskenut selvästi. Vuonna 2009 investoinneista 51 prosenttia kyettiin rahoittamaan tulorahoituksella ja 49 prosenttia lainalla ja pysyvien vastaavien hyödykkeiden myyntituloilla. Viimeisten kahden vuosikymmenen aikana investointien omarahoitusprosentti on ainoastaan kaksi kertaa ollut tätä alempi (vuosina 1992 ja 2002).

Kuvio 40. Helsingin kaupungin verokertymä vuosina 2000–2009, miljoonaa euroa. Lähde: Helsingin tilastollinen vuosikirja.

Kuvio 41. Helsingin kaupungin investointien omarahoitusprosentti vuosina 2000–2009. Lähde Helsingin kaupungin tietokeskus.

Helsingin kaupungin lainakanta asukasta kohden nousi nopeasti vuodesta 2002 aina vuoteen 2004 asti (Kuvio 42). Vuodesta 2005 vuoteen 2008 lainakanta supistui yli 25 prosenttia. Vuonna 2009 asukasta kohden laskettu lainakanta kuitenkin nousi nopeasti lähelle vuoden 2004 tasoa. Helsingin asukasta kohden laskettu velka on vain hieman keskimääräistä alempi, kun sitä verrataan koko maan tasoon.

Yhteenvetona kuntataloudesta voi todeta, että kuntataloudessa on edelleen merkittäviä haasteita. Vuonna 2002 toteutettujen kuntatalouden vakauttamistoimenpiteiden jälkeen kaupungin talous sopeutettiin uuteen tilanteeseen vähentämällä investointeja ja tehostamalla toimintaa. Riippuvuus kaupungin liikelaitosten tulouttamista voitoista on kuitenkin merkittävä. Lisäksi on huomattava, että asukasta kohden laskettu velka on noussut talouden viimeisen taantumän avittamana jo lähelle valtakunnan keskimääräistä tasoa.

Kunnalliset palvelut

Julkisen liikenteen hoito on helsinkiläisten mielestä parhaiten hoidettu julkinen palvelu, tosin pieni tyytymättömyys on 2000-luvulla lisääntynyt (Kuvio 43). Myös päivähoito- palveluihin oltiin hyvin harvoin tyytymättömiä, mutta koska palveluita käyttävät vain lapsiperheet, niin hyvin monet vastaajat eivät ottaneet kantaa palveluiden laatuun.

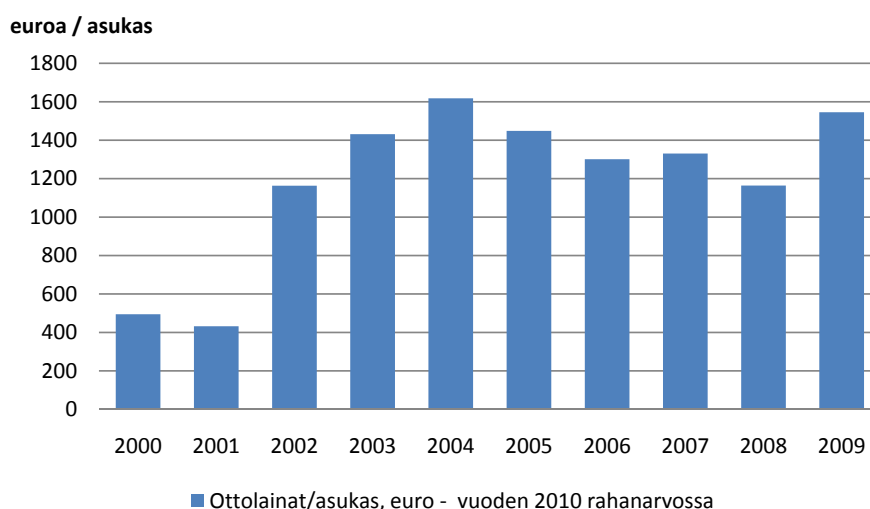
Kunnallisten talousasioiden hoitoon sekä palveluista tiedottamiseen oltiin tuoreimman tutkimuksen mukaan

tyytymättömpiä kuin tilanteeseen 2000-luvun alussa. Vuoden 2005 tilanteeseen verrattuna tilanne oli kuitenkin kehittynyt myönteiseen suuntaan.

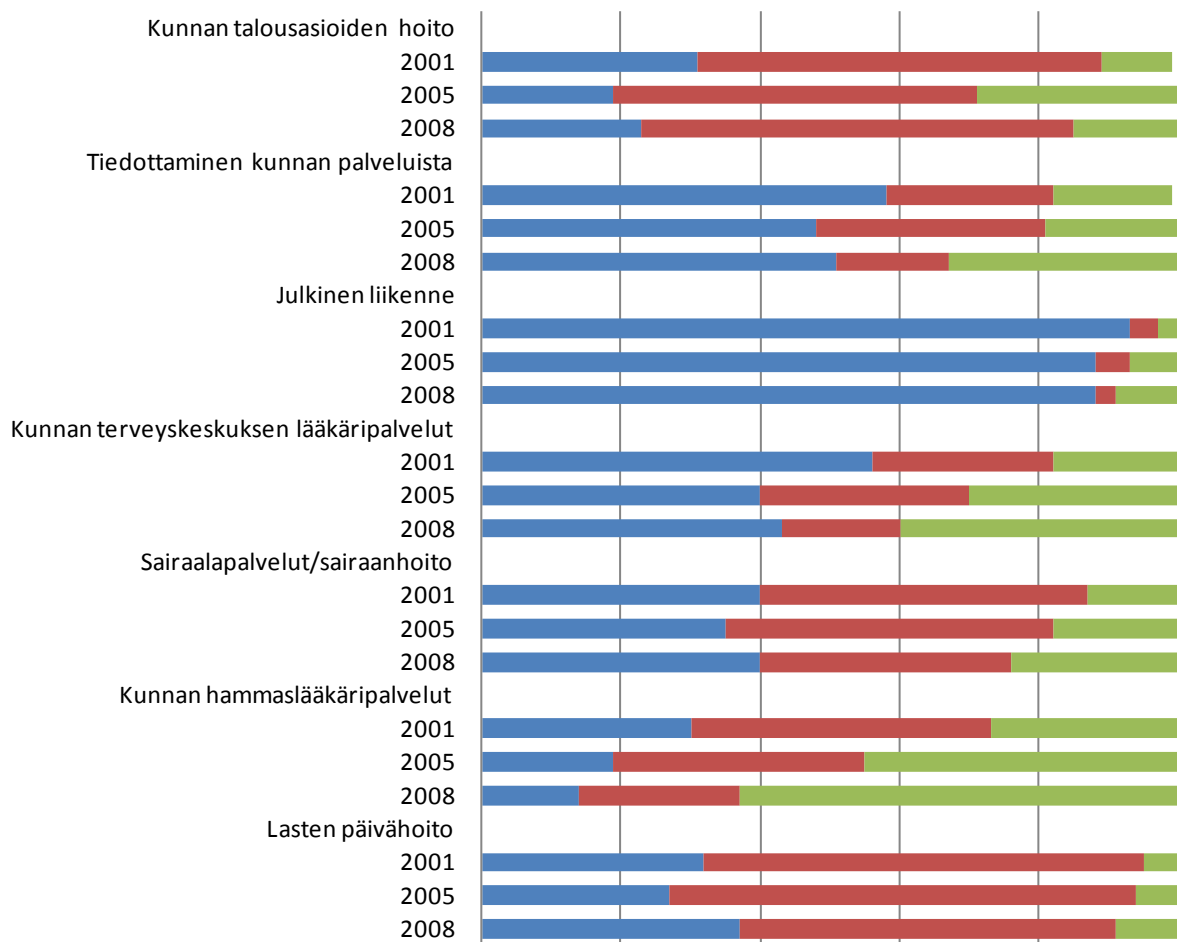
Vastaava kehitys on näkyvissä myös terveyspalveluissa. Tyytyväisyys terveyskeskus- ja sairaalapalveluihin aleni 2000-luvun alkupuoliskolla, mutta on parantunut parin viime vuoden aikana. Muutokset näyttävät tapahtuneen etupäässä siirtyminä tyytyväisten ja ei osaa sanoa -ryhmän välillä. Tyytymättömien osuus on kaikkien terveyspalveluiden kohdalla kasvanut. Terveyskeskuslääkäreiden palveluihin oli vuonna 2008 tyytymättömiä 40 prosenttia kyselyyn vastanneista. Tyytymättömien osuus oli kaksinkertaistunut vuodesta 2001 vuoteen 2008. Hammaslääkäripalveluissa tilanne on heikoin, tyytyväisiä 14 prosenttia ja tyytymättömiä 63 prosenttia. Tyytymättömyys on lisääntynyt huomattavasti koko jaksolla 2001–2008.

Kansainvälinen vertailu, jossa tutkimusotos oli tosin kaupunkipalvelututkimusta pienempi, antaa helsinkiläisten tyytyväisyydestä myönteisemmän kuvan. Kunnallisiin sairaala- ja lääkäripalveluihin erittäin tai melko tyytyväisiä oli 71 prosenttia vastaajista. Tämä on Euroopan suurkaupunkien keskitasoa. Myös julkiseen liikenteeseen oltiin erittäin tyytyväisiä. 93 prosentin tyytyväisyys olikin Euroopan pääkaupunkien huipputulos.

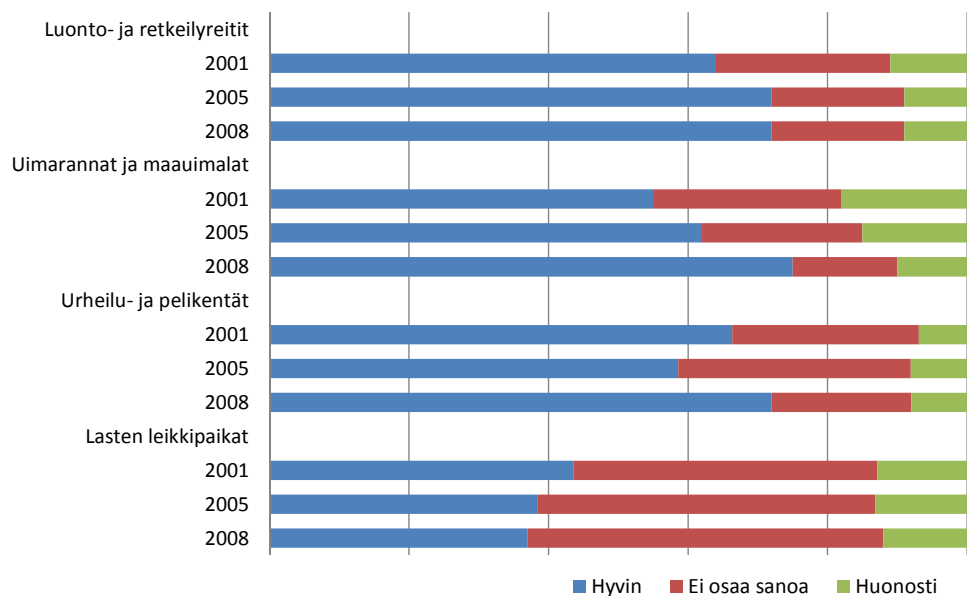
Virkistyspalveluihin (Kuvio 44) oltiin 2008 tyytyväisempiä kuin 2000-luvun alussa. Helsinkiläisistä runsaat 70 prosenttia oli tyytyväisiä luonto- ja matkailureitteihin, urheilu- ja pelikenttiin sekä uimarantoihin ja maauimaloihin.

Kuvio 42. Lainakanta asukasta kohden vuosina 2000–2009, euroa vuoden 2010 rahanarvossa. Lähde: Helsingin tilastollinen vuosikirja.

Kuvio 43. Helsinkiläisten tyytyväisyys kaupungin palveluihin vuosina 2001, 2005 ja 2008.
Lähde: Helsingin kaupungin tietokeskus, Kaupunkipalvelututkimus.

Kuvio 44. Helsinkiläisten tyytyväisyys kaupungin palveluihin vuosina 2001, 2005 ja 2008, ulkoilu ja liikunta. Lähde: Helsingin kaupungin tietokeskus, Kaupunkipalvelututkimus.

Taloudellinen toiminta ja toimeentulo

Helsingin työpaikkamäärä kasvoi nopeasti vuosien 2004–2008 välisen aikana, vaikka ajanjaksoon osui yksi nollakasvun vuosi 2005. Helsingissä työpaikkamäärä lisääntyi neljässä vuodessa 8,5 prosentilla 32 500 uuden työpaikan myötä.

Tuotannon määrän nopea lasku vuoden 2008 loppupuolelta lähtien näkyi työllisyystilanteen heikkenemisenä vuonna 2009. Vuonna 2009 pääkaupunkimme työpaikkamäärä supistui 1,2 prosentilla ja vuonna 2010 edelleen 0,2 prosentilla.

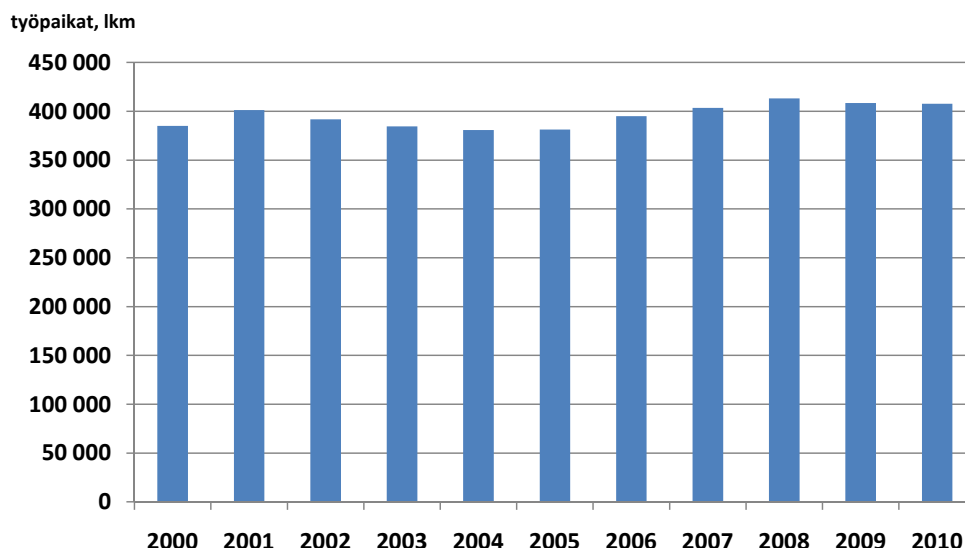
Vuonna 2010 Helsingin työpaikkamäärä oli 407 700 Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen vuosiaineistosta laskettuna (Kuvio 45). Kaikista maamme työpaikoista 17 prosenttia sijaitsi Helsingissä. Osuus on Helsingin väestöosuutta korkeampi. Helsingin työpaikkaomavaraisuus onkin korkea (133 prosenttia) eli työpaikkojen lukumäärä on kolmanneksen suurempi kuin alueella asuvan työllisen työvoiman määrä.

Helsingin elinkeinorakenne on palveluvaltainen ja palvelujen kokonaisosuus työpaikkamäärästä nousee 89 prosenttiin. Markkinapalvelujen¹ osuus työpaikoista on Helsingissä 54. Julkisten palvelujen osuus on Helsingissä kolmannes ja jalostuksen osuus noin kymmenesosa.

Helsingin elinkeinorakenne on monipuolinen yhdenkään päätoimialan² nousematta hallitsevaan asemaan (Kuvio 46). Neljä merkittävintä toimialaa olivat terveys- ja sosiaalipalvelut, tukku- ja vähittäiskauppa, ammatillinen, tieteellinen ja tekninen³ toiminta sekä informaatio ja viestintä⁴. Alojen yhteinen osuus kokonaistyöpaikkamäärästä oli 46 prosenttia. Seuraaville sijoille nousivat julkinen hallinto, koulutus, liikenne, teollisuus ja rahoitustoiminta.

Työvoima ja työllisyys

Vuodesta 2004 jatkunut työttömyyden lasku pysähtyi Helsingissä vuoden 2008 lopussa (Kuvio 47). Vuoden 2009 alussa työttömyys kääntyi voimakkaaseen nousuun ja työttömien määrä lisääntyi vuoden 2010 syksyyn asti. Vuoden 2009 lopussa työttömiä oli Helsingissä 40 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Sen sijaan vuoden 2010 loppuun mennessä työttömien määrä oli pienentynyt vuoden takaisesta seitsemän prosentilla.

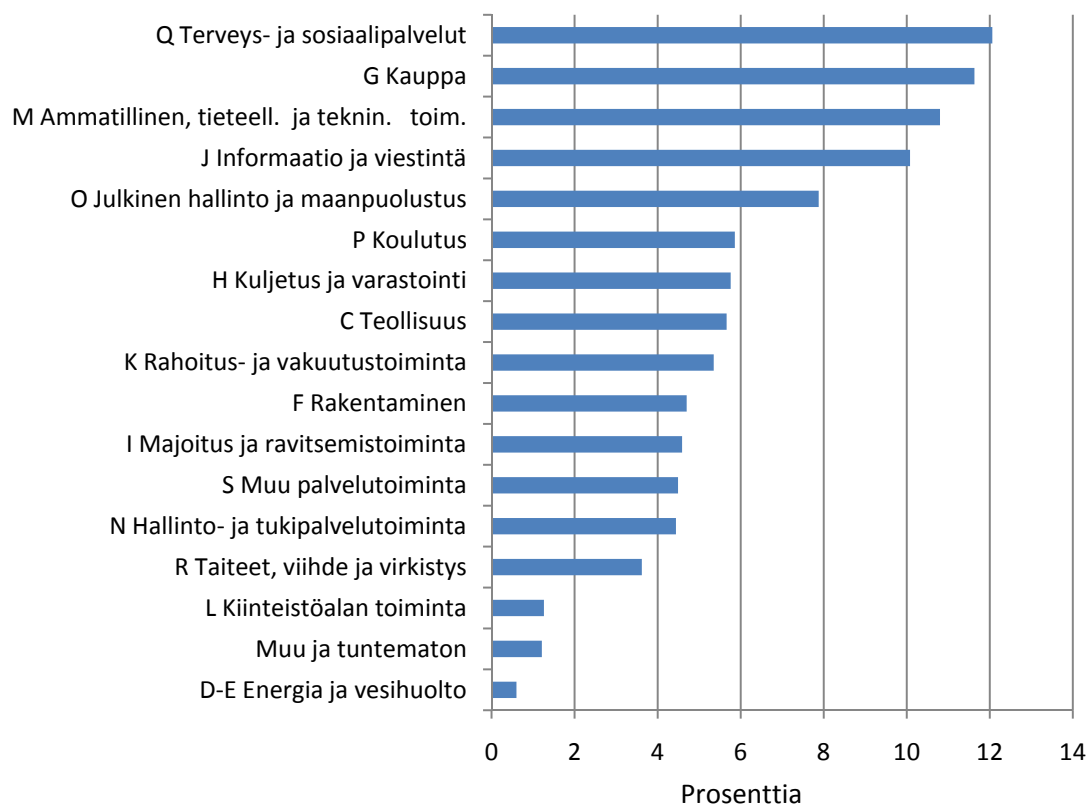
Kuvio 45. Työpaikkojen lukumäärä Helsingissä vuosina 2000–2010. Lähde: Työvoimatutkimus.

¹ Kauppa, liikenne, majoitus ja ravitseminen, informaatio ja viestintä, rahoitus, kiinteistöala, ammatillinen ja tekninen toiminta sekä hallinto- ja tukipalvelutoiminta

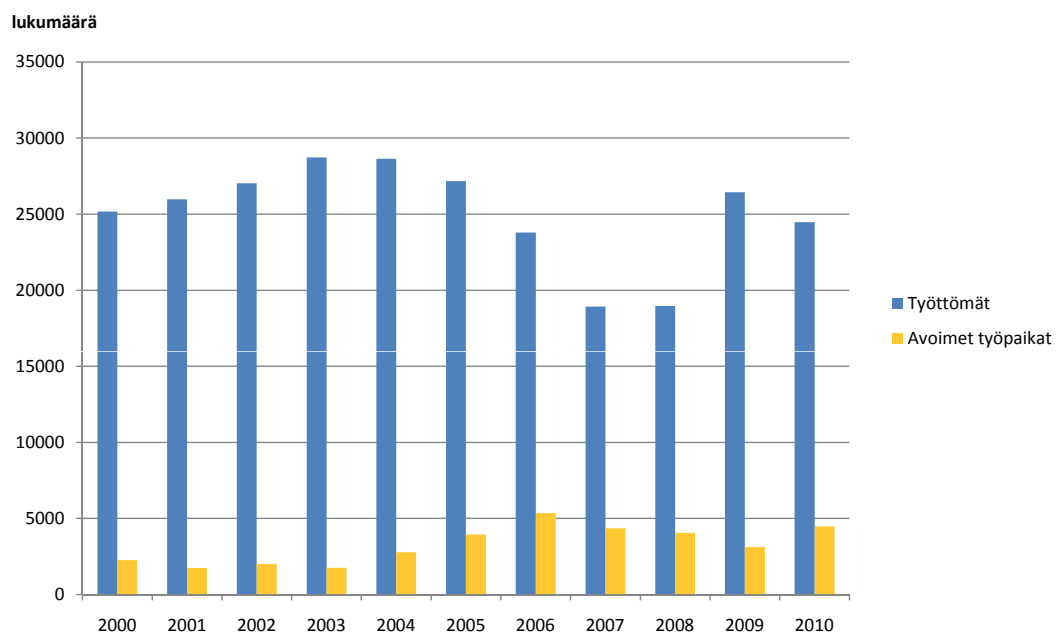
² Toimialaluokitus 2008 (TOL2008) pääluokkajako

³ Lakiasiat ja laskentatoimi, liikkeenjohdon konsultointi, pääkonttorien toiminta, arkkitehti- ja insinööripalvelut, tutkimus, mainonta ja muut erikoistuneet liike-elämän palvelut

⁴ Kustannustoiminta, elokuva- ja tv-toiminta, televiestintä sekä tietotekniikkapalvelut

Kuvio 46. Työpaikkamäärän jakauma toimialoittain Helsingissä vuonna 2010.
Lähde: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Kuvio 47. Työttömät ja työ- ja elinkeinotoimistoon ilmoitetut avoimet työpaikat vuosien 2000–2010 lopussa. Lähde: Helsingin kaupungin tietokeskus

Tilastokeskuksen työttömyystilastojen mukaan Helsingin työttömyysaste oli kahdeksan prosenttia vuonna 2010 lopussa. Osuus on hieman alhaisempi kuin 2000-luvulla keskimäärin. Helsingin yleinen työttömyysaste näyttääkin 2000-luvulla vakiintuneen runsaan kahdeksan prosentin tuntumaan.

Yli vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä olleiden määrä aleni varsin voimakkaasti vuodesta 2006 aina vuoden 2009 kesään saakka (Kuvio 48). Keväällä 2009 pitkäaikaistyöttömien määrä oli 59 prosenttia pienempi kuin kolme vuotta aiemmin. Pitkäaikaistyöttömien tilanteen olennaiseen parantumiseen vaikuttivat paitsi suotuisa työllisyystilanne myös työvoimapolitiittiset toimenpiteet, joita kohdennettiin pitkäaikaistyöttömiin. Moni pitkäaikaistyötön on myös siirtynyt eläkkeelle. Pitkäaikaistyöttömien määrä kääntyi Helsingissä jälleen nousuun vuoden 2009 syksyllä, ja talouden taantuman myötä työttömyyden pitkittyminen kosketti yhä useampaa edelleen vuonna 2010. Vuoden 2010 lopussa pitkäaikaistyöttömänä oli noin 5 400 henkilöä, mikä oli 37 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin.

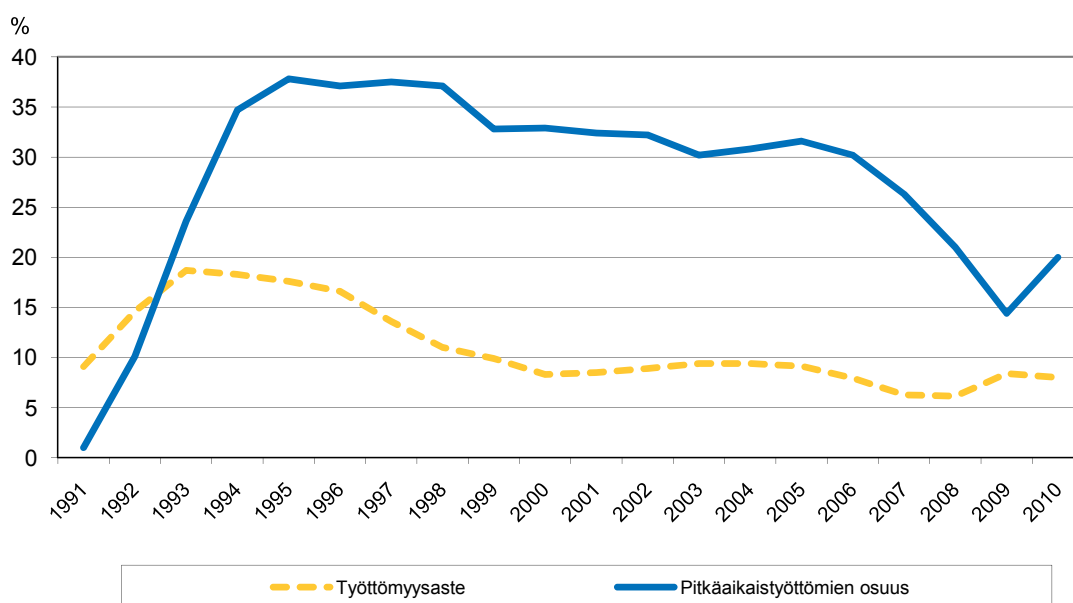
Kaupungin hyvinvoinnin ja kestävä kehityksen näkökulmasta monipuolinen työpaikkatarjonta ja omaa teoreettista tarvetta korkeampi työpaikkaomavaraisuus näyttää tarjoavan suotuisat puitteet kaupungin kehittymiselle. Pitkittynyt työttömyys on työmarkkinoiden vakavin ra-

kenteellinen ongelma, jonka ratkaiseminen näyttää tilastotietojen valossa olevan erittäin hidasta. 1990-lopun syvän taantuman seuraukset ovat olleet näkyvissä aivan viime vuosiin ja uusi laskusuhdanne on uhkaavasti taas lisännyt pitkäaikaistyöttömyyttä. Pitkäaikaistyöttömyys on nostanut Helsingin yleisen työttömyysasteen kahdeksan prosentin tuntumaan. Luku on suhteellisen korkea, jos sitä vertaa samat taloudelliset resurssit omaaviin eurooppalaisiin suuriin kaupunkeihin.

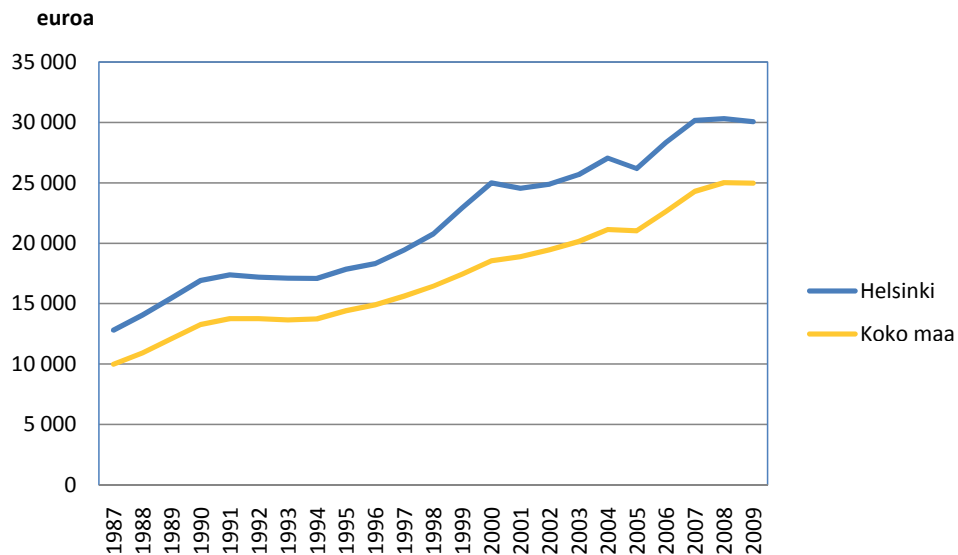
Tulotaso

Helsingiläisten keskimääräiset valtionveronalaiset tulot tulonsaajaa kohti ovat kasvaneet melko tasaisesti (Kuvio 49). Hidastuneesta kehityksestä huolimatta on helsinkiläisten tulotaso edelleen korkeampi kuin koko maassa keskimäärin.

Helsingissä oli vuonna 2010 yhteensä 41 947 toimeentulotukea saavaa kotitaloutta, joissa asui 60 492 henkeä. Helsingiläisistä toimeentulotukea sai 10,3 prosenttia. Toimeentulotuen saajien lukumäärä lähti Helsingissä vuonna 2008 kasvuun pitkän vähenemisen kauden jälkeen. Suurin saajien lukumäärän kasvu oli vuonna 2008, jolloin saajien lukumäärä kasvoi edellisestä vuodesta 16 pro-

Kuvio 48. Helsingin työttömyysaste sekä pitkäaikaistyöttömien osuus kaikista työttömistä vuosina 1991–2010. Lähde: Helsingin kaupungin tietokeskus.

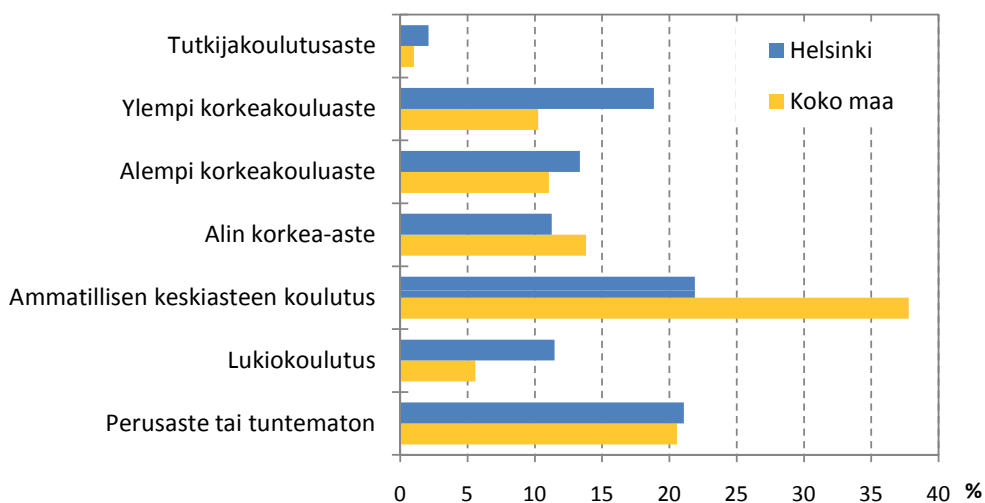
Kuvio 49. Valtionveronalaiset tulot (euroa) tulonsaajaa kohti Helsingissä ja koko maassa käyvin hinnoin vuosina 1987–2009. Lähde: Tilastokeskus.

senttia ja uusien toimeentulotuen asiakkaiden lukumäärä kasvoi 44 prosenttia. Kasvu on kuitenkin hidastunut ja vuonna 2010 tuensaajien määrä kasvoi edellisestä vuodesta kaksi prosenttia ja uusien tuen saajien lukumäärä väheni 14 prosenttia.

Toimeentulotuen saajat olivat yleisimmin yksinasuvia. Yksihuoltajia saajista oli 11 prosenttia ja muita lapsiperheitä seitsemän prosenttia. Kaikista toimeentulotukea vuoden aikana saaneista kotitalouksista tukea sai pitkäaikaisesti 39 prosenttia.

Koulutustaso

Helsingiläisistä 25–64-vuotiaista 79 prosenttia oli suorittanut peruskoulun jälkeisen tutkinnon vuoden 2009 lopussa (Kuvio 50). 33 prosentilla oli keskiasteen tutkinto ja 46 prosentilla korkea-asteen tutkinto. Helsingiläisistä useammalla on korkea-asteen tutkinto kuin koko maassa keskimäärin, mutta ammatillisia keskiasteen tutkintoja on vähemmän.

Kuvio 50. Helsingin ja koko maan 25–64-vuotias väestö koulutusasteen mukaan 31.12.2009. Lähde: Tilastokeskus.

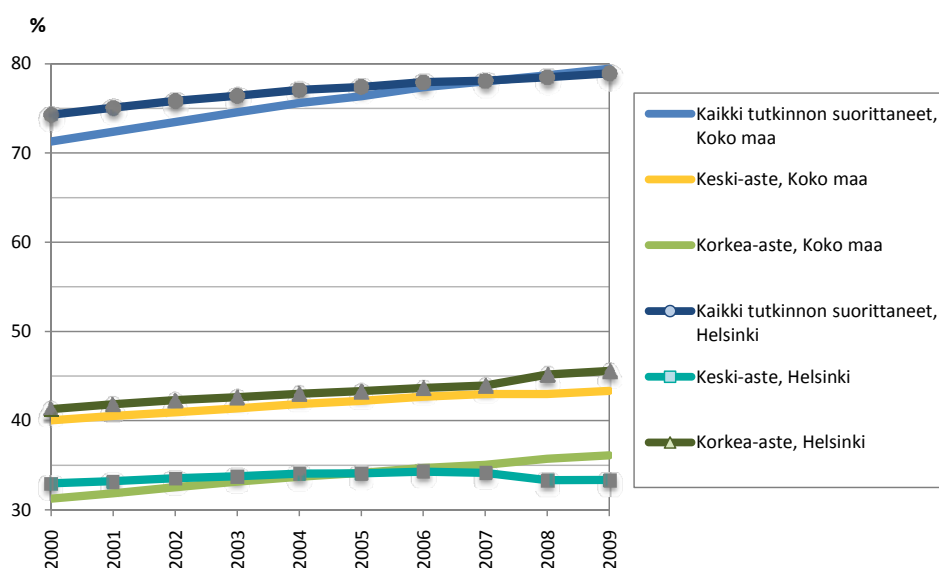
Perusasteen jälkeisen tutkinnon suorittaneiden osuus 25–64-vuotiaasta väestöstä on kasvanut 4,6 prosenttiyksikköä vuosina 2000–2009 (Kuvio 51). Koko maassa kasvu on ollut samana aikana selvästi nopeampaa, kasvua on ollut 8,2 prosenttiyksikköä. Vuonna 2008 tutkinnon suorittaneiden osuus Helsingissä jäi koko maan kehityksen alle. Korkea-asteen tutkintojen suorittaneiden osuus on noussut Helsingissä hieman koko maata hitaammin 2000-luvulla, vuosittain keskimäärin 1,1 prosenttia. Koko maassa vuosikasvu oli 1,6 prosenttia. Keskiasteen tutkintojen suorittaneiden osuus on kasvanut Helsingissä selvästi koko maata heikommin: vuosittainen kasvu keskimäärin 0,1 prosenttia ja koko maassa 0,9 prosenttia.

Helsingiläisistä parhaiten koulutettuja ovat 30-vuotiaat ja 40–50-vuotiaat. Heistä yli 80 prosenttia on suorittanut perusasteen jälkeisen tutkinnon. Koko maassa tutkinnon suorittaneiden osuus on helsinkiläisiä korkeampi kaikissa ikäluokissa vanhimpia lukuun ottamatta. Tulevaisuudessa tämä tarkoittaa sitä, että jos helsinkiläisten nuorten ja työikäisten koulutustaso ei nouse, helsinkiläisten koulutustaso tulee laskemaan edelleen verrattuna koko maan koulutustasoon. Maahanmuutto Helsinkiin vaikuttaa väestön koulutusrakennetilastoihin, koska maahanmuuttajien tutkintotiedot ovat epätäydellisiä. Jos tarkastelee pelkästään suomen ja ruotsinkielisten tutkinnon suorittaneiden osuutta 25–64-vuotiaasta, niin Helsingin 83 prosentin osuus on korkeampi kuin koko maan keskiarvo, 81 prosenttia.

Koulutustaso on hyvä väestön hyvinvoinnin indikaattori. Väestön koulutustaso nousee suhteessa väestön sosiaalisen ja terveydellisen hyvinvoinnin sekä työllisyyden kanssa. Suomalaiset työmarkkinat perustuvat suurelta osalta koulutuksen ja muodollisen pätevyyden arvostamiseen. Ilman ammatillista tutkintoa työllistyminen on vaikeampaa ja työttömyys on yleisempää. Syrjäytymisvaara todennäköisesti kasvaa tulevaisuudessa, koska työelämän osaamisvaatimukset lisääntyvät jatkuvasti. Koko kaupungin tasolla koulutettu väestö on merkittävä kilpailuetu. Koulutettu väestö sopeutuu paremmin muuttuviin olosuhteisiin, omaksuu nopeammin uusia asioita ja tuottaa enemmän innovaatioita.

Koulutustaso on kasvanut 2000-luvulla Helsingissä koko maata hitaammin. Varsinkaan keskiasteen tutkintojen suorittaneiden osuus ei ole lisääntynyt, vaan on välillä jopa vähentynyt. Myös korkea-asteen tutkintojen osuus väestöstä on kasvanut koko maata hitaammin. Koulutustaso muuttuu koko väestön tasolla hyvin hitaasti. Kasvun hidastuminen voi kuitenkin olla merkki muutoksesta, joka saattaa vaikuttaa kauas tulevaisuuteen.

Tämä listaus sisältää Helsingin kestävän kehityksen edistämistyön ja paikallisagenda-prosessin tärkeiden vaiheiden, päätösten, saavutusten ja tapahtumien kronologisen luetteloinnin YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssi UNCED:in vuodesta 1992 Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelman toteutuksen päätösvuoteen 2010. Listauksen on laatinut Kari Silfverberg ympäristökeskuksesta.

Kuvio 51. Tutkinnon suorittaneiden osuus 25–64-vuotiaasta väestöstä Helsingissä ja koko maassa vuosina 2000–2009. Lähde: Tilastokeskus.

Liite 2

Helsingin paikallisagendatyön vaiheet ja päätökset 1992–2010

Prosessin varhaisvaiheet 1992–1997

- Helsinki osallistui Kuntaliiton kestävän kehityksen kuntaprojektiin vuosina 1992–1993, toimenpidesuositusraportti valmistui vuonna 1993.
- Kestävän kehityksen tavoitteita kirjattiin Helsingin toiseen ympäristöohjelmaan vuosille 1994–1998.
- Vuosien 1992–1994 taloudellinen taantuma vauhditti pitkän tähtäyksen strategioiden laadintaa ja taloudellisen ja sosiaalisen kestävyuden edellytysten pohdintaa.
- Euroopan kaupunkien kestävän kehityksen konferenssi pidettiin Aalborgissa Tanskassa toukokuussa 1994 ja laadittiin Aalborgin asiakirja – Euroopan kaupunkien kestävän kehityksen asiakirja (Aalborg Charter).
- Helsingin kaupunginhallitus allekirjoitti Aalborgin asiakirjan helmikuussa 1995 ympäristölautakunnan esityksestä. Allekirjoituksellaan Helsinki liittyi mukaan Euroopan kaupunkien kestävän kehityksen kampanjaan.
- Helsinki liittyi mukaan Eurocities-järjestön ympäristökomitean työskentelyyn (ml. Local Agenda 21 -kehittelytyö).
- Kaupunkisuunnitteluviraston kestävän kehityksen työryhmän raportti Kestävään Helsinkiin valmistui vuonna 1995.
- Kansalaisjärjestöjen Helsinki 21 -kampanja käynnistettiin vuonna 1995. Kampanja lähetti kirjeitä kaupungin virkamiesjohdolle ja valtuutetuille ja järjesti kunnallisvaalikyselyn sekä koulutusta ja seminaareja ym. Myöhemmin kampanja muuttui Helsingin alueellisten agendaryhmien yhteistyöverkostoksi.
- YTV:n kestävän kehityksen periaateohjelma ja raportti Yhteistyössä kestävään kehitykseen valmistui vuonna 1995.
- Ympäristölautakunnan esitys kaupunginhallitukselle kestävän kehityksen toimintaohjelman laatimiseksi vuonna 1996.
- Ympäristölautakunnan esityksen käsittely kaupunginhallituksessa sekä kaupungin lauta- ja johtokuntien lausuntokierros.
- Helsingin ensimmäinen seurantaraportti hallintokuntien kestävän kehityksen edistämistoimista (ympäristökeskus 1996).
- Helsingin kestävän kehityksen yleisindikaattorien kehittämistyö käynnistyi ympäristökeskuksen, tietokeskuksen ja kaupunkisuunnitteluviraston yhteistyönä.
- Euroopan kaupunkien toinen kestävän kehityksen konferenssi pidettiin Lissabonissa vuonna 1996. Konferenssissa laadittiin paikallisagendatyötä koskevia suosituksia.
- Kaupunginvaltuusto teki päätöksen kestävän kehityksen ohjelmatyön (paikallisagenda-prosessin) käynnistämisestä maaliskuussa 1997. Ohjelmatyölle määriteltiin viisi päätavoitetta ja linjattiin laadintaperiaatteet Aalborgin asiakirjan pohjalta.
- Kuntaliiton paikallisagendaopas Täältä kestäväyyteen ilmestyi vuonna 1997, myöhemmin julkaistiin viisi muuta ohjekirjasta ja raporttia.
- Kaupunginvaltuusto teki päätöksen kaupungin poikikihallinnollisista yhteisstrategioista syyskuussa 1997 - kestävä kehitys yksi yhteisstrategioista.
- YTV järjesti avoimet tulevaisuusverstaat vuonna 1997 osana PKS 2020 -projektia.
- Eurocities-järjestön ympäristökomitean Local Agenda 21 -kehittämishankkeen päätösseminaari järjestettiin Helsingissä kesäkuussa 1997.
- Helsinki osallistui Eurocities-järjestön koordinoimaan Euro-Emas -hankkeeseen vuosina 1997–1999.

II Varsinainen paikallisagendaprosessi ja kestävän kehityksen toimintaohjelman laadintatyö 1997–2002

Prosessin käynnistysvaihe 1997–1998

- Kaupunginhallitus nimitti paikallisagendatyön johtoryhmän (PaikA-johtoryhmän) elokuussa 1997 - puheenjohtajana kaupunginjohtaja, yhteensä 15 virkamiesjäsentä (apulaiskaupunginjohtajat ja 10 virastopäällikköä).
- PaikA-johtoryhmän käynnistyskokous joulukuussa 1997, hyväksyttiin alustava työohjelma ja budjetti ja tehtiin periaatelinjauksia.
- Paikallisagenda 21 -projektin (PaikA-projektin) eli koordinoitavien organisointi ympäristökeskusten yhteyteen tammi-helmikuussa 1998, koordinaattori, suunnittelija, tiedottaja ja projektisihteeri ym.
- Kaupungin virastojen ja laitosten PaikA-yhteyshenkilöiden verkosto perustettiin helmikuussa 1998 (yht. noin 65 yhteyshenkilöä).

Kestävän kehityksen toimintaohjelman ideointivaihe 1998–1999

- Ensimmäinen avoin kestävän kehityksen kansalaisfoorumi (PaikA-foorumi) järjestettiin Finlandia-talolla huhtikuussa 1998 - teematyöryhmien kokoaminen ja käynnistys, yhteensä 18 teematyöryhmää.
- Avointen teematyöryhmien työskentely vuonna 1998, työryhmissä noin 250 osanottajaa, mukaan lukien 46 teemaryhmäohjaajaa ja tukihenkilöä. Tuloksena syntyi ideoita, suosituksia ja toimenpideehdotuksia.
- Toinen avoin PaikA-foorumi Finlandia-talolla syyskuussa 1998, teemaryhmäraportin kokoaminen ja ehdotusten kommentointi.
- Laaja hallintokuntien ja kansalaisjärjestöjen kestävän kehityksen ideanäyttely Finlandia-talolla.
- Teemaryhmäraportin viimeistely, painatus ja jakelu (tammikuu 1999, painos 10 000 kpl), virastot ja liikelaitokset sekä kaikki muut yhteistyötahot.
- Asukasvetoisten kestävän kehityksen hankkeiden ja asuinalueiden agenda-työryhmien taloudellinen tukeminen käynnistyi, yhteensä noin 160 hanketta vuosina 1998–2003, mukaan lukien 21 asuinaluekohtaista agendatyöryhmää, kaupungin hanketuki yhteensä noin 680 000 euroa.

- Suomen hallituksen kestävän kehityksen ohjelma ja valtioneuvoston periaatepäätös ekologisen kestävyyden edistämisestä julkaistiin vuonna 1998.

Kaupungin hallintokuntien kommentointivaihe 1999

- Kaikki kaupungin virastot ja liikelaitokset perehtyivät teemaryhmäraporttiin kirjattuihin ehdotuksiin tammi-maaliskuun aikana 1999.
- Rootelikohtaiset teemaryhmäraportin käsittelytö-pajat pidettiin kaupunginjohtajien vetäminä maalishuhtikuussa 1999.
- Kolmas Finlandia-talon avoin PaikA-foorumi järjestettiin kesäkuussa 1999. Kaikki virastot ja liikelaitokset esittivät kommenttinsa ja näkemyksensä teemaryhmien ehdotuksiin, kansalaiset kommentoivat.

Kestävän kehityksen toimintaohjelman varsinainen työstämisvaihe 1999–2001

- Ohjelmatekstien ja Ideapakin ja liiteasiakirjojen työstäminen PaikA-projektin ja virastojen ja liikelaitosten PaikA-yhteyshenkilöverkoston sekä asiantuntijoiden yhteistyönä vuosina 1999–2001, pohjana teemaryhmäraportti ja kolmannen PaikA-foorumin tulokset ja kaupungin muut relevantit ohjelmat, suunnitelmat ja päätökset. PaikA-johtoryhmä ohjasi ja linjasi, yhteensä viisi kokousta vuosina 1999–2001.
- Kaupunginvaltuusto käsitteli Helsingin kolmatta ympäristöohjelmaa ja hyväksyi ympäristönsuojelun strategiset tavoitteet vuosille 1999–2002.
- Helsingin uuden yleiskaavan valmistelu käynnistyi syksyllä 1999 avoimilla teemaseminaareilla ja paikallispajoilla.
- Kaupunginvaltuusto hyväksyi joukkoliikenteen kehittämissuunnitelman huhtikuussa 2000.
- Kaupunginvaltuusto hyväksyi kesäkuussa 2000 Helsingin uuden asunto-ohjelman (2001–2005), johon sisältyi erityisiä kestävän kehityksen tavoitteita ja kaupungin uusi rakennusjärjestys.
- PaikA-johtoryhmä käsitteli kestävän kehityksen ohjelmaluonnosta ja perustelumuiiota lokakuussa 2000 ja teki huomattavia karsintoja.
- Kaupunginvaltuuston lähetekeskustelu yleiskaavan kehityskuvasta vuonna 2001. Tavoitteeksi asetettiin

seudullinen kehityskuva (myös Sipoo mukana).

- Ensimmäinen kestävän kehityksen ohjelmaluonnoksen lausuntokierros (kaupungin lauta- ja johtokunnat) järjestettiin touko-elokuussa 2001, sen jälkeen useita johtoryhmä-käsittelyjä.
- Kestävän kehityksen yleisindikaattorien (A-indikaattorien) kehittelyprosessi eteni rinnan ohjelmatyön kanssa, raportti valmistui tammikuussa 2000, laaja jakelu ja käänös englanniksi.
- Kaupunginvaltuusto hyväksyi lapsi- ja perhepoliittisen ohjelman maaliskuussa 2001.
- Kaupungin ensimmäinen kattava ympäristöraportti ja -tilinpäätös valmistui syyskuussa 2001, sen jälkeen vuosittain raportti valtuustolle.
- Virastokohtaisia kestävän kehityksen ohjelmia tai ympäristöohjelmia laadittiin seitsemässä hallintokunnassa.
- Laitos- ja organisaatiokohtaisia ympäristöasioiden hallintajärjestelmiä kehitettiin muun muassa Helsingin Energian, Helsingin Veden, HKL:n ja Helsingin Sataman toimesta, ja myöhemmin myös Palmian.

Ohjelmatyön viimeistely- ja päätösvaihe 2002

- Tarkistetun ohjelmaluonnoksen, Ideapakin ja liitteiden johtoryhmäkäsittely helmikuussa 2002.
- Toinen (laaja) lausuntokierros (kaupunginhallinnon ulkopuoliset yhteistyötahot) järjestettiin helmi-huhtikuussa 2002. Yli 3 500 lausuntopyyntökirjettä lähetettiin ja 56 lausuntoa saatiin.
- Neljäs Finlandia-talon avoin PaikA-foorumi järjestettiin lausuntokierroksen aikana maaliskuussa 2002 - ohjelmaluonnoksen kommentointia, kansalaiskeskustelua ja tutkimusesittelyjä.
- Lausuntojen käsittely PaikA-johtoryhmässä ja ohjelman viimeistely vuonna 2002.
- Ohjelman käsittely johtajistossa, kaupunginhallituksessa ja -valtuustossa kesällä 2002. Valtuuston yksimielinen hyväksymispäätös 12.6.2002.
- Helsinki oli ensimmäinen eurooppalainen pääkaupunki, jolla oli Aalborgin asiakirjan periaatteiden mukainen, kaupunginvaltuuston hyväksymä kestävän kehityksen ohjelma.

III Kestävän kehityksen toimintaohjelman toteuttamis- ja seurantavaihe 2002–2010

- YK:n kestävän kehityksen huippukokous Johannesburgissa (Johannesburg Summit) syyskuussa 2002, Helsingin kaupunginjohtaja osallistui, paikallishallinnolla tärkeä uusi rooli (CEMR, IULA ja ICLEI ym.).
- YTV:n hallitus hyväksyi Pääkaupunkiseudun liikennejärjestelmäsuunnitelman (PLJ 2002) ja maankäytön pitkän aikavälin kehityskuvan (PKS 2025) maaliskuussa 2003.
- Helsingille myönnettiin kesäkuussa 2003 European Sustainable Cities Award 2003 -kisan kunniamaininta (Certificate of Distinction).
- Helsingin ekologisen kestävyys ohjelman, eli HEKO-ohjelman, laadintatyö käynnistyi elokuussa 2003 ympäristökeskuksen koordinoimana. Kuusi poikkihallinnollista teematyöryhmää perustettiin.
- Helsingin osallistumisen ja vuorovaikutuksen poikkihallinnollinen asiantuntijaverkosto (Ova-verkosto) koottiin syyskuussa 2003.
- Kaupunginvaltuusto hyväksyi Helsingin uuden yleiskaavan marraskuussa 2003.
- Itämeren alueen kaupunkiverkosto Union of Baltic Cities (UBC) sai valmiiksi Agenda 21 toimintaohjelman vuosille 2004–2009.
- HEKO-ohjelmatyön lausuntokierros järjestettiin keväällä 2004 (kaupungin lauta- ja johtokunnat ja sidosryhmätahot).
- Euroopan kaupunkien neljäs kestävän kehityksen konferenssi Aalborg+10 järjestettiin Aalborgissa Tanskassa kesäkuussa 2004, katsauksia ja arviointia kymmenvuotisen kestävän kehityksen prosessin tuloksista. Hyväksyttiin uudet kestävän kehityksen sitoumukset Aalborg Commitments.
- Pääkaupunkiseudun ilmastostrategian valmistelu käynnistyi vuonna 2004 YTV:n koordinoimana.
- Helsingin kestävän kehityksen yleisindikaattorien (ns. A-indikaattorien) päivitys- ja täydennystyö käynnistyi vuonna 2004 ympäristökeskuksen ja tietokeskuksen yhteistyönä.
- Helsingin demokratiatilinpäätös -hanke (DTP-hanke) käynnistettiin vuonna 2005 osana valtakunnallista kuntademokratiahanketta.
- Kaupunginvaltuusto käsitteli HEKO-ohjelmaa maaliskuussa 2005.

ja toukokuussa 2005 ja hyväksyi kaupungin ympäristöpolitiikan suuntaviivat vuosille 2005–2008.

- Helsingin kestävän kehityksen toimintaohjelman toteuttamisen seuranta- ja arviointiraportin laadinta käynnistyi tammikuussa 2006 hallintokuntakyselyllä.
- Suomen kestävän kehityksen toimikunta julkaisi kansallisen kestävän kehityksen strategian Kohti kestäviä valintoja kesäkuussa 2006.
- Ympäristökeskus käynnisti kaupungin virastojen ja laitosten ekotukihenkilöiden koulutuksen vuonna 2006, ja vuonna 2007 käynnistyi EU-rahoitteinen Ekotukihanke yhteistyössä Tallinnan kaupungin kanssa. Ekotukitoimintaa toteutetaan nykyisin kahdeksassa Suomen ja kolmessa Viron kaupungissa. Helsingin kaupungilla on vuonna 2010 yli 700 koulutettua ekotukihenkilöä.
- Helsingin hankintastrategia valmistui elokuussa 2006.
- Helsingin kestävän kehityksen yleisindikaattorikoelman päivitystyö valmistui marraskuussa 2006.
- Demokratiatilipäätös (DTP) -hankkeen väliraportti Kuntalaisten ja hallinnon vuoro-vaikutuksen käytännöt valmistui ja esiteltiin kaupunginvaltuustolle marraskuussa 2006.
- Kestävän kehityksen toimintaohjelman toteutuksen seurantaraportti kaudelta 2002–2005 valmistui joulukuussa 2006 ja esiteltiin kaupunginvaltuustolle maaliskuussa 2007. Esittelyyn sisältyi myös päivitetty kestävän kehityksen indikaattoriraportti.
- YTV:n hallitus hyväksyi maaliskuussa 2007 pääkaupunkiseudun päivitetyn liikennejärjestelmäsuunnitelman PLJ 2007.
- Kaupunginhallitus hyväksyi Helsingin elinkeinostrategian huhtikuussa 2007.
- Euroopan kaupunkien viides kestävän kehityksen konferenssi järjestettiin Sevillassa vuonna 2007. Eteläisen Euroopan kaupungit olivat vahvasti edustettuina.
- Uusi Katsaus Helsingin ympäristön tilaan valmistui vuonna 2007.
- Helsinki ja Turku käynnistivät kesäkuussa 2007 Itämeri-haastekampanjan, johon on liittynyt mukaan noin 170 organisaatiota (kaupunkeja, tutkimuslaitoksia, yrityksiä ja järjestöjä ym.).
- Rakennusviraston koordinoimana käynnistettiin Helsingin ekologisesti kestävän rakentamisen ohjelman (EkoRak-ohjelman) laatiminen.

- Helsingin kaupunki ja työ- ja elinkeinoministeriö al-lekirjoittivat joulukuussa 2007 energiatehokkuussopimuksen.
- YTV:n hallitus hyväksyi joulukuussa 2007 Pääkaupunkiseudun vuoteen 2030 ulottuvan ilmastostrategian, jonka toteutussuunnittelu käynnistettiin kunta-kohtaisesti.

Vuodet 2008–2010

- Kaupunginvaltuusto hyväksyi uuden energiapolitiittisen linjauksen tammikuussa 2008. Linjaukseen sisältyi EU:n ilmastotavoitteiden mukaiset 20-20-20-tavoitteet.
- Vuonna 2008 käynnistettiin Helsingin seudun ympäristöpalvelut HSY:n koordinoima seudullinen Julia 2030 – hanke, jonka tarkoituksena on pääkaupunkiseudun ilmastostrategian toteuttamisen vauhdittaminen ja seudullisen ilmastomuutokseen sopeutumisen strategian laatiminen.
- Ympäristökeskus käynnisti vuonna 2008 EU-rahoitteisen Ekokompassi -hankkeen, joka tarjoaa pääkaupunkiseudun pk-yrityksille maksutonta räätälöityä ympäristöjohtamisen neuvontaa ja tukea kevennettyjen ympäristöjärjestelmien laadintaan.
- Kaupunkisuunnitteluvirasto käynnisti vuonna 2008 kaupunkirakenteen ja rakentamisen ekotehokkuuden arvioinnin kehittämistyön ja kaavoituksen ekotehokkuustyökalun kehittämisen.
- Kaupunginvaltuusto hyväksyi Helsingin kansainvälisen toiminnan strategian helmikuussa 2008.
- Kaupunginhallitus hyväksyi toukokuussa 2008 Ilmansuojelun toimintaohjelman 2008–2016 ja marraskuussa Meluntorjunnan toimintaohjelman.
- Ympäristölautakunta hyväksyi Luonnonsuojeluohjelman vuosille 2008–2016.
- Helsingin kaupunki laajeni itään vuoden 2009 alussa kun Helsinkiin liitettiin Vantaan eteläosasta ja Sipoon lounaisosasta muun muassa Vikkullan, Salmenkallion, Itäsalmen, Talosaaren ja Karhusaaren alueet.
- Helsingin ja Rotterdamin kaupunkien ympäristöjohtamisen vertaisarvioinnin raportti Towards Environmental Sustainability valmistui vuonna 2009 ja esiteltiin ympäristölautakunnalle.
- Helsinki sijoittui yhteispisteissä seitsemänneksi

The European Green City Index -vertailussa vuonna 2009, jonka toteuttivat Siemens -yhtiö ja Economist Intelligence Unit. Parhaan pistemäärän sai Kööpenhamina, toisena oli Tukholma ja kolmantena Oslo.

- Helsinki liittyi vuonna 2009 mukaan Eurooppalaisten kaupunginjohtajien energia- ja ilmastopoliittiseen sitoumukseen Covenant of Mayors.
- Kaupunginvaltuusto hyväksyi strategiaohjelman valtuustokaudelle 2009-2012. Kaupungin arvoiksi kirjattiin asukaslähtöisyys, ekologisuus, oikeudenmukaisuus, taloudellisuus, turvallisuus ja yrittäjämielisyys.
- Kaupunginhallitus hyväksyi kesäkuussa 2009 kaupungin EkoRak-ohjelmatyön Julkiset palvelurakennukset – osion (A-osion). B-osion (infrarakentaminen) laadinta käynnistettiin.
- Kaupunginhallitus käsitteli Helsingin tulvastrategiaa syksyllä 2009.
- Euroopan kaupunkien kuudes kestävän kehityksen konferenssi järjestettiin Ranskan Dunkerquessa 2010. Helsingistä ja HSY:stä yhteensä kahdeksan osanottajaa.
- Kaupunginhallitus käsitteli Luonnon monimuotoisuuden turvaamisen toimintaohjelmaa 2008–2017 (LUMO-ohjelma) helmikuussa 2010 ja hyväksyi ohjelman kuusi tavoitetta.
- HSY:n hallitus käsitteli lokakuussa 2010 seudun uuden liikennejärjestelmäsuunnitelman (HSL 2011) luonnosta ja käynnisti suunnitelman lausuntokierroksen.
- Helsingin uutta ympäristöpolitiikkaa työstettiin vuoden 2010 aikana. Lausuntokierros järjestettiin syksyllä, ja ympäristöpolitiikan työryhmä viimeisteli politiikkaluonnosta joulukuussa 2010.
- Kaupunginvaltuusto käsitteli joulukuussa 2010 Helsingin Energian pitkän aikavälin kehittämisohjelmaa, jolla pyritään saavuttamaan hiilineutraali energiantuotanto vuoteen 2050 mennessä.

Liite 3

Aihealueiden yhteenvedojen kirjoittamiseen osallistuneet asiantuntijat

Anu Haahla (Ymk)
Kaarina Heikkonen (Ymk)
Petteri Huuska (Ymk)
Johanna af Hällström (Ymk)
Mira Jarkko (Ymk)
Sanna Koskinen (Nk)
Merja Kurki-Suonio (Ymk)
Leila Lankinen, Ind. (Tieke)
Markus Lukin (Ymk)
Paula Mäki (Ksv)
Kaisa Pajanen (Ymk)
Eeva Pitkänen (Ymk)
Pirkko Pulkkinen (Ymk)
Jari-Pekka Pääkkönen (Ymk)
Pirjo Ruotsalainen (Ksv)
Päivi Selander, Ind. (Tieke)
Silja Sarkkinen (Ymk)
Kari Silfverberg (Ymk)
Nyrki Tuominen (Taske)
Janne Typpi (Sosv)
Jari Viinanen (Ymk)
Kaarina Vuorivirta (Satama)

